

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดีโดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

สุดหทัย ดาราพงษ์

คู่มือฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาคุณวุฒิปันจติ
สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
กรกฎาคม 2559
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

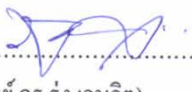
คณะกรรมการควบคุมคุณภาพนิพนธ์และคณะกรรมการสอบคุณภาพนิพนธ์ ได้พิจารณา
คุณภาพนิพนธ์ของ สุธกทัย ดาราพงษ์ ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

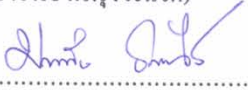
คณะกรรมการควบคุมคุณภาพนิพนธ์

.....อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(ดร.มณฑิยร ชมคอกไม้)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นาวาตรี ดร.พงศ์เทพ จิระโร)

คณะกรรมการสอบคุณภาพนิพนธ์

.....ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุ่ง เจนจิต)

.....กรรมการ
(ดร.มณฑิยร ชมคอกไม้)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นาวาตรี ดร.พงศ์เทพ จิระโร)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาวู ชีระวงษตระกูล)

คณะศึกษาศาสตร์อนุมัติให้รับคุณภาพนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาหลักสูตรและการสอนของมหาวิทยาลัยบูรพา

.....คณบดีคณะศึกษาศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิชิต สุรัตน์เรืองชัย)

วันที่ ๑๕ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

กิตติกรรมประกาศ

คุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจาก ดร.มณฑิร ชมดอกไม้ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์นาวาตรี ดร.พงศ์เทพ จิระโร อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่กรุณาแนะนำแนวทางในการศึกษาค้นคว้า ให้คำปรึกษา ให้กำลังใจ ตรวจสอบ แก้ไข ข้อบกพร่องต่าง ๆ ในงานวิจัยฉบับนี้และขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุ่ง เจนจิต ประธานคณะกรรมการสอบคุษฎีนิพนธ์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สฎายุ ชีระวิชิตระกุล กรรมการสอบคุษฎีนิพนธ์ ที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะทำให้คุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ประจำภาควิชาการจัดการเรียนรู้และคณะกรรมการบริหาร หลักสูตรสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพาทุกท่านที่ได้ ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้กับผู้วิจัยและขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญทุกท่านซึ่งได้ให้ความอนุเคราะห์ในด้านข้อมูลที่เป็นประโยชน์เพื่อการวิจัย ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือ ในการตรวจสอบเครื่องมือและ โครงร่างหลักสูตร

ขอขอบพระคุณท่านผู้อำนวยการโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 49 และ โรงเรียน เทศบาลชุมชนวิมลวิทยา ตลอดจนครู และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ปีการศึกษา 2558 ของทั้งสอง โรงเรียนที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ทำให้คุษฎีนิพนธ์นี้สำเร็จได้ด้วยดี

เนื่องจากคุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ส่วนหนึ่งได้รับทุนสนับสนุนการค้นคว้าวิจัยจากมูลนิธิ พระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ผู้วิจัยขอรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณของทั้งสองพระองค์

คุณค่าและประโยชน์ของคุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูแก่เวทิตาแต่บุพการี บุรพจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่ทำให้ข้าพเจ้าเป็นผู้มีการศึกษา และประสบความสำเร็จมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

สุดหทัย คาราวงษ์

55810128: สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน; กศ.ด. (หลักสูตรและการสอน)

คำสำคัญ: การพัฒนาหลักสูตร/ หลักสูตรฝึกอบรม/ ความเป็นพลเมืองดี/ การจัดการความรู้

สุดท้าย ดาราพงษ์: การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดีโดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 (DEVELOPING TRAINING COURSE TO BUILD GOOD CITIZENSHIP BY APPLYING KNOWLEDGE MANAGEMENT TEACHING TECHNIQUES FOR MATTHAYOMSUKSA II STUDENTS) คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์: มณฑิธร ชมดอกไม้, ค.ด., พงศ์เทพ จิระโร, ค.ด. 273 หน้า. ปี พ.ศ. 2559.

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและศึกษาผลการใช้หลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ขั้นที่ 2 สร้างหลักสูตรขั้นที่ 3 การนำหลักสูตรไปใช้และขั้นที่ 4 การประเมินผล กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลชุมชนวิมลวิทยา จังหวัดตราด จำนวน 2 ห้องเรียน จำนวน 51 คน โดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster random sampling) เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แผนการฝึกอบรมตามหลักสูตรฝึกอบรมแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรม แบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดีแบบสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดีแบบประเมินพฤติกรรมตนเองและแบบประเมินความพึงพอใจในการฝึกอบรมสถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที่ t -test ผลการวิจัย พบว่า

1. ได้หลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ สภาพปัญหา และความจำเป็น หลักการ จุดมุ่งหมาย หน่วยการเรียนรู้ กระบวนการฝึกอบรม สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล ผลการประเมินคุณภาพหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญพบว่า ทุกองค์ประกอบมีความสอดคล้องกัน

2. ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม

2.1 ค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์หลังการฝึกอบรมสูงกว่า ก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แต่ค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมหลังการฝึกอบรมไม่สูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

2.2 ค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะพลเมืองดีหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แต่ค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะพลเมืองดีหลังการฝึกอบรมไม่สูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

2.3 ค่าเฉลี่ยคะแนนประเมินพฤติกรรมตนเองหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แต่ค่าเฉลี่ยคะแนนประเมินพฤติกรรมตนเองหลังการฝึกอบรมไม่สูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

2.4 ค่าเฉลี่ยคะแนนสังเกตพฤติกรรมระหว่างการฝึกอบรมสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2.5 นักเรียนมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรฝึกอบรมอยู่ในระดับมาก

55810128: MAJOR: CURRICULUM AND INSTRUCTION; Ed.D.

(CURRICULUM AND INSTRUCTION)

KEYWORDS: CURRICULUM DEVELOPMENT/ TRAINING COURSE/ GOOD CITIZENSHIP/
KNOWLEDGE MANAGEMENT

SUDHATHAI DARAPONG: DEVELOPING TRAINING COURSE TO BUILD GOOD
CITIZENSHIP BY APPLYING KNOWLEDGE MANAGEMENT TECHNIQUE FOR
MATTHAYOMSUKSA II STUDENTS. ADVISORY COMMITTEE: MONTIEN CHOMDOKMAI, Ph.D.,
PONGTHEP JIRARO, Ph.D. 273 P. 2016.

The purpose of this research was to develop and to study the effects of training course to build good citizenship by applying knowledge management technique for Matthayomsuksa II students. The process of developing the training course consisted of four steps: 1) studying basic information on knowledge management technique, 2) developing the training course, 3) implementing the training course, and 4) evaluating the training course. The samples were 51 Matthayomsuksa II students at Chumchonwimonwithhaya Municipality School, Trad Province obtained by cluster random sampling technique. The research instruments were lesson plans for training course, a training course achievement test, an assessment form of good citizenship, an observation form of good citizenship, a self-assessment form, and a training satisfaction form. The statistics used in this study were means, standard deviation, and *t*-test.

The results were as follows:

1. The training course to build good citizenship by applying knowledge management technique for Matthayomsuksa II students consisted of seven components as follows: state problems and needs, principles, goals, training units, training process, training materials, and training assessment and evaluation. All components are constructively aligned.

2. The results of the training implementation were as follows;

2.1 The average of training achievement scores after participating the training course was significantly higher than that before participating the training course at the .01 level.

2.2 The average of good citizenship scores after participating the training course was significantly higher than that before participating the training course at the .01 level.

2.3 The average of self-assessment scores after participating the training course is significantly higher than that before participating the training course at the .01 level.

2.4 The average of observation scores after participating the training course was higher than before participating the training course.

2.5 Students reported having satisfaction towards the training course at the high level.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	12
สมมติฐานของการวิจัย.....	12
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	13
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	14
ขอบเขตของการวิจัย.....	14
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	15
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	17
การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21.....	18
หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม.....	26
ความเป็นพลเมืองดี.....	43
ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร.....	57
แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้.....	81
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	98
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	116
ตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน.....	116
ตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตร.....	118
ตอนที่ 3 การนำหลักสูตรไปใช้.....	126
ตอนที่ 4 การประเมินผล.....	143

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	144
ตอนที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน.....	144
ตอนที่ 2 ผลการสร้างหลักสูตรฝึกอบรม.....	148
ตอนที่ 3 ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม.....	151
ตอนที่ 4 ผลการประเมินผลหลังใช้หลักสูตร.....	157
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	159
สรุปผลการวิจัย.....	160
อภิปรายผล.....	162
ข้อเสนอแนะ.....	172
บรรณานุกรม.....	174
ภาคผนวก.....	185
ภาคผนวก ก.....	186
ภาคผนวก ข.....	189
ภาคผนวก ค.....	242
ภาคผนวก ง.....	258
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	273

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า	
1	คดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจทั่วประเทศ ปี พ.ศ. 2556 จำแนกตามฐานความผิด.....	3
2	จำนวนและร้อยละของคดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจทั่วประเทศ ปี พ.ศ. 2556 จำแนกตามระดับการศึกษา.....	3
3	พฤติกรรมค่านิยมของวัยรุ่นไทย ปี พ.ศ. 2551 และ พ.ศ. 2554.....	4
4	ร้อยละของประชากรอายุ 13 ปีขึ้นไป จำแนกตามปฏิบัติตน พ.ศ. 2551 และ 2554.....	6
5	โครงสร้างการจัดการศึกษา เพื่อความเป็นพลเมืองช่วงมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย (อายุตั้งแต่ 11-16 ปี หรือ 18 ปี).....	8
6	เป้าหมายและบทบาทของการศึกษาในยุคต่าง ๆ.....	19
7	ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2.....	29
8	การสังเคราะห์คุณลักษณะพลเมืองดี.....	51
9	ความสอดคล้องของโครงร่างหลักสูตรฝึกอบรมตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ.....	121
10	รายละเอียดเนื้อหาและพฤติกรรมทดสอบในแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์.....	128
11	รายละเอียดแบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดี.....	130
12	กำหนดการฝึกอบรม.....	134
13	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรมจากการศึกษา นำร่อง.....	151
14	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรม คะแนน คุณลักษณะพลเมืองดี และคะแนนประเมินพฤติกรรมตนเองของผู้เข้ารับ การฝึกอบรมก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม.....	153
15	ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม.....	153
16	ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะพลเมืองดีของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม.....	154
17	ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนประเมินพฤติกรรมตนเองของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม.....	154

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า	
18	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดี ระหว่างฝึกอบรม.....	155
19	ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม หลังการฝึกอบรมกับเกณฑ์ที่กำหนด.....	155
20	ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะพลเมืองดีของผู้เข้ารับ การฝึกอบรมหลังการฝึกอบรมกับเกณฑ์ที่กำหนด.....	156
21	ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนประเมินพฤติกรรมตนเองของผู้เข้ารับ การฝึกอบรมหลังการฝึกอบรมกับเกณฑ์ที่กำหนด.....	156
22	ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมระหว่าง การฝึกอบรมกับเกณฑ์ที่กำหนด.....	156
23	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรม.....	157

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	13

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในฐานะที่เป็นกระบวนการที่มีบทบาทต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของประเทศซึ่งจะทำให้เกิดความเจริญงอกงาม ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานแก่ครูใหญ่และนักเรียน ณ ศาลาดุสิตาลัย พระราชวังดุสิต 22 กรกฎาคม 2520 “การศึกษาเป็นเครื่องอันสำคัญในการพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติ ทัศนคติ ค่านิยมและคุณธรรมของบุคคล เพื่อให้เป็นพลเมืองดีมีคุณภาพและประสิทธิภาพ เมื่อบ้านเมืองประกอบไปด้วยพลเมืองที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ การพัฒนาประเทศชาติก็ย่อมทำให้ได้โดยสะดวกราบรื่นได้ผลที่แน่นอนและรวดเร็ว” จะเห็นได้ว่าใจความสำคัญของพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นในเรื่องการศึกษาที่เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างและพัฒนาหล่อหลอมคนให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพจากความสำคัญดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติจึงได้กำหนดแนวทางการพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยให้เป็นพลเมืองดี โดยกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตราที่ 6 ความว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรม และมาตราที่ 7 ความว่า ในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้ อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545, หน้า 5-6)

นอกจากนี้ ประเทศไทยยังได้กำหนดแนวทางพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559) โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ยึดทางสายกลางอยู่บนพื้นฐานของความสมดุลพอดี รู้จักพอประมาณอย่างมีเหตุผล มีความรอบรู้

เท่าทันโลกเพื่อมุ่งให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย เกิดการบูรณาการแบบองค์รวมที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างมีคุณภาพทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อมแผนการศึกษาแห่งชาติ มีเจตนารมณ์เพื่อมุ่งพัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาคนอย่างรอบด้านและสมดุล เพื่อเป็นฐานหลักของการพัฒนา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553 ข, หน้า 13-19)

วัตถุประสงค์ของแผนการศึกษาแห่งชาติดังกล่าวสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีวิสัยทัศน์มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติ ให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และเป็นพลโลกยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาคือการประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต จุดหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุขมีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ มีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเองมีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข นอกจากนี้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อให้สามารถ อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก โดยกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ได้แก่ 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย และ 8) มีจิตสาธารณะ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552 ก, หน้า 5) นอกจากนี้ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2556 ก, หน้า 9) ได้กำหนดพื้นฐานความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย 3 ประการ ได้แก่ 1) เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 2) เคารพสิทธิ เสรีภาพและกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม 3) รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม

แม้ว่าประเทศไทยจะกำหนดหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ แต่ในปัจจุบันยังพบปัญหาการกระทำผิดของพลเมืองอยู่มากมาย ดังจะเห็นได้จากปัญหาต่าง ๆ ดังนี้

1. ปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน จากรายงานสถิติคดี ประจำปี พ.ศ. 2556 กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานในการดำเนินคดี ทั้งคดีครอบครัวและคดีอาญาเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

ทั่วประเทศ ปี พ.ศ. 2556 โดยจำแนกตามฐานความผิดและจำแนกตามระดับการศึกษา
(กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2556, หน้า 8) ดังตารางที่ 1 และตารางที่ 2

ตารางที่ 1 คดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจทั่วประเทศ ปี พ.ศ. 2556
จำแนกตามฐานความผิด

ฐานความผิด	จำนวน (คดี)	ร้อยละ
ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน	7,260	19.75
ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย	4,263	11.59
ความผิดเกี่ยวกับเพศ	1,636	4.45
ความผิดเกี่ยวกับความสงบสุข เสรีภาพและการปกครอง	1,241	3.38
ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ	15,530	42.24
ความผิดเกี่ยวกับอาวุธและวัตถุระเบิด	2,613	7.11
ความผิดอื่น ๆ	4,220	11.48
รวม	36,763	100.00

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของคดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจทั่วประเทศ
ปี พ.ศ. 2556 จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน (คดี)	ร้อยละ
ไม่ได้รับการศึกษา	653	1.78
ประถมศึกษา	8,764	23.84
มัธยมศึกษาตอนต้น	18,621	50.65
มัธยมศึกษาตอนปลายและสูงกว่า	8,381	20.80
อื่น ๆ	344	0.93
รวม	36,763	100.00

จากตารางที่ 1 พบว่า จำนวนคดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจ
ทั่วประเทศจำนวนทั้งหมด 36,763 คดี เมื่อพิจารณาจำแนกตามฐานความผิด พบว่า คดีส่วนใหญ่
เป็นคดีที่มีฐานความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษมากที่สุด คือ มีจำนวน 15,530 คดี คิดเป็นร้อยละ

42.24 ของคดีทั้งหมด รองลงมาเป็นคดีที่มีฐานความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน จำนวน 7,260 คดี คิดเป็นร้อยละ 19.75 นอกจากนี้เป็นคดีที่มีฐานความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย จำนวน 4,263 คดีเป็นคดีที่มีฐานความผิดอื่น ๆ เช่น คดี พ.ร.บ. จราจรทางบก และ พ.ร.บ. การพนัน จำนวน 4,220 คดี เป็นคดีที่มีฐานความผิดเกี่ยวกับอาวุธและวัตถุระเบิด จำนวน 2,613 คดี เป็นคดีที่มีฐานความผิดเกี่ยวกับเพศ จำนวน 1,636 คดี และเป็นคดีที่มีฐานความผิดเกี่ยวกับสงบสุข เสรีภาพ และการปกครอง จำนวน 1,241 คดี ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 11.59, 11.48, 7.11, 4.45 และ 3.38 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาตามระดับการศึกษาจากตารางที่ 2 พบว่า คดีส่วนใหญ่เป็นคดีที่ผู้กระทำความผิด มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมากที่สุด คือ มีจำนวน 18,621 คดี คิดเป็นร้อยละ 50.65 ของคดีทั้งหมด รองลงมาเป็นคดีที่ผู้กระทำความผิดมีการศึกษาระดับประถมศึกษา คือ มีจำนวน 8,764 คดี คิดเป็นร้อยละ 23.84 นอกจากนี้เป็นคดีที่ผู้กระทำความผิดมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและสูงกว่า จำนวน 8,381 คดี เป็นผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษา จำนวน 653 คดี และมีการศึกษาประเภทอื่น ๆ จำนวน 344 คดี หรือคิดเป็นร้อยละ 22.80, 1.78 และ .93 ตามลำดับ

2. ปัญหาค่านิยมของวัยรุ่นไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติได้สำรวจพฤติกรรมของวัยรุ่นไทยที่มีอายุ 13-24 ปี พบว่า วัยรุ่นไทยหันมาสนใจการเล่นเกมนิวเคลียร์ที่เล่นเป็นประจำเพิ่มขึ้นมากกว่า 2 เท่า จากร้อยละ 5.8 ในปี พ.ศ. 2551 เป็นร้อยละ 12.30 ในปี พ.ศ. 2554 และการสื่อสารทางอินเทอร์เน็ต เช่น ทวิตเตอร์ เฟซบุ๊ก เว็บบอร์ด มีเกือบร้อยละ 50 ซึ่งมีผู้ที่เป็นประจำ มีร้อยละ 15.20 และพบว่าพฤติกรรมที่น่าเป็นห่วงของวัยรุ่นสมัยนี้ พบว่า วัยรุ่นที่นอนดึกตื่นสาย เที่ยวเตร่ และเล่นการพนัน/ หวย/ บอล เป็นประจำเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2551 น้อยกว่าร้อยละ 2.00 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2555, หน้า 23) ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 พฤติกรรมค่านิยมของวัยรุ่นไทย ปี พ.ศ. 2551 และ พ.ศ. 2554

พฤติกรรมที่ทำ	ปี	รวม	ความถี่ของการทำ			ไม่ทำ
			รวม	ประจำ	บางครั้ง	
ทำงานบ้าน	2551	100	86.70	47.20	39.50	13.30
	2554	100	94.50	51.40	43.10	5.50
อ่านหนังสือ	2551	100	84.50	32.40	53.00	14.60
	2554	100	84.00	30.20	53.80	16.00
เล่นกีฬา	2551	100	78.40	25.80	52.60	21.60
	2554	100	76.10	20.90	55.20	23.90

ตารางที่ 3 (ต่อ)

พฤติกรรมที่ทำ	ปี	รวม	ความถี่ของการทำ			ไม่ทำ
			รวม	ประจำ	บางครั้ง	
เข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้าง	2551	100	66.60	13.50	53.10	33.40
ความรู้	2554	100	69.20	10.50	58.70	30.80
เล่นดนตรี/ ร้องเพลง	2551	100	57.40	9.90	47.50	42.60
	2554	100	50.80	8.50	42.30	49.20
เล่นเกมคอมพิวเตอร์	2551	100	41.30	5.80	35.50	58.70
	2554	100	53.30	12.30	41.00	46.70
สื่อสารทาง Internet เช่น						
Facebook/ Web board	2554	100	49.90	15.20	34.70	50.10
นอนดึกตื่นสาย	2551	100	59.50	5.80	53.70	40.50
	2554	100	63.80	7.20	56.60	36.20
เที่ยวเตร่	2551	100	38.10	2.10	36.00	61.90
	2554	100	40.50	3.00	37.50	59.50
เที่ยวกลางคืน	2551	100	29.90	1.00	28.90	70.10
	2554	100	19.50	1.00	18.50	80.50
เล่นการพนัน	2551	100	9.80	0.30	9.50	90.20
	2554	100	11.90	0.90	11.00	88.10

จากตารางที่ 3 พฤติกรรมค่านิยมของวัยรุ่นไทยมีพฤติกรรมค่านิยมที่ไม่เหมาะสม เล่นเกมคอมพิวเตอร์ นอนดึกตื่นสาย เที่ยวเตร่และเล่นการพนันชี้ให้เห็นว่าสภาวะการณ์ของเด็กไทย กำลังวิกฤติ พฤติกรรมของเด็กและเยาวชนกำลังเป็นปัญหาสังคมของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับ นภสมน นิจันตร์ (2554, หน้า 34) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาวัยรุ่นในสังคมไทย: ภาพสะท้อนจาก เรื่องสั้นรางวัลวรรณกรรมรามคำแหง ประจำปี 2554 ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาของวัยรุ่นที่อายุระหว่าง 12-24 ปี จำนวน 10 เรื่อง ใน 2 ประเด็นหลัก คือ 1) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของวัยรุ่น ในสังคมไทย 2) เพื่อวิเคราะห์ปัญหาของวัยรุ่นในสังคมไทยที่สะท้อนจากเรื่องสั้นรางวัล วรรณกรรมรามคำแหง ประจำปี 2554 จากการศึกษาสรุปได้ว่า ปัญหาของวัยรุ่นในสังคมไทย ส่วนใหญ่เป็นปัญหาเกี่ยวกับค่านิยม รองลงมาคือ ปัญหาด้านเทคโนโลยี

3. ปัญหาคุณธรรม-จริยธรรมของวัยรุ่นไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติได้สำรวจพฤติกรรมของวัยรุ่นไทย อายุ 13-24 ปี เมื่อเปรียบเทียบกิจกรรมส่วนใหญ่จะทำหรือทำทุกครั้งที่มีโอกาสพบว่าในปี พ.ศ. 2554 จะตอบแทนผู้ที่มีพระคุณหรือช่วยเหลือเราและให้ความช่วยเหลือคนที่ต้องการความช่วยเหลือแม้ไม่ใช่ญาติ มีสัดส่วนใกล้เคียงกับปี พ.ศ. 2551 สำหรับการยกโทษและให้อภัยอย่างจริงใจต่อผู้ที่สำนึกผิดลดลงอย่างเห็นได้ชัด คือ ร้อยละ 61.20 ในปี พ.ศ. 2551 เป็นร้อยละ 56.00 ในปี พ.ศ. 2554 ย่อมแสดงให้เห็นว่าคนไทยมีคุณธรรม-จริยธรรมดังกล่าวลดลงสำหรับพฤติกรรมที่แสดงถึงการขาดความเคารพสิทธิของผู้อื่นและการขาดวินัย เช่น การแข่งคิวและการทิ้งขยะในที่สาธารณะของคนไทย (ทำทุกครั้งที่มีโอกาสและส่วนใหญ่ทำ) ลดลงจากปี พ.ศ. 2551 เล็กน้อย และพบว่าคนไทยไม่กระทำในเรื่องของการแข่งคิวและการทิ้งขยะในที่สาธารณะลดลงจากร้อยละ 73.40 และ 60.40 ในปี พ.ศ. 2551 เป็นร้อยละ 69.20 และ 56.10 ในปี พ.ศ. 2554 ตามลำดับ สำหรับเรื่องการออม พบว่าคนไทยมีการออมเป็นประจำ (ออมทุกครั้งที่มีโอกาสและออมส่วนใหญ่) มีสัดส่วนใกล้เคียงกับปี พ.ศ. 2551 และมีการใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือย (เช่น การซื้อของใช้และเสื้อผ้าที่มียี่ห้อดัง และรับประทานอาหารแพง ๆ) เพิ่มขึ้นมากกว่า 2 เท่าจากร้อยละ 1.40 ในปี พ.ศ. 2551 เป็นร้อยละ 3.40 ในปี พ.ศ. 2554 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2555, หน้า 17) ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ร้อยละของประชากรอายุ 13 ปีขึ้นไป จำแนกตามปฏิบัติตน พ.ศ. 2551 และ พ.ศ. 2554

กิจกรรม การปฏิบัติตน	ปี	รวม	ความถี่ของการปฏิบัติตน					ไม่ทำ	ไม่มีโอกาสทำ
			รวม	ทุกครั้งที่มี โอกาส	ส่วนใหญ่	บ้างครั้ง	น้อยครั้ง		
ตอบแทนผู้ที่มีพระคุณ หรือช่วยเหลือเรา	2551	100	95.60	44.30	24.90	22.40	4.00	1.00	3.40
ตอบแทนผู้ที่มีพระคุณ หรือช่วยเหลือเรา	2554	100	96.00	42.70	25.70	23.80	3.80	1.10	2.90
ให้ความช่วยเหลือคนที่ ต้องการความช่วยเหลือ	2551	100	94.10	24.20	16.60	42.00	11.30	2.10	3.80
ให้ความช่วยเหลือ แม้ไม่ใช่ญาติ	2554	100	94.50	24.70	15.30	43.90	10.60	1.70	3.80

ตารางที่ 4 (ต่อ)

กิจกรรม การปฏิบัติตน	ปี	รวม	ความถี่ของการปฏิบัติตน					ไม่ทำ	ไม่มีโอกาสทำ
			รวม	ทุกครั้งที่มี โอกาส	ส่วนใหญ่	บางครั้ง	น้อยครั้ง		
ยกโทษและให้อภัย	2551	100	94.60	28.40	32.80	28.90	4.50	1.40	4.00
อย่างจริงจังต่อ ผู้ตำหนิผิด	2554	100	94.20	25.70	30.30	33.50	4.70	1.80	4.00
ยอมรับผิดและขอโทษ	2551	100	93.50	20.10	31.60	27.60	5.10	2.00	4.50
ในความคิดที่ทำ	2554	100	94.10	21.00	30.00	30.30	5.20	2.10	3.80
เก็บออมเงิน	2551	100	84.50	.30	20.20	26.60	17.60	8.00	7.50
	2554	100	85.20	.70	17.30	28.60	18.30	7.40	7.40
ใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือย	2551	100	28.20	1.10	1.10	8.70	18.10	64.00	7.80
	2554	100	53.00	.70	2.70	22.60	27.00	39.00	8.00
ทิ้งขยะในที่สาธารณะ	2551	100	39.60	1.10	1.10	15.30	22.10	58.50	1.90
	2554	100	43.90	.70	1.20	15.70	26.30	54.70	1.40
แข่งคิว	2551	100	26.60	.40	.60	9.90	15.70	68.90	4.50
	2554	100	30.80	.30	.60	11.10	18.80	65.80	3.40

จากปัญหาที่กล่าวมาชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองพลเมืองเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสังคมทุก ๆ สังคม ย่อมต้องการพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งหมายถึงความมีร่างกายจิตใจดี คิดเป็นทำเป็น แก้ไขปัญหาได้ มีประสิทธิภาพเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาความเจริญก้าวหน้า ความมั่นคงให้กับประเทศชาติและการเป็นพลเมืองดีนั้น ย่อมเป็นเป้าหมายของทุกประเทศไม่ว่าจะปกครองระบอบใดก็ตาม ประเทศต่าง ๆ มีวิธีการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองซึ่งจะมีวิธีคิดและวิธีการมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามปัจจัยพื้นฐานของประเทศ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548 ก, หน้า 27) ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 โครงสร้างการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองช่วงมัธยมศึกษาตอนต้น
และมัธยมศึกษาตอนปลาย (อายุตั้งแต่ 11-16 ปี หรือ 18 ปี)

ประเทศ	ชื่อเรื่องที่ใช้ศึกษา	วิธีการใช้ศึกษา	จำนวนชั่วโมงที่เรียน ต่อ 1 สัปดาห์
อังกฤษ	การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง	กำหนดเป็นข้อบังคับ มีการสอนข้ามรายวิชา	โรงเรียนเป็นผู้กำหนด
ฝรั่งเศส	พลเมืองโดยเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์	กำหนดเป็นข้อบังคับ/ ศึกษาเป็นรายวิชา และเชิงบูรณาการ	3 ถึง 4 ชั่วโมง จาก 26 ชั่วโมง
ญี่ปุ่น	สังคมศึกษา ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์พลเมือง และจริยธรรมศึกษา	กำหนดเป็นข้อบังคับ/ ศึกษาเชิงบูรณาการ และเจาะจงบางเรื่อง	17 x 150 นาที ต่อปี (เกรด 7 และ 8) 140 x นาที ต่อปี (เกรด 9) 140 x 50 นาที ต่อปี (มัธยมศึกษาตอนปลาย)
เกาหลี	สังคมและจริยธรรม	กำหนดเป็นข้อบังคับ/ ศึกษาเชิงบูรณาการ และเจาะจงบางเรื่อง	170 x 45 นาที ถึง 204 x 45 นาที ต่อปี
สิงคโปร์	พลเมืองโดยเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และสังคมศาสตร์	ไม่กำหนดเป็น ข้อบังคับ/ ศึกษา เป็นรายวิชา และเชิงบูรณาการ	3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์

จากตารางที่ 5 แสดงให้เห็นว่า ประเทศหลายประเทศพยายามที่จะพัฒนาวิธีการในการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองดีในหลักสูตรของโรงเรียน การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองดีและหัวข้ออื่นที่เกี่ยวข้องจะเป็นส่วนหนึ่งในหลักสูตรของการศึกษา สำหรับนักเรียนในทุกช่วงอายุในโรงเรียนของทุก ๆ ประเทศ วิธีการใช้ในการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองดีในหลักสูตรจะนิยมใช้วิธีการ 3 วิธี ซึ่งจะแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ ได้แก่ การเรียนเป็นรายวิชา การศึกษาข้ามรายวิชาโดยสอดแทรกเนื้อหาในทุกรายวิชาทั้งหลักสูตรและในบางประเทศการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองได้รับการกำหนดไว้เป็นประกาศหรือข้อบังคับของรัฐ และบางประเทศที่ไม่มีประกาศ

เป็นข้อบังคับของทางราชการจะเปิดโอกาสให้โรงเรียนได้เลือกวางแนวทางของตนเองในส่วนของประเทศไทยก็อยู่ในลักษณะเดียวกับประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก ที่เห็นความสำคัญของการศึกษาในฐานะที่เป็นเครื่องมือสำหรับการสร้างคุณลักษณะความเป็นพลเมืองให้แก่สังคมมาตั้งแต่ยุคแรกของการเกิดขึ้นของการศึกษาตามระบบโรงเรียน ซึ่งมีเป้าหมายหลักอยู่ที่การสร้างคนให้มีคุณลักษณะที่สอดคล้องกับระบบราชการและสังคมที่เกิดขึ้นใหม่ โดยครอบคลุมในเรื่องการรู้หนังสือ ทักษะ และลักษณะนิสัยอย่างใหม่อันแตกต่างไปจากลักษณะนิสัยที่เคยคุ้นเคยกันในสังคมไทยเดิม ดังจะเห็นได้จากแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระราชทานไปยังเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) ผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบกระทรวงธรรมการในยุคนั้น ความตอนหนึ่งว่า “ข้าไม่ต้องการนักเรียนตัวอย่างที่สอบไล่ได้คะแนนเกียรตินิยมทุก ๆ คน ไม่ต้องการตำราที่เดินได้ ข้าอยากได้เยาวชนที่เป็นสุภาพบุรุษ ชื่อสัตย์ สุจริต มีนิสัยใจคอดี ข้าจะไม่เศร้าโศกเลย ถ้าเจ้ามารายงานว่า เด็กคนหนึ่งเขียนหนังสือไม่คล่อง คิดเลขช้อนไม่เป็น และไม่รู้จักเรขาคณิต ถ้าข้ารู้ว่าเด็กคนนั้นได้ศึกษาพอที่จะรู้ว่าความเป็นลูกผู้ชายคืออะไร และจี๊แยคืออะไร ข้าไม่อยากจะยิน คนฉลาดบ่นอีกว่า ปัญหาท่วมหัวเอาตัวไม่รอดสิ่งที่ข้าต้องการในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงคือ ให้การศึกษาเป็นเครื่องทำให้เด็กเยาวชนที่น่ารักเป็นพลเมืองดีไม่ใช่ทำลายบุคลิกเสียหมด โดยบรรจระบบต่าง ๆ ลงไป” พระราชดำรัสข้างต้นแสดงให้เห็นถึงหลักคิดเรื่องการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดีว่าการมีบุคลิกภาพ มีความเป็นสุภาพบุรุษ และมีคุณธรรมจริยธรรม มีความสำคัญสำหรับการเป็นพลเมืองของชาวสยามในยุคนั้นยิ่งกว่าการเป็นคนที่มีความรู้วิชาการ โดยขาดการมีบุคลิกภาพและคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงาม ซึ่งต่อมาได้รับการกำหนดให้เป็นสาระสำคัญในการจัดการศึกษามาโดยตลอด โดยยกให้เรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งในหมวดวิชาสังคมศึกษาในวิชาหน้าที่พลเมือง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548 ข, หน้า 1-3)

การจัดการศึกษาของประเทศไทยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา แม้จะมีการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดีแต่ก็ไม่ได้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งน่าจะมีข้อจำกัดหลายประการ คือ ขาดความชัดเจนการสอนมุ่งป้อนวิชาความรู้ ผู้เรียนเชื่อฟัง จดจำและทำตาม ไม่ได้ฝึกฝนให้ทำและนำไปคิดเพื่อนำสู่การปฏิบัติและแสดงออก เป็นการเน้นวิชาการแต่ขาดการส่งเสริมทักษะทางสังคมไม่สามารถเชื่อมโยงบทบาทของตนกับสังคมภายนอกได้และไม่สามารถสร้างจิตสำนึกของการเป็นเจ้าของสังคมที่เขามีชีวิตอยู่และไม่มีความพร้อมที่จะรับผิดชอบไปภายภาคหน้า สภาพแวดล้อม สภาพการเมืองบางยุคบางสมัยไม่เอื้อต่อการเปิดกว้างให้การเรียนการสอนในชั้นเรียนมุ่งสู่สภาวะความจริงทางสังคมอย่างตรงไปตรงมาและสังคมในปัจจุบันมีตัวอย่างที่ไม่ดีให้เห็นบ่อย ๆ การลอกเลียนแบบจากสื่อที่นำเสนอข่าวบ๊องๆ เหล่านี้ได้

ทำให้การสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นพลเมืองดีกลายเป็นสิ่งคร่ำครึดูไร้ความหมายทั้งในสายตาของผู้เรียนและผู้สอน ทั้ง ๆ ที่ควรจะเป็นวิชาหลักที่มีความสำคัญอย่างยิ่งนำจรโลงสังคมด้วยฐานความดีของคนในสังคมทุกยุคทุกสมัย

จากรายงานการสัมมนาผู้บริหาร โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 101 โรงเรียนทั่วประเทศ ณ โรงแรมดุสิต ปริ๊นเซส จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2555 ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรี ได้ปาฐกถาพิเศษ เรื่อง อุปนิสัยศึกษาวัตถุประสงค์ของการศึกษาขั้นพื้นฐานสำคัญที่สุดคือสร้างพลเมืองดีให้แก่ประเทศ การศึกษาขั้นพื้นฐานของสิงคโปร์ เขากำหนดว่าให้เด็กสิงคโปร์เป็นพลเมืองดี คือ 1) ต้องเก่งอะไรบ้าง 2) ต้องมีคุณความดีอะไรบ้าง และ 3) ต้องทำอะไรเป็นบ้าง แล้วก็ใส่ 3 ข้อนี้เข้าไปในการศึกษา 12 ปี ผมเสียดายที่เรายังขาดอันหนึ่ง คือ เรายังไม่มีสถาบันหลักสูตรชาติที่จริงต้องมีสถาบันหลักสูตรแยกออกมาอีกอันหนึ่งส่วนสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ก็นำหลักสูตรจากสถาบันมาจัดการไม่ใช่ให้ สพฐ. คิดหลักสูตรชาติต้องมีอีกหน่วยหนึ่งดูแลว่าชาติไทยจะสร้างเด็กให้เป็นพลเมืองดีได้อย่างไร เพราะฉะนั้นแค่หลักสูตรก็เป็นเรื่องใหญ่มากของ สพฐ. เรื่องการจัดหลักสูตรต้องปรับให้ทันสมัย ไม่อย่างนั้นไปสู้เขาไม่ได้ หรือแม้ปัญหาชาติก็ยังแก้ไม่ได้การสร้างพลเมืองดีทำอะไรพระเจ้าอยู่หัวทรงรับสั่งไว้ว่า เด็ก ๆ นอกจากจะต้องเรียนความรู้แล้ว ยังต้องหัดทำงานและทำความดีด้วย” สรุปคือ พ่อแม่จะสอนลูกหลาน ครูจะสอนลูกศิษย์ สอน 3 อย่าง คือ 1) สอนความรู้ 2) สอนให้ทำความดี และ 3) สอนให้หัดทำงาน ขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ พวกเราสอนแต่ความรู้ โรงเรียนในประเทศไทย 30,000 กว่าโรงเรียน เน้นแต่สอนความรู้ ความดีก็มีแต่ไปไม่ได้ไกล เราจึงมีคน โกงเต็มไปหมด เรื่องหัดทำงานยิ่งแย่ใหญ่เลย เด็กรุ่นใหม่ไม่สู้งานเลยที่พระเจ้าอยู่หัวรับสั่งให้หัดทำงาน เพราะการทำงานช่วยให้มีความสามารถ ขยัน อดทน พึ่งตนเองได้ ซึ่งการให้มีการทำงานระหว่างที่อยู่ ป.1-ม.6 มีเยอะแยะทั่วโลกเขามีกิจกรรมให้เด็กหัดทำงาน เยอะแยะเลยครับ ผมขอร้องเออะครับ อย่าเอาเด็กไว้ในห้องเรียนมาก เอาออกมานอกห้องเรียนแล้วหัดให้ทำงานแต่ต้องอยู่ในหลักสูตร ให้เขาอาบเหงื่อต่างน้ำเออะ ๆ และที่รับสั่งเรื่องการทำความดีนั้น ก็คือช่วยให้มีความสุข ความเจริญ ป้องกันคนไม่ให้ตกต่ำ เราถึงจะได้พลเมืองสำหรับประเทศไทย จะได้สู้เขาได้ เด็กของเราจะได้เป็นพลเมืองดีที่เข้มแข็ง มีความสามารถ ขยัน อดทน พึ่งตนเองได้ แล้วก็ทำความดีเพื่อให้มีความสุข ความเจริญ ป้องกันคนไม่ให้ตกต่ำใครมาชวนให้ทำชั่วก็ไม่เอา อันนั้นแหละคือความหวังของประเทศ ผมไปถามความเห็นคนเกาหลีใต้เรื่องหลักสูตร เขาบอกทำตามสิ่งที่คิดว่าจำเป็นสำหรับประเทศ ถ้าหลักสูตรเขาไม่สอนให้ลูกหลานเขารักชาติ แล้ววันหนึ่งเกาหลีใต้จะอยู่ที่ไหน ประเทศสิงคโปร์ก็มีหลักสูตรแบบนี้ แล้วประเทศไทยละ เราจะสอนให้ลูกหลานเรารักประเทศไทยบ้างไหม ถ้าเขาไม่รักประเทศไทย ไม่รู้จักประเทศไทย

ไม่หวงแหนประเทศไทย ประเทศไทยจะเป็นอะไรก็ไม่รู้ ผมว่าตรงนี้เป็นเรื่องใหญ่ เราจะสร้างพลเมืองดีแก่ประเทศเราจะทำอย่างไร (เกษม วัฒนชัย, 2555)

การพัฒนาหลักสูตรจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะเป็นตัวกำหนดทิศทางการจัดการศึกษา หลักสูตรถือเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษาเพราะเป็น โครงร่างกำหนดกรอบแนวทางการปฏิบัติที่จะนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตรวมทั้งเป็นแนวทางในการให้การศึกษา ให้วิชาความรู้ การถ่ายทอดวัฒนธรรม การปลูกฝังเจตคติและค่านิยม การสร้างความเจริญเติบโต ความสมบูรณ์ทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การพัฒนาผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาไปในทิศทางที่สอดคล้องกับความมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนด ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ยึดรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ Tyler (1949) เป็นหลัก และนำมาพิจารณาร่วมกับแนวคิดของนักพัฒนาหลักสูตรท่านอื่น ๆ สรุปเป็นขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) การสร้างหลักสูตร 3) การทดลองใช้ และ 4) การประเมินผล

ในขั้นตอนการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ผู้วิจัยมุ่งพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ เทคนิคการจัดการความรู้ คือ การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กรซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสารมาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในเชิงแข่งขันสูงสุด รุ่ง แก้วแดง (ม.ป.ป. อ้างถึงใน จารุวรรณ ฤทธิเพชร, 2552, หน้า 2) กล่าวว่า โรงเรียนถือเป็นหน่วยงานที่ทรงคุณค่า มีการพัฒนาและสั่งสมความรู้มายาวนาน โรงเรียนจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการความรู้ที่มีอยู่ รวมถึงความรู้ที่มีอยู่มากมายและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาในยุคสังคมแห่งความรู้ โดยมุ่งเป้าหมายไปที่การนำความรู้ไปพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน การจัดการความรู้ถือเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้โรงเรียนสามารถนำเอาข้อมูลสารสนเทศที่มีอยู่ทั้งในโรงเรียน ชุมชน และสังคมมาจัดระบบและพัฒนาเป็นองค์ความรู้เพื่อพัฒนาปัญญาของผู้เรียน เลขา ปิยะอัจฉริยะ (2550) กล่าวว่า ในปัจจุบันพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ยังขาดการบริหารและจัดเก็บความรู้อย่างมีประสิทธิภาพครูไม่มีคุณภาพจากการขาดการจัดการความรู้ที่ดีและไม่มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแบ่งปันความรู้ระหว่างกัน ทั้งนี้ความรู้ในหลักสูตรและหนังสือที่ประมวลมาสอนเด็กเป็นเพียงร้อยละ 20 ของความรู้ทั้งหมด แต่ความรู้ส่วนใหญ่หรืออีกร้อยละ 80 กลับถูกละเลย ได้แก่ ความรู้ที่ครูเกษียณอายุไปเพราะที่จริงแล้วครูเหล่านั้นมีความรู้และประสบการณ์ที่ฝังลึก สมหวัง พิพิธยานุวัฒน์ (2547 อ้างถึงใน จารุวรรณ ฤทธิเพชร, 2552, หน้า 3) กล่าวว่า ประสบการณ์ที่ฝังลึกที่เกิดจากประสบการณ์การสอน ค่านิยม และพฤติกรรมในการสอนมาเป็นเวลายาวนาน โรงเรียน

จะสูญเสียความรู้ที่ล้ำค่านี้ไปกับผู้เกษียณอายุราชการ จากการลาออกหรือโอนไปปฏิบัติงานกับหน่วยงานอื่น โดยที่ความรู้ในตัวของคนคนนั้นไม่ได้รับการถ่ายทอดหรือจัดเก็บไว้ให้เป็นประโยชน์กับครุรุ่นหลัง นอกจากนี้ยังพบว่าผู้เรียนส่วนใหญ่คิดวิเคราะห์และคิดสร้างสรรค์ไม่เป็น แสดงว่า การเรียนการสอนยังไม่บรรลุเป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษา การจัดการความรู้เป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดกิจกรรมเป็นกระบวนการทำงานในทุกเรื่องและในเนื้องานการศึกษาที่ทำอยู่ซึ่งจะช่วยเพิ่มสมรรถนะของบุคคลและองค์กร อันได้แก่ ความรู้และปัญญาที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพงานการศึกษาได้ ฉะนั้น หลักสูตรการสร้างความเป็นพลเมืองดีจึงมีความสำคัญในการเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าเยาวชนไทยในอนาคตควรเป็นพลเมืองอย่างไรที่สังคมไทยต้องการและสามารถดำเนินชีวิตของตนได้อย่างมีความสุข จากเหตุผลที่ได้กล่าวมาข้างต้น

ผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดีโดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ทั้งนี้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนไทยให้เป็นผู้มีความประพฤติดี สามารถปฏิบัติตนให้ถูกต้องเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย ปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น จรรโลงความถูกต้องและความดีงามของสังคม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
2. เพื่อศึกษาผลของการใช้หลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่พัฒนาขึ้น

สมมติฐานของการวิจัย

1. ค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการอบรมด้วยหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้หลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมและค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์ การฝึกอบรมหลังการฝึกอบรมสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด
2. ค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะพลเมืองดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการอบรมด้วยหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้หลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมและค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะพลเมืองดีหลังการฝึกอบรมสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด

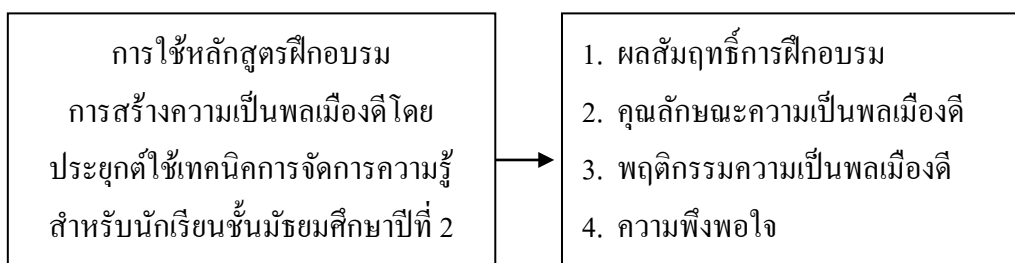
3. ค่าเฉลี่ยคะแนนประเมินพฤติกรรมตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการอบรมด้วยหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้หลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมและค่าเฉลี่ยคะแนนประเมินพฤติกรรมตนเองหลังการฝึกอบรมสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด

4. ค่าเฉลี่ยคะแนนสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการอบรมด้วยหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ระหว่างการฝึกอบรมสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้วิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้กรอบความคิดการวิจัยจากการศึกษาเอกสารแนวความคิดในการวิจัยเกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 การพัฒนาความเป็นพลเมืองดี แนวคิดการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตร ประเภทของหลักสูตรการฝึกอบรม การใช้เทคนิคการจัดการความรู้เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาพลเมืองดีเพื่อนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรที่มีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาคุณลักษณะพลเมืองดีให้มีระดับเพิ่มขึ้นในระดับที่พึงประสงค์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กรณีศึกษาโรงเรียนเทศบาลชุมชนวิมลวิทยา จังหวัดตราด ให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม แนวคิดการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ลักษณะของหลักสูตรเป็นหลักสูตรกิจกรรมที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและประเทศชาติ

จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยนำมาประสานความคิดเป็นกรอบความคิดในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ประโยชน์คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีให้แก่นักเรียน
2. เป็นประโยชน์ต่อการเตรียมนักเรียนให้เป็นพลเมืองดีของสังคมและประเทศชาติ
3. เป็นตัวอย่างการสร้างหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม
4. เป็นแนวทางของสถานศึกษาในการพัฒนานักเรียนให้มีความเป็นพลเมืองดี ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ ดังนี้

1. ประชากร ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ปีการศึกษา 2558 โรงเรียนเทศบาลชุมชนวิมลวิทยา จังหวัดตราด จำนวน 3 ห้องเรียน จำนวน 76 คน
2. กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ปีการศึกษา 2558 โรงเรียนเทศบาลชุมชนวิมลวิทยา จังหวัดตราด จำนวน 2 ห้องเรียน จำนวน 51 คน ซึ่งได้จากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster random sampling) โดยใช้หลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
3. เนื้อหาของหลักสูตรฝึกอบรม ประกอบด้วย
 - 3.1 คุณลักษณะพลเมืองตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ประกอบด้วย รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย, ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย และมีจิตสาธารณะ
 - 3.2 พื้นฐานความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ตามสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วย เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม และรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม
4. ตัวแปรที่ศึกษา
 - 4.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ การฝึกอบรมตามหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
 - 4.2 ตัวแปรตาม ได้แก่
 - 4.2.1 ผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรม

4.2.2 คุณลักษณะความเป็นพลเมือง

4.2.3 พฤติกรรมความเป็นพลเมืองดี

นิยามศัพท์เฉพาะ

หลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ หมายถึง แผนหรือแนวทางการจัดอบรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามกระบวนการพัฒนาหลักสูตรของ Tyler (1949) เป็นหลักและนำมาพิจารณาร่วมกับแนวคิดของนักพัฒนาหลักสูตรท่านอื่น ๆ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน การสร้างหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินผล โดยนำเทคนิคการจัดการความรู้มาใช้ในศึกษาข้อมูลพื้นฐาน องค์ประกอบของหลักสูตรฝึกอบรม ประกอบด้วย สภาพปัญหาและความสำคัญ หลักการจุดมุ่งหมาย หน่วยการเรียนรู้ กระบวนการฝึกอบรม สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล

ผลการใช้หลักสูตรฝึกอบรม หมายถึง ผลที่เกิดจากการนำหลักสูตรฝึกอบรมไปใช้ ประกอบด้วย ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี พฤติกรรมความเป็นพลเมืองดี และความพึงพอใจหลังใช้หลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

เทคนิคการจัดการความรู้ หมายถึง การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีในตัวบุคคลมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแบ่งปันความรู้ระหว่างกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี

พฤติกรรมความเป็นพลเมืองดี หมายถึง การกระทำ การแสดงออก การปฏิบัติตนของนักเรียนขณะที่ใช้หลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ โดยแบ่งออกเป็น 11 ด้าน ได้แก่ 1) รักษาดี ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย 8) มีจิตสาธารณะ 9) เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 10) เคารพสิทธิ เสรีภาพและกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม และ 11) รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม

ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ หมายถึง ผลของคะแนนความรู้ความเข้าใจของนักเรียนได้จากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ก่อนและหลังการเรียนรู้

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ หมายถึง เครื่องมือที่ประกอบด้วยข้อคำถาม และตัวเลือกที่ใช้วัดความรู้เรื่องพลเมืองดีที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อทดสอบนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เป็นแบบทดสอบแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ (Multiple choice) 4 ตัวเลือก จำนวน 55 ข้อ

คุณลักษณะพลเมืองดี หมายถึง คุณลักษณะรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย มีจิตสาธารณะ เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม และรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม

แบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดี หมายถึง เครื่องมือประกอบด้วยคำถามกับคำตอบ ซึ่งคำถามเขียนเป็นสถานการณ์ที่คล้ายหรือเลียนแบบสถานการณ์จริง แล้วให้นักเรียนตอบปัญหา จากสถานการณ์นั้นว่า ถ้าสมมตินักเรียนเป็นบุคคลในสถานการณ์นั้นจะเลือกทำอะไร หรือ มีความรู้สึกอย่างไร คำตอบมีให้เลือกตอบ 5 ตัวเลือก การตรวจคำตอบให้น้ำหนัก 1, 2, 3, 4 และ 5 คะแนนตามลำดับ จำนวน 66 ข้อ

แบบสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดี หมายถึง แบบสังเกตพฤติกรรมในระหว่าง การฝึกอบรม โดยครูเป็นผู้สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนขณะดำเนินกิจกรรมในแต่ละหน่วย การฝึกอบรมว่ามีพฤติกรรมที่กำหนดหรือไม่ ซึ่งถือเกณฑ์ปฏิบัติ เป็น 1 คะแนน ไม่ปฏิบัติ เป็น 0 คะแนน จำนวน 78 ข้อ

แบบประเมินพฤติกรรมตนเอง หมายถึง แบบประเมินที่ให้นักเรียนประเมินพฤติกรรม ความเป็นพลเมืองดีของตนเองก่อนการฝึกอบรม และประเมินเมื่อสิ้นสุดการอบรม 2 สัปดาห์ โดยเป็นแบบวัด 4 ระดับ ตามระดับการปฏิบัติคือ ปฏิบัติเป็นประจำ ปฏิบัติเป็นบางครั้ง ปฏิบัติน้อย และไม่เคยปฏิบัติ การตรวจให้คะแนนเป็น 3, 2, 1 และ 0

เกณฑ์ที่กำหนด หมายถึง ระดับคะแนนของผู้เรียน ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้มุ่งพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามหัวข้อดังนี้

1. การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21
2. หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
3. ความเป็นพลเมืองดี
 - 3.1 ความหมายพลเมืองดี
 - 3.2 คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี
 - 3.3 การวัดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี
4. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร
 - 4.1 ความหมายของหลักสูตร
 - 4.2 ความสำคัญของหลักสูตร
 - 4.3 องค์ประกอบของหลักสูตร
 - 4.4 ประเภทของหลักสูตร
 - 4.5 ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร
 - 4.6 กระบวนการพัฒนาหลักสูตร
 - 4.7 การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม
5. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้
 - 5.1 ความหมายของการจัดการความรู้
 - 5.2 ความสำคัญของการจัดการความรู้
 - 5.3 องค์ประกอบของการจัดการความรู้
 - 5.4 กระบวนการจัดการความรู้
 - 5.5 เครื่องมือในการจัดการความรู้
 - 5.6 ปัจจัยที่ทำให้การจัดการความรู้ประสบความสำเร็จ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21

ความเปลี่ยนแปลงของสังคมเข้าสู่ศตวรรษที่ 21

ปัจจุบันเป็นยุคที่โลกมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วอันสืบเนื่องมาจากการใช้เทคโนโลยีเพื่อเชื่อมโยงข้อมูลต่าง ๆ ของภูมิภาคของโลกเข้าด้วยกัน กระแสการปรับเปลี่ยนทางสังคมที่เกิดขึ้น ในศตวรรษที่ 21 ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีวิตของสังคมอย่างทั่วถึง ทำให้เกิดปรากฏการณ์ทางการศึกษา ดังต่อไปนี้

Stewart (2012, pp. 1-2) ได้กล่าวถึง สภาพสังคมในศตวรรษที่ 21 มีความเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้านที่เป็นผลจากการคิดค้นพัฒนาเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้เกิดโลกสังคมไร้พรมแดนทั้งการติดต่อสื่อสาร การเคลื่อนย้ายถิ่นที่อยู่ การดำเนินธุรกิจและวิถีชีวิตของผู้คนที่มิทั้งเป็นอิสระและพึ่งพากันมากขึ้น เกิดสังคมและเศรษฐกิจฐานความรู้ ทำให้สังคมต้องการบุคคลที่มีความรู้มากขึ้น ทั้งการคิดแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การติดต่อสื่อสาร การทำงานเป็นทีม เป็นต้น เพื่อรับมือกับการแข่งขันทางเศรษฐกิจ ที่เข้มข้นหลาย ๆ ประเทศทั่วโลกมีเป้าหมายที่จะแข่งขันและเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับระบบเศรษฐกิจแบบเน้นความรู้ (Knowledge-based economies) แรงงานยุคใหม่ต้องเป็นแรงงาน มีสมรรถนะสากล จึงจะสามารถนำตนเองไปสู่การจ้างงานในระดับนานาชาติได้ ดังนั้นการพัฒนาการศึกษา จึงถือเป็นวิธีการหนึ่งที่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกใช้เพื่อนำพาประชากรของตนเองให้หลุดพ้นจากความยากจนและสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ เนื่องจากงานด้านบริหารและงานที่เน้นวิชาชีพเฉพาะด้านเพิ่มมากขึ้น ความต้องการแรงงานที่สำเร็จการศึกษาระดับสูง มีทักษะเฉพาะทางวิชาชีพ ทักษะการแก้ปัญหาและการสื่อสารก็เพิ่มมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและตลาดแรงงานเป็นตัวแปรหนึ่งที่ทำให้ระบบการศึกษาทั่วโลกต้องได้รับการเปลี่ยนแปลง ดังจะเห็นได้จากสองศตวรรษที่ผ่านมาประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกใช้การขยายการศึกษาเป็นวิธีการหลัก ที่จะทำให้ผู้คนมีความเป็นอยู่ที่ดี ลดภาวะความยากจนและเพิ่มการเติบโตทางเศรษฐกิจ จุดมุ่งหมายหนึ่งของสหประชาชาติ คือ ทุกประเทศต้องร่วมมือกันเพื่อจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาที่เป็นสากลในทุกประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่ยากจน ประเทศกำลังพัฒนามีจุดมุ่งหมายที่จะเพิ่มจำนวนประชากรที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและประเทศที่พัฒนาแล้วก็จะเพิ่มจำนวนของประชากรที่เข้าศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย การศึกษาระดับมัธยมศึกษาถือเป็นมาตรฐานการศึกษาในประเทศอุตสาหกรรม

สุทธิพร จิตต์มิตรภาพ (2553, หน้า 1-2) กล่าวว่า โลกแห่งการศึกษาได้เปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างมากในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา การศึกษาที่ยอมรับกันว่าเป็นการสร้างความรู้ ความสามารถและพัฒนาศักยภาพของคน ได้แก่ การศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึงถึง

การให้โอกาสแก่ผู้เรียนทุกคนได้มีโอกาสรับรู้ เพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ ตลอดจนพัฒนา ศักยภาพของแต่ละคนให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยปราศจากข้อจำกัดทั้งระดับสติปัญญา ความสามารถในการรับรู้และอื่น ๆ อีกทั้งยังหวังว่าผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้โดยไม่มีข้อจำกัด เกี่ยวกับเวลาและสถานที่ที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือเปิด โอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดทั้งใน การแก้ปัญหา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ความรู้ในทุกระดับ ในลักษณะที่เรียกว่า Constructionism ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology-ICT) เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้การศึกษาในอุดมคติเป็นจริงได้ เพราะสามารถแสดง อักษร ภาพ เสียง ภาพเคลื่อนไหว รวมถึงการสร้างสถานการณ์เสมือนจริง (Virtual situation) ได้เหมือน ๆ กับที่หนังสือ หนังสือภาพ เทปเสียง วิดีทัศน์หรือสื่ออื่น ๆ ที่มีทั้งหมด รวมทั้งเพิ่ม การปฏิสัมพันธ์ (Interaction) กับผู้ใช้ได้และสร้างเครือข่ายให้สามารถติดต่อสื่อสารได้ อย่างไรก็ตามขอบเขตในแง่ของสถานที่ที่แตกต่างคนละแห่งกัน

สรุปได้ว่า สังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงตามบริบทของโลก การศึกษาในศตวรรษ ที่ 21 ต้องมีการใช้และบูรณาการเทคโนโลยีมากขึ้น การศึกษาไร้พรมแดน มุ่งเน้นการพัฒนา ประชากร ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในการแข่งขันของโลก

บทบาทของการศึกษาในศตวรรษที่ 21

จากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษา การศึกษาในแต่ละยุคมุ่งเน้น พัฒนาผู้เรียนให้ตอบสนองความต้องการของสังคม นักการศึกษาได้แบ่งบทบาทของการศึกษา ในแต่ละยุค ดังนี้

วิจารณ์ พานิช (2555, หน้า 11-14) บทบาทของการศึกษาในยุคต่าง ๆ ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 เป้าหมายและบทบาทของการศึกษาในยุคต่าง ๆ

ยุค	เป้าหมาย	บทบาท
ยุคเกษตรกรรม	เพื่อการทำงาน และเพื่อสังคม	ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ ผลิตอาหารเลี้ยงครอบครัวและ คนอื่นสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ มีบทบาทในเศรษฐกิจ ครัวเรือน
	เพื่อฝึกฝนสติปัญญา ของตน	เรียนวิชาพื้นฐาน 3R (Reading, 'riting, 'rithmetic) เรียนการเกษตรกรรมและทักษะการช่าง

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ยุค	เป้าหมาย	บทบาท
ยุคเกษตรกรรม	เพื่อทำหน้าที่พลเมือง	ช่วยเหลือเพื่อนบ้าน มีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้าน สนับสนุนบริการในท้องถิ่น และงานฉลองต่าง ๆ
	เพื่อสืบทอดจารีตและคุณค่า	ถ่ายทอดความรู้และวัฒนธรรมเกษตรกรรมไปยังคนรุ่นหลัง อบรมเลี้ยงดูลูกหลานตามจารีตประเพณีของชนเผ่า ศาสนา และความเชื่อของพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย
ยุคอุตสาหกรรม	เพื่อการทำงานและเพื่อสังคม	รับผิดชอบสังคมผ่านงานที่ต้องการความชำนาญ พิเศษประยุกต์ใช้วิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ เพื่อความก้าวหน้าของอุตสาหกรรม มีบทบาทต่อชิ้นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่การผลิตและการกระจายสินค้าที่ยาว
	เพื่อฝึกฝนสติปัญญาของตน	เรียนรู้ “อ่านออกเขียนได้” และคิดเลขเป็น” เรียนรู้ทักษะสำหรับโรงงาน การค้าและงานในอุตสาหกรรม (สำหรับคนส่วนใหญ่) เรียนรู้ทักษะด้านการจัดการ วิศวกรรมและวิทยาศาสตร์ (สำหรับคนชั้นสูงส่วนน้อย)
	เพื่อทำหน้าที่พลเมือง	เข้าร่วมกิจกรรมขององค์กรทางสังคมเพื่อประโยชน์ของชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมด้านแรงงาน และการเมืองเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัคร และบริจาคเพื่อการพัฒนาบ้านเมือง
	เพื่อสืบทอดจารีตและคุณค่า	เรียนรู้ความรู้ด้านการค้า ช่าง วิชาชีพ และถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง ชำรงคุณค่าและวัฒนธรรมของตน ในท่ามกลางความแตกต่างหลากหลายของชีวิต คนเมืองเชื่อมโยงกับคนในวัฒนธรรมอื่นและภูมิภาคอื่นตามการขยายตัวของการคมนาคม และการสื่อสาร

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ยุค	เป้าหมาย	บทบาท
ยุคความรู้	<p>เพื่อการทำงาน และเพื่อสังคม</p> <p>เพื่อฝึกฝนสติปัญญา ของคน</p> <p>เพื่อทำหน้าที่พลเมือง</p> <p>เพื่อสืบทอดจารีต และคุณค่า</p>	<p>มีบทบาทต่อสารสนเทศของโลก สร้างนวัตกรรม และบริการใหม่ ๆ เพื่อสนองความต้องการ และแก้ปัญหา มีบทบาทในเศรษฐกิจโลก</p> <p>พัฒนาตนเองด้วยความรู้ผ่านเทคโนโลยีและ เครื่องมือเพิ่มศักยภาพ ได้รับผลประโยชน์ จากงานบนฐานความรู้และผู้ประกอบการขยายตัว และเชื่อมโยงไปทั่วโลก ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือ อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ตลอดชีวิต</p> <p>เข้าร่วมในการตัดสินใจของชุมชนและการตัดสินใจ ทางการเมืองทั้งโดยตนเองและผ่านทางกิจกรรม ออนไลน์ เข้าร่วมกิจกรรมของโลกผ่านทางชุมชน ออนไลน์ และ Social network รับใช้ชุมชนท้องถิ่น ไปจนถึงระดับโลกในประเด็นสำคัญ ๆ ด้วยเวลา และทรัพยากรผ่านทางสื่อสาร และ Social network</p> <p>เรียนรู้ความรู้ในสาขาอย่างรวดเร็วและประยุกต์ ใช้หลักวิชานั้นข้ามสาขา เพื่อสร้างความรู้ใหม่ และนวัตกรรม สร้างเอกลักษณ์ของคนจากจารีต วัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลาย เคารพจารีต และวัฒนธรรมอื่น เข้าร่วมกิจกรรมข้ามวัฒนธรรม ผสมผสานจารีตที่แตกต่างหลากหลายและความเป็น พลเมืองโลกสู่จารีตใหม่ และสืบทอดสู่คนรุ่นต่อ ๆ ไป</p>

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2557, หน้า 3-5) กล่าวว่า พัฒนาการของการศึกษาไทยสะท้อน ความแตกต่างในแต่ละสมัยอย่างชัดเจน แบ่งยุคของการศึกษาได้เป็น 4 ยุค ปัจจุบันเรากำลังอยู่ในยุคที่ 4 ซึ่งเป็นยุคผลิตภาพ มีรายละเอียด ดังนี้

1. การศึกษาไทยยุคที่ 1 เป็นการศึกษาในยุคเกษตรกรรม ผลผลิตของเราในยุคนี้คือพืชผัก ผลไม้ กระบวนการผลิตด้วยแรงงานคนและแรงงานสัตว์อาศัยความร่วมมือช่วยเหลือกันและกันในการดำรงชีวิต ทักษะส่วนใหญ่เป็นทักษะการอาชีพเพื่อดำรงชีวิตเป็นหลัก เป็นการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ

2. การศึกษาไทยยุคที่ 2 ยุคอุตสาหกรรม วิถีชีวิตของคนไทยเริ่มเปลี่ยนไป คนไทยหันมานิยมฝรั่งเป็นหลัก เห็นว่าฝรั่งเก่งและร่ำรวย เราพัฒนาทักษะในแนวโรงงานอุตสาหกรรม (Factory model) การศึกษาไทยใช้ระบบโรงเรียนตามแนวคิดใหม่ทั่วโลก

3. การศึกษาไทยยุคที่ 3 ยุคโลกาภิวัตน์ ประเทศไทยรับเทคโนโลยีเข้ามาชัดเจน และมีกิจกรรมมากขึ้น ทักษะก็เปลี่ยนไปจากเดิมอย่างมาก การใช้ชีวิตตามเทคโนโลยี ชาวชนไทยกลายเป็นผู้บริโภคซื้อ กิน ใช้ตามกระแสโลก

4. การศึกษาไทยยุคที่ 4 เป็นยุคที่สังคมไทยจะต้องส่งเสริมการผลิต ความคิด ผลิตภัณฑ์และบริการต่าง ๆ มากขึ้น ไม่ได้เป็นเพียงผู้บริหารหรือผู้บริการอย่างเดียว ทักษะการผลิตและสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ จึงจำเป็นเพื่อก้าวสู่ศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงและแข่งขันสูง

จะเห็นว่า การศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ไม่ว่ายุคใดก็ตาม การศึกษามีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงการดำรงชีวิตของมนุษย์ การพัฒนาของสังคมในฐานะเป็นกระบวนการหนึ่งที่มีบทบาทโดยตรงต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้มีคุณภาพเหมาะสม และมีคุณสมบัติสอดคล้องกับความต้องการในการใช้กำลังของประเทศ

ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21

โลกในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วส่งผลต่อวิถีการดำรงชีวิต สถาบันการศึกษาต้องมีความตื่นตัวและเตรียมพร้อมในการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 นักการศึกษาได้เสนอความคิดทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ดังนี้

สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (2557) กล่าวว่า ในประเทศสหรัฐอเมริกาแนวคิดเรื่องทักษะแห่งอนาคตใหม่ การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ได้ถูกพัฒนาขึ้นโดยภาคส่วนที่เกิดจากวงการนอกการศึกษา ประกอบด้วย บริษัทเอกชนชั้นนำขนาดใหญ่ เช่น บริษัทแอปเปิ้ล บริษัทไมโครซอฟท์ บริษัทวอลต์ดิสนีย์ องค์กรวิชาชีพระดับประเทศ และสำนักงานด้านการศึกษา ของรัฐรวมตัวและก่อตั้งเป็นเครือข่ายขององค์กรความร่วมมือเพื่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (Partnership for 21st Century skills) หรือเรียกย่อ ๆ ว่า เครือข่าย P21 หน่วยงานเหล่านี้มีความกังวลและเห็นความจำเป็นที่เยาวชนจะต้องมีทักษะสำหรับการออกไปดำรงชีวิตในโลกแห่งศตวรรษที่ 21 ที่เปลี่ยนไปจากศตวรรษที่ 20 และ 19 จึงได้พัฒนาวิสัยทัศน์ และกรอบความคิดเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ขึ้น สามารถสรุปทักษะสำคัญอย่างย่อ ๆ ที่เด็ก

และเยาวชนควรมีได้ว่า ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม หรือ 3R และ 4C ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้ 3R ได้แก่ การอ่าน (Reading) การเขียน (Writing) และคณิตศาสตร์ (Arithmetic) และ 4C ได้แก่ การคิดวิเคราะห์ (Critical thinking) การสื่อสาร (Communication) การร่วมมือ (Collaboration) และความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) รวมถึงทักษะชีวิตและอาชีพและทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยีและการบริหารจัดการด้านการศึกษาแบบใหม่

Trilling and Fadel (2009) ได้เสนอทักษะ 7C ดังนี้ 1) ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจาร์ณญาณและการแก้ปัญหา (Critical thinking and problem solving) 2) ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity and innovation) 3) ทักษะด้านความร่วมมือการทำงานเป็นทีม ภาวะผู้นำ (Collaboration, teamwork and leadership) 4) ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ (Cross-cultural understanding) 5) ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศ (Communication, information and media literacy) 6) ทักษะด้านคอมพิวเตอร์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Computing and ICT literacy) 7) ทักษะอาชีพและทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Career and learning self-reliance)

วิจารณ์ พานิช (2555, หน้า 15-20) ได้นำเสนอแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ การเรียนรู้คุณลักษณะของนักเรียนและสิ่งที่นักเรียนควรเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ดังนี้

1. การเรียนรู้เป็นการเรียนรู้สิ่งที่ซับซ้อน ต้องเรียนเป็นทีม ต้องก้าวข้ามสาระวิชาไปสู่การเรียนรู้อย่างเข้าใจ มีขั้นตอนการเรียนรู้ตั้งแต่ จำ เข้าใจ ประยุกต์ วิเคราะห์ ประเมิน และสร้างสรรค์

2. คุณลักษณะของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ต้องมีความสามารถในการยืดหยุ่นและปรับตัว การเป็นตัวของตัวเอง มีความเป็นผู้นำ มีความรับผิดชอบ และเป็นผู้สร้างหรือผลิต

3. สิ่งที่นักเรียนควรเรียนรู้ จำแนกเป็นสองกลุ่มหลัก คือ

3.1 สาระวิชาหลัก ประกอบด้วยภาษาและภาษาโลก ศิลปะ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ รัฐ และความเป็นพลเมืองดี

3.2 หัวข้อในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วยความรู้ (ความรู้เกี่ยวกับโลก การเงิน ธุรกิจ เศรษฐศาสตร์ การเป็นผู้ประกอบการ การเป็นพลเมืองดี สุขภาพและสิ่งแวดล้อม สารสนเทศ สื่อ เทคโนโลยี)

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การศึกษาในศตวรรษที่ 21 มุ่งเน้นวิชาแกน ได้แก่ ความสามารถในการอ่าน การเขียนและการคิด เน้นทักษะที่ควรรู้ ได้แก่ ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะการคิดอย่างมีวิจาร์ณญาณ ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

เครื่องมือของศตวรรษที่ 21 ในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ ได้แก่ เทคโนโลยีด้านข้อมูลและการสื่อสาร สอนเรียนรู้ในบริบทของศตวรรษที่ 21 สอนและเรียนรู้ในเนื้อหาของศตวรรษที่ 21 และใช้การวัดผลและประเมินผลของศตวรรษที่ 21

คุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21

การศึกษาในศตวรรษที่ 21 ครูจะต้องปรับแนวทางการเรียนการสอน นักวิชาการได้สรุปคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 ดังนี้

โธมัส อุดมบุญญานภาพ (2555 อ้างถึงใน อภินิหาร สถิติภาคีกุล และคณะ, 2555, หน้า 36-37) กล่าวว่า ครูรุ่นใหม่หรือครูในศตวรรษที่ 21 ควรมีคุณลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. มีความสนใจเสาะแสวงหาความรู้ กระตือรือร้นที่อยากเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้
2. มีความรอบรู้ด้านปรัชญาการศึกษา นโยบายทางการศึกษา กฎหมายการศึกษา มาตรฐานวิชาชีพครู มาตรฐานการศึกษา จิตวิทยาการศึกษาและหลักสูตรการสอนทั่วไป
3. มีความรอบรู้ความสามารถที่ทันสมัย ทันเหตุการณ์และทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยสามารถเชื่อมโยงสภาพท้องถิ่นเข้ากับมาตรฐานสากลในลักษณะสหวิทยาการ
4. มีความรู้ความสามารถในการแสวงหาความรู้
5. รู้จักและเข้าใจพัฒนาการของผู้เรียน
6. มีความรู้และทักษะในวิชาชีพที่สอนอย่างลุ่มลึก ชัดเจน สามารถสอนแล้วผู้เรียนเข้าใจ มีความสามารถเรียนรู้ได้และสนุกกับการเรียนรู้ สอนและจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเต็มความสามารถ เต็มเวลา และเต็มหลักสูตร
7. มีความสามารถในการสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้ที่กระตุ้นความสนใจใฝ่รู้และมีความสุข สนุกในการเรียนการสอน มีความสามารถในการสังเกตและรู้จักแก้ไขพฤติกรรม การเสริมแรงและการลงโทษที่เหมาะสม
8. มีทักษะในการสอนอย่างเชี่ยวชาญและสร้างสรรค์จนสามารถพัฒนาผู้เรียนได้เต็มศักยภาพตามความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยปลูกเร้าให้ผู้เรียนแสดงความสามารถอย่างเต็มที่ เน้นการจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อสนองผู้เรียนเป็นสำคัญ
9. มีความรู้และความเข้าใจในเป้าหมายและวิธีการของหลักสูตรและการสอน
10. มีความสามารถในการออกแบบ วางแผนการสอน การบริหารจัดการชั้นเรียน วิจัยและพัฒนาการสอน มีความเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงทางวิชาการที่มีประสิทธิภาพและมีความสามารถวัดผลประเมินผลพัฒนาการของการเรียนรู้ได้หลายวิธีได้อย่างเหมาะสมสม่ำเสมอ
11. มีความรัก ศรัทธาที่จะเป็นครู มีความเมตตากรุณาและเป็นกัลยาณมิตรของศิษย์

12. มีจริยธรรม มีกิริยามารยาทสุภาพเรียบร้อย วางตนอยู่ในศีลธรรมอันดีเยี่ยมด้วยคุณธรรม ปฏิบัติตนยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพครู โดยชี้แนะแนวทางในถูกต้อง แก้ไขสิ่งที่ผิดและยึดมั่นตามหลักศาสนา

13. มีบุคลิกภาพดีเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับเด็กและสาธารณชน ในด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและการดำรงชีวิต

14. มีความรับผิดชอบในหน้าที่มุ่งมั่นในการทำงาน ทำงานเป็นระบบและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

15. มีความสามารถในการปลูกฝังวินัย คุณธรรมจริยธรรมค่านิยมที่ดีและถูกต้องต่อผู้เรียน

16. มีความสามารถในการจัดระเบียบเนื้อหาสาระการเรียนรู้และจัดกิจกรรม กระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ให้สอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียนและมีความสามารถพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่ตรงความต้องการของท้องถิ่นได้

วิจารณ์ พานิช (2555, หน้า 15-17) ได้นำเสนอ คุณลักษณะของครูเพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21 โดยเป็นครูที่มีคุณลักษณะ ดังนี้

1. ครูต้องออกแบบการเรียนรู้/อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้นักเรียนเรียนรู้จากการลงมือทำ

2. ครูต้องมีทักษะการเรียนรู้และทักษะในการทำหน้าที่ครูในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย $3R_s + 7C_s$ $3R_s$ ได้แก่ มีความรู้ความสามารถในการอ่านออก เขียนได้ และคิดเลข และ $7C_s$ ได้แก่ 1) การคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา (Critical thinking & Problem solving) 2) การสร้างสรรค์และสร้างนวัตกรรม (Creatively & Innovation) 3) ความเข้าใจข้ามวัฒนธรรม (Cross-cultural understanding) 4) การทำงานเป็นทีมและมีภาวะผู้นำ (Collaboration teamwork & Leadership) 5) การสื่อสาร (Communications) 6) การรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศ (Information media literacy) 7) การคิดเชิงตัวเลขและการใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ (Computing & ICT literacy) และมีทักษะในอาชีพและการเรียนรู้ (Career & Learning skills)

3. ครูควรรวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำหน้าที่ครูเป็นชุมชนการเรียนรู้ วิชาชีพหรือ PLC (Professional Learning Communities)

4. ครูต้องฝึกฝนตนเองให้มีทักษะการเป็นโค้ช เป็นคุณอำนวย

5. ครูต้องจัดให้ผู้เรียนได้เรียนเพื่อพัฒนาจิตห้าประการ ได้แก่ ด้านความเชี่ยวชาญ ในเนื้อหาสาระ การสังเคราะห์ วิเคราะห์ การเคารพ การสร้างสรรค์

6. ครูต้องสร้างทฤษฎีในการทำงาน ลงมือทำ เก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ

7. ครูต้องระลึกเสมอว่าการเรียนเป็นเรื่องของการคิด การฝึกทักษะของผู้เรียน ผ่านกิจกรรม (Project based learning) และทบทวนไตร่ตรองว่าได้เรียนรู้อะไรบ้าง

กมล สุดประเสริฐ (2555 อ้างถึงใน อภินิหาร สถิติภาคีกุล และคณะ, 2555, หน้า 38) ได้นำเสนอเอกสารเกี่ยวกับสมรรถนะของครูในศตวรรษที่ 21 โดยแปลจากมาตรฐานครูในมลรัฐฟลอริดา (Florida education standards commission) สรุปได้ว่า ครูต้องมีสมรรถนะดังนี้

- 1) สามารถใช้ยุทธศาสตร์การประเมินอย่างหลากหลาย
- 2) สามารถใช้เทคนิคการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ
- 3) สามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาตนเองและสถานศึกษา
- 4) สามารถใช้เทคนิคและยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในการส่งเสริมให้นักเรียนคิด
- 5) สามารถใช้ยุทธศาสตร์การเรียนการสอนที่หลากหลาย
- 6) มีจรรยาบรรณวิชาชีพครู
- 7) สามารถจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมพัฒนาทางการเรียนรู้
- 8) มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาการ
- 9) สามารถสร้างสรรค์บรรยากาศทางการเรียนรู้
- 10) สามารถวางแผนการสอนและดำเนินการตามแผนได้อย่างหลากหลาย
- 11) สามารถทำงานร่วมกับเพื่อนครู ผู้ปกครองและผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษา
- 12) สามารถใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการจัดการเรียนการสอน

สรุปได้ว่า ครูในศตวรรษที่ 21 ต้องมีความรู้รอบด้านที่ทันสมัย ทันเหตุการณ์ และทันต่อการเปลี่ยนแปลง สามารถออกแบบการเรียนรู้ให้นักเรียนเรียนรู้ มีความรัก ศรัทธาในอาชีพครู มีความเมตตา กรุณา และเป็นกัลยาณมิตรของศิษย์

หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กัน และมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้สามารถปรับตนเองกับบริบทสภาพแวดล้อม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสมโดยได้กำหนดสาระต่าง ๆ ไว้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552, หน้า 1-2) ดังนี้

สาระที่ 1 ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

ศาสนา ศิลปกรรมและจริยธรรม แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติ

ในการพัฒนาตนเอง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม
พัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม

หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต ระบบการเมืองการปกครองในสังคม
ปัจจุบันการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะและ
ความสำคัญการเป็นพลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ
ปลูกฝังค่านิยมด้านประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ
การดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก

เศรษฐกิจพอเพียง การผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการ การบริหารจัดการ
ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ การดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพและการนำหลัก
เศรษฐกิจพอเพียง ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ประวัติศาสตร์ เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์ พัฒนาการ
ของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์และเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ผลกระทบ
ที่เกิดจากเหตุการณ์สำคัญในอดีต บุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในอดีต
ความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย แหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก

ภูมิศาสตร์ ลักษณะของโลกทางกายภาพ ลักษณะทางกายภาพ แหล่งทรัพยากรและ
ภูมิอากาศของประเทศไทย และภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก การใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์
ความสัมพันธ์กันของสิ่งต่าง ๆ ในระบบธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อม
ทางธรรมชาติและสิ่งทีมนุุษย์สร้างขึ้น การนำเสนอข้อมูลภูมิสารสนเทศ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552,
หน้า 2-3)

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของ
พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติ
ตามหลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 1.2 เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดีและซำรงรักษา
พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยม
ที่ดีงามและซำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และสังคม
โลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 2.2 เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส 3.1 เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภค การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ

มาตรฐาน ส 3.2 เข้าใจระบบและสถาบันทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญ และสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส 5.1 เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพและความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหา วิเคราะห์ สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐาน ส 5.2 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552, หน้า 37-112) ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม	
ส 1.1 ม.2/1 อธิบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือสู่ประเทศเพื่อนบ้าน	การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศเพื่อนบ้านและการนับถือพระพุทธศาสนาของประเทศเพื่อนบ้านในปัจจุบัน
ส 1.1 ม.2/2 วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน	ความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน
ส 1.1 ม.2/3 วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือในฐานะที่เป็นรากฐานของวัฒนธรรม เอกลักษณ์ของชาติและมรดกของชาติ	ความสำคัญของพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทยในฐานะเป็นรากฐานของวัฒนธรรมและเอกลักษณ์และ มรดกของชาติ
ส 1.1 ม.2/4 อภิปรายความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือกับการพัฒนาชุมชนและการจัดระเบียบสังคม	ความสำคัญของพระพุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชนและการจัดระเบียบสังคม
ส 1.1 ม.2/5 วิเคราะห์พุทธประวัติหรือประวัติศาสดาของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	สรุปและวิเคราะห์ พุทธประวัติ
ส 1.1 ม.2/6 วิเคราะห์และประพาดิคนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาคค/ เรืองเล่า และศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด	พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ นางขุชชุตตรา พระเจ้าพิมพิสาร มิตตวันทุกชาดก ราโฆวาทชาดก
ส 1.1 ม.2/8 อธิบายธรรมคุณ และข้อธรรมสำคัญในกรอบอริยสัจ 4 เห็นคุณค่าและนำไปพัฒนาแก้ปัญหาของชุมชนและสังคม	พระรัตนตรัย ธรรมคุณ 6 อริยสัจ 4 พุทธศาสนสุภาษิต ได้แก่ กมมุนา วตตติ โลโก, กุลยาณการี กุลยาณิ ปาปการี จ ปาปกั, สุโข ปุณฺณสุส อัจจโย, ปุชโก ลภเต ปุชฺ วนทโก ปฏฺิวทนฺ

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
<p>ส 1.1 ม.2/9 เห็นคุณค่าของการพัฒนาจิต เพื่อการเรียนรู้และดำเนินชีวิตด้วยวิถีคิดแบบ โยนิโสมนสิการคือ วิถีคิดแบบอุบายปลุกเร้า คุณธรรม และวิถีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนา ที่ตนนับถือ</p>	<p>พัฒนาการเรียนรู้ด้วยวิถีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ 2 วิธี คือ วิถีคิดแบบอุบายปลุกเร้า คุณธรรม และวิถีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์</p>
<p>ส 1.1 ม.2/10 สวดมนต์ แผ่เมตตา บริหารจิต และเจริญปัญญาด้วยอานาปานสติ หรือตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ</p>	<p>สวดมนต์แปล และแผ่เมตตา, ฐิติและเข้าใจวิถีปฏิบัติและประโยชน์ของการบริหารจิตและเจริญปัญญา, ฝึกการบริหารจิตและเจริญปัญญาตามหลักสติปัฏฐาน เน้นอานาปานสติ, นำวิธีการบริหารจิตและเจริญปัญญาไปใช้ในชีวิตประจำวัน</p>
<p>ส 1.1 ม.2/11 วิเคราะห์การปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือ เพื่อการดำรงตนอย่างเหมาะสมในกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลก และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข</p>	<p>การปฏิบัติตนตามหลักธรรม (ตามสาระการเรียนรู้ ข้อ 8)</p>
<p>ส 1.2 ม.2/1 ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อบุคคลต่าง ๆ ตามหลักศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด</p>	<p>การเป็นลูกที่ดี ตามหลักทศเบื่องหน้าในทศ 6</p>
<p>ส 1.2 ม.2/2 มีมรรยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดีตามที่กำหนด</p>	<p>การต้อนรับ (ปฏิสันถาร) มรรยาทของผู้เป็นแขก ฝึกปฏิบัติระเบียบพิธี ปฏิบัติต่อพระภิกษุ การยืน การให้ที่นั่ง การเดินสวน การสนทนา การรับสิ่งของ การแต่งกายไปวัด การแต่งกายไปงานมงคล งานอวมงคล</p>

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
<p>ส 1.2 ม.2/3 วิเคราะห์คุณค่าของศาสนพิธีและปฏิบัติตนได้ถูกต้อง</p>	<p>การทำบุญตักบาตร การถวายภัตตาหาร สิ่งของที่ควรถวายและสิ่งของต้องห้ามสำหรับพระภิกษุ การถวายสังฆทาน เครื่องสังฆทาน การถวายผ้าอาบน้ำฝน การจัดเครื่องไทยธรรม เครื่องไทยทาน การกรวดน้ำ และการทอดกฐิน การทอดผ้าป่า</p>
<p>ส 1.2 ม.2/4 อธิบายคำสอนที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางศาสนาและปฏิบัติตนได้ถูกต้อง</p>	<p>หลักธรรมเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องในวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชา วันอาสาฬหบูชา วันธรรมสวนะและเทศกาลสำคัญ ระเบียบพิธี และการปฏิบัติตนในวันธรรมสวนะ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันเทโวโรหณะ</p>
<p>ส 1.2 ม.2/5 อธิบายความแตกต่างของศาสนพิธี พิธีกรรมตามแนวปฏิบัติของศาสนาอื่น ๆ เพื่อนำไปสู่การยอมรับและความเข้าใจซึ่งกันและกัน</p> <p>สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม</p>	<p>ศาสนพิธี/ พิธีกรรม แนวปฏิบัติของศาสนาอื่น ๆ</p>
<p>ส 2.1 ม.2/1 อธิบายและปฏิบัติตนตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ครอบครัว ชุมชนและประเทศ</p>	<p>กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ครอบครัว กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและประเทศ กฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กฎหมายเกี่ยวกับภาษีอากรและกรอกแบบแสดงรายการ ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา กฎหมายแรงงาน</p>
<p>ส 2.1 ม.2/2 เห็นคุณค่าในการปฏิบัติตนตามสถานภาพ บทบาท สิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ ในฐานะพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย</p>	<p>สถานภาพ บทบาท สิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ ในฐานะพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย และแนวทางส่งเสริมให้ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย</p>

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ส 2.1 ม.2/3 วิเคราะห์บทบาท ความสำคัญ และความสัมพันธ์ของสถาบันทางสังคม	บทบาท ความสำคัญและความสัมพันธ์ของ สถาบันทางสังคม เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันทางการเมืองการปกครอง
ส 2.1 ม.2/4 อธิบายความคล้ายคลึงและความแตกต่างของวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมของประเทศในภูมิภาคเอเชีย เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจอันดีระหว่างกัน	ความคล้ายคลึงและความแตกต่างของ วัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมของประเทศ ในภูมิภาคเอเชียวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญ ในการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน
ส 2.2 ม.2/1 อธิบายกระบวนการ ในการตรากฎหมาย	กระบวนการในการตรากฎหมาย ได้แก่ ผู้มีสิทธิเสนอร่างกฎหมาย ขั้นตอน การตรากฎหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชน ในกระบวนการตรากฎหมาย
ส 2.2 ม.2/2 วิเคราะห์ข้อมูล ข่าวสารทางการเมืองการปกครองที่มีผลกระทบต่อสังคมไทยสมัยปัจจุบัน	เหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลงสำคัญ ของระบอบการปกครองของไทยและหลักการ เลือกข้อมูล ข่าวสาร
สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์	
ส 3.1 ม.2/1 วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการลงทุนและการออม	ความหมายและความสำคัญของการลงทุน และการออมต่อระบบเศรษฐกิจ การบริหารจัดการ เงินออมและการลงทุนภาคครัวเรือน ปัจจัยของการลงทุนและการออม และปัญหา ของการลงทุนและการออมในสังคมไทย

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ส 3.1 ม.2/2 อธิบายปัจจัยการผลิตสินค้าและบริการและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผลิตสินค้าและบริการ	ความหมาย ความสำคัญ และหลักการผลิตสินค้าและบริการอย่างมีประสิทธิภาพ ตรวจสอบการผลิตสินค้าในท้องถิ่นว่ามีการผลิตอะไรบ้าง ใช้วิธีการผลิตอย่างไร มีปัญหาด้านใดบ้าง มีการนำเทคโนโลยีอะไรมาใช้ที่มีผลต่อการผลิตสินค้าและบริการ นำหลักการผลิตมาวิเคราะห์การผลิตสินค้าและบริการในท้องถิ่นทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
ส 3.1 ม.2/3 เสนอแนวทางการพัฒนาการผลิตในท้องถิ่นตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	หลักการและเป้าหมายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตรวจสอบและวิเคราะห์ปัญหาการผลิตสินค้าและบริการในท้องถิ่นและประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการผลิตสินค้าและบริการในท้องถิ่น
ส 3.1 ม.2/4 อภิปรายแนวทางการคุ้มครองสิทธิของตนเองในฐานะผู้บริโภค	การรักษาและคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของผู้บริโภคกฎหมายคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมพิทักษ์สิทธิและผลประโยชน์ตามกฎหมายในฐานะผู้บริโภคและแนวทางการปกป้องสิทธิของผู้บริโภค
ส 3.2 ม.2/1 อภิปรายระบบเศรษฐกิจแบบต่าง ๆ	ระบบเศรษฐกิจแบบต่าง ๆ
ส 3.2 ม.2/2 ยกตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นการพึ่งพาอาศัยกันและการแข่งขันกันทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย	หลักการและผลกระทบการพึ่งพาอาศัยกันและการแข่งขันกันทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย
ส 3.2 ม.2/3 วิเคราะห์การกระจายของทรัพยากรในโลกที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ	การกระจายของทรัพยากรในโลกที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เช่น น้ำมัน ป่าไม้ ทองคำ ถ่านหิน แร่ เป็นต้น

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ส 3.2 ม.2/4 วิเคราะห์การแข่งขันทางการค้า ในประเทศและต่างประเทศส่งผลต่อ คุณภาพสินค้า ปริมาณการผลิต และราคาสินค้า สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์	การแข่งขันทางการค้าในประเทศและต่างประเทศ การแข่งขันทางการค้าในประเทศและต่างประเทศ
ส 4.1 ม.2/1 ประเมินความน่าเชื่อถือของ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ในลักษณะ ต่าง ๆ	วิธีการประเมินความน่าเชื่อถือของหลักฐาน ทางประวัติศาสตร์ในลักษณะต่าง ๆ อย่างง่าย ๆ และตัวอย่างการประเมินความน่าเชื่อถือ ของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไทย ที่อยู่ในท้องถิ่นของตนเอง
ส 4.1 ม.2/2 วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่าง ความจริงกับข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ ทางประวัติศาสตร์	ตัวอย่างการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ในสมัยอยุธยาและธนบุรี เช่น ข้อความบางตอน ในพระราชพงศาวดารอยุธยา/ จดหมายเหตุ ชาวต่างชาติ ตัวอย่างการตีความข้อมูลจาก หลักฐานที่แสดงเหตุการณ์สำคัญในสมัยอยุธยา และธนบุรี การแยกแยะระหว่างข้อมูลกับ ความคิดเห็นรวมทั้งความจริงกับข้อเท็จจริง จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ความสำคัญ ของการวิเคราะห์ข้อมูลและการตีความ ทางประวัติศาสตร์
ส 4.2 ม.2/1 อธิบายพัฒนาการทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของภูมิภาคเอเชีย	ที่ตั้งและสภาพทางภูมิศาสตร์ของภูมิภาคต่าง ๆ ในทวีปเอเชียที่มีผลต่อพัฒนาการโดยสังเขป พัฒนาการทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ของภูมิภาคเอเชีย (ยกเว้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้)

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ส 4.2 ม.2/2 ระบุความสำคัญของแหล่งอารยธรรมโบราณในภูมิภาคเอเชีย	ที่ตั้งและความสำคัญของแหล่งอารยธรรมโบราณในภูมิภาคเอเชีย เช่น แหล่งมรดกโลกในประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชีย และอิทธิพลของอารยธรรมโบราณที่มีต่อภูมิภาคเอเชียในปัจจุบัน
ส 4.3 ม.2/1 วิเคราะห์พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยาและธนบุรีในด้านต่าง ๆ	การสถาปนาอาณาจักรอยุธยา ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรอยุธยา พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยาในด้าน
ส 4.3 ม.2/2 วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความมั่นคงและความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรอยุธยา	การเมืองการปกครอง สังคม เศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
ส 4.3 ม.2/3 ระบุภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยสมัยอยุธยาและธนบุรีและอิทธิพลของภูมิปัญญาดังกล่าวต่อการพัฒนาชาติไทยในยุคต่อมา	การเสียดวงศรีอยุธยาครั้งที่ 1 และการกู้เอกราช ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยสมัยอยุธยา เช่น การควบคุมกำลังคน และศิลปวัฒนธรรม การเสียดวงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 การกู้เอกราช และการสถาปนาอาณาจักรธนบุรี ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยสมัยธนบุรี วิถีกรรมของบรรพบุรุษไทย ผลงาน ของบุคคลสำคัญของไทยและต่างชาติที่มีส่วนสร้างสรรค์ชาติไทย
สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์	
ส 5.1 ม.2/1 ใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการรวบรวม วิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพและสังคมของทวีปยุโรปและแอฟริกา	เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ที่แสดงลักษณะทางกายภาพและสังคมของทวีปยุโรปและแอฟริกา
ส 5.1 ม.2/2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางกายภาพและสังคมของทวีปยุโรปและแอฟริกา	ลักษณะทางกายภาพและสังคมของทวีปยุโรปและแอฟริกา

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ส 5.2 ม.2/1 วิเคราะห์การก่อเกิดสิ่งแวดล้อมใหม่ทางสังคม อันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติและทางสังคมของทวีปยุโรปและแอฟริกา	การเปลี่ยนแปลงประชากร เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของทวีปยุโรปและแอฟริกา
ส 5.1 ม.2/2 ระบุแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทวีปยุโรปและแอฟริกา	การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทวีปยุโรปและแอฟริกา
ส 5.1 ม.2/3 สืบหา อภิปรายประเด็นปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในทวีปยุโรปแอฟริกา	ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในทวีปยุโรป และแอฟริกา
ส 5.1 ม.2/4 วิเคราะห์เหตุและผลกระทบทที่ประเทศไทยได้รับจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในทวีปยุโรป และแอฟริกา	ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม ในทวีปยุโรปและแอฟริกา ต่อประเทศไทย

จากตารางที่ 7 สรุปได้ว่า ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีความมุ่งมั่นในเรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคม ที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กัน และมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม มุ่งเน้นให้เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยตามเหตุปัจจัยต่าง ๆ และมุ่งมั่นให้เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างเหมาะสม

คุณภาพผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้กำหนดคุณภาพผู้เรียนเมื่อจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552, หน้า 3) ดังนี้

1. ได้เรียนรู้และศึกษาเกี่ยวกับความเป็นไปของโลก โดยการศึกษาประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ ในโลก เพื่อพัฒนาแนวคิด เรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

2. ได้เรียนรู้และพัฒนาให้มีทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นนักคิดอย่างมีวิจารณญาณได้รับการพัฒนาแนวคิดและขยายประสบการณ์ เปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ ในโลก ได้แก่ เอเชีย โอเชียเนีย แอฟริกา ยุโรป อเมริกาเหนือ อเมริกาใต้ ในด้านศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง ประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์และสังคมศาสตร์

3. ได้รับการพัฒนาแนวคิดและวิเคราะห์เหตุการณ์ในอนาคต สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและวางแผนการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม

สรุปได้ว่า หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กำหนดคุณภาพผู้เรียนเมื่อจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ต้องเข้าใจการเปลี่ยนแปลง ความเป็นไปของโลก มีวิจารณญาณในเรื่องต่าง ๆ และสามารถพัฒนาแนวคิด วิเคราะห์เหตุการณ์ในอนาคตและดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552 ข, หน้า 4) ดังนี้

1. ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเอง เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

2. ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบเพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

3. ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม

4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหา

และความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

5. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือกและใช้เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสม และมีคุณธรรม

สรุปได้ว่า หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิตและความสามารถในการใช้เทคโนโลยี

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552 ก, หน้า 5) ดังนี้

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

การนำคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทั้ง 8 ประการดังกล่าว ไปพัฒนาผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลนั้น สถานศึกษาต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างชัดเจน โดยพิจารณาจากนิยาม ตัวชี้วัดพฤติกรรมบ่งชี้ของคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ข้อที่ 1 รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552 ก, หน้า 6)

รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการเป็นพลเมืองดีของชาติ ชำรงไว้ซึ่งความเป็นชาติไทย ศรัทธา ยึดมั่นในศาสนา และเคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ผู้ที่รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ คือ ผู้ที่มีลักษณะซึ่งแสดงออกถึงการเป็นพลเมืองดีของชาติ มีความสามัคคีปรองดอง ภูมิใจ เชิดชูความเป็นชาติไทย ปฏิบัติตนตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ และแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

ตัวชี้วัดที่ 1 เป็นพลเมืองดีของชาติ

พฤติกรรมบ่งชี้ 1) ยืนตรงเคารพธงชาติ ร้องเพลงชาติ และอธิบายความหมายของเพลงชาติได้ถูกต้อง

2) ปฏิบัติตนตามสิทธิและหน้าที่พลเมืองดีของชาติ

3) มีความสามัคคีปรองดอง

ตัวชี้วัดที่ 2 ชำรงไว้ซึ่งความเป็นชาติไทย

พฤติกรรมบ่งชี้ 1) เข้าร่วม ส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรมที่สร้างความสามัคคีปรองดองที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน ชุมชน และสังคม

2) หวงแหน ปกป้อง ยกย่องความเป็นชาติไทย

ตัวชี้วัดที่ 3 ศรัทธา ยึดมั่นและปฏิบัติตนตามหลักศาสนา

พฤติกรรมบ่งชี้ 1) เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่ตนนับถือ

2) ปฏิบัติตนตามหลักของศาสนาที่ตนนับถือ

3) เป็นแบบอย่างที่ดีของศาสนิกชน

ตัวชี้วัดที่ 4 เคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

พฤติกรรมบ่งชี้ 1) เข้าร่วมและมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์

2) แสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์

3) แสดงออกซึ่งความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

ข้อที่ 2 ชื่อสัตย์สุจริต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552 ก, หน้า 15)

ชื่อสัตย์สุจริต หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการยึดมั่นในความถูกต้องประพฤติตรงตามความเป็นจริงต่อตนเองและผู้อื่นทั้งทางกาย วาจา ใจ

ผู้ที่มีความชื่อสัตย์สุจริต คือ ผู้ที่ประพฤติตรงตามความเป็นจริงทั้งทางกาย วาจา ใจ และยึดหลักความจริง ความถูกต้องในการดำเนินชีวิต มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำผิด

ตัวชี้วัดที่ 1 ประพฤติตรงตามความเป็นจริงต่อตนเองทั้งทางกาย วาจา ใจ

พฤติกรรมบ่งชี้ 1) ให้ข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นจริง

2) ปฏิบัติตน โดยคำนึงถึงความถูกต้องละเอียดและเกรงกลัว

ต่อการกระทำผิด

3) ปฏิบัติตามคำมั่นสัญญา

ตัวชี้วัดที่ 2 ประพฤติตรงตามความเป็นจริงต่อผู้อื่นทั้งทางกาย วาจา ใจ

พฤติกรรมบ่งชี้ 1) ไม่ถือเอาสิ่งของหรือผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง

2) ปฏิบัติตนต่อผู้อื่นด้วยความซื่อตรง

3) ไม่หาประโยชน์ในทางที่ไม่ถูกต้อง

ข้อที่ 3 มีวินัย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552 ก, หน้า 20)

มีวินัย หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการยึดมั่นในข้อตกลง กฎเกณฑ์ และระเบียบ
ข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน และสังคม

ผู้ที่มีวินัย คือ ผู้ที่ปฏิบัติตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับของครอบครัว
โรงเรียน และสังคมเป็นปกติวิสัย ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น

ตัวชี้วัดที่ 1 ปฏิบัติตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน
และสังคม

พฤติกรรมบ่งชี้ 1) ปฏิบัติตนตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับของครอบครัว
โรงเรียนและสังคม ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น

2) ตรงต่อเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน

และรับผิดชอบในการทำงาน

ข้อที่ 4 ใฝ่เรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552 ก, หน้า 23)

ใฝ่เรียนรู้ หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความตั้งใจ เพียรพยายามในการเรียน
แสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน

ผู้ที่ใฝ่เรียนรู้ คือ ผู้ที่มีลักษณะซึ่งแสดงออกถึงความตั้งใจ เพียรพยายามในการเรียน
และเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ แสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน
อย่างสม่ำเสมอ ด้วยการเลือกใช้สื่ออย่างเหมาะสม บันทึกความรู้ วิเคราะห์ สรุปเป็นองค์ความรู้
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอด เผยแพร่และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ตัวชี้วัดที่ 1 ตั้งใจ เพียรพยายามในการเรียนและเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้

พฤติกรรมบ่งชี้ 1) ตั้งใจเรียน

2) เอาใจใส่และมีความเพียรพยายามในการเรียนรู้

3) สนใจเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ

ตัวชี้วัดที่ 2 แสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน
ด้วยการเลือกใช้สื่ออย่างเหมาะสม สรุปเป็นองค์ความรู้ และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

พฤติกรรมบ่งชี้ 1) ศึกษาค้นคว้าหาความรู้จากหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ สื่อ
เทคโนโลยีต่าง ๆ แหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนและเลือกใช้สื่อได้อย่างเหมาะสม

2) บันทึกความรู้ วิเคราะห์ตรวจสอบจากสิ่งที่เรียนรู้

สรุปเป็นองค์ความรู้

ข้อที่ 5 อยู่อย่างพอเพียง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552 ก, หน้า 28)

อยู่อย่างพอเพียง หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผล รอบคอบ มีคุณธรรม มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ผู้ที่อยู่อย่างพอเพียง คือ ผู้ที่ดำเนินชีวิตอย่างประมาณตน มีเหตุผล รอบคอบ ระมัดระวัง อยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความรับผิดชอบ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ มีการวางแผนป้องกันความเสี่ยงและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

ตัวชี้วัดที่ 1 ดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผล รอบคอบ มีคุณธรรม

พฤติกรรมบ่งชี้ 1) ใช้ทรัพย์สินของตนเอง เช่น เงิน สิ่งของ เครื่องใช้ ฯลฯ

อย่างประหยัด คุ่มค่าและเก็บรักษาดูแลอย่างดี รวมทั้งการใช้เวลาอย่างเหมาะสม

2) ใช้ทรัพยากรของส่วนรวมอย่างประหยัด คุ่มค่าและเก็บรักษา

ดูแลอย่างดี

3) ปฏิบัติตนและตัดสินใจด้วยความรอบคอบ มีเหตุผล

4) ไม่เอาเปรียบผู้อื่นและไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน พร้อมให้อภัย

เมื่อผู้อื่นกระทำผิดพลาด

ตัวชี้วัดที่ 2 มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

พฤติกรรมบ่งชี้ 1) วางแผนการเรียน การทำงานและการใช้ชีวิตประจำวัน

บนพื้นฐานของความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร

2) รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม

ยอมรับและปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ข้อที่ 6 มุ่งมั่นในการทำงาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552 ก, หน้า 34)

มุ่งมั่นในการทำงาน หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความตั้งใจและรับผิดชอบ ในการทำหน้าที่การทำงานด้วยความเพียรพยายาม อดทนเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย

ผู้ที่มุ่งมั่นในการทำงาน คือ ผู้ที่มีลักษณะซึ่งแสดงออกถึงความตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมายด้วยความเพียรพยายาม ทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่กำหนดด้วยความรับผิดชอบและมีความภาคภูมิใจในผลงาน

ตัวชี้วัดที่ 1 ตั้งใจและรับผิดชอบในหน้าที่การงาน

พฤติกรรมบ่งชี้ 1) เอาใจใส่ต่อการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

2) ตั้งใจและรับผิดชอบในการทำงานให้สำเร็จ

3) ปรับปรุงและพัฒนาการทำงานด้วยตนเอง

ตัวชี้วัดที่ 2 ทำงานด้วยความเพียรพยายาม และอดทนเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย

- พฤติกรรมบ่งชี้
- 1) ทุ่มเททำงาน อดทน ไม่ย่อท้อต่อปัญหาอุปสรรคในการทำงาน
 - 2) พยายามแก้ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานให้สำเร็จ
 - 3) ชื่นชมผลงานด้วยความภาคภูมิใจ

ข้อที่ 7 รักความเป็นไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552 ก, หน้า 39)

รักความเป็นไทย หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่า ร่วมอนุรักษ์ สืบทอดภูมิปัญญาไทย ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรม ใช้ภาษาไทย ในการสื่อสารได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

ผู้ที่รักความเป็นไทย คือ ผู้ที่มีความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่า ชื่นชม มีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์สืบทอด เผยแพร่ภูมิปัญญาไทย ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมไทย มีความกตัญญูกตเวที ใช้ภาษาไทยในการสื่อสารอย่างถูกต้องเหมาะสม

ตัวชี้วัดที่ 1 ภาคภูมิใจในขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรมไทย และมีความกตัญญูกตเวที

- พฤติกรรมบ่งชี้
- 1) แต่งกายและมีมารยาทงดงามแบบไทย มีสัมมาคารวะ
- กตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณ
- 2) ร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรมไทย
 - 3) ชักชวน แนะนำให้ผู้อื่นปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรมไทย

ตัวชี้วัดที่ 2 เห็นคุณค่าและใช้ภาษาไทยในการสื่อสารได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

- พฤติกรรมบ่งชี้
- 1) ใช้ภาษาไทยและเลขไทยในการสื่อสารได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
 - 2) ชักชวน แนะนำให้ผู้อื่นเห็นคุณค่าของการใช้ภาษาไทยที่ถูกต้อง

ตัวชี้วัดที่ 3 อนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาไทย

- พฤติกรรมบ่งชี้
- 1) นำภูมิปัญญาไทยมาใช้ให้เหมาะสมในวิถีชีวิต
 - 2) ร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาไทย
 - 3) แนะนำ มีส่วนร่วมในการสืบทอดภูมิปัญญาไทย

ข้อที่ 8 มีจิตสาธารณะ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552 ก, หน้า 46)

มีจิตสาธารณะ หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือ สถานการณ์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ชุมชน และสังคมด้วยความเต็มใจ กระตือรือร้น โดยไม่หวังผลตอบแทน

ผู้ที่มีจิตสาธารณะ คือ ผู้ที่มีลักษณะเป็นผู้ให้และช่วยเหลือผู้อื่น แบ่งปันความสุข ส่วนคนเพื่อทำประโยชน์แก่ส่วนรวม เข้าใจ เห็นใจผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยร่างกาย สติปัญญา ลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา หรือร่วมสร้างสรรค์ สิ่งที่ดีงามให้เกิดในชุมชน โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

ตัวชี้วัดที่ 1 ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจโดยไม่หวังผลตอบแทน

- พฤติกรรมบ่งชี้
- 1) ช่วยพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูทำงานด้วยความเต็มใจ
 - 2) อาสาทำงานให้ผู้อื่นด้วยกำลังกาย กำลังใจ และกำลังสติปัญญา

โดยไม่หวังผลตอบแทน

- 3) แบ่งปันสิ่งของ ทรัพย์สินและอื่น ๆ และช่วยแก้ปัญหาหรือ

สร้างความสุขให้กับผู้อื่น

ตัวชี้วัดที่ 2 เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน ชุมชน และสังคม

- พฤติกรรมบ่งชี้
- 1) ดูแล รักษาสาธารณสมบัติและสิ่งแวดล้อมด้วยความเต็มใจ
 - 2) เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน ชุมชน สังคม
 - 3) เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาหรือร่วมสร้างสิ่งที่ดีงาม

ของส่วนรวมตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยความกระตือรือร้น

สรุปได้ว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ คือ ลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน อันเป็นคุณลักษณะที่สังคมต้องการ ในด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึก สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ 8 ประการ คือ 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย 8) มีจิตสาธารณะ

ความเป็นพลเมืองดี

ความหมายของพลเมืองดี

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556, หน้า 817) ได้ให้ความหมายของพลเมือง หมายถึง ประชาชน ราษฎร ชาวประเทศ

ยุทธนา วรณปติกุล และสุนิตา เรืองจิต (2542, หน้า 43-44) ได้สรุปว่าพลเมืองดี คือ ผู้ที่รักชาติบ้านเมืองและจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ โดยความหมายของคำว่ารักชาตินั้น ในพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานให้แก่โรงเรียนมหาดเล็กหลวง มีวิธีแสดงความรักชาติจริงจังมีอยู่พอสรุปเป็นหัวข้อได้โดยสังเขปดังนี้

1) เอื้อเพื่อแก่คนสัญชาติเดียวกัน 2) ต้องไม่ประทุษร้ายต่อคนสัญชาติเดียวกัน 3) ต้องประพฤติตนเป็นพลเมืองดี มีความเคารพต่อพระราชกำหนดกฎหมาย 4) ความเต็มใจเสียสละให้แก่ชาติ มุ่งความเสียสละเพื่อส่วนรวม 5) ต้องรู้จักและสงวนชาติ คือ ต้องไม่ยอมให้ใครทำลาย ไม่ยอมให้ใครแย่งถิ่นที่ตั้งของชาติ

พระเทพวิสุทธิเมธี ปัญญานันทภิกขุ (2543, หน้า 22) ได้ให้ทัศนะโดยสรุปเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี พลเมืองดี ก็คือ คนดี ซึ่งหมายถึง คนที่มีวิชา มีความรู้ดีด้วย มีความประพฤติดี หรือคนดี ได้แก่ ผู้ที่มีความรู้ควบคู่กับมีคุณธรรม จะกล่าวได้ว่า คนดีต้องมีคุณลักษณะ 2 ประการ คือ มีคุณวุฒิ หมายถึง ความเจริญด้วยดี โดยมีวิชาความรู้ปรากฏอย่างเด่นชัดจนเป็นที่ยอมรับของคนทั้งหลายว่าดีเด่นในด้านวิชาความรู้ และมีคุณภาพ หมายถึง การแสดงออกซึ่งความดีในตนให้ปรากฏเป็นที่ประจักษ์อย่างเด่นชัด แจ่มแจ้งจนเป็นที่ยอมรับของคนทั้งหลายอีกว่ามีความสามารถเหมาะสมทุกประการ คู่ควรกับงาน ฐานะ ทั้งมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมายอย่างดีที่สุดและพลเมืองที่จะเป็นคนดีต้องมีคุณธรรมบางประการ คือ คนดี ต้องมีความรู้ดี มีมารยาทงาม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีน้ำใจ พุทธิ เป็นผู้ขยัน ประหยัด รู้จักรักษาเกียรติยศตนเองและผู้อื่น รวมถึงสถานที่ตนทำงาน มีจิตรักสงบ รู้จักปกครองตนเอง และสามารถสร้างตนเองให้เป็นหลักฐานโดยชอบ ถ้าบุคคลใดมีสิ่งเหล่านี้จะสามารถช่วยในการพัฒนาตนให้เป็นคนดี

จันทนา บุญญาวัตตร (2549, หน้า 11) ได้ให้ความหมายของพลเมืองดีว่า หมายถึง คุณลักษณะของนักเรียนที่มีการแสดงออกในทางที่ดีต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคมเป็นพลเมืองดีตามความต้องการของสังคมในปัจจุบัน

ปลินทร เพ็ชรฤทธิ์ (2550, หน้า 15) ได้ให้ความหมายของพลเมืองดี หมายถึง การที่บุคคลเป็นผู้ที่มีทัศนคติ ค่านิยม และความประพฤติที่เหมาะสมตามสภาพของสังคมและทำประโยชน์ให้แก่สังคม ได้แก่ การรู้จักสิทธิหน้าที่ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง เคารพสิทธิและปฏิบัติตนตามกฎหมายบ้านเมือง ร่วมมือแก้ปัญหาและสร้างประโยชน์ต่อชาติ เป็นผู้สร้างไว้ซึ่งประเพณีและวัฒนธรรม และมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ หรือหัวหน้าผู้ปกครองประเทศแสดงบทบาทของหน้าที่ที่สังคมยอมรับเป็นผู้มีจิตสำนึกในการพัฒนาประเทศและพัฒนาตนให้เป็นผู้มีความรู้ดี มีความประพฤติดีและมีจิตใจที่ดี มีเหตุผล มีความรับผิดชอบ รักษาสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีความสำนึกในความสำคัญของการอยู่ร่วมกัน และปฏิบัติต่อกันเพื่อให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเองและสังคม

Remy (1980, p. 64 อ้างถึงใน ปลินทร เพ็ชรฤทธิ์, 2550, หน้า 15) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีขั้นพื้นฐานว่า สมรรถภาพความเป็นพลเมืองดี หมายถึง คุณภาพของความร่วมมือของบุคคลหนึ่ง ๆ กับบุคคลอื่น ๆ ในกระบวนการเกี่ยวกับการปกครองกลุ่ม เช่น

การตัดสินใจต่าง ๆ การคุ้มครองผลประโยชน์ส่วนบุคคล หรือการติดต่อสื่อสารกับหัวหน้ากลุ่ม นั่นคือ ความสามารถเฉพาะของแต่ละบุคคลพึงมีเพื่อที่จะประพฤติตามแนวทางที่จะก่อให้เกิดผลที่ตนต้องการตามบทบาทในฐานะพลเมืองและความเป็นพลเมืองดีเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง ในคนกลุ่มต่าง ๆ ฉะนั้นเราสามารถที่จะเตรียมเยาวชนให้เป็นพลเมืองดีได้โดยชี้ให้เยาวชนรู้จักสิทธิ ความรับผิดชอบและงานของความเป็นพลเมืองดีไว้

จากความหมายของความเป็นพลเมืองดีที่ได้กล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ความเป็นพลเมืองดี หมายถึง บุคคลที่เข้าใจ มีทัศนคติ ค่านิยม เจตคติ และความประพฤติที่เหมาะสมพร้อมทั้งทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ และสร้างสรรค์ในทางที่ดีให้ต่อตัวเองและสังคม และประเทศชาติ

คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี

ความเป็นพลเมืองดีเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ทุกสังคมต้องการ เพราะการที่สังคมมีพลเมืองที่เป็นคนดี ปฏิบัติหน้าที่ที่สังคมกำหนดให้ยอมทำให้สังคมมีความสุข ได้มีการกล่าวถึงคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองดีไว้หลายลักษณะด้วยกัน ดังนี้

สมพงษ์ จิตระดับ (2547, หน้า 14-15) คุณลักษณะของเด็กไทยที่พึงประสงค์ควรเป็นดังนี้

1. ยิ้มอย่างไทย ใจดี มีน้ำใจ ใฝ่สันติ รักความยุติธรรม ผูกมิตรเป็นเพื่อนกับทุกคน
รักธรรมชาติ
2. มีความมั่นใจในตนเองแบบสากล แต่อ่อนน้อมถ่อมตนแบบวัฒนธรรมไทย
3. มีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษ คอมพิวเตอร์และวัฒนธรรมที่หลากหลาย
4. รู้จักสิทธิหน้าที่ ความรับผิดชอบ จิตสำนึกสาธารณะในการเมืองระบอบประชาธิปไตย
5. ดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง รู้จักพึ่งตนเองได้ มีแนวทางมัชฌิมาปฏิบัติ
เป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่ายตามแนวทางพุทธศาสนา
6. การเป็นผู้ประกอบการในธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมได้ มีทักษะการจัดการ
และการบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ
7. การรู้จักคุณค่าของตนเอง ยอมรับในความแตกต่างแห่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนและเกิดประโยชน์สุขแก่ทุกฝ่าย
8. เป็นคนเก่ง ดี มีความสุข รู้จักปรับตัวเองในกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างสมดุล แยกแยะ
และรู้เท่าทัน
9. มีทักษะชีวิตในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ มีภูมิคุ้มกันของจิตใจที่เข้มแข็ง
จนสามารถปฏิเสธกับภัยอันตรายต่าง ๆ ที่กระตุ้นยั่วยุให้หลงผิดได้

10. มีความภูมิใจในความเป็นไทย การดำรงรักษาถักทอสานต่อวัฒนธรรม
ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองได้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2546 อ้างถึงใน ศักดิ์ชัย นิรัฐทวิ, 2548,
หน้า 92) ได้เสนอแนวคิดว่าเด็กควรมีคุณลักษณะ 3 ประการ คือ

1. ความเพียรที่บริสุทธิ์ (Pure perseverance) คือ ความขยันหมั่นเพียร ไม่ทอดทิ้ง
ในกิจกรรมที่ทำ โดยแยกคุณสมบัติออกเป็นสองด้านคือ ความสามารถในการกระทำและคุณธรรม
จิตสำนึกในการกระทำ

2. ปัญญาที่เฉียบแหลม คือ ความฉลาดรู้ และสติปัญญา ความคิด ซึ่งเป็นคุณลักษณะ
ของการรู้จริง รู้ครบถ้วน รู้เหตุรู้ผล รู้เท่าทัน รู้เชื่อมโยงความเป็นคนไทยกับความรู้สากล
รู้จักตนเอง รู้จักสังคม

3. กำลังกายที่สมบูรณ์ หมายถึง การมีสุขภาพะทั้งทางกายและจิต
กระทรวงศึกษาธิการ (2552 ก, หน้า 5) ได้กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ใน
หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ดังนี้ 1) รักษาชาติ ศาสน์ กษัตริย์
2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน
7) รักความเป็นไทย และ 8) มีจิตสาธารณะ

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2546, หน้า 159-160) ได้กล่าวถึง คุณลักษณะของคนไทย
ที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. ด้านร่างกาย คือ ผู้ที่มีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง มีพัฒนาการในด้านร่างกาย
และสติปัญญาอย่างสมบูรณ์ตามเกณฑ์ในแต่ละช่วงวัย

2. ด้านจิตใจ คือ ผู้ที่รู้จักและเข้าใจตนเองเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น เข้าใจสถานการณ์
การเปลี่ยนแปลงและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัวได้เป็นอย่างดี

3. ด้านความรู้ คือ เป็นผู้ที่สามารถรู้ลึกในแก่นสาระของวิชา สามารถรู้รอบตัว
ในเชิงสหวิทยาการ และเป็นผู้ที่สามารถคาดการณ์เกี่ยวกับอนาคตที่มาถึงได้

4. ด้านทักษะความสามารถ คือ ผู้ที่มีทักษะในด้านการคิด ทักษะการสื่อสาร
ทักษะภาษาต่างประเทศ ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะทางสังคม ทักษะการอาชีพ
ทักษะทางสุนทรียะและทักษะการจัดการที่ดี

5. ด้านลักษณะชีวิต คือ ผู้ที่มีลักษณะชีวิตแห่งความขยันอดทน มุ่งเททำงานหนัก
มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์ มีวิสัยทัศน์ ทำทุกอย่างอย่างดีเลิศ มีจิตสำนึกประชาธิปไตย
เห็นคุณค่าในเอกลักษณ์ความเป็นไทย มีจิตสำนึกต่อผู้อื่นและส่วนรวม รวมทั้งมีลักษณะชีวิต
แห่งความประหยัดคอดออม

ภณิดา มาประเสริฐ (2554, หน้า 23) กล่าวถึง ความเป็นพลเมืองดีไม่ว่าจะเป็นระดับท้องถิ่นหรือระดับโลก จะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการ คือ 1) มีฐานความรู้ภาคพลเมือง การมีความรู้ความคิด ทักษะดี ค่านิยม และทักษะที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของสังคมที่เป็นสมาชิก พลเมืองต้องเข้าใจแนวคิด หลักการมโนคติที่สำคัญของระบบที่ใช้ในสังคม 2) มีส่วนร่วมอย่างจริงจังและจริงใจ การมีส่วนร่วมกับการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของสังคมอย่างเต็มใจและกระตือรือร้น ตามแนวทางที่สังคมกำหนด มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง กล่าวคือ ทั้งร่วมคิด ลงมือกระทำ ประเมินผล และรับผลที่เกิดขึ้นตามสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองในการปกครองระบอบประชาธิปไตย 3) เคารพความแตกต่างและแสวงหาสันติวิธี การมีความรู้ความเข้าใจพลเมืองในระบบที่เต็มไปด้วยความแตกต่างอย่างสันติ ไม่ใช่ความรุนแรงยุคปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

สมพงษ์ จิตระดับ (2547, หน้า 5-6) คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี 6 ประการ ได้แก่ 1) มีอิสรภาพที่ควบคู่กับความรับผิดชอบ พลเมืองในระบบประชาธิปไตยเป็นเจ้าของชีวิตตนเอง ไม่อยู่ใต้การครอบงำหรือความอุปถัมภ์ของใคร และใช้สิทธิเสรีภาพโดยมีความรับผิดชอบ 2) เคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพผู้อื่น 3) เคารพความแตกต่าง และเคารพผู้อื่นที่แตกต่างจากตนเอง 4) เคารพหลักความเสมอภาค มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 5) เคารพกติกาหรือกฎหมาย เคารพกติกา เคารพกฎหมาย ไม่ใช่กำลังแก้ปัญหาและยอมรับผลของการละเมิดกติกา 6) มีส่วนร่วมแก้ปัญหาโดยเริ่มต้นที่ตนเอง ตระหนักว่าตนเป็นสมาชิกของคนหนึ่งของสังคมและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและลงมือด้วยตนเอง

ทิพย์พาพร ดันตีสุนทร (2555, หน้า 55-56) สรุปคุณลักษณะที่สำคัญของพลเมืองไทยในระบบประชาธิปไตย ประกอบด้วย 1) การเป็นผู้ที่มีความรู้ มีการศึกษา และมีความสามารถที่จะมองเห็นและเข้าใจในสังคมของตนและสังคมโลกเฉกเช่นเป็นสมาชิกของสังคม 2) ยึดถือประโยชน์ส่วนรวมและสังคมเป็นหลัก 3) มีความรักในเสรีภาพและมีความรับผิดชอบ 4) เคารพความเสมอภาค ความยุติธรรม 5) มีความสามารถที่จะคิดวิเคราะห์ห้อย่างเป็นเหตุเป็นผล 6) มีความเข้าใจเรื่องหลักสิทธิมนุษยชน และยอมรับความแตกต่างในความเป็นพหุสังคม 7) เคารพกฎหมายและยึดหลักนิติรัฐ 8) มีความรู้ ความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และทางการเมือง (Political literacy) และเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political participation) ในทุกระดับตั้งแต่ชุมชน ท้องถิ่น ระดับชาติ และนานาชาติ 9) ยึดมั่นในหลักสันติวิธี ไม่ใช่ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

ศิขรัชฐ์ เอมโกษา (2555, หน้า 70-73) ได้กล่าวถึง คุณลักษณะของคนไทยที่พึงปรารถนา 7 ประการ ดังนี้

1. เป็นผู้ที่ปฏิบัติตามกฏกติกา มารยาทของสังคม นับตั้งแต่สังคมที่เล็กที่สุด คือ ครอบครัว เพื่อนบ้าน ชุมชน โรงเรียน ที่ทำงาน ตลอดไปจนถึงสุดท้ายคือประเทศชาติ
2. เป็นคนที่เคารพในสิทธิของผู้อื่น และรักษาสีทธิของตนเอง
3. เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ
4. เป็นคนที่มีคุณธรรม 7 ประการ ตามเงื่อนไขคุณธรรมในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นั่นคือ 1) การตระหนักในคุณธรรมความดี เป็นผู้ที่ประพฤติและมีคุณธรรมประจำใจ 2) มีความซื่อสัตย์สุจริต 3) มีความอดทน อดกลั้น ต่อปัญหาและอุปสรรคที่เผชิญ 4) มีความเพียร พยายามในการกระทำสิ่งใดให้บรรลุหรือประสบความสำเร็จ โดยไม่ย่อท้อ 5) มีการใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต กระทำสิ่งใดทุกประการด้วยการรู้สติ ใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา 6) มีความไม่โลภ พอใจและพอเพียง และ 7) ความไม่ตระหนี่เกินไป จนทำให้ตนเองและครอบครัวเดือดร้อน

5. เป็นผู้ที่มีจริยธรรม รู้และเข้าใจในแก่นแท้ของศาสนาและปฏิบัติตามคำสอนของศาสดา รักษาจรรยาบรรณของอาชีพตน

6. เป็นผู้ที่มีจรรยาบรรณของอาชีพตน

7. เป็นผู้ที่ดำรงรักษาเอกลักษณ์ความเป็นไทย

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555 อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555, หน้า 14-19) ได้อธิบายว่า พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ประกอบด้วยลักษณะ 6 ประการ คือ

1. รับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้
2. เคารพหลักความเสมอภาค
3. เคารพความแตกต่าง
4. เคารพสิทธิผู้อื่นในระบอบประชาธิปไตย
5. เคารพกติกา
6. รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม

สมพงษ์ ไพรอด (2550 อ้างถึงใน วรพล วิหลემ, 2555, หน้า 16) ได้ศึกษา พฤติกรรมประชาธิปไตยที่ควรพัฒนาให้นักเรียน ได้แก่

1. เคารพผู้พูดและผู้ฟัง ได้แก่ ตั้งใจฟังเมื่อมีผู้พูด พูดด้วยถ้อยคำที่สุภาพ ยกมือขออนุญาตก่อนพูด ไม่พูดจาตู่ถูกเยาะเย้ย ล้อเลียนเสียดสี หรือใส่ร้ายผู้อื่น

2. เคารพสิทธิของผู้อื่น คือ ต้องไม่ทะเลาะวิวาท ทำร้ายร่างกายหรือแสดงกิริยาก้าวร้าวต่อผู้อื่น ไม่สร้างความรำคาญแก่ผู้อื่น ขออนุญาตทุกครั้งที่ต้องการใช้สิ่งของหรือสถานที่ส่วนตัวของผู้อื่นและรับผิดชอบดูแลรักษาเป็นอย่างดี

3. ร่วมกันทำงานเป็นกลุ่ม คือ ต้องมีส่วนร่วมในการประชุมวางแผน และให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อกลุ่ม ยอมรับมติของเสียงข้างมาก ตั้งใจปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย เพื่อความสำเร็จของกลุ่ม ประเมินผลงานของตนเอง กลุ่ม และระบุข้อดีข้อด้อยได้

4. ใช้เหตุผลในการพูดอภิปราย ตัดสินใจ และแก้ปัญหา คือ ต้องอธิบายเหตุผลเมื่อมีการพูด อภิปราย ตอบคำถามหรือตัดสินใจทุกครั้ง ยอมรับข้อบกพร่องของตนเอง กลุ่มและปรับปรุงแก้ไขอย่างสมเหตุสมผล

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2556 ก, หน้า 9) ได้กำหนดค่านิยมพื้นฐานความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตย มีหลักพื้นฐาน 3 ข้อ ดังนี้ 1) เคารพศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ 2) เคารพสิทธิ เสรีภาพและกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม 3) รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม

ประยูทธ์ จันทรโอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (กลุ่มยุทธศาสตร์ และแผนการประชาสัมพันธ์ สำนักโฆษก, 2558) ได้กำหนดค่านิยมหลักของคนไทย เพื่อสร้างสรรค์ประเทศไทยให้เข้มแข็ง 12 ประการ 1) มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นสถาบันหลักของชาติในปัจจุบัน 2) ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีอุดมการณ์ในสิ่งที่ดีงาม เพื่อส่วนรวม 3) กตัญญู ต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ 4) ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทางตรงและทางอ้อม 5) รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทยอันงดงาม 6) มีศีลธรรม รักษา ความสัตย์ หวังดีต่อผู้อื่น เพื่อแม่และแบ่งปัน 7) เข้าใจ เรียนรู้ การเป็นประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข ที่ถูกต้อง 8) มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักการเคารพผู้ใหญ่ 9) มีสติ รู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 10) รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รู้จักอดออมไว้ใช้เมื่อยามจำเป็น มีไว้พอกินพอใช้ ถ้าเหลือก็แจกจ่าย จำหน่ายและขยายกิจการเมื่อมีความพร้อม โดยมีภูมิคุ้มกันที่ดี 11) มีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำหรือกิเลส มีความละอาย เกรงกลัวต่อบาปตามหลักของศาสนา และ 12) คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม และต่อชาติมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง

ผู้เชี่ยวชาญของ HKEID (n.d. อ้างถึงใน ศักดิ์ชัย นิรัญทวิ, 2548, หน้า 25-26) ได้ให้ข้อสรุปว่าพลเมืองที่เหมาะสมกับสังคมในศตวรรษที่ 21 ควรมีลักษณะดังนี้

1. มีความสามารถที่มองปัญหาและแก้ปัญหาได้ในฐานะของคนในสังคมโลกาภิวัตน์
2. มีความสามารถที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น และมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และบทบาทของตนเอง

3. มีความสามารถที่จะเข้าใจ ยอมรับ และอดทนต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม
4. มีความสามารถที่คิดในลักษณะวิพากษ์วิจารณ์ (Critical way)
5. มีเจตนาธรรมที่จะแก้ปัญหาความขัดแย้งใด ๆ ด้วยสันติวิธี
6. มีเจตนาธรรมที่จะเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและอุปนิสัยการบริโภคให้เอื้อต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
7. มีความสามารถที่จะรับรู้และปกป้องสิทธิของมนุษยชาติ สิทธิสตรีและสิทธิของชนกลุ่มน้อย
8. มีเจตนาธรรมและสามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองทั้งในระดับชุมชน ระดับชาติ และระดับนานาชาติ

Gregory and Riley (1999 อ้างถึงใน ปลินทร เพ็ชรฤทธิ์, 2550, หน้า 26) ได้สรุปจากการศึกษาวิจัยเรื่อง Good citizenship and educational provision ที่มีการสอบถามครูในสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี สามารถสรุปเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี ได้แก่ 1) คุณลักษณะทางสังคม ตระหนักและเห็นใจในสวัสดิภาพของผู้อื่น มีพฤติกรรมที่มีคุณธรรม มีความอดทนในความแตกต่างที่เกิดขึ้นในสังคม 2) คุณลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทในการอนุรักษ์/ เชื่อถือในกฎเกณฑ์ ยอมรับในสิทธิอำนาจในทางกฎหมาย ยอมรับในความรับผิดชอบที่รับมอบหมาย มีความรักชาติ และ 3) คุณลักษณะด้านความรู้ มีความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง นานาชาติ มีความรู้ความสามารถในการตั้งคำถามและแสดงความคิดเห็น

ผู้วิจัยได้นำคุณลักษณะพลเมืองดีจากแนวคิดของนักวิชาการท่านต่าง ๆ มาสังเคราะห์ดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 การสังเคราะห์คุณลักษณะพลเมืองดี

ร.ก.	รายการ	สมพงษ์ จิตระดับ	สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ	กระทรวงศึกษาธิการ	เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์	คณิตา มาประเสริฐ	คณะกรรมการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง	ทิพย์พาร	ศิรินทร์งู้อะมโกษา	ปริญญญา เทวานฤมิตรกุล	สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร	ประยุทธ์ จันทร์โอชา	Gregory and Riley	รวม
1	มั่นใจในตนเอง	✓												1
2	มีความสามารถใช้ภาษาอังกฤษ คอมพิวเตอร์ วัฒนธรรม	✓			✓									2
3	อ่อนน้อมถ่อมตน	✓												1
4	เคารพสิทธิ เสรีภาพและ กฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม	✓				✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	8
5	รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม	✓					✓	✓	✓	✓	✓			6
6	จิตสาธารณะ	✓		✓	✓							✓		4
7	ดำรงชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง	✓		✓	✓				✓			✓		5
8	เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ยอมรับความแตกต่าง	✓				✓	✓	✓		✓	✓		✓	7
9	รักความเป็นไทย	✓		✓	✓				✓			✓		5
10	มุ่งมั่นในการทำงาน		✓	✓	✓									3
11	ปัญญาเฉียบแหลม		✓										✓	2
12	รักษาดี ศาสน์ กษัตริย์			✓					✓			✓		3
13	ซื่อสัตย์สุจริต			✓	✓				✓			✓		4
14	มีวินัย			✓	✓							✓		3
15	ใฝ่เรียนรู้			✓					✓			✓		3
16	ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต								✓					1
17	กตัญญูต่อพ่อแม่ ครูอาจารย์											✓		1

จากตารางที่ 8 การสังเคราะห์คุณลักษณะพลเมืองดี ผู้วิจัยได้คัดเลือกคุณลักษณะที่มี นักวิชาการลงความเห็นมากที่สุด จำนวน 11 คุณลักษณะ ดังนี้ 1) รักษาดี ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์ สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย 8) มีจิตสาธารณะ 9) เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 10) เคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาของสังคม ที่เป็นธรรม และ 11) รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม

การวัดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี

การจัดการอบรมมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งทางด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัยตามแนวคิดของบลูม (Bloom) และคณะที่ได้จำแนกจุดประสงค์ทางการศึกษา (Taxonomy of educational objectives) ออกเป็น 3 ด้าน (บุญชม ศรีสะอาด, 2541, หน้า 18-27) ดังนี้

1. ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive domain) หรือด้านสติปัญญา หรือด้านความรู้และการคิด ประกอบด้วยความรู้ความจำเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ การนำเอาสิ่งที่เป็นความรู้ความจำไปทำความเข้าใจ นำไปใช้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่าในสิ่งนั้นหรือเรื่องนั้น

2. ด้านจิตพิสัย (Affective domain) หรือด้านอารมณ์ จิตใจ ประกอบด้วยการรับรู้ การตอบสนองและการสร้างคุณค่าในเรื่องที่ตนรับรู้ นั้น แล้วนำเอาสิ่งที่เป็นคุณค่านั้นมาจัดระบบ และสร้างเป็นลักษณะนิสัย

3. ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor domain) หรือด้านทักษะทางกาย หรือด้านการปฏิบัติ ประกอบด้วยทักษะการเคลื่อนไหว และการใช้อวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย

การจำแนกพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย พฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย จำแนกออกเป็น 6 ประเภท ดังนี้

1. ด้านความรู้ (Knowledge) เป็นความสามารถทางสมองในอันที่จะทรงไว้หรือรักษาไว้ ซึ่งเรื่องราวต่าง ๆ ที่บุคคลได้รับรู้เข้าใจในสมอง การวัดว่าบุคคลมีความสามารถในการจำเรื่องราวต่าง ๆ ได้มากน้อยเพียงใดนั้น วัดได้จากความสามารถในการระลึกออกของบุคคลนั้น พฤติกรรมด้านความรู้จำแนกได้เป็น 3 ช้อย่อย คือ

1.1 ความรู้ในเนื้อเรื่อง (Knowledge of specifics)

1.1.1 ความรู้เกี่ยวกับศัพท์และนิยาม (Knowledge of terminology) ได้แก่
พวกรวมความหมายและคำจำกัดความของสิ่งต่าง ๆ

1.1.2 ความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงเฉพาะ (Knowledge of specific facts) ได้แก่
กฎ สูตร ทฤษฎี และข้อเท็จจริงต่าง ๆ

1.2 ความรู้ในวิธีดำเนินการ (Knowledge of ways and means dealing with specifics)

1.2.1 ความรู้เกี่ยวกับระเบียบแบบแผน (Knowledge of convention) ได้แก่ สิ่งที่เป็นแบบฟอร์มหรือระเบียบในการปฏิบัติซึ่งเป็นสิ่งที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ ผู้ใดไม่ปฏิบัติตาม ก็ไม่ถือว่าเป็นความผิด เพียงแต่อาจถูกเพ่งเล็งบ้าง

1.2.2 ความรู้เกี่ยวกับแนวโน้มและลำดับ (Knowledge of trend and sequence) เป็นความรู้ในเรื่องของลำดับขั้นตอนและแนวโน้มในการกระทำ หรือการเกิดขึ้นของสิ่งของ เรื่องราวหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ

1.2.3 ความรู้เกี่ยวกับการจำแนกประเภท (Knowledge of classification) เป็นความรู้ในเรื่องการแยกพวกตามความเหมือนและความต่างกันตามคุณลักษณะคุณสมบัติ และหน้าที่ของสิ่งต่าง ๆ เรื่องราวหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ

1.2.4 ความรู้เกี่ยวกับเกณฑ์ (Knowledge of criteria) เป็นความรู้ในสิ่งที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการวินิจฉัยและตรวจสอบข้อเท็จจริงต่าง ๆ

1.2.5 ความรู้เกี่ยวกับวิธีการ (Knowledge of methodology) เป็นความรู้วิธีการในอันที่จะให้ได้มาของผลลัพธ์ที่ต้องการ ว่าต้องใช้เทคนิควิธีอย่างไรบ้าง

1.3 ความรู้รวบยอดในเนื้อเรื่อง (Knowledge of the universals and abstractions in a field) หลักวิชาเป็นใจความสำคัญของเรื่องนั้น ส่วนการอ้างสรุปครอบคลุมเป็นการนำหลักที่ได้ไปอภิปรายเรื่องอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกัน

1.3.1 ความรู้เกี่ยวกับหลักวิชาและการอ้างสรุปครอบคลุม (Knowledge of principle and generalization)

1.3.2 ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีและโครงสร้าง (Knowledge of theory and structure) เป็นความสามารถในการนำหลาย ๆ หลักวิชาซึ่งอยู่ในสกุลเดียวกันมาสัมพันธ์กัน จนได้เป็นโครงสร้างของเนื้อหาความใหญ่ในเรื่องนั้น ๆ

2. ความเข้าใจ (Comprehension) เป็นความสามารถในการจับใจความของท้องเรื่องอัน ได้แก่ การแปลความ ตีความ และขยายความในเรื่องนั้น ผู้ที่มีความเข้าใจจะต้องรู้ความหมายและรายละเอียดย่อย ๆ ของเรื่องนั้น รู้ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ย่อย ๆ เหล่านั้น สามารถอธิบายสิ่งนั้นด้วยภาษาของตนเองได้ พฤติกรรมนี้จำแนกได้เป็น 3 ข้อย่อย คือ

2.1 การแปลความ (Translation) เป็นความสามารถในการบอกความหมายตามนัยของเรื่องราวหรือปรากฏการณ์นั้น ๆ

2.2 การตีความ (Interpretation) เป็นการถอดความจากหลาย ๆ ความหมายตามนัยของเรื่องราวหรือปรากฏการณ์นั้น ๆ ว่า จากการทำหลาย ๆ ส่วนในเรื่องราวหรือปรากฏการณ์นั้น ๆ เป็นอย่างไรอย่างหนึ่ง แสดงว่าเรื่องราวหรือปรากฏการณ์นั้น ๆ เป็นอย่างไร

2.3 การขยายความ (Extrapolation) เป็นการคาดคะเนหรือพยากรณ์ไปสู่กาลข้างหน้า (หรือถอยหลัง) โดยอาศัยข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่

3. การนำไปใช้ (Application) เป็นความสามารถในการนำความรู้ ทฤษฎี หลักการ ข้อเท็จจริง ฯลฯ ไปแก้ปัญหาใหม่เกิดขึ้น ความสามารถในการนำไปใช้เป็นการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นเรื่องราวหรือเหตุการณ์ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น สามารถนำสิ่งที่ประสพการณ์ไปแก้ปัญหานั้น ๆ ได้สำเร็จ

4. การวิเคราะห์ (Analysis) เป็นความสามารถในการแยกแยะเรื่องราวใด ๆ ออกเป็นส่วนย่อย ๆ ว่าสิ่งเหล่านั้นประกอบกันเช่นไร แต่ละอันคืออะไร มีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร อันใดสำคัญมากน้อย พฤติกรรมนี้จำแนกได้เป็น 3 ข้อย่อย

4.1 การวิเคราะห์ความสำคัญ (Analysis of elements) เป็นความสามารถในการหาส่วนประกอบที่สำคัญของเรื่องราวหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ เรียกได้ว่าเป็นการแยกแยะหาหัวใจของเรื่อง

4.2 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ (Analysis of relationship) เป็นความสามารถในการหาความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ

4.3 การวิเคราะห์หลักการ (Analysis of organizational principles) เป็นความสามารถในการหาหลักการของความสัมพันธ์ของส่วนสำคัญในเรื่องราวหรือปรากฏการณ์นั้น ๆ ว่าสัมพันธ์กันอยู่โดยหลักการใด

5. การสังเคราะห์ (Synthesis) เป็นความสามารถในการประกอบส่วนย่อย ๆ ให้เข้ากันได้ อย่างเป็นเรื่องเป็นราว โดยการจัดระบบ โครงสร้างเสียใหม่ให้มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ยิ่งกว่าเดิม พฤติกรรมนี้จำแนกได้เป็น 3 ข้อย่อย คือ

5.1 การสังเคราะห์ข้อความ (Production of unique communication) เป็นความสามารถในการเรียบเรียงถ้อยคำให้ผูกพันกันเป็นเรื่องราวเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้อย่างเป็น เรื่องเป็นราว ซึ่งการผูกเรื่องราวนี้อาศัยข้อมูลหลายอย่างมาสนับสนุน ทั้งยังอาจต้องยกตัวอย่างประกอบ ใส่ความคิดเห็นส่วนตัว ฯลฯ เพื่อช่วยให้ข้อความที่เขียน กระจ่างชัด ได้ความหมายตามต้องการ

5.2 การสังเคราะห์แผนงานหรือโครงการ (Production of a plan or proposed set of operation) เป็นความสามารถในการสร้างโครงการหรือแผนการในการทำงานต่าง ๆ โดยนำข้อมูล เรื่องราว ฯลฯ ที่กำหนดให้มาหาวิธีว่าจะทำอย่างไรจึงจะทำให้เรื่องที่ต้องอาศัยข้อมูลเหล่านี้สามารถดำเนินการไปสู่เป้าหมายได้สำเร็จ

5.3 การสังเคราะห์ความสัมพันธ์ (Derivation of set of abstract relations) สังเคราะห์ความสัมพันธ์ เป็นความสามารถในการจัดระบบของข้อเท็จจริงหรือส่วนประกอบใหม่ ให้สำเร็จเป็นขั้นเป็นอันที่ได้ประโยชน์หรือมีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าเดิม

6. การประเมินค่า (Evaluation) เป็นความสามารถในการตัดสิน ตีราคา โดยอาศัยเกณฑ์ (Criteria) และมาตรฐาน (Standard) ที่วางไว้ พฤติกรรมด้านการประเมินค่า จำแนกได้เป็น 2 ข้อย่อย คือ

6.1 การประเมินค่าโดยอาศัยข้อเท็จจริงภายใน (Judgments in terms of internal evidence) เป็นการวิจัยตีราคาตามลักษณะของข้อเท็จจริงที่เป็นเนื้อหาของสิ่งนั้น ๆ

6.2 การประเมินค่าโดยอาศัยเกณฑ์ภายนอก (Judgments in terms of external criteria) หรือตีราคาโดยเปรียบเทียบกับเรื่องราวหรือสิ่งอื่น ๆ มิใช่เฉพาะข้อเท็จจริงในเรื่องราวนั้น ๆ

การจำแนกพฤติกรรมด้านจิตพิสัย แครธวอล (Krahtwohl) บลูม (Bloom) และเมเซีย (Masia) จำแนกพฤติกรรมด้านจิตพิสัยออกเป็น 5 ประเภท จากพฤติกรรมที่ต้นที่สุด คือการรับรู้ จนถึงพฤติกรรมที่ลึกซึ้งที่สุดคือ การสร้างลักษณะนิสัย แต่ละประเภทจำแนกเป็นพฤติกรรมย่อย (บุญชม ศรีสะอาด, 2541, หน้า 18-27) ดังนี้

1. การรับรู้ (Receiving or attending) หมายถึง การมีความตั้งใจ หรือรับรู้สิ่งเร้าบางอย่าง เช่น ในขณะที่เรียนผู้เรียนรับรู้ในสิ่งที่เรียน มีความตั้งใจเรียนในเรื่องนั้น พฤติกรรมการรับรู้ จำแนกเป็น 3 พฤติกรรมย่อย คือ

1.1 การรู้ตัว (Awareness) คือรู้ตัวว่ากำลังพบหรือเผชิญกับสิ่งเร้าหรือเหตุการณ์นั้น ไม่ได้อยู่ในสภาพใจลอย หรือนั่งหลับ

1.2 การเต็มใจรับรู้ (Willingness to receive) ในขณะที่เรียนนอกจากจะต้องการให้ผู้เรียนรู้ตัว มีสติสัมปชัญญะแล้ว ยังต้องการให้ผู้เรียนมีความเต็มใจตั้งใจไม่หลีกเลี่ยงปรากฏการณ์หรือสิ่งเร้าที่น่าเสนอ

1.3 การควบคุมหรือคัดเลือกการรับรู้ (Controlled or selected attention) การควบคุมหรือคัดเลือกการรับรู้ คือความสามารถในการจำแนก (Differentiate) สิ่งเร้า และควบคุมให้สนใจต่อส่วนที่เห็นว่าสำคัญ เช่น การติดตามสังเกตสัตว์บางตัวที่ตนเองสนใจศึกษา ในขณะที่ครูอธิบาย อาจมีเสียงรบกวนอื่น ๆ ทั้ง ๆ ผู้เรียนเองก็สามารถมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ในห้องเรียนมากมาย แต่ผู้เรียนจะควบคุมสมาธิให้รับฟังคำอธิบายของครู และด้านสายตาที่มองเห็นเฉพาะพฤติกรรมของครู เป็นต้น

2. การตอบสนอง (Responding) หมายถึง การเข้าไปผูกพัน หรือมีส่วนร่วม ในปรากฏการณ์และกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ทำให้ได้รับความพอใจ พฤติกรรมนี้ จำแนกได้เป็น 3 พฤติกรรมย่อย คือ

2.1 การยินยอมตอบสนอง (Acquiescence in responding) การยอมตาม (Compliance) เช่น การปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียน ถึงแม้ว่าจะไม่เต็มใจ แต่ก็ไม่ขัดขึ้นระเบียบดังกล่าว เป็นต้น

2.2 การเต็มใจตอบสนอง (Willingness to response) หมายถึง การตอบสนองด้วยความยินดี เช่น อาสาตอบคำถาม แสดงความคิดเห็นในการอภิปรายอย่างเต็มที่

2.3 การพึงพอใจในการตอบสนอง (Satisfaction in response) หมายถึง การตอบสนองในรูปที่มีความพึงพอใจป็นอยู่ด้วย

3. การสร้างคุณค่า (Valuing) หมายถึง การสร้างคุณค่าเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง หรือพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง พฤติกรรมนี้ จำแนกเป็น 3 พฤติกรรมย่อย คือ

3.1 การยอมรับคุณค่า (Acceptance of value) หมายถึง การยอมรับในคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง หรือพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง

3.2 การนิยมในคุณค่า (Preference for a value) หมายถึง การที่มีความชอบในคุณค่านั้นอย่างเด่นชัด

3.3 การผูกพันในคุณค่า (Commitment or conviction) เป็นความเชื่อที่มีความแน่นอนสูงจนมีความผูกพัน เช่น ประกาศและยึดมั่นในการเป็นสมาชิกของพรรคการเมือง เป็นต้น

4. การจัดระบบคุณค่า (Organization) หมายถึง การนำเอาคุณค่ามาจัดให้เป็นระบบ เช่น จัดเป็นพวกหาความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าต่าง ๆ และจัดลำดับของคุณค่า พฤติกรรมนี้ จำแนกเป็น 2 พฤติกรรมย่อย คือ

4.1 การสร้างมโนทัศน์ของคุณค่า (Conceptualization of a value) หมายถึง การมองเห็นความสัมพันธ์ของคุณค่ากับสิ่งที่ตนยึดถือหรือจะยึดถือ

4.2 การจัดระบบคุณค่า (Organization of a value system) หมายถึง การนำเอาคุณค่ามาจัดเป็นระบบ การที่ผู้เรียนรวบรวม คัดเลือก และจัดหมวดหมู่ของคติสอนใจ จัดอยู่ในพฤติกรรมนี้

5. การสร้างลักษณะนิสัย (Characterization by a value or value complex) ในขั้นนี้ จะปลูกฝังระบบคุณค่า หรือระบบค่านิยมภายในเป็นการถาวร ซึ่งจะเป็นตัวควบคุมพฤติกรรมของแต่ละบุคคล พฤติกรรมนี้จำแนกเป็น 2 พฤติกรรมย่อยคือ

5.1 การมีหลักยึดในการตัดสินใจหรือพิจารณาสิ่งต่าง ๆ (Generalized set) หมายถึง การทบทวนและปรับปรุงแผนพฤติกรรมหรือวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

5.2 การแสดงลักษณะนิสัย (Characterization) เป็นขั้นสูงสุดซึ่งจะรวมเอาทุกสิ่งทุกอย่างที่ได้จัดระบบไว้แล้วมาเป็นลักษณะนิสัยที่สมบูรณ์ เช่น มีปรัชญาในการดำเนินชีวิตที่มั่นคง มีhiri โด่ปะปะ ฯลฯ

การจำแนกพฤติกรรมด้านทักษะพิสัย ทักษะพิสัยเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ที่บอกถึงความสามารถในการปฏิบัติงานได้อย่างคล่องแคล่วชำนาญ พฤติกรรมด้านนี้จะเห็นได้จากการปฏิบัติที่แสดงออกมาให้เห็น โดยมีเวลาและคุณภาพของงานเป็นตัวชี้ระดับของทักษะที่เกิดว่ามีมากน้อยเพียงใด ประกอบด้วยพฤติกรรมย่อย ๆ 5 ระดับ (กรองไค อุณหสูต, 2555, หน้า 2-3) ดังนี้

1. การเลียนแบบ เป็นพฤติกรรมที่ผู้เรียนรับรู้หลักการปฏิบัติที่ถูกต้องหรือเป็นการเลือกหาตัวแบบที่สนใจ
2. กระทำตามแบบ หรือการลงมือกระทำตาม เป็นพฤติกรรมที่ผู้เรียนพยายามฝึกตามแบบที่ตนสนใจ และพยายามทำซ้ำเพื่อให้เกิดทักษะตามแบบที่ตนสนใจให้ได้หรือสามารถปฏิบัติงานได้ตามข้อแนะนำ
3. ความถูกต้องตามแบบ หรือการมีความถูกต้องแม่นยำ เป็นพฤติกรรมที่ผู้เรียนสามารถปฏิบัติงานได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องชี้แนะ พยายามหาความถูกต้องในการปฏิบัติและพัฒนาเป็นรูปแบบของตัวเอง
4. การกระทำอย่างต่อเนื่อง หรือการกระทำที่มีความต่อเนื่องประสานกัน เป็นพฤติกรรมที่ผู้เรียนปฏิบัติตามรูปแบบที่ได้ตัดสินใจเลือกเป็นของตนเองและจะปฏิบัติตามรูปแบบนั้นอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอจนสามารถปฏิบัติงานได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้องและคล่องแคล่ว
5. การทำงานเคยชินและเป็นไปตามธรรมชาติเป็นพฤติกรรมที่ผู้เรียนสามารถปฏิบัติสิ่งนั้น ๆ ได้คล่องแคล่ว ว่องไวโดยอัตโนมัติ ดูเป็นไปอย่างธรรมชาติ ไม่ขัดเขิน

สรุปได้ว่า การวัดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ

1. ด้านพุทธพิสัย สติปัญญา ความรู้
 2. ด้านความรู้จิตพิสัย อารมณ์-จิตใจ และ
 3. ด้านทักษะพิสัย
- การประพฤติปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร

ความหมายของหลักสูตร

คำว่าหลักสูตร ภาษาอังกฤษ เขียนว่า Curriculum มีความหมายตามความเชื่อทางการศึกษาและความเข้าใจที่แตกต่างกันหลายด้าน ได้มีผู้ให้ความหมายต่าง ๆ ดังนี้

ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2543, หน้า 25) ได้กล่าวถึง ความหมายของหลักสูตรไว้

3 ประการ คือ

1. หลักสูตรเป็นศาสตร์ที่มีทฤษฎี หลักการและการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ที่มุ่งหมายไว้

2. หลักสูตรเป็นระบบในการจัดการศึกษาโดยมีปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ ครู นักเรียน วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนความสำเร็จทางการศึกษา เป็นต้น

3. หลักสูตรเป็นแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่มุ่งประสงค์จะอบรมฝึกฝนผู้เรียนให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการ

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2546, หน้า 1; 272) หลักสูตร คือ ประมวลวิชา และกิจกรรมต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในการศึกษา เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง

ธีระ รุญเจริญ (2550, หน้า 280) ได้ให้จำกัดความของคำว่า หลักสูตร ดังนี้

1. หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์ทั้งหมดที่จัดให้นักเรียนโดยการควบคุมแนะนำของสถานศึกษาอันเป็นเครื่องมือที่ช่วยบรรลุวัตถุประสงค์ หรือความคาดหวังทางการศึกษาที่ตั้งไว้

2. หลักสูตร เป็นสื่อในการสอนที่โรงเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ในการเรียนรู้เพื่อบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2551, หน้า 47) ได้กล่าวว่า หลักสูตรเป็นเนื้อหาสาระสำคัญและ กิจกรรมต่าง ๆ ที่สนองวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามที่พึงประสงค์

โชติ เพชรชื่น (2529 อ้างถึงใน พระมหาเนตร ดอกมะกล่ำ, 2551, หน้า 24-25) ได้สรุปความหมายของหลักสูตรไว้ 3 ประการ คือ

1. หลักสูตร หมายถึง เอกสารชุดหนึ่งที่อธิบายถึงปรัชญา หลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง เนื้อหา และข้อปฏิบัติในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล การเรียน ตลอดทั้งคำแนะนำในการที่จะนำหลักสูตรไปใช้

2. หลักสูตร หมายถึง ระบบในการจัดการทางด้านการศึกษา การจัดการศึกษาจะต้องดำเนินการเกี่ยวกับปัจจัยเบื้องต้น (Input) ได้แก่ การจัดการบุคลากร เช่น กิจกรรมการเรียน การสอน การจูงใจนักเรียน เทคนิคการใช้สื่อ เป็นต้น และเกี่ยวกับผลผลิต (Product) ซึ่งได้แก่ สมรรถภาพทางสมอง ความรู้สึก คีลธรรม จริยธรรม ทักษะในการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น เป็นต้น

3. หลักสูตร หมายถึง ศาสตร์สาขาหนึ่ง ซึ่งมีทฤษฎี หลักการ แนวคิด และการประยุกต์ทฤษฎี หรือหลักการดังกล่าวใช้ในการจัดการศึกษา เพื่อจัดสร้างและพัฒนาหลักสูตร งานดังกล่าว

จะต้องอาศัยผู้มีความรู้ในหลักการหรือทฤษฎีอย่างถ่องแท้ จึงจะทำให้การจัดการศึกษาบรรลุผลดีตามจุดมุ่งหมาย

สังค อุทรานันท์ (2532 อ้างถึงใน พระมหานเตร ดอกมะกล่ำ, 2551, หน้า 25) ได้สรุปความหมายของหลักสูตรไว้ 4 ประการ คือ

1. หลักสูตร คือ สิ่งที่สร้างขึ้นในลักษณะของรายวิชา ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาสาระที่ได้จัดเรียงลำดับความยากง่ายหรือเป็นขั้นตอนอย่างดีแล้ว
2. หลักสูตร ประกอบด้วย ประสบการณ์ทางการเรียน ซึ่งได้วางแผนไว้เป็นการล่วงหน้า เพื่อมุ่งหวังจะให้เด็กได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ต้องการ
3. หลักสูตรเป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นสำหรับให้ประสบการณ์ทางการศึกษาแก่เด็กในโรงเรียน
4. หลักสูตรประกอบด้วย ประสบการณ์ทั้งหมดของนักศึกษาซึ่งเขาได้ทำได้รับรู้ และได้ตอบสนองต่อการแนะนำแนวทางของโรงเรียน

Good (1973, p. 157) หลักสูตรประกอบด้วย 3 ความหมาย คือ

ความหมายที่ 1 หลักสูตรคือ กลุ่มวิชาที่จัดไว้เป็นระบบเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาจนจบชั้นตามความต้องการของหมวดวิชา เช่น หลักสูตรสังคมศึกษา หลักสูตรพลานามัย หลักสูตรภาษาต่างประเทศ และหลักสูตรศิลปศึกษา เป็นต้น

ความหมายที่ 2 หลักสูตรคือ เค้าโครงทั่วไปของเนื้อหาหรือสิ่งเฉพาะที่จะต้องสอนตามความต้องการของสถานศึกษาที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ก่อนจะจบชั้นหรือก่อนจะได้รับประกาศนียบัตร เพื่อนำไปประกอบอาชีพได้

ความหมายที่ 3 หลักสูตรคือ กลุ่มวิชา และประสบการณ์ที่สถานศึกษาได้กำหนดไว้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามคำแนะนำของโรงเรียนหรือสถานศึกษา

Bobbitt (1981 อ้างถึงใน บรรพต สุวรรณประเสริฐ, 2544, หน้า 14) กล่าวว่า หลักสูตรคือ รายการของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งผู้เรียนและเขาจะจะต้องทำและประสบ โดยการพัฒนาความสามารถ เพื่อจะทำสิ่งต่าง ๆ ให้ดีและเหมาะสมสำหรับการดำรงชีวิตในวัยผู้ใหญ่

Tanner and Tanner (1995, p. 153) ได้ให้คำนิยาม หลักสูตร หมายถึง การสร้างความรู้ และประสบการณ์ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเจริญเติบโตในความสามารถ ใช้สติปัญญา ครอบคลุมความรู้หรือประสบการณ์ใหม่ที่ได้รับ โดยผ่านเครื่องมือที่เรียกว่า หลักสูตร ผู้เรียนจะเติบโตทางความรู้ ความสามารถ เกิดพลังทางสังคม มีความเข้าใจในสิ่งที่จำเป็นสำหรับชีวิตและนำชีวิตไปสู่ที่ดี

โดยสรุป หลักสูตร คือ โครงสร้างของเนื้อหาวิชาและประสบการณ์ต่าง ๆ ที่สถานศึกษา กำหนดให้ผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้ทั้งภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมกิจกรรม

เสริมสร้างประสบการณ์ตนเอง ซึ่งการจบหลักสูตรจะต้องอาศัยกิจกรรมการเรียนการสอน เวลาเรียน สื่อการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผลตามเกณฑ์ที่สถานศึกษาได้กำหนดไว้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถ นำความรู้ที่ได้จากหลักสูตรไปศึกษาต่อระดับที่สูงขึ้น หรือใช้ประกอบอาชีพได้

ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรเป็นองค์ประกอบสำคัญในการจัดการศึกษา หลักสูตรเป็น โครงร่างกำหนด แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้สอนจะใช้หลักสูตรเป็นเสมือนแม่แบบในการดำเนิน กิจกรรมการเรียนการสอนต่าง ๆ เพื่อให้การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ได้มีการกล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้หลายลักษณะด้วยกัน ดังนี้

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546, หน้า 16) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของหลักสูตรสรุปได้ ดังนี้

1. หลักสูตรเป็นเสมือนเป้าหมายลอมพลเมืองให้มีคุณภาพ
2. หลักสูตรเป็น โครงการและแนวทางในการให้การศึกษา
3. หลักสูตรเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเจริญงอกงามและพัฒนาการของเด็ก

ตามจุดหมายของการจัดการศึกษา

4. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดแนวทางในการจัดประสบการณ์ว่าผู้เรียน และสังคมควรจะได้รับสิ่งใดบ้างที่เป็นประโยชน์แก่เด็กโดยตรง

5. หลักสูตรเป็นเครื่องมือกำหนดว่าเนื้อหาวิชาอะไรบ้างที่จะช่วยให้เด็กมีชีวิต อยู่ในสังคมอย่างราบรื่น เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศและบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม

6. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดว่าวิธีการดำเนินการดำเนินชีวิตของเด็กให้ เป็นไป ด้วย ความราบรื่นและผาสุกเป็นอย่างไร

7. หลักสูตรย่อมกำหนดแนวทางความรู้ ความสามารถ ความประพฤติทักษะและเจตคติ ของผู้เรียนในอันที่อยู่ร่วมกันในสังคมและบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและชาติบ้านเมือง

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537 อ้างถึงใน พระมหานนทร ดอกมะเกลือ, 2551, หน้า 27-28)

ได้สรุปความสำคัญของหลักสูตรไว้ดังนี้

1. หลักสูตรเป็นแผนและแนวทางในการจัดการศึกษาของชาติให้บรรลุ

ตามความมุ่งหมายและนโยบาย

2. หลักสูตรเป็นหลักและเป็นแนวทางในการวางแผนวิชาการ การจัดและการบริหาร การศึกษา การสรรหาและการพัฒนาบุคลากร การจัดวัสดุอุปกรณ์ นวัตกรรมการเรียนการสอน งบประมาณ อาคาร สถานที่ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการพิจารณาให้เหมาะสม และสอดคล้องกับ ความคาดหวังของหลักสูตร

3. หลักสูตรเป็นเครื่องมือในการควบคุมมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาและคุณภาพผู้เรียนให้เป็นไปตามนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาของประเทศ และสอดคล้องกับความต้องการของแต่ละท้องถิ่น

4. หลักสูตรจะกำหนดความมุ่งหมาย ขอบข่ายของเนื้อหา แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แหล่งทรัพยากร และการประเมินผลสำหรับการจัดการศึกษาของครูและผู้บริหาร

5. หลักสูตรจะเป็นเครื่องบ่งชี้ทิศทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ และสอดคล้องกับแนวโน้มการพัฒนาสังคมของประเทศ

บุญเลี้ยง ทุมทอง (2554, หน้า 13-14) ได้สรุปความสำคัญของหลักสูตรไว้ดังนี้

1. หลักสูตรเป็นเสมือนเบ้าหลอมพลเมืองให้มีคุณภาพ

2. หลักสูตรเป็นมาตรฐานของการจัดการศึกษา

3. หลักสูตรเป็นโครงการและแนวทางในการให้การศึกษา

4. ในระดับโรงเรียนหลักสูตรจะให้แนวปฏิบัติแก่ครู

5. หลักสูตรเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเจริญงอกงามและพัฒนาการของเด็กตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา

6. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดแนวทางในการจัดประสบการณ์ว่าผู้เรียนและสังคมควรจะได้รับสิ่งใดบ้างที่จะเป็นประโยชน์แก่เด็กโดยตรง

7. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดว่าเนื้อหาวิชาอะไรบ้างที่จะช่วยให้เด็กมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างราบรื่น เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติและบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม

8. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดว่า วิธีดำเนินชีวิตของเด็กให้เป็นไปได้ด้วยความราบรื่นและผาสุกเป็นอย่างไร

9. หลักสูตรย่อมทำนายลักษณะของสังคมในอนาคตว่าจะเป็นอย่างไร

10. หลักสูตรย่อมกำหนดแนวทางความรู้ ความสามารถ ความประพฤติ ทักษะ และเจตคติของผู้เรียนในอันที่จะอยู่ร่วมในสังคม และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและชาติบ้านเมือง

โดยสรุปแล้วหลักสูตรมีความสำคัญเป็นอย่างมากในกระบวนการจัดการเรียนการสอน เพราะหลักสูตรบอกรายละเอียดว่าผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายอย่างไร และจะต้องจัดเนื้อหาสาระอย่างไร เครื่องมือวัดผลประเมินผลอย่างไร ดังนั้นหลักสูตรจึงเป็นหัวใจของการจัดการเรียนการสอน และเป็นตัวกำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อนำไปสู่ความมุ่งหมาย ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ และเป็นไปตามที่สังคมต้องการ

องค์ประกอบของหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตร คือ ส่วนต่าง ๆ ที่ประกอบกันเป็นหลักสูตรที่สมบูรณ์ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน นักการศึกษาได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ดังนี้

ธำรง บัวศรี (2542, หน้า 8-9) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตร ไว้ดังนี้

1. เป้าประสงค์และนโยบายการศึกษา (Education goals and policies) หมายถึง สิ่งที่รัฐต้องการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษา
2. จุดหมายของหลักสูตร (Curriculum aims) หมายถึง ผลส่วนรวมที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากเรียนรู้จบหลักสูตรไปแล้ว
3. รูปแบบโครงสร้างหลักสูตร (Types and structures) หมายถึง ลักษณะและแผนผังที่แสดงการแจกแจงวิชา หรือกลุ่มวิชา หรือกลุ่มประสบการณ์
4. จุดประสงค์ของวิชา (Subject objectives) หมายถึง ผลที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากที่ได้เรียนวิชานั้นไปแล้ว
5. เนื้อหา (Content) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ ทักษะและความสามารถที่ต้องการให้มี รวมทั้งประสบการณ์ที่ต้องการให้ได้รับ
6. จุดประสงค์ของการเรียนรู้ (Instructional objectives) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ ได้มีทักษะและความสามารถหลังจากที่ได้เรียนรู้เนื้อหาที่กำหนดไว้
7. ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน (Instructional strategies) หมายถึง วิธีการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมและมีหลักเกณฑ์เพื่อให้บรรลุผลตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้
8. การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การประเมินผลการเรียนรู้เพื่อใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนและหลักสูตร
9. วัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน (Curriculum materials and instruction media) หมายถึง เอกสารสิ่งพิมพ์ แผนฟิล์ม แถบวีดิทัศน์ ฯลฯ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้ง อุปกรณ์โสตทัศนศึกษา เทคโนโลยีการศึกษาและอื่น ๆ ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพและประสิทธิภาพการเรียนการสอน

กรมวิชาการ (2545 อ้างถึงใน ชาญยุทธ์ หิรัญรัตนพงศ์, 2554, หน้า 12) ได้กำหนด องค์ประกอบของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ประกอบด้วย หลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง การจัดหลักสูตร การจัดเวลาเรียน การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมาย เฉพาะ สารและมาตรฐานการเรียนรู้ กำกับประเมินผล และรายงาน

สังกัด อุทรานันท์ (2532 อ้างถึงใน มนลธิช สติทธิสมบุญ, 2546, หน้า 17) ได้เสนอไว้ว่าควรเรียงลำดับขององค์ประกอบหลักสูตร ดังนี้ 1) เหตุผลและความจำเป็นของหลักสูตร 2) จุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะของหลักสูตร 3) เนื้อหาสาระและประสบการณ์ 4) การเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน 5) การเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิชาการในชุมชน 6) การประเมินผล

Taba (1962, p. 425) กล่าวว่า หลักสูตรมีองค์ประกอบ 4 ประการ ดังนี้ คือ 1) วัตถุประสงค์ 2) เนื้อหาวิชา 3) วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 4) วิธีการประเมินผล

Beauchamp (1968, p. 108) ได้กำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ 4 ประการ ได้แก่ 1. เนื้อหา 2. จุดมุ่งหมาย 3. การนำหลักสูตรไปใช้ 4. การประเมินผล

กล่าวโดยสรุปจะเห็นว่านักวิชาการจำแนกองค์ประกอบของหลักสูตรเหมือนกันบ้าง แตกต่างกันบ้างในรายละเอียด แต่ในภาพรวมองค์ประกอบที่สำคัญจำเป็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้ หลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ กิจกรรม การเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล

ประเภทของหลักสูตร

หลักสูตรอาจจำแนกได้หลายประเภท โดยอาศัยเกณฑ์ที่แตกต่างกัน ดังนี้

ธีราภรณ์ บัวศรี (2542 อ้างถึงใน ประสาท เนิ่งเฉลิม, 2553, หน้า 25-27) ได้แบ่งประเภทของหลักสูตรเป็น 10 ประเภท ดังนี้

1. หลักสูตรรายวิชา (Subject curriculum) เป็นรูปแบบหลักสูตรเก่าแก่ที่สุด จุดมุ่งหมายของหลักสูตรเน้นให้ผู้เรียน ได้เพิ่มพูนความเข้าใจ โลกรอบ ๆ ตัว

2. หลักสูตรสหสัมพันธ์ (Correlated curriculum) เป็นหลักสูตรที่พยายามปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของหลักสูตรรายวิชา โดยนำเอาเนื้อหาวิชาอื่นที่สัมพันธ์มาผนวกเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิชาตั้งแต่สองวิชาขึ้นไป โดยที่ความสัมพันธ์ระหว่างวิชา และเนื้อหาไม่ซับซ้อน

3. หลักสูตรผสมผสาน (Fused curriculum) เป็นหลักสูตรที่พยายามลดการเน้นรายวิชา โดยรวมตั้งแต่ 2 วิชาให้เป็นวิชาเดียว แต่ยังคงรักษาเนื้อหาวิชาเดิม

4. หลักสูตรหมวดวิชาแบบกว้าง (Board fields curriculum) เป็นหลักสูตรที่ขยายจากหลักสูตรแบบสหสัมพันธ์และแบบผสมผสานเป็นการนำเอาเนื้อหาของวิชาจากหลาย ๆ วิชา มาจัดเป็นวิชาทั่วไป หลักสูตรนี้เน้นความสัมพันธ์ระหว่างวิชาต่าง ๆ

5. หลักสูตรวิชาแกน (Core curriculum) เป็นหลักสูตรที่ประสานสัมพันธ์ เนื้อหาวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน โดยวิชาใดวิชาหนึ่งหรือกลุ่มวิชาแกน มุ่งตอบสนองความต้องการ

และความสนใจของผู้เรียน โดยทั่วไปแล้วหลักสูตรนี้จะประกอบไปด้วยการรวมวิชาสังคมศึกษากับภาษาศาสตร์เข้าด้วยกัน สอนโดยหลักสูตรเดียว แต่ละวันใช้เวลาตั้งแต่คาบสองขึ้นไป

6. หลักสูตรที่เน้นกิจกรรมและปัญหาทางสังคม (Social activities and problem curriculum) หลักสูตรนี้มีความเชื่อว่าหลักสูตรควรสอดคล้องกับการดำรงชีวิตตามสภาพสังคม ซึ่งควรเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับปัญหาของชีวิตคนในสังคม โดยใช้โรงเรียนเป็นที่อบรมนักเรียนโดยตรง เน้นกิจกรรมหรือปัญหาทางสังคมมากกว่าการเน้นวิชาหรืออย่างอื่น

7. หลักสูตรที่เน้นความต้องการและความสนใจของแต่ละบุคคล (Individual and interest curriculum) เป็นหลักสูตรที่สร้างขึ้นตามความรู้บนพื้นฐานความต้องการและความสนใจของผู้เรียน หลักสูตรมีความยืดหยุ่นสูง ผู้เรียนได้รับคำปรึกษาและได้รับการสอนเป็นรายบุคคลตามความเหมาะสมและกระบวนการเรียนการสอนเน้นเอื้อบุคคล

8. หลักสูตรเพื่อชีวิตและสังคม (Social process and life function curriculum) เป็นหลักสูตรที่มุ่งแก้ไขข้อบกพร่องของหลักสูตรที่ผ่านมาด้วยการรวบรวมความรู้ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ยึดกิจกรรมต่าง ๆ ของคนในสังคมเป็นหลัก ยึดสังคมและชีวิตของเด็กเป็นหลัก ผู้เรียนจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาวิชาในหลักสูตรกับชีวิตจริงของผู้เรียน

9. หลักสูตรบูรณาการ (Integrated curriculum) เป็นหลักสูตรที่รวมประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ประสบการณ์ดังกล่าวเป็นประสบการณ์ที่คัดเลือกจากหลากหลายสาขาวิชา จัดเป็นกลุ่มหรือหมวดหมู่ของประสบการณ์ โดยการบูรณาการเนื้อหาเข้าด้วยกัน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่สัมพันธ์และต่อเนื่อง

10. หลักสูตรอิงมาตรฐาน (Standards-based curriculum) เป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐานการเรียนรู้ ซึ่งได้กำหนดเป้าหมายหรือกรอบทิศทางในการกำหนดเนื้อหา ทักษะกระบวนการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผล เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถบรรลุมาตรฐานที่กำหนด

ศักดิ์ศรี ปาณะกุล (2556, หน้า 17-26) ได้แบ่งประเภทของหลักสูตรไว้ 9 ประเภท ดังนี้

1. หลักสูตรรายวิชา (Subject curriculum) เป็นหลักสูตรที่เก่าแก่ที่สุด จัดโดยยึดแนวทางของปรัชญาการศึกษาแบบนิรันดรนิยมและสารัตถนิยมที่ให้ความสำคัญกับเนื้อหาวิชา ลักษณะของหลักสูตรจัดโดยแยกเป็นรายวิชาตามความเชื่อที่ว่าศาสตร์แต่ละสาขาแยกจากกันชัดเจน และเนื้อหาในแต่ละศาสตร์ได้มีการจัดลำดับไว้เป็นระบบอยู่แล้ว

2. หลักสูตรสัมพันธ์วิชา (Correlated curriculum) เป็นหลักสูตรที่พัฒนามาจากหลักสูตรรายวิชา ทั้งนี้เพื่อแก้ไขข้อจำกัดของหลักสูตรรายวิชาที่เนื้อหาของหลักสูตรแยกจากกันเด็ดขาด

ลักษณะของหลักสูตรยังคงจัดเป็นรายวิชาเดิม แต่ได้มีความพยายามที่จะนำเนื้อหาของวิชาที่ใกล้เคียงกันหรือเกี่ยวข้องกัน 2-3 วิชา มาวางแผนการสอนร่วมกัน

3. หลักสูตรหมวดวิชา (Broad fields curriculum) เป็นหลักสูตรที่พยายามแก้ไขข้อจำกัดของหลักสูตรรายวิชาและหลักสูตรสัมพันธ์วิชา ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างวิชาและความต่อเนื่องของเนื้อหา ลักษณะของหลักสูตรเป็นการนำเอาวิชาหลาย ๆ วิชาที่เป็นศาสตร์ใกล้ชิดและเกี่ยวข้องกันมาบูรณาการและรวมไว้เป็นหมวดเดียวกัน

4. หลักสูตรกิจกรรมหรือประสบการณ์ (Activity or experience curriculum) เป็นหลักสูตรที่จัดตามแนวปรัชญาการศึกษาแบบพิพัฒนนิยม (Progressivism) ซึ่งเชื่อว่ามนุษย์จะเรียนรู้สิ่งที่ตัวเอง มีประสบการณ์และการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วม หรือการเรียนรู้ที่เป็นประสบการณ์จะทำให้พฤติกรรมของมนุษย์เปลี่ยนแปลง เด็กจะเรียนรู้ได้ดีที่สุด ถ้าได้เรียนสิ่งที่เด็กต้องการจะรู้และได้แก้ไขปัญหาคด้วยตนเอง นอกจากนี้การเรียนรู้มิใช่การซึมซับเนื้อหาเพียงอย่างเดียวแต่การเรียนรู้จะเกิดขึ้นในระหว่างกระบวนการที่ผู้เรียนพยายามเอาชนะอุปสรรคเพื่อไปให้ถึงเป้าหมาย ซึ่งก็คือการสามารถแก้ปัญหาได้สำเร้จนั่นเอง หลักสูตรกิจกรรมหรือประสบการณ์ มีศูนย์กลางอยู่ที่ความสนใจของนักเรียน (Child-centered) หรือประสบการณ์ของนักเรียน (Experience-centered) มีการบูรณาการเนื้อหาวิชาจากสาขาต่าง ๆ และมีการเชื่อมโยงจุดมุ่งหมายในการเรียนเข้ากับการนำสิ่งที่เรียนไปใช้ ทำให้การเรียนรู้อยู่ในสภาพที่ค่อนข้างเป็นธรรมชาติ

5. หลักสูตรเกณฑ์ความสามารถ (Competency-based curriculum) เป็นหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาสมรรถภาพเฉพาะด้านของผู้เรียน แม้ว่าหลักสูตรทุกประเภทมีเป้าหมายรวมให้ผู้เรียนมีความสามารถหรือมีคุณสมบัติตามที่กำหนดเมื่อเรียนจบหลักสูตร แต่หลักสูตรเกณฑ์ความสามารถมีลักษณะที่ต่างจากหลักสูตรอื่น ๆ ตรงที่หลักสูตรแบบนี้จะกำหนดความสัมพันธ์ที่เฉพาะเจาะจงและชัดเจนระหว่างจุดประสงค์ของหลักสูตร กิจกรรมการเรียนรู้และความสามารถที่บ่งบปลายของนักเรียน หลักสูตรเน้นพฤติกรรมที่นักเรียนสามารถทำได้มากกว่าเน้นเนื้อหา

6. หลักสูตรเอกัตภาพ (Individualized curriculum) เป็นหลักสูตรที่จัดตามความต้องการและความสนใจของผู้เรียนแต่ละคน โดยยึดตามแนวปรัชญาภาวะนิยม (Existentialism) ซึ่งเชื่อว่ามนุษย์แต่ละคนมีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง มีอิสระที่จะดำเนินชีวิตตามที่ตัวเองเลือกและรับผิดชอบต่อการตัดสินใจของตนเอง การศึกษาจึงมีหน้าที่ช่วยให้คนได้พัฒนาตัวเองจนเต็มศักยภาพ หลักสูตรเอกัตภาพจึงไม่มีโครงสร้างวิชาที่ตายตัว แต่เป็นหลักสูตรเฉพาะของนักเรียนแต่ละคนที่ครูและนักเรียนวางแผนร่วมกันโดยพิจารณาจากความสนใจ ความต้องการ และความสามารถของนักเรียน ครูช่วยนักเรียนเลือกเนื้อหาและประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับหลักสูตร

7. หลักสูตรเพื่อชีวิตและสังคม (Social process and life function curriculum)

เป็นหลักสูตรที่นำเอากระบวนการทางสังคม ปัญหาสังคม หรือสิ่งมนุษย์ต้องเผชิญในการดำรงชีวิต อยู่ในสังคมมาเป็นศูนย์กลางของหลักสูตร หลักสูตรนี้จัดโดยยึดแนวปรัชญาการศึกษาแบบปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) ซึ่งเน้นการนำการศึกษามาปรับปรุงสังคมให้ดีขึ้น เนื้อหาของหลักสูตร แบ่งออกเป็น 3 ด้านใหญ่ ๆ ได้แก่ 1) ชีวิตในสังคมและการดำรงอยู่ของมนุษย์ 2) ปัญหาของชุมชน และ 3) การดำเนินการเพื่อปรับปรุงสภาพสังคม

8. หลักสูตรแกน (Core curriculum) เป็นการเรียกชื่อตามลักษณะของการจัดหลักสูตร ซึ่งมาจากการกำหนดให้หลักสูตรมีส่วนที่เป็นแกนหรือศูนย์กลางของหลักสูตร เน้นการบูรณาการความรู้โดยนำเนื้อหาวิชามาหลอมเข้าด้วยกัน และพยายามเชื่อมโยงเนื้อหาความรู้เข้ากับสภาพชีวิต และความสนใจของนักเรียน เนื้อหาของหลักสูตรจัดเป็นหน่วย (Unit) เพราะต้องรวมเนื้อหาหลาย วิชาเข้าด้วยกัน ในแต่ละหน่วยมีครูผู้สอนร่วมกันหลายคนและใช้วิธีสอนหลายวิธีร่วมกัน การจัด หลักสูตรแกนทำได้ 4 ลักษณะ ได้แก่ หลักสูตรแกนแบบหมวดวิชา หลักสูตรแกนแบบหลอมวิชา หลักสูตรที่ใช้ปัญหาแกน หลักสูตรที่ใช้ความสนใจของผู้เรียนเป็นแกน

9. หลักสูตรบูรณาการ (Integrated curriculum) เป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นจากแนวคิด ที่เชื่อว่าการจัดประสบการณ์ที่ต่อเนื่องกันจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งก่อให้เกิด คุณค่าต่อการดำเนินชีวิตและพัฒนาการต่าง ๆ ของผู้เรียน และสามารถทำให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ได้อย่างมีความสุข เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นผู้เรียนให้พัฒนาทุกด้าน ได้แก่ สติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ และสังคม สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สรุปได้ว่า หลักสูตรมีหลายประเภทแต่ละประเภทขึ้นอยู่กับแนวคิดของแต่ละคน แต่มีสิ่งที่ตรงกันคือเพื่อให้ประสบการณ์กับผู้เรียน สำหรับในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจัดทำหลักสูตร ฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เป็นหลักสูตรประเภทหลักสูตรกิจกรรม ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรม และมีประสบการณ์ด้วยตนเอง

ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตร นักการศึกษาได้ให้ความหมาย ไว้ดังนี้

สังด์ อุทรานันท์ (2532, หน้า 33) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การดำเนินการ จัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่ หรือจัดทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น กล่าวโดยสรุป การพัฒนา หลักสูตรมีความหมายได้ 2 นัย คือ จัดทำหลักสูตรขึ้นใหม่ และปรับปรุงหลักสูตรเดิม ให้สมบูรณ์ขึ้น

Good (1973, pp. 157-158) ได้ให้ความเห็นว่า การพัฒนาหลักสูตรเกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะ คือ การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตรเป็นวิธีการพัฒนาหลักสูตร อย่างหนึ่ง เพื่อให้เหมาะสมกับโรงเรียนหรือระบบโรงเรียน จุดหมายของการสอน วัตถุประสงค์ วิธีสอนรวมทั้งการประเมินผล ส่วนคำว่า การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร หมายถึง การแก้ไขหลักสูตร ให้แตกต่างไปจากเดิม เป็นการสร้างโอกาสทางการเรียนขึ้นไป

บุญมี เณรยอด (2531, หน้า 18) การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การปรับปรุงโครงสร้าง ที่ประมวลความรู้และประสบการณ์ทั้งหลาย เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ดีขึ้นให้เหมาะสมและสอดคล้อง กับสภาพสังคมและเพื่อบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการจัดทำปรับปรุง และเปลี่ยนแปลง หลักสูตรที่มีอยู่แล้วหรือสร้างขึ้นมาใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของสังคม ปัจจุบัน โดยมีจุดมุ่งหมายแนวทาง วิธีการ และเนื้อหาสาระเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ เจตคติและพฤติกรรมตามที่กำหนดในจุดมุ่งหมาย

กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรมีหลายรูปแบบและหลายขั้นตอน การแสวงหารูปแบบ ในการพัฒนาหลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น เพราะรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรเปรียบเสมือน พิมพ์เขียว ที่มุ่งชี้ต่อการพัฒนาหลักสูตรให้สะดวกและรวดเร็วขึ้น การนำกระบวนการพัฒนา หลักสูตรมาใช้ต้องมีการเลือกหรือปรับใช้ให้เข้ากับสภาพสังคม โดยแนวคิดเกี่ยวกับ กระบวนการพัฒนาหลักสูตรนั้นมีหลายรูปแบบดังนี้

สงัด อุทรานันท์ (2532, หน้า 38-43) ได้จัดลำดับขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรไว้ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรไม่ว่าจะเป็น การร่างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ หรือการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น จำเป็นต้องคำนึง ถึงข้อมูลพื้นฐาน คือ ข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์และปรัชญาการศึกษา ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียน และทฤษฎีการเรียนรู้ ข้อมูลทางสังคมและวัฒนธรรม

2. การกำหนดความมุ่งหมายของหลักสูตร เพื่อเป็นการมุ่งแก้ปัญหาและสนอง ความต้องการที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล

3. การคัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ เนื้อหาสาระ ที่จะนำมาสอน เป็นเสมือนสื่อกลางที่จะพาผู้เรียนไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

4. การกำหนดมาตรการวัดและประเมินผล เป็นการกำหนดมาตรการให้ทราบว่า ควรจะวัดผลและประเมินผลอะไรบ้างจึงจะสอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักสูตร โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ การทดลองใช้หลักสูตร การประเมินผลหลักสูตรหลังจาก ได้ร่างเสร็จแล้วการปรับปรุงหลักสูตรก่อนที่จะนำไปใช้

5. การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นขั้นตอนของการนำเอาหลักสูตรไปสู่ภาคปฏิบัติ หรือไปสู่การเรียนการสอนในสถานศึกษา

6. การประเมินผลการใช้หลักสูตร เป็นการประเมินสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตร เพื่อให้ทราบว่าผลผลิตที่ได้จากหลักสูตรนั้นเป็นไปตามเจตนารมณ์ หรือจุดมุ่งหมายของสังคม และผู้เรียนเพียงใด

7. การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร กระบวนการในการแก้ไขปรับปรุงหลักสูตร เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งจะเริ่มปรับปรุงแก้ไขในขั้นตอนใดของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรก็ได้ แต่เมื่อเริ่มในขั้นตอนใด ก็จะต้องดำเนินการในขั้นตอนต่อไปจนครบทุกกระบวนการ

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2535 อ้างถึงใน ดนุพล สุนทรรัตน์, 2550, หน้า 41) ได้เสนอ กระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้ 3 ระบบ โดยเริ่มต้นจากระบบการร่างหลักสูตร ระบบการนำหลักสูตรไปใช้ และระบบการประเมินหลักสูตร ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ระบบการร่างหลักสูตร ประกอบด้วย การกำหนดหลักสูตร โดยดูความสอดคล้องกับเนื้อหาวิชา สภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง หลังจากนั้นเริ่มกำหนดรูปแบบหลักสูตร ได้แก่ การกำหนดหลักการ โครงสร้างองค์ประกอบหลักสูตร วัตถุประสงค์ เนื้อหา ประสบการณ์ การเรียนและการประเมินผล หลังจากนั้นดำเนินการตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร โดยผ่านผู้เชี่ยวชาญ หรือการสัมมนา และมีการทดลองนำร่อง พร้อมทั้งรวบรวมผลการวิจัยและปรับแก้หลักสูตร ก่อนนำไปใช้

2. ระบบการใช้หลักสูตร ประกอบด้วย การขออนุมัติหลักสูตรจากหน่วยงานหรือกระทรวงดำเนินการวางแผนการใช้หลักสูตร โดยเริ่มจากการประชาสัมพันธ์หลักสูตรการเตรียมความพร้อมของบุคลากร จัดงบประมาณและวัสดุหลักสูตร บริการสนับสนุนจัดเตรียมอาคาร สถานที่ ระบบบริหารและจัดการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ และติดตามผลการใช้หลักสูตร หลังจากนั้นเข้าสู่ระบบการบริหารหลักสูตร โดยการดำเนินการตามแผนกิจกรรมการเรียนการสอน แผนการสอน คู่มือการสอน คู่มือการเรียน เตรียมความพร้อมของผู้สอน ความพร้อมของผู้เรียน และการประเมินผลการเรียน

3. ระบบการประเมินผล ประกอบด้วย การวางแผนการประเมินผลการใช้หลักสูตร ทั้งการประเมินย่อย การประเมินรวบยอด การประเมินระบบหลักสูตร ระบบการบริหาร และสัมฤทธิ์ของผู้เรียน หลังจากนั้นเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและรายงานข้อมูล

ธำรง บังศรี (2542 อ้างถึงใน ฆนัท ธาตุทอง, 2550, หน้า 46) ได้กล่าวถึง กระบวนการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้ ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ขั้นที่ 2 การกำหนด

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรขั้นที่ 3 การกำหนดรูปแบบและโครงสร้างของหลักสูตร ขั้นที่ 4 การกำหนดจุดประสงค์ของวิชาขั้นที่ 5 การเลือกเนื้อหา ขั้นที่ 6 การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ ขั้นที่ 7 การกำหนดประสบการณ์การเรียนรู้ ขั้นที่ 8 การกำหนดยุทธศาสตร์การเรียนการสอน ขั้นที่ 9 การประเมินผลการเรียนรู้ และขั้นที่ 10 การจัดทำวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน

Tyler (1949, p. 1) แนวคิดในการวางกรอบโครงสร้างหลักสูตรของไทเลอร์โดยใช้วิธีการที่เรียกว่าเทคนิควิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Technical-scientific models) เริ่มด้วยการหาคำตอบจากคำถามพื้นฐาน 4 ประการคือ

คำถามที่ 1 จุดมุ่งหมายทางการศึกษาของโรงเรียนคืออะไร

คำถามที่ 2 ประสบการณ์ทางการศึกษาที่ควรจัดเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางการศึกษาคืออะไร

คำถามที่ 3 จะจัดประสบการณ์ทางการศึกษาเหล่านั้นให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไร

คำถามที่ 4 จะรู้ได้อย่างไรว่าบรรลุวัตถุประสงค์

คำตอบของคำถาม 4 ข้อนี้ แสดงถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดวัตถุประสงค์ (Identify general objectives) เป็นการคัดเลือกวัตถุประสงค์ของหลักสูตร โดยอาศัยแหล่งข้อมูล 3 ทางคือ ข้อมูลทางด้านเนื้อหาวิชา ข้อมูลด้านผู้เรียน และข้อมูลทางสังคม โดยเรียกว่าวัตถุประสงค์ชั่วคราว (Tentative general objectives) เมื่อเลือกวัตถุประสงค์ได้แล้ว ต้องนำมาถ่วงดุลโดยใช้เกณฑ์การพิจารณา 2 ด้าน คือ พิจารณาจากปรัชญาการศึกษาของโรงเรียนปรัชญาทางสังคมและจิตวิทยาการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ที่ผ่านการถ่วงดุลแล้ว จะเป็นลักษณะวัตถุประสงค์ที่เจาะจงมากขึ้น ซึ่งไทเลอร์ เรียกว่า จุดประสงค์การเรียนการสอน (Instructional objectives)

2. การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ (Selection of educational experiences) โดยคัดเลือกให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ หลักการเรียนรู้ และพัฒนาการของผู้เรียน

3. การจัดเรียงลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ (Organization of learning experiences) เป็นการประสมประสบการณ์การเรียนรู้อย่างเป็นระบบ เรียงตามลำดับขั้นตอน ต้องมีเนื้อหาครบทุกด้าน ทั้งด้านความคิด หลักการ ค่านิยม และทักษะ ต้องมีความสัมพันธ์ สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียนและธรรมชาติของเนื้อหาที่มีความแตกต่างกัน

4. การประเมินผลประสบการณ์การเรียนรู้ (Evaluation of learning experiences) เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการพัฒนาหลักสูตร เนื่องจากเป็นขั้นตอนที่ตรวจสอบว่าประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดสำหรับผู้เรียนนั้น บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด

Saylor Alexander, and Lewis (1981, p. 24) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

1. เป้าหมาย วัตถุประสงค์ และความครอบคลุม (Goals, Objectives and domains) หลักสูตรต้องประกอบด้วย เป้าหมาย วัตถุประสงค์ และในแต่ละเป้าหมายควรบ่งบอกถึงความครอบคลุมของหลักสูตร (Curriculum domain) วัตถุประสงค์ พัฒนาการส่วนบุคคล มนุษยสัมพันธ์ ทักษะการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง และความชำนาญเฉพาะด้าน ซึ่งกำหนดจากความเป็นโลกาภิวัตน์ ความต้องการของสังคมที่อยู่อาศัย กฎหมาย ข้อบังคับ เป็นต้น
2. การออกแบบหลักสูตร (Curriculum design) คือ การวางแผนเพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับการเลือกและจัดเนื้อหาสาระ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับเป้าหมาย วัตถุประสงค์ โดยคำนึงถึงปรัชญา ความต้องการของสังคมและผู้เรียนมาพิจารณาด้วย
3. การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum implementation) ครูต้องเป็นผู้วางแผนและวางแผนการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบต่าง ๆ (Instructional plans) รวมทั้งการจัดทำสื่อการเรียนการสอน เช่น ตำรา แบบเรียน วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในสิ่งที่ครูตั้งเป้าหมายไว้
4. การประเมินผลหลักสูตร (Curriculum evaluation) ครูและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันตัดสินใจเพื่อเลือกวิธีการประเมินผลที่สามารถประเมินได้ว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้น ได้ผลตามความมุ่งหมายการประเมินหลักสูตรจะเป็นข้อมูลสำคัญที่บอกผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ว่า ควรจะปรับปรุงหลักสูตรในจุดใด เพื่อประกอบการตัดสินใจในการวางแผนการใช้หลักสูตรในอนาคต

กล่าวโดยสรุปจะเห็นว่าการพัฒนาหลักสูตรมีหลายรูปแบบ ซึ่งมีความคล้ายคลึงกันจะแตกต่างกันเพียงรายละเอียด ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ยึดรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ Tyler (1949) เป็นหลัก และนำมาพิจารณาร่วมกับแนวคิดของนักพัฒนาหลักสูตรท่านอื่น ๆ สรุปเป็นขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) การสร้างหลักสูตร 3) การทดลองใช้ และ 4) การประเมินผล

การพัฒนาหลักสูตรพลเมืองของประเทศต่าง ๆ

ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกพยายามที่จะพัฒนาพลเมืองในประเทศของตนให้มีคุณลักษณะตามที่ประเทศนั้น ๆ ต้องการ โดยแต่ละประเทศมีรูปแบบ วิธีการที่แตกต่างกัน สรุปการพัฒนาหลักสูตรพลเมืองของประเทศต่าง ๆ ดังนี้

สาธารณรัฐสิงคโปร์

สาธารณรัฐสิงคโปร์ให้ความสำคัญกับการลงทุนด้านกำลังคนหรือการพัฒนาทุนมนุษย์ของประเทศเป็นอย่างมากมาโดยตลอด มีการทุ่มเทการลงทุนในการจัดระบบการศึกษาและระดับประสิทธิภาพทางการศึกษาทุกระดับในลักษณะที่พยายามสร้างความเป็นธรรมและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง เพื่อป้องกันปัญหาความแตกแยกในสังคม

นายโก๊ะ จ๊ก ตง นายกรัฐมนตรีคนแรกได้บัญญัติค่านิยมร่วม 5 ประการ ในปี ค.ศ. 1988 เพื่อสร้างให้ประชาชนมีความกลมเกลียวกันในชาติ ค่านิยมร่วมนี้ประกอบไปด้วยค่านิยมสำคัญของกลุ่มคนทุกเชื้อชาติ ศาสนาในสิงคโปร์เป็นหลักที่คนทุกคนทุกกลุ่มสามารถยึดถือและปฏิบัติได้ นอกจากนี้ยังช่วยรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มคนหลายกลุ่มในอาเซียนในยุคโลกาภิวัตน์ นอกเหนือจากค่านิยมร่วม รัฐยังสนับสนุนให้ชุมชนแต่ละแห่งปฏิบัติตามค่านิยมของชุมชน トラบที่ค่านิยมนั้นไม่ขัดแย้งกับค่านิยมของชาติ หลักการสำคัญของค่านิยมร่วม คือการให้ความสำคัญกับค่านิยมชุมชนที่สะท้อนถึงความรุ่งเรืองของสิงคโปร์ ค่านิยมร่วมได้ระบุเรื่องชาติและชุมชนอยู่ 3 หลักการจากค่านิยมทั้งหมด 5 ข้อ โดยเน้นบทบาทของครอบครัวและปัจเจกบุคคลในค่านิยมข้อสุดท้าย ค่านิยม 5 ประการยังระบุว่า รัฐได้แบ่งแยกศาสนาออกจากการปกครองและมีความเป็นกลางทางศาสนา หลัก 5 ประการ มีดังนี้ 1) ชาติต้องมาก่อนชุมชนและสังคมอยู่เหนือบุคคล 2) ครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานทางสังคม 3) การช่วยเหลือกันในชุมชนและเคารพในปัจเจกบุคคล 4) ยึดถือความเห็นของคนส่วนใหญ่แต่ไม่สร้างความแตกแยก 5) มีความกลมกลืนทางเชื้อชาติและศาสนา หลักสูตรการศึกษาเรื่องคุณธรรมและพลเมือง (CME) ให้ความสำคัญกับค่านิยมหลัก 6 ประการ คือ ความเคารพ ความรับผิดชอบ มีศักดิ์ศรี มีความหวังใญ่ ความแข็งแกร่งและความกลมกลืน ถือเป็นพื้นฐานคุณลักษณะที่ดี ค่านิยมนี้ยังช่วยส่งเสริมค่านิยมร่วม ค่านิยมครอบครัว (ศูนย์คุณธรรม, 2557, หน้า 4-5)

สาธารณรัฐเกาหลี

สาธารณรัฐเกาหลีมีวัฒนธรรมเก่าแก่มากยาวนานกว่า 5,000 ปี และตกอยู่ภายใต้การปกครองของญี่ปุ่นมาประมาณ 30 ปี ได้เอกราชเมื่อญี่ปุ่นแพ้สงครามโลกครั้งที่สองและอยู่ในสภาวะสงครามการแบ่งค่ายของประชาธิปไตยและค่ายคอมมิวนิสต์ เมื่อสงบศึกประเทศได้ถูกแบ่งออกเป็น 2 ประเทศ คือ สาธารณรัฐเกาหลีและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเกาหลี ประเทศสาธารณรัฐเกาหลีหลังบอบช้ำจากสงครามสามารถพัฒนาจนมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและมีความเจริญทางเทคโนโลยี ในขณะที่ยังสามารถสืบสานขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม บทเรียนที่น่าสนใจคือ กระบวนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของประชาชนชาวเกาหลี ที่มีประสิทธิภาพที่ควบคู่กับการพัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะสำหรับพัฒนาเศรษฐกิจ

คุณลักษณะเด่นที่สะท้อนถึงค่านิยมคุณธรรมจริยธรรมของคนเกาหลีคือ การเคารพอาวุธ ความขยัน การมีวินัยในตนเอง การรู้จักหน้าที่ของตนเองและปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างเข้มแข็ง ความรักในหมู่เหล่า ความรักชาติ องค์กรปกครองสำคัญต่อความสำเร็จของประเทศเกาหลี

ในกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมคือ เกาหลีมุ่งมั่นที่จะพัฒนาสถาบันครอบครัวเข้มแข็ง เพราะเห็นเป็นรากฐานของสังคม แม้โดยสภาวะเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ทำให้ มารดาต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ครอบครัวเกาหลีโดยมารดายังให้การอบรมดูแลลูกในครอบครัว อย่างใกล้ชิด สถาบันครอบครัวเข้มแข็งเพิ่มขึ้นเมื่อมารดาชาวเกาหลีได้รับการศึกษาสูงขึ้น ช่วยให้มี คุณภาพในการอบรมเลี้ยงดูบุตรได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ในการปฏิรูปการศึกษายังได้คำนึงถึง การให้ความรู้แก่พ่อแม่ด้วย การอบรม ระวังขั้นทั้งด้านการปลูกฝังคุณลักษณะที่เห็นแก่ประโยชน์ ส่วนรวมและตระหนักถึงบทบาทความเป็นพ่อแม่

นอกจากนี้แล้ว ในการพัฒนาประเทศ เกาหลีได้ให้ความสำคัญกับการปฏิรูปการศึกษา ควบคู่ไปด้วย เพื่อเตรียมทรัพยากรบุคคลให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ เพราะเกาหลีมีความเชื่อมั่น ว่า การศึกษาเป็นกระบวนการเตรียมคนที่ดี ซึ่งในการปฏิรูปการศึกษานั้น นอกจากการพัฒนา ความรู้ความสามารถและทักษะสำหรับการประกอบอาชีพแล้ว ยังให้ความสำคัญกับการปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมและการสร้างความคิดสร้างสรรค์ ในการจัดหลักสูตรใหม่มีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมอย่างเป็นระบบชัดเจน ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับอุดมศึกษาและแม้กระทั่งการศึกษา ผู้ใหญ่ยังเพิ่มการเรียนรู้เรื่องหน้าที่พลเมืองด้วย กล่าวคือ ระดับอนุบาล-ประถมศึกษาปีที่ 3 ปลูกฝัง เรื่องระเบียบวินัยในสังคม กฎจราจรและจิตสำนึกการอยู่ร่วมกันในสังคม ระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ถึงมัธยมศึกษาตอนต้นปลูกฝังเรื่องสิทธิและหน้าที่ของคนในระบบประชาธิปไตย การเคารพ กฎหมายบ้านเมือง การตัดสินใจด้วยตนเองอย่างมีเหตุผลอย่างถูกต้อง ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ถึงอุดมศึกษาปลูกฝังเรื่องสิทธิและหน้าที่การเป็นพลเมืองโลก สันติภาพ ความเข้าใจคุณลักษณะ อันเป็นสากลและความเข้าใจอันดีต่อวัฒนธรรมของชาติอื่น ๆ โดยให้โรงเรียนปลูกฝังคุณลักษณะ ที่พึงประสงค์เข้าไปในทุกรายวิชานอกจากนี้โรงเรียนยังต้องปลูกจิตสำนึกในเรื่องเมตตาธรรม และมนุษยธรรมในกระแสโลกาภิวัตน์ (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, 2550, หน้า 61-64)

สมาพันธ์รัฐสวิส (สวิตเซอร์แลนด์)

สวิตเซอร์แลนด์มีชื่อเสียงมากในเรื่องการตรงต่อเวลา ถ้าชาวสวิสมีนัดประชุมจะเป็นที่ รู้กันว่า 99% จะมาตรงเวลาแน่นอน ซึ่งเป็นสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความน่าเชื่อถือการตรงต่อเวลา ถือเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของชาวสวิส แม้แต่เรื่องการจราจรสาธารณะทั้งรถประจำทาง รถไฟ รถไฟฟ้า ได้ดิน เวลาทำงาน การนัดหมาย สถานที่สาธารณะทั่วไปก็จะมีเวลาดำเนินการที่แน่นอน

ทำให้ชาวสวิสต้องมีแผนการใช้ชีวิตประจำวันและการเดินทางให้ดี เพื่อที่จะไม่พลาดในเรื่องเวลา และคนที่ไม่ตรงต่อเวลาก็จะมีความลำบากในการใช้ชีวิตและจะไม่ได้ได้รับความเชื่อถือในสังคม ชาวสวิส เด็ก ๆ ที่เกิดหรือโตในสวิสจะได้รับการปลูกฝังระบบเหล่านี้มาตั้งแต่เกิด ทุกคนต้องยอมรับระบบนี้เพราะเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับและปฏิบัติตาม ถ้าไม่ยอมรับอาจจะถูกมองเป็นบุคคลแปลกแยก ชาวสวิสจะปลูกฝังมาตั้งแต่เด็กด้วยการให้เด็กทำโครงการเล็ก ๆ ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบ ถึงแม้บางโครงการจะสำเร็จบ้างหรือว่าบางโครงการจะไม่สำเร็จบ้างก็ตาม ทำให้เด็กได้เรียนรู้เรื่อง ความรับผิดชอบต่องาน เพราะต้องสังเกตและเขียนรายงานส่งครูทุกวัน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ จะถูกปลูกฝังมาจนการทำงาน คือพยายามทำอย่างดีที่สุดต่องานที่ได้รับมอบหมาย งานที่ทำไปแล้ว อาจจะประสบความสำเร็จหรือไม่ประสบความสำเร็จแต่ถ้าตั้งใจทำอย่างเต็มที่แล้ว ผู้มอบหมาย ก็จะมองเห็นถึงความตั้งใจและจะไม่มีการดูถูก

การอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานของชาวสวิส สอนให้เด็กเรียนรู้การช่วยเหลือตนเองให้ได้มากที่สุด ทำให้เด็กแข็งแกร่งและเข้าใจความต้องการของตนเอง พ่อแม่ไม่บังคับ ปล่อยให้เด็กคิดเอง ทำเอง จัดตารางชีวิตตัวเองได้อย่างอิสระ และสามารถออกไปเผชิญชีวิตตามลำพังได้ ในช่วงอายุที่เหมาะสมหรือประมาณมัธยมปลาย (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, 2550, หน้า 69-70)

สาธารณรัฐฟินแลนด์

ในฟินแลนด์ ครอบครัวเป็นผู้ฝึกสอนบุตรธิดาให้เป็นคนซื่อสัตย์อย่างแท้จริง มีวินัย ในตนเองและมีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน เด็กเล็กจะได้ฝึกความรับผิดชอบเริ่มจากการบริหารเงิน ค่าขนมรายสัปดาห์ การตัดสินใจเลือกซื้อเสื้อผ้า การเลือกที่จะใส่ชุดอะไรไป โรงเรียนอนุบาล เด็กจะได้รับการฝึกฝนให้มีวินัยในตนเองอย่างเข้มงวด เช่น การได้รับอนุญาตให้ซื้อขนมหวานได้สัปดาห์ละหนึ่งครั้ง ปกติผู้ปกครองจะกันบุตรธิดาไม่ให้ดูโทรทัศน์และเล่นเกมคอมพิวเตอร์ ผู้ปกครองจะอ่านหนังสือให้ฟังแทนหรือพาไปทำกิจกรรมอื่น ๆ เช่น ว่ายน้ำ เล่นสกี เล่นสเก็ตน้ำแข็ง ฝึกลูกเสือหรือเนตรนารี หรือไปเรียนดนตรี เด็กทุกคนจะได้รับบัตรห้องสมุดสาธารณะ เมื่อเริ่มอ่านหนังสือได้และจะมีการกระตุ้นให้เด็กไปแผนกหนังสือเด็กในห้องสมุดสาธารณะซึ่งมีอยู่ในทุกเมือง ชานเมือง และหมู่บ้าน โรงเรียนมีการเน้นให้เด็กมีความซื่อสัตย์อย่างแท้จริง การโกงไม่ว่ารูปแบบใด ๆ เป็นเรื่องที่สังคมไม่ยอมรับ ผู้ปกครองจะไม่จ่ายเงินค่าน้ำร้อนน้ำชา หรือจ่ายเงินใต้โต๊ะให้แก่ครู การสอบวัดความรู้ระดับชาติก็เป็นกลไกสำคัญที่ประกันว่าโรงเรียนทุกโรงเรียนต้องได้มาตรฐานเดียวกันเพื่อว่าเด็กนักเรียนทุกคนสามารถสำเร็จการศึกษา ระดับมัธยมปลายได้ และโดยที่โรงเรียนทั้งหมด โนม์เอียงไปทางการสอบวัดความรู้ การเรียนการสอนในโรงเรียนจึงต้องมีมาตรฐานทัดเทียมกันทุกโรงเรียนและทุกพื้นที่ของประเทศ (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, 2550, หน้า 71)

แคนาดา

แคนาดาเป็นประเทศที่ได้เป็นเอกราชด้วยสันติวิธีและค่อยเป็นค่อยไปจนสามารถสร้างเอกลักษณ์ของประเทศได้ อีกทั้งสามารถพัฒนาประเทศจนเป็นประเทศชั้นนำได้ ประชากรมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชนชาติสูงมาก ได้ชื่อว่าเป็นดินแดนของผู้อพยพซึ่งเป็นเอกลักษณ์ ทางวัฒนธรรมของประเทศและสามารถสร้างความรู้สึกร่วมเป็นชาติได้ คุณลักษณะเด่นของแคนาดา ได้แก่ 1) ความเสมอภาคด้านเพศ ศาสนาและเชื้อชาติและการให้เกียรติผู้อื่น 2) การเป็นบุคคลที่มีเกียรติและศักดิ์ศรี 3) การปฏิบัติตามกฎระเบียบ ความมีวินัย และการมีมารยาท 4) มีความอดทน อดกลั้นต่อความรุนแรงและการใช้เหตุผล 5) ให้ความสำคัญและใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม 6) ใฝ่รู้และมีความเชื่อในระบบการศึกษาและสังคมแห่งการเรียนรู้ 7) ให้ความสำคัญต่อสุขภาพและความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต กระบวนการปลูกฝังให้คนแคนาดามีลักษณะดังกล่าวเป็นที่น่าสนใจเรียนรู้ในแคนาดารัฐบาลมีบทบาทที่สำคัญมาก ดังจะเห็นได้ประการแรก คือ รัฐประกาศวิสัยทัศน์ว่า แคนาดาเป็นของทุกคน Canada is for ALL เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของประเทศร่วมกันและมีนโยบายที่จะสร้างความเสมอภาคให้แก่ประชากรทุกคนและสร้างแนวปฏิบัติในด้านบริการและการสร้างโอกาสแก่ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน โดยที่รัฐให้ความสำคัญแก่เด็กและเยาวชน ดังที่กล่าวว่า เด็กและเยาวชนของเราคืออนาคตของประเทศชาติ “Our children are our future.” รัฐได้ให้ความสำคัญกระบวนการปลูกฝังหรือกระบวนการหล่อหลอมเกลาทางสังคมผ่านสถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษา รวมทั้งยังสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งการดูแลเด็กด้วย รัฐเห็นความสำคัญการพัฒนาเด็กตั้งแต่เป็นทารกด้วยผู้ใหญ่ โดยสนับสนุนให้เป็นบทบาททางสถาบันครอบครัวที่จะให้การอบรมเลี้ยงดูเด็กด้วยความอบอุ่น มีความสุข ปลอดภัยในชีวิต เติบโตอย่างมีโภชนาการที่ดี ให้เด็กรู้สึกถึงความเอาใจใส่ รู้สึกดีต่อตนเอง เข้ากับผู้อื่นได้ มีการฝึกวินัยในบ้าน ในการสนับสนุนรัฐได้ดำเนินหลายมาตรการ มาตรการทางการศึกษา เช่น การให้ความรู้ตั้งแต่การเตรียมตัวเป็นพ่อแม่ตั้งแต่เริ่มตั้งครรภ์ การดูแลหลังคลอด ให้ความรู้เรื่องโภชนาการ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่พ่อแม่ผู้ปกครองมีส่วนร่วม รวมทั้งเมื่อเข้าสู่ระบบโรงเรียนยังให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมอย่างจริงจังและมีหน้าที่รับผิดชอบในการส่งเสริมการศึกษาให้แก่บุตรหลานของตน โดยมีการจัดทำคู่มือสำหรับผู้ปกครองมาตรการด้านกฎหมาย เช่น การออกกฎหมายประกันการทำงานของพ่อแม่ 1 ปี เพื่อให้สามารถหยุดงานเลี้ยงบุตรในขวบปีแรก มีระบบภาษีเอื้อให้บิดามารดามีโอกาสในการดูแลบุตรของตนเอง เช่น การยกเว้นภาษีรายเดือนเพื่อครอบครัวนำไปเลี้ยงดูลูก (Tax saving and fund) การให้เงินเพื่อการเลี้ยงดูบุตรหลานที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี (Child trust fund) เป็นต้น

สำหรับสถาบันการศึกษา รัฐให้ความสำคัญมากในการพัฒนาเด็กและเยาวชน คือ นอกจากจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความรู้ความสามารถทักษะต่าง ๆ โดยเฉพาะการสร้างนิสัย การเรียนรู้แล้ว ในการจัดการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาได้จัดให้มีวิชาพลเมืองศึกษาและ/หรือ สังคมศึกษา และให้สถานศึกษาให้ความสำคัญกับวิชานี้ วิชานี้มีวัตถุประสงค์ในการเตรียมคน แคนาดาให้มีความนิยมและเจตคติที่ดีต่อจริยธรรมของพลเมือง ชื่นชมต่อความซับซ้อนและเอกลักษณ์ ของพลเมืองแคนาดา แสดงความเคารพต่อหน้าที่ความต้องการและความคิดของผู้อื่นและให้ ความสำคัญต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเชื้อชาติที่เป็นอยู่ แนวทางการจัดการศึกษาวิชา หน้าที่พลเมือง (Civic education) 1) ต้องสะท้อนและซึมซับค่านิยมและเจตคติที่เกี่ยวข้องกับ ความเข้าใจจริยธรรมของพลเมือง 2) ให้เข้าใจอุดมการณ์ของประชาธิปไตยเรื่องความเสมอภาค ความเท่าเทียม เสรีภาพและความยุติธรรม 3) ให้เข้าใจอัตลักษณ์ของการเป็นคนแคนาดา มีความสุข กับความเท่าเทียมกันในเรื่องสิทธิ และความเท่าเทียมกันในสถานภาพของสังคมปัจจุบันและ การตระหนักถึงลักษณะของตนเองและการเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม 4) มีความสามารถ ในการแก้ปัญหา 5) รู้จักฟังคนอื่น เพื่อทำความเข้าใจแนวคิดมุมมองของบุคคลอื่น และ 6) ชื่นชม ความซับซ้อนของการเป็นคนชาวแคนาดาโดยแสดงความเคารพต่อสิทธิความต้องการและมุมมอง ของบุคคลอื่น เห็นความสำคัญของการมีอยู่ของความหลากหลายของวัฒนธรรมกลุ่มย่อย การเน้น การสอนการเป็นพลเมืองนั้น ไม่ใช่แค่สถานภาพทางกฎหมายแต่เกี่ยวข้องกับระบบค่านิยมและ การอุทิศตนเพื่อสังคม มีความจงรักภักดีและหน้าที่ มีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ รู้จักสิทธิและหน้าที่เป็นอย่างดีสามารถแยกแยะได้ หากมีความขัดแย้งระหว่างสิทธิและหน้าที่ ประชาชนสามารถแก้ปัญหาได้ (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, 2550, หน้า 77-79)

จากการศึกษาหลักสูตรพลเมืองของประเทศต่าง ๆ ข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าทุกประเทศต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง เพราะพลเมืองเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สังคม และประเทศชาติเจริญก้าวหน้า ฉะนั้น ถ้าพลเมืองส่วนใหญ่ของสังคมเป็นพลเมืองดี ย่อมทำให้ ประเทศชาติเจริญก้าวหน้าและพัฒนาได้อย่างยั่งยืนต่อไป

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

ความหมายของการฝึกอบรม

การฝึกอบรมเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หน่วยงาน หรือ องค์กรต่าง ๆ เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนา ฝึกฝน เพิ่มพูนความรู้ความสามารถให้กับบุคลากร ในหน่วยงาน ทั้งทางด้านทักษะหรือด้านวิชาการ นักวิชาการได้ให้ความหมายของการฝึกอบรมไว้ ดังนี้

ชูชัย สมิทธิไกร (2551 ข, หน้า 19) กล่าวว่า การฝึกอบรม คือ กระบวนการจัดการเรียนรู้ อย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างหรือเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความสามารถ และเจตคติ อันจะช่วยปรับปรุง ให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

นิสสรณ์ บำเพ็ญ (2552, หน้า 15) ให้ความหมายว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการพัฒนา บุคลากรที่มีการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ทักษะความสามารถ และเจตคติ รวมทั้งตระหนักและสร้างแรงจูงใจอันจะช่วยปรับปรุงพัฒนา ไปในทางที่ดีขึ้น และเปลี่ยนแปลงทัศนคติ พฤติกรรม ความรู้สึกรู้สีกของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ตลอดจนความสามารถนำความรู้ในเรื่องนั้นไปใช้ในการปฏิบัติภาระหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Goldstein (1993 อ้างถึงใน ชูชัย สมิทธิไกร, 2551 ข, หน้า 5) การฝึกอบรม คือ กระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบเพื่อสร้างหรือเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) ความสามารถ (Ability) และเจตคติ (Attitude) ของบุคลากร อันจะช่วยปรับปรุงให้การปฏิบัติงาน มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

Beach (1980 อ้างถึงใน มนสิข สิทธิสมบูรณ์, 2546, หน้า 38) ให้ความหมาย การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการที่จัดขึ้นเพื่อให้บุคคล ได้เรียนรู้ และฝึกความชำนาญด้านใดด้านหนึ่ง โดยเฉพาะตามวัตถุประสงค์

Flippo (1979, p. 268) ให้ความหมายการฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการจัดการเรียนรู้ สำหรับบุคคลโดยต้องการให้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เพื่อเสริมสร้างความสามารถ ในการทำงานทั้งในเรื่องของความรู้ ทักษะ เจตคติ ความชำนาญในการปฏิบัติงานเฉพาะอย่าง จนสามารถ นำไปใช้ในการแก้ปัญหาของงานที่ปฏิบัติอยู่ ให้บรรลุความสำเร็จและมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ตามความคาดหวังขององค์กร

สรุปได้ว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่จัดกระทำอย่างเป็นระบบ มีจุดมุ่งหมาย เพื่อสร้างพัฒนาบุคลากรในด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อันจะส่งผลต่อ การปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

แนวคิดและหลักการฝึกอบรม

การฝึกอบรมจะส่งผลและเอื้อประโยชน์ให้กับองค์กรหรือหน่วยงานได้เพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับความรู้ ความสามารถ ทัศนคติที่มีต่องานของบุคลากรผู้รับผิดชอบจัดการฝึกอบรม เป็นสำคัญ

Bader and Bloom (1994, pp. 7-15) ได้เสนอแนวคิดการจัดฝึกอบรม ให้ประสบความสำเร็จว่าควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. กำหนดการฝึกอบรมและติดตามผล (Defining training follow-through) โดยเริ่มตั้งแต่มาก่อน ระหว่างและหลังการฝึกอบรม เพื่อเป็นการสร้างความมั่นใจว่าการฝึกอบรมนั้นเป็นประโยชน์สูงสุด เป็นการสร้างสถานะที่ช่วยกลั่นกรองและกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติงาน

2. สร้างมุมมองให้กว้างไกล (The boarder view) โดยพิจารณาถึงความชัดเจนของเป้าหมายขององค์กร การปรับปรุงค่านิยมขององค์กร งบประมาณสำหรับการฝึกอบรมที่เพียงพอ การตรวจสอบผลของการฝึกอบรม บรรยากาศของการเรียนรู้ในองค์กรและอุปสรรค

3. ผู้มีส่วนร่วมในการฝึกอบรม ได้แก่ ผู้จัดการฝึกอบรมกับสถานะแรงจูงใจ การฝึกหัดและการประเมินผล คณะวิทยากรฝึกอบรมที่ได้มาจากภายในและภายนอกองค์กร และผู้เข้ารับการอบรมกับแรงจูงใจและการมีส่วนร่วม

4. การสร้างพันธะการติดตาม (The commitment to follow-through) เป็นกระบวนการติดตามสร้างเสริมแรงจูงใจ สนับสนุน ส่งเสริม ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ และตรวจสอบผลของการฝึกอบรมในภาวะต่าง ๆ

Vella (1995, pp. 3-22) ได้เสนอหลักการพื้นฐานในการจัดการฝึกอบรมเพื่อให้ผู้ใหญ่เรียนรู้ได้คือนั้น มีทั้งหมด 12 ประการด้วยกัน คือ

1. วิเคราะห์ความต้องการจำเป็น (Needs assessment)
2. สร้างบรรยากาศแห่งความปลอดภัย (Safety) ซึ่งได้แก่ ความไว้วางใจในสมรรถภาพของโปรแกรมและผู้ฝึกอบรม ความเชื่อมั่นในความเป็นไปได้ของจุดประสงค์ของการเรียนรู้ การยินยอมให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ความเชื่อมั่นในผลลัพธ์ของกิจกรรมการเรียนรู้ที่ง่าย ชัดเจน และมีความสัมพันธ์กับงานที่ทำ และเชื่อมั่นในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม
3. มิตรสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ฝึกอบรมกับผู้เรียนทางด้านการเรียนรู้และการพัฒนาบุคคล ด้วยวิธีการแสวงหาและความกระตือรือร้น
4. ให้ความสนใจอย่างระมัดระวังต่อการจัดลำดับของเนื้อหาเพื่อการเรียนรู้และการเสริมแรงที่เหมาะสมทั้งโปรแกรมการเรียนรู้ทางด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ รวมทั้งการเสริมแรงเพื่อให้เกิดการกระทำซ้ำทางด้านความรู้ ความจริง ทักษะ และเจตคติอย่างหลากหลาย มีความสัมพันธ์กันและมีความน่าสนใจ
5. สร้างการปฏิบัติการและมีผลสะท้อนกลับ (Praxis) ที่รวมอยู่ด้วยกันภายในเป็นการเรียนรู้ด้วยการกระทำ (Learning by doing) เพื่อให้เกิดความรู้ ทักษะ และเจตคติ ให้เกิดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการ ได้แก่ การกระทำ การสะท้อนกลับ การตัดสินใจ การเปลี่ยนแปลง และการปฏิบัติใหม่

6. การยอมรับผู้เรียนในฐานะที่สิ่งที่จะต้องเรียนรู้ หมายถึง การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ให้เกิดการตัดสินใจ ยึดผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นสำคัญ วิทยากรเป็นผู้อำนวยความสะดวก
 7. ยึดมั่นการพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ทางด้านความรู้หรือความคิด เจตคติ หรือความรู้สึกลึก และทักษะต่าง ๆ หรือการกระทำ
 8. สร้างการเรียนรู้อย่างจับปล้น เกิดประโยชน์ทั้งด้านความรู้ เจตคติ และทักษะ
 9. สร้างบทบาทที่ชัดเจน (Clear roles) และบทบาทของการพัฒนา ทั้งทางด้านการสื่อสารระหว่างผู้เข้ารับการอบรมกับวิทยากร
 10. การเรียนรู้ร่วมกันด้วยการทำงานเป็นกลุ่ม (Teamwork) โดยจัดให้เป็นกลุ่มเล็ก จำนวนหลายหลาย เพื่อให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เกิดความรู้สึกลดอคัญเป็นลักษณะ เพื่อนช่วยเพื่อน
 11. ความผูกพันระหว่างผู้เรียนกับสิ่งที่ได้เรียน (Engagement) ทั้งภาวการณ์เรียนรู้ ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความผูกพัน
 12. สามารถประเมินและตรวจสอบได้ (Accountability) เป็นการสร้างความชัดเจนว่า สิ่งที่ดีให้เกิดการเรียนรู้ มีทักษะที่ได้รับการพัฒนาและอื่น ๆ
- สรุปได้ว่า หลักการฝึกอบรมที่ดีควรประกอบด้วย การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ส่งเสริมมิตรภาพที่ดีในการฝึกอบรม การจัดกิจกรรมเน้น กระบวนการเรียนรู้ การมีส่วนร่วม และมีการประเมินผล

ประเภทของการฝึกอบรม

การฝึกอบรมมีหลายประเภท แตกต่างกันไปตามความต้องการขององค์กรและ จุดมุ่งหมายของการฝึกอบรม นักวิชาการได้จำแนกประเภทของการฝึกอบรมไว้ดังนี้

จกกลณี ชูติมาเทวินทร์ (2542, หน้า 9-11) ได้แบ่งประเภทของการฝึกอบรมเป็น 4 ประเภท คือ

1. การฝึกอบรมก่อนประจำการ (Pre-entry training) เป็นการฝึกอบรมให้กับผู้เข้าทำงานใหม่ โดยทั่วไปมักอยู่ในระยะทดลองงาน ซึ่งเนื้อหาของการอบรมจะเน้นเรื่องของภารกิจ แรกเริ่มและภารกิจทั่ว ๆ ไปขององค์กร เนื้อหาโดยทั่วไปจะมีลักษณะผสมผสาน คือ มีทั้งการฝึกอบรมในห้องและการฝึกอบรมภาคสนาม ปกติจะมีช่วงไม่นานประมาณ 2-3 วัน
2. การฝึกอบรมระหว่างประจำการ (In-service training) เป็นการอบรมช่วงที่เข้าไปทำงานแล้วหรือผ่านระยะการทดลองงานแล้ว การฝึกอบรมจะจัดเป็นระยะ ๆ ให้กับระดับของบุคคลที่แตกต่างตามที่ต้องการและความสนใจในหลาย ๆ เรื่อง หรือเป็นการอบรมเฉพาะเรื่อง คล้าย ๆ กับ On-the job-training ซึ่งระยะเวลายืดหยุ่นได้ตามต้องการ ส่วนใหญ่ใช้เวลาไม่มากนัก ประมาณ 1-3 สัปดาห์

3. การฝึกอบรมในโครงการ (Project related training) เป็นการอบรมที่จัดให้เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในโครงการเป็นการอบรมเฉพาะเรื่อง หรือประเภทของบุคลากรมีทั้งการอบรมด้านเทคนิค และอบรมเชิงปฏิบัติการการจัดการปฏิตระยะสั้น ใช้เวลา 1-3 เดือน หรือขึ้นอยู่กับความจำเป็นของโครงการ

4. การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาตนเอง (Self-development training) เป็นการฝึกอบรมที่มีความหมายกว้างครอบคลุมผู้ที่ทำงานมานานและความรู้เริ่มไม่ทันกับข้อมูลหรือวิทยาการสมัยใหม่ จึงจำเป็นต้องพัฒนาตนเอง ซึ่งอาจเป็นการอบรมเพื่อเพิ่มความรู้ใหม่เพื่อพัฒนาตนเอง ส่วนใหญ่จะเป็นการอบรมนอกสถานที่ ระยะเวลาขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีทั้งระยะสั้นและระยะยาว หรือรวมทั้งการลาไปศึกษาต่อก็คือการอบรมอย่างหนึ่ง

ชูชัย สมิทธิกร (2551 ข, หน้า 7-10) ได้แบ่งประเภทของการฝึกอบรมออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. จำแนกโดยผู้จัด ซึ่งแบ่งได้สองลักษณะคือ
 - 1.1 การฝึกอบรมภายในองค์กร (In-house training)
 - 1.2 การซื้อการฝึกอบรมจากภายนอก
2. จำแนกโดยสถานที่ฝึกอบรม ซึ่งแบ่งได้สองลักษณะ คือ
 - 2.1 การฝึกอบรมในงาน (On-the-job training)
 - 2.2 การฝึกอบรมนอกงาน (Off-the-job training)
3. จำแนกโดยทักษะที่เน้น ซึ่งแบ่งได้สามลักษณะคือ
 - 3.1 การฝึกอบรมทักษะด้านเทคนิค (Technical skills training)
 - 3.2 การฝึกอบรมทักษะด้านการจัดการ (Managerial skills training)
 - 3.3 การฝึกอบรมทักษะด้านการติดต่อสัมพันธ์ (Interpersonal skills training)
4. จำแนกโดยระดับปฏิบัติการ ซึ่งแบ่งได้สี่ลักษณะคือ
 - 4.1 การฝึกอบรมระดับพนักงานปฏิบัติการ (Employee training)
 - 4.2 การฝึกอบรมระดับหัวหน้างาน (Supervisory training)
 - 4.3 การฝึกอบรมระดับผู้จัดการ (Managerial training)
 - 4.4 การฝึกอบรมระดับผู้บริหารชั้นสูง (Executive training)

ทวีป อภิลิทธิ (2551, หน้า 5-6) ได้แบ่งการฝึกอบรมออกเป็น 4 ประเภท คือ

- 1) การฝึกอบรมก่อนปฏิบัติงาน (Pre promotional training)
- 2) การฝึกอบรมในระหว่างปฏิบัติหน้าที่ (Inservice training)
- 3) การฝึกอบรมเป็นกรณีพิเศษเฉพาะกิจ (Specialized training) และ
- 4) การฝึกอบรมประเภทการสัมมนา (Seminar)

พงศ์ประเสริฐ หกสุวรรณ (2552, หน้า 11-16) ได้แบ่งประเภทของการฝึกอบรม เป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. การฝึกอบรมก่อนเข้าทำงาน (Pre-service training) แบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ
 - 1.1 การปฐมนิเทศ
 - 1.2 การแนะนำงาน
2. การฝึกอบรมระหว่างทำงาน (In service training) แบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ
 - 2.1 การฝึกอบรมในขณะที่ทำงาน
 - 2.2 การฝึกอบรมนอกการทำงาน

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้พัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมในประเภทการฝึกอบรมระหว่างปฏิบัติงาน เป็นการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีตามที่สังคมต้องการ

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

กระบวนการฝึกอบรมหรือขั้นตอนการปฏิบัติในอันที่จะทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม เกิดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ทักษะ หรือความชำนาญ ตลอดจนประสบการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ นักวิชาการได้กำหนดกระบวนการฝึกอบรมไว้ดังนี้

Boydell (1979 อ้างถึงใน มนสิข สิทธิสมบูรณ์, 2546, หน้า 38) ได้นำเสนอกระบวนการฝึกอบรม ต้องประกอบด้วย 1) หาความจำเป็นในการฝึกอบรม 2) พิจารณางานหรือภารกิจที่จะพัฒนา 3) วิเคราะห์งานหรือภารกิจที่จะพัฒนา 4) กำหนดบุคลากร 5) กำหนดวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม 6) สร้างหลักสูตรฝึกอบรม 7) วางแผนจัดการฝึกอบรม 8) ดำเนินการฝึกอบรม 9) ประเมินผลการฝึกอบรม 10) ติดตามผลระยะยาว

ชูชัย สมิทธิไกร (2551 ข, หน้า 29-34) ได้เสนอกระบวนการจัดการอบรมอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ความต้องการในการฝึกอบรม ขั้นตอนที่ 2 กำหนดวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม ขั้นตอนที่ 3 คัดเลือกและออกแบบ โครงการฝึกอบรม ขั้นตอนที่ 4 สร้างเกณฑ์สำหรับการประเมินผล ขั้นตอนที่ 5 จัดการฝึกอบรม ขั้นตอนที่ 6 ประเมินผลการฝึกอบรม

ทวีป อภิสัทธ์ (2551, หน้า 18-24) ได้เสนอกระบวนการจัดการอบรม 8 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 ขั้นวิเคราะห์ความต้องการ ขั้นตอนที่ 2 ขั้นกำหนดวัตถุประสงค์ ขั้นตอนที่ 3 ขั้นสร้างหลักสูตรฝึกอบรม ขั้นตอนที่ 4 ขั้นเลือกกิจกรรมและเทคนิควิธีฝึกอบรม ขั้นตอนที่ 5 ขั้นออกแบบการวัดประเมินผล การฝึกอบรม ขั้นตอนที่ 6 ขั้นการดำเนินการฝึกอบรม ขั้นตอนที่ 7 ขั้นการวัดและประเมินผล

สมชาติ กิจยรรยง และอรจรรย์ ณ ตะกั่วทุ่ง (2550, หน้า 25) ได้เสนอกระบวนการฝึกอบรมไว้ 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การหาความต้องการจำเป็นในการฝึกอบรม ขั้นตอนที่ 2 ออกแบบโครงการหรือหลักสูตรอบรม ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการจัดฝึกอบรม ขั้นตอนที่ 4 ประเมินผลการฝึกอบรม

สมคิด บางโม (2551, หน้า 19) ได้เสนอขั้นตอนการฝึกอบรม 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 การหาความจำเป็นในการฝึกอบรม ขั้นที่ 2 การสร้างหลักสูตรการฝึกอบรม ขั้นที่ 3 การออกแบบโครงการฝึกอบรม ขั้นที่ 4 การดำเนินการฝึกอบรม และขั้นที่ 5 การประเมินผลการฝึกอบรม

เพ็ชรี ระบุวิเชตร์ (2554, หน้า 25-29) ได้เสนอกระบวนการจัดการฝึกอบรม มี 8 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์หาความจำเป็นในการฝึกอบรม 2) การวางแผนการฝึกอบรม 3) การกำหนดวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม 4) การออกแบบโครงการฝึกอบรม 5) การกำหนดผู้ร่วมรับผิดชอบการฝึกอบรมภายในองค์กร 6) การดำเนินการฝึกอบรม 7) การประเมินผลการจัดฝึกอบรม 8) การสรุปรายงานผลการจัดฝึกอบรม

สรุปได้ว่า กระบวนการจัดการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเป็นขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้าย และได้หลักสูตรฝึกอบรมที่มีคุณภาพจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม สามารถสังเคราะห์กระบวนการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อใช้เป็นกรอบในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็นกระบวนการ 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตร ขั้นตอนที่ 3 การนำหลักสูตรไปใช้ และขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้ (Knowledge management)

ความหมายของการจัดการความรู้

ปัจจุบันความรู้ได้กลายเป็นศูนย์กลางของกระบวนการผลิต และเป็นทรัพย์สินทางกลยุทธ์ที่สำคัญ ทำให้ความสำเร็จขององค์กรขึ้นอยู่กับความสามารถขององค์กรในการผลิตรวบรวม เก็บรักษา และเผยแพร่ความรู้มากขึ้น องค์กรที่มีความสามารถในการใช้ความรู้ จะมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า องค์กรที่ปราศจากความรู้ จะไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะทำให้การทำงานขององค์กรล่าช้าลงในที่สุด นักวิชาการได้ให้ความหมายการจัดการความรู้ ดังนี้

พรธิดา วิเชียรปัญญา (2547, หน้า 32-33) กล่าวว่า การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับการประมวลความรู้ สารสนเทศ ความคิด การกระทำ ตลอดจนประสบการณ์ของบุคคล เพื่อสร้างเป็นความรู้หรือนวัตกรรม และจัดเก็บในลักษณะของแหล่งข้อมูล

ที่บุคคลสามารถเข้าถึงได้โดยอาศัยช่องทางต่าง ๆ ที่องค์กรจัดเตรียมไว้ เพื่อนำความรู้ที่มีอยู่ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งก่อให้เกิดการแบ่งปันและถ่ายโอนความรู้และในที่สุดความรู้ที่มีอยู่จะแพร่กระจายและไหลเวียนทั่วทั้งองค์กรอย่างสมดุล เป็นไปเพื่อเพิ่มความสามารถในการพัฒนาผลผลิตและองค์กร

วิจารณ์ พานิช (2547, หน้า 63) กล่าวว่า การจัดการความรู้เป็นการเรียนรู้แบบใหม่ที่เรียนจากการปฏิบัติเป็นตัวนำ เป็นตัวเดินเรื่อง ไม่ใช่แค่เรียนจากครู หรือตำรา ตำรานั้นเป็นการเรียนรู้แบบเก่า ซึ่งเน้นเรียนทฤษฎี KM ก็เป็นทฤษฎี แต่ว่าเน้นที่การเรียนรู้แบบปฏิบัติ เพราะการปฏิบัติทำให้เกิดประสบการณ์ การจัดการความรู้ไม่ใช่เรื่องของคน ๆ เดียว เป็นเรื่องของคนหลายคนที่ทำงานร่วมกัน เพราะฉะนั้นเวลาปฏิบัติแต่ละคนจะมีประสบการณ์ไม่เหมือนกัน เมื่อนำมาแลกเปลี่ยนกันแล้ว อาจเห็นส่วนที่เหมือนกัน ซึ่งเป็นการยืนยันว่าเข้าใจตรงกัน เมื่อเอามาแลกเปลี่ยนกันมาก ๆ จะทำให้ยกระดับความรู้ ความเข้าใจขึ้นไปอีก จะเห็นว่าการจัดการความรู้จะเน้นที่การเรียนรู้จากการปฏิบัติแล้วก็เน้นตัวความรู้ที่เป็นความรู้ในคน

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2547, หน้า 63) กล่าวว่า การจัดการความรู้ คือ ความรู้เกิดจากการประมวล สังเคราะห์ จำแนกแยกแยะสารสนเทศ เพื่อนำไปสู่การตีความและทำความเข้าใจกับสารสนเทศเหล่านั้น จนกลายเป็นความรู้ ซึ่งความรู้นี้ครอบคลุมทั้งส่วนของความรู้โดยนัย (Tacit knowledge) ที่ซ่อนอยู่ในความคิดของพนักงาน และที่ฝังตัวอยู่ในองค์กรกับความรู้ชัดแจ้ง (Explicit knowledge) ที่ปรากฏในเอกสารบันทึก หรือรายงานต่าง ๆ ขององค์กร การจัดการความรู้ทั้งสองประเภทนี้ให้เป็นระบบระเบียบเพื่อให้คนที่ต้องการเข้าถึงได้ง่ายและดึงออกมาใช้งานได้โดยสะดวก การจัดการความรู้จะเกิดขึ้นในระดับทีมงาน หรือระดับกลุ่ม ในองค์กรที่ต้องการปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกแต่ละคน เพราะการจัดการความรู้จะเกิดขึ้นได้ ต่อเมื่อมีการ Cyber space หรืออาจผ่านการพบปะพูดคุยกันหน้าต่อหน้าก็ได้

ประเวศ วะสี (2550, หน้า 47-48) ได้ให้ความหมายว่า การจัดการความรู้ หมายถึง การจัดการให้มีการค้นพบความรู้ ความชำนาญที่แฝงเร้นในตัวคน หาทางนำออกมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่อกันให้ง่ายต่อการใช้สอยและมีประโยชน์เพิ่มขึ้นมีการต่อยอดให้คงงาม และใช้ได้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงและกาลเทศะ มีความรู้ใหม่หรือนวัตกรรมเกิดขึ้นจากการเอาความรู้ที่ไม่เหมือนกันมาเจอกัน

บุญดี บุญญาภิจ และณัชมน พรภาจนานันท์ (2550, หน้า 6) กล่าวว่า การจัดการความรู้ คือ กระบวนการนำความรู้ที่มีอยู่หรือได้เรียนรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร โดยผ่านกระบวนการต่าง ๆ เช่น การสร้าง รวบรวม แลกเปลี่ยน และใช้ความรู้ เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2548 อ้างถึงใน จิรประภา อัครบวร, 2552, หน้า 34) กล่าวว่า การจัดการความรู้ หมายถึง การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในส่วนราชการ ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสารมาพัฒนาให้เป็นระบบเพื่อให้ทุกคนในองค์กร สามารถเข้าถึงความรู้และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในเชิงแข่งขันสูงสุด

Bertels (n.d. อ้างถึงใน พรธิดา วิเชียรปัญญา, 2547, หน้า 28) กล่าวว่า การจัดการความรู้ หมายถึง การบริหารจัดการองค์การเพื่อมุ่งไปสู่การสร้างฐานความรู้แห่งองค์การใหม่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งได้แก่ โครงสร้างองค์การที่ให้การสนับสนุนการจัดการความรู้ การอำนวยความสะดวกให้กับ สมาชิกที่อยู่ในองค์การหรือแม้กระทั่งการสร้างเครื่องมือทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ทั้งนี้โดยให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีมและการเผยแพร่ความรู้

Kucza (2001 อ้างถึงใน พรธิดา วิเชียรปัญญา, 2547, หน้า 29) กล่าวว่า การจัดการความรู้ เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการของการสร้างความรู้ การจัดเก็บ และการแบ่งปัน ความรู้ กล่าวโดยทั่วไปจะรวมถึง การระบุสภาพ ปัจจุบัน การกำหนดความต้องการ และการแก้ไข ปรับปรุงกระบวนการที่จะส่งผลกระทบต่อจัดการความรู้ให้ดีขึ้นเพื่อบรรลุถึงความต้องการ ความรู้ที่ถูกต้อง สำหรับบุคคลที่เหมาะสมในเวลาที่เหมาะสม และช่วยให้มีการแบ่งปันความรู้ ตามความเหมาะสมเพื่อช่วยให้องค์กรพัฒนาและปรับปรุงความสามารถในการดำเนินงาน

ธนาคารโลก (ม.ป.ป. อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2552, หน้า 33) ให้ความหมายการจัดการความรู้ว่า เป็นการรวบรวมวิถีปฏิบัติขององค์การและ กระบวนการที่เกี่ยวกับการสร้าง การนำมาใช้ และเผยแพร่ความรู้และบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจ

สรุปได้ว่า การจัดการความรู้ หมายถึง การรวบรวมความรู้สู่การปฏิบัติซึ่งเป็นความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ เจตคติในงาน ประสบการณ์การทำงาน และพฤติกรรมการทำงานของแต่ละบุคคล ซึ่งปฏิบัติงานเรื่องเดียวกันหรือคนละเรื่อง แล้วประชุมหรือสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากกันและกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ เมื่อรวบรวมแล้วก็มีเมื่อนำความรู้ที่ได้มาสังเคราะห์ วิเคราะห์หรือจัดระบบใหม่ เพื่อสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่

ความสำคัญของการจัดการความรู้

การจัดการความรู้เป็นแนวคิดการจัดการสมัยใหม่ที่มองคนในองค์กรเป็นสินทรัพย์ อันมีค่าเนื่องจากกระแสโลกที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว องค์กรต่าง ๆ จึงต้องมีการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง และต้องทำให้คนในองค์กรต้องเป็นทุนมนุษย์ที่สามารถทำงานได้อย่างรอบด้าน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีความมุ่งมั่นเพื่อความสำเร็จ ทำงานอย่างมีเป้าหมาย การจัดการความรู้มีความสำคัญดังนี้

ประพนธ์ ผาสุกยี่ด (2547, หน้า 2) กล่าวว่า การจัดการความรู้เป็น “ตัวต่อ หรือ Jigsaw” ชิ้นสำคัญที่จะทำให้เกิดการบริหารคุณภาพจะทำให้เป้าหมายของผู้บริหารทั้งหลายที่ต้องการจะสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นจริง แนวคิดเรื่องการจัดการความรู้ จะมีต้นตอมาจากโลกตะวันตกแต่จะมีประโยชน์น่าจะนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของไทยเรา การจัดการความรู้ทางตะวันตกเริ่มเห็นว่าในปัจจุบันการที่องค์กร หรือบริษัทเอาชนะกันได้นั้น แต่มันเป็นการเอาชนะกันด้วยเรื่องของความคิด เป็นเรื่องการนำเอาสิ่งที่อยู่ในตัวคนมาใช้ มาทำให้เกิดเป็นสิ่งใหม่ขึ้นมา ที่เรามักเรียกกันว่านวัตกรรม

ภราดร จินดาวงศ์ (2549, หน้า 5-6) กล่าวว่า การจัดการความรู้ต้องดำเนินการให้เกิดขึ้นในองค์กร เพราะใน โลกปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ข้อมูล ข่าวสาร สารสนเทศอยู่ในสภาพล้น หากจัดการความรู้ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมก็จะทำให้องค์กรมีความได้เปรียบในการแข่งขัน

พิชัย เสงี่ยมจิตต์ (2549, หน้า 110-111) กล่าวว่า การจัดการความรู้เป็นสินทรัพย์ (Asset) ที่เป็นบ่อเกิดของปัญญาหรือความเฉลียวฉลาด (Wisdom) และสามารถแปรผันเป็นทุนทางปัญญา (Intellectual capital) เพราะจะนำมาซึ่งมูลค่าหรือทุนทางด้านการเงิน (Financial capital) ขององค์กร ในที่สุด คุณภาพของความรู้ที่ได้รับการจัดการจะก่อให้เกิดประโยชน์ในภาพรวมต่อองค์กร กล่าวคือ สามารถปรับปรุงประสิทธิภาพขององค์กร ลดความเสี่ยงและทำให้ความสูญเสียต่ำลง สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับองค์กร หรือแม้กระทั่งเป็นการรวมนวัตกรรมต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อองค์กร เช่น

- 1) อำนวยความสะดวกในการตัดสินใจให้ดีขึ้น
- 2) สร้างและสนับสนุนทุนทางปัญญาขององค์กร
- 3) กระตุ้นให้เกิดการเลื่อนไหลความคิดอย่างอิสระอันจะนำไปสู่ความเข้าใจและสร้างสรรค์นวัตกรรมต่าง ๆ
- 4) ขจัดกระบวนการที่ไม่จำเป็น ทำให้การปฏิบัติงานเลื่อนไหลดีขึ้น
- 5) เพิ่มพูนความรู้ให้กับพนักงานเพื่อพร้อมที่จะนำมาใช้ได้ตลอดเวลา
- 6) ปรับปรุงการบริหาร และประสิทธิภาพการบริหารลูกค้า และ
- 7) นำไปสู่ความสามารถในการผลิตที่ดีกว่า

Carla o' Dell and Grayson (n.d. อ้างถึงใน ปิยะนาถ บุญมีพิพิธ, 2551, หน้า 27) กล่าวว่า การจัดการความรู้เป็นกลยุทธ์ในการที่จะทำให้อันคนได้รับความรู้ที่ต้องการภายในเวลาที่เหมาะสม รวมทั้งช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนและนำความรู้ไปปฏิบัติเพื่อยกระดับและปรับปรุงการดำเนินงานขององค์กร ทั้งนี้การจัดการความรู้ไม่ใช่เครื่องมือที่จะจัดการกับการจัดการความรู้โดยตรง แต่เป็นวิธีการที่จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันได้

สรุปได้ว่า การจัดการความรู้มีความสำคัญเพราะเป็นการนำความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคล แต่ละบุคคลมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดการและนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์กร หน่วยงาน

องค์ประกอบของการจัดการความรู้

ปัจจุบันการจัดการความรู้ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลาย ซึ่งกระบวนการการจัดการความรู้มีหลายรูปแบบ แต่สิ่งที่สำคัญของทุกรูปแบบ คือ การกำหนดความรู้ที่สนับสนุน เพื่อส่งผลให้องค์กรบรรลุเป้าหมาย การแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อนำความรู้ของบุคลากรในองค์กรมาแบ่งปันและเปลี่ยนแปลงและต่อยอด ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การจัดการความรู้มีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

น้ำทิพย์ วิภาวิน (2547, หน้า 87-88) กล่าวว่า องค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการความรู้ คือ การทำงานของคน (People) กระบวนการทางธุรกิจ (Business process) และเทคโนโลยี (Technology)

1. ด้านคน หัวใจของการจัดการความรู้ คือ การรวบรวมความรู้ (Gathering information) และการวิเคราะห์ สังเคราะห์ความรู้ (Synthesizing) รวมถึงการนำความรู้นั้นไปใช้ตาม โมเดลของการจัดการความรู้ คือ การสร้าง (Creating) การจัดการ (Organizing) และการนำไปใช้ (Applying knowledge) ดังนั้น กลยุทธ์หลักที่องค์กรธุรกิจนำมาใช้เพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน ในทศวรรษนี้มุ่งที่ความสามารถของคน การพัฒนาคนในองค์กรจึงมีความสำคัญเป็นอันดับแรก การจัดการความรู้เป็นกลยุทธ์ กระบวนการ และเทคโนโลยีที่ใช้ในองค์กร เพื่อแสวงหาสร้างจัดการแลกเปลี่ยนและทำให้ความรู้ที่ต้องการได้รับผลสำเร็จตามวิสัยทัศน์ที่องค์กรต้องการ เป็นการผสมผสานความรู้จากหลายศาสตร์ เช่น การบริหารจัดการ (Management science) ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial intelligence) และพฤติกรรมองค์กร (Organization behavior)

2. ด้านกระบวนการ กระบวนการของการจัดการความรู้ ประกอบด้วย แนวทางและขั้นตอนของการจัดการความรู้ โดยต้องระบุประเภทของสารสนเทศที่ต้องการทั้งจากแหล่งข้อมูลภายในและภายนอก เป็นการแยกแยะว่าความรู้ชนิดใดที่ควรนำมาใช้ในองค์กร แล้วนำความรู้นั้นมากำหนดโครงสร้าง รูปแบบ และตรวจสอบความถูกต้อง ก่อนที่จะนำมาผลิตและเผยแพร่ โดยการบริหารกระบวนการนั้นจะต้องเข้าใจวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนขององค์กรว่าต้องการให้บรรลุเป้าหมายอะไร

3. ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การจัดการความรู้มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือ เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของความรู้ในองค์กรให้เป็นความรู้ที่เกิดประโยชน์ต่อบุคคลนั้นในเวลาและรูปแบบที่แต่ละองค์กรต้องการ เทคโนโลยีที่ใช้ในการจัดการความรู้มีความหมายกว้างกว่าเทคโนโลยีและความรู้ของบุคคล โดยใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือ เพื่อให้บุคลากรทุกคนในองค์กรสามารถสื่อสารและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

บุญดี บุญญาภิกิจ นงลักษณ์ ประสพสุข โชคชัย ดิสพงษ์ พรชนกนาล และปรียวรรณกรรมล้วน (2547, หน้า 46) กล่าวว่า การดำเนินการจัดการความรู้ประกอบด้วย องค์ประกอบ

6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงค่านิยมและพฤติกรรมการทำงาน 2) การสื่อสาร ให้เข้าใจว่าทำไมต้องมีการจัดการความรู้ 3) กระบวนการและเครื่องมือในการจัดการความรู้ 4) การฝึกอบรมและการเรียนรู้ในเรื่องการจัดการความรู้ 5) การวัดผลการจัดการความรู้ 6) การยกย่องชมเชยและให้รางวัล เพื่อเป็นแรงจูงใจในการจัดการความรู้

วิจารณ์ พานิช (2548, หน้า 3) กล่าวว่า การจัดการความรู้เป็นกระบวนการดำเนินงานต่อความรู้ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้ 1) การกำหนดความรู้ที่จำเป็นหรือสำคัญต่องานหรือต่อหน่วยงาน 2) การแสวงหาความรู้ที่ต้องการ 3) การปรับปรุง คัดแปลง หรือสร้างความรู้เพิ่มเติม ได้เหมาะสมกับการใช้งาน 4) การประยุกต์ใช้ความรู้ใช้ในการทำงาน 5) การสกัดองค์ความรู้ที่ได้จากประสบการณ์และการแลกเปลี่ยนความรู้ 6) การบันทึกความรู้และปรับปรุงให้เหมาะสมต่อการใช้ดำเนินงานยิ่งขึ้น

ภราดร จินดาวงศ์ (2549, หน้า 40-41) ได้กล่าวถึง ภาพรวมของการจัดการความรู้ว่า ต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์รวมกัน จึงจะทำให้เกิดประสิทธิผลและใช้ได้จริง องค์ประกอบที่ทำให้การจัดการความรู้เกิดขึ้นมี 4 องค์ประกอบหลัก คือ 1) บุคลากรในองค์กร ผู้บริหารระดับสูงจะต้องแสวงหาความเป็นผู้นำและเป็นตัวอย่างในการที่จะมีการจัดการความรู้ รวมทั้งกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสม ในส่วนของบุคลากรทั้งหมดจะเป็นส่วนที่สร้างความรู้และใช้ความรู้ขององค์กรให้เกิดคุณค่าสูงขึ้น 2) การจัดการในองค์กร รวมถึงวัฒนธรรมและเครื่องมือที่ช่วยบริหารต่าง ๆ ในการทำงาน ถือเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดระบบงานให้เหมาะสม เพื่อให้ความรู้เกิดการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนหรือนำมาใช้ 3) พื้นฐาน ทางกายภาพและเทคโนโลยี เป็นกลไกในการช่วยให้การจัดการความรู้ได้มีการถ่ายทอด จัดเก็บและแลกเปลี่ยน หากนำมาใช้ไม่เหมาะสมก็อาจเกิดปัญหาได้ 4) ข้อมูลข่าวสารและความรู้ต่าง ๆ จะต้องมีการกำหนดและจัดสร้างขึ้นมาให้เหมาะสมกับองค์กรไม่น้อยเกินไปจนอยู่ในสภาพขาดแคลนไม่เพียงพอเมื่อต้องการใช้ หรือมากเกินไปจนกระทั่งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ กลายเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความสูญเปล่าในการใช้ทรัพยากรต้องจัดเก็บหรือใช้เวลาในการค้นหาหรือจะดำเนินการใด ๆ กับความรู้ก็มีความซับซ้อน แยกแยะยากเหมือนกองขยะ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2552, หน้า 23) กล่าวว่า องค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการความรู้ คือ คน เทคโนโลยี และกระบวนการความรู้ (Knowledge process) โดยเฉพาะคนเป็นส่วนที่สำคัญที่สุด คือ เป็นแหล่งความรู้ และเป็นผู้นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ในส่วนเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือที่ช่วยค้นหา จัดเก็บ แลกเปลี่ยน และนำความรู้ไปใช้ได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น ส่วนกระบวนการความรู้เป็นการบริหารจัดการเพื่อนำความรู้จากแหล่งความรู้ไปใช้ เพื่อให้เกิดการปรับปรุงและนวัตกรรม ดังนั้น องค์ประกอบทั้งสามส่วนนี้ ต้องเชื่อมโยงและบูรณาการเข้าด้วยกันอย่างเหมาะสม

สรุปได้ว่า องค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการความรู้ ประกอบด้วย คน ผู้ที่เป็นทั้งแหล่งความรู้ เป็นผู้นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ กระบวนการหรือการจัดการ และเทคโนโลยี ที่จะช่วยในการติดต่อสื่อสาร การสนับสนุนการทำงานและการจัดเก็บข้อมูล

กระบวนการจัดการความรู้

กระบวนการจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนาความรู้หรือการจัดการความรู้ที่จะเกิดขึ้นภายในองค์กร นักวิชาการได้เสนอกระบวนการจัดการความรู้ไว้ดังนี้

พิเชษ บัญญัติ (2548 อ้างถึงใน สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา, 2548, หน้า 4)

กระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วยกิจกรรม 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกำหนดเป้าหมายของการจัดการความรู้ หรือการมองว่าเราจะไปทางไหน หรือพูดง่าย ๆ จะไปทำไม (Knowledge vision) 2) การแบ่งปันความรู้ (Knowledge sharing) คือ การเอาความรู้ที่ฝังลึกในตัวตน (Tacit knowledge) มาถ่ายทอด เล่าสู่กันฟังหรือการจัดเวทีให้มีการแบ่งปันความรู้หรือแลกเปลี่ยน เล่าสู่กันฟังโดยวิธีการเช่นนี้ อาจเรียกว่าเป็น ชุมชนของการปฏิบัติที่ดี (Community of practice) 3) การนำเอาความรู้ที่ได้มาเก็บไว้เป็นแหล่งความรู้หรือชุมชนทรัพย์สินความรู้ (Knowledge assets)

วสันต์ ลาจันท์ (2548, หน้า 30-33) ได้กล่าวว่า กระบวนการพื้นฐานในการจัดการความรู้ ต้องมีที่มาจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งภายนอกและภายในองค์กร โดยมีกระบวนการดังนี้

- 1) การแสวงหาความรู้ 2) การสร้างองค์ความรู้ 3) การจัดเก็บข้อมูลและสืบค้นความรู้
- 4) การถ่ายโอนความรู้และการใช้ประโยชน์ 5) การใช้เทคโนโลยี

สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2547, หน้า 54-58) ได้สรุปขั้นตอนหลัก ๆ ของกระบวนการจัดการความรู้ไว้ ดังนี้

1. การค้นหาความรู้ (Knowledge identification) การค้นหาว่าองค์ความรู้มีอะไรบ้าง มีรูปแบบใดบ้าง อยู่ที่ใครและความรู้อะไรที่องค์กรต้องมี ทำให้องค์กรทราบว่าขาดความรู้อะไรบ้าง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ “รู้เรา” นั่นเอง

2. การสร้างและการแสวงหาความรู้ (Knowledge creation and acquisition) จากแผนที่ความรู้ องค์กรจะทราบว่ามีความรู้ที่จำเป็นต้องมีอยู่หรือไม่ ถ้ามีแล้วองค์กรก็จะต้องหาวิธีการในการดึงความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ที่อาจอยู่กระจัดกระจายไม่เป็นที่มารวมไว้ เพื่อจัดทำเนื้อหาให้เหมาะสมและตรงกับความต้องการของผู้ใช้ สำหรับความรู้ที่จำเป็นต้องมีแต่ยังไม่มียัง องค์กรอาจสร้างความรู้ดังกล่าวจากความรู้เดิมที่มีอยู่ก็ได้ หรือนำความรู้จากภายนอกองค์กรมาใช้

3. การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge organization) เมื่อมีเนื้อหาความรู้ที่ต้องการแล้ว องค์กรต้องจัดความรู้ให้เป็นระบบเพื่อให้ผู้ใช้สามารถค้นหาและนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ได้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบนั้น หมายถึง การจัดทำสารบัญญและจัดเก็บความรู้ประเภทต่าง ๆ เพื่อให้การเก็บรวบรวม การค้นหา การนำมาใช้ทำได้ง่ายและรวดเร็ว

4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge codification and refinement)

นอกจากการจัดทำสารบัญความรู้ที่เป็นระบบแล้ว องค์กรต้องประมวลความรู้ให้อยู่ในรูปแบบและภาษาที่เข้าใจง่ายและใช้ได้ง่าย

5. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge sharing) การจัดทำเอกสาร จัดทำ

ฐานความรู้ รวมทั้งการทำสมุดหน้าเหลืองโดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้จะช่วยให้เข้าใจถึงความรู้ได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น การแบ่งปันความรู้ในคนนั้นทำได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับความต้องการและวัฒนธรรมขององค์กร ส่วนใหญ่มักจะใช้วิธีผสมผสานเพื่อให้บุคลากรได้เลือกใช้วิธีการตามความถนัดและสะดวก วิธีการหลัก ๆ คือ ทีมข้ามสายงาน (Cross-functional team) นวัตกรรมและวงจรคุณภาพ (Innovation & Quality Circles หรือ IQCs) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community of practice หรือ Cop) ระบบพี่เลี้ยง (Mentoring system) การสับเปลี่ยนงาน (Job rotation) และการยืมตัวบุคลากรมาช่วยงาน (Secondment) เวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge forum)

6. การเรียนรู้ (Learning) วัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุดในการจัดการความรู้ คือ การเรียนรู้

ของบุคลากรและนำความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจ แก้ไขปัญหาและปรับปรุงองค์กร ดังนั้น ขั้นตอนนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะถึงแม้องค์กรจะมีวิธีการในการกำหนด รวบรวม คัดเลือก ถ่ายทอด และแบ่งปันความรู้ที่ดีเพียงใดก็ตาม หากบุคคลไม่ได้เรียนรู้และนำไปใช้ประโยชน์ ก็เป็นการสูญเปล่าของเวลาและทรัพยากรที่ใช้ ดังคำกล่าวของ Peter senge ที่ว่า “ความรู้คือความสามารถในการทำอะไรมากกว่าตามที่มีประสิทธิภาพ (Knowledge is the capacity for effective actions) องค์กรจะต้องกระตุ้นและสร้างบรรยากาศที่ทำให้บุคลากรทุกคนกล้าคิด กล้าทำ กล้าลงมือทดลองดู โดยผู้บริหารจะต้องยอมรับผลลัพธ์ที่จะออกมาไม่ว่าจะเป็นความสำเร็จหรือความล้มเหลวเพราะกระบวนการเรียนรู้มิได้ขึ้นอยู่กับผลลัพธ์ แต่มาจากประสบการณ์ที่ได้รับในการลองนำความรู้ที่ได้มาฝึกปฏิบัติ หากล้มเหลวก็จะไม่ทำผิดซ้ำสองอีก

น้ำทิพย์ วิภาวิน (2547, หน้า 19) ได้กล่าวถึง การจัดการความรู้ว่ามี 3 ขั้นตอน ได้แก่

1. การจัดหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ (Knowledge acquisition) การจัดหาความรู้เป็นขั้นตอนของการพัฒนาและการสร้างความรู้ใหม่ เช่น การวิจัยและพัฒนา มีการจัดหมวดหมู่ความรู้ที่เป็นระบบ (Classifying knowledge) เพื่อความสะดวกในการจัดเก็บและค้นหา

2. การแบ่งปันความรู้ (Knowledge sharing) เป็นการใช้ความรู้ร่วมกันในองค์กร มี 4 ระดับ ได้แก่ Know what (เป็นความรู้เชิงข้อเท็จจริง), Know how (เป็นความรู้ที่เชื่อมโยงกับโลกความเป็นจริง), Know why (เป็นความรู้เชิงเหตุผลระหว่างเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ผลของประสบการณ์แก้ปัญหานำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น), Care why (เป็นความรู้

ในเชิงความคิดสร้างสรรค์เริ่มที่ต้องการแก้ไขปัญหาและทำให้ดีขึ้น) การแบ่งปันความรู้เป็นการสร้างวัฒนธรรมใหม่ในองค์กร

3. การใช้หรือเผยแพร่ความรู้ (Knowledge Utilization) การเผยแพร่สารสนเทศให้คนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ในองค์กรได้เพื่อประโยชน์ในการตัดสินใจและการดำเนินงานที่ไม่ผิดพลาดซ้ำซ้อน

บดินทร์ วิจารณ์ (2549, หน้า 45-46) กระบวนการจัดการองค์ความรู้ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดชนิดของทุนทางปัญญา (Define) หรือองค์ความรู้ที่ต้องการเพื่อตอบสนองกลยุทธ์ขององค์กรหรือการปฏิบัติงาน หรือการหาองค์ความรู้หลัก ๆ ขององค์กรคืออะไร (Core competency) และเป็นองค์ความรู้ที่สามารถสร้างความแตกต่างเมื่อเปรียบเทียบกับคู่แข่งได้อย่างเด่นชัด

2. การสร้างทุนทางปัญญา (Create) หรือการค้นหามาใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่แล้ว ด้วยการส่งไปศึกษาเพิ่มเติม การสอนงานภายในองค์กรหรือหากเป็นองค์ความรู้ใหม่ อาจจำเป็นต้องหาจากภายนอกองค์กร จากที่ปรึกษาการเรียนรู้จากความสำเร็จของผู้อื่นและการเทียบเคียง (Benchmarking)

3. การเสาะหา (Capture) และจัดเก็บองค์ความรู้ในองค์กรให้เป็นระบบทั้งองค์ความรู้ที่อยู่ในรูปแบบสื่อต่าง ๆ (Explicit knowledge) และในรูปแบบประสบการณ์ (Tacit knowledge) ให้เป็นทุนความรู้ขององค์กร ซึ่งพร้อมต่อการยกระดับความรู้และขยายความรู้ให้ทั่วทั้งองค์กรได้โดยง่ายต่อไป

4. การแบ่งปัน (Share) แลกเปลี่ยน เผยแพร่ กระจาย ถ่ายโอนความรู้ซึ่งมีหลายรูปแบบและหลายช่องทาง เช่น การจัดงานสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันหรือมีการถ่ายโอนความรู้ในลักษณะเสมือน (Virtual) ผ่านระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ หรือระบบ E-learning เป็นต้น

5. การใช้ประโยชน์ (Use) การนำไปประยุกต์ใช้งาน ก่อให้เกิดประโยชน์และผลสัมฤทธิ์เกิดขึ้นและเกิดเป็นปัญหาปฏิบัติ การขยายผลให้ระดับความรู้และขีดความสามารถในการแข่งขันในองค์กรสูงขึ้น

Nonaka (1995 อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553 ก, หน้า 22) กล่าวว่า กระบวนการจัดการความรู้มี 3 ขั้นตอนหลัก คือ 1. การสร้างความรู้ (Knowledge generation) เป็นกิจกรรมการสร้างเนื้อหาความรู้ใหม่หรือการสร้างทดแทนเนื้อหาความรู้ที่มีอยู่เดิมขององค์กร ซึ่งเน้นความสำคัญของกระบวนการในระดับบุคคลและกลุ่มในการสร้างความรู้ใหม่ 2. การจัดเก็บความรู้ (Knowledge codification) ประกอบขึ้นด้วยกิจกรรมหลายประการ ได้แก่ การค้นคว้าความรู้

การนำมาจัดระบบ และการจัดเก็บความรู้ สำหรับการจัดระบบความรู้ที่มีความหมายครอบคลุมถึงการแพร่ขยายความรู้ ทั้งนี้องค์กรจะต้องเปลี่ยนความรู้ฝังลึกให้เป็นความรู้ชัดแจ้ง และการจัดเก็บจะต้องมีการวางระบบที่ดีและ 3. การถ่ายโอนความรู้ (Knowledge transfer) เป็นขั้นตอนที่บุคคลกลุ่ม ฝ่าย แผนก ได้รับความรู้จากประสบการณ์ของอีกฝ่ายหนึ่ง ช่องทางของการถ่ายโอนความรู้ อาจจะทำให้ในลักษณะของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากบุคคล และจากระดับอื่น ๆ (กลุ่ม ทีม องค์กร) และวิธีการถ่ายโอนความรู้ อาจจะทำให้ได้โดยการใช้เครื่องมือที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โดยการสร้างชุมชนผู้ปฏิบัติที่เป็นการมาพบปะพูดคุยแบบพบหน้าและการตั้งวงคุยในอินเทอร์เน็ต

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2549 อ้างถึงใน สำนักเลขาธิการ สภาการศึกษา, 2553 ก, หน้า 27) กล่าวว่า กระบวนการจัดการความรู้ประกอบกิจกรรม 7 ขั้นตอน โดยขั้นตอน ที่ 1-6 เป็นขั้นตอนการจัดการความรู้ และขั้นตอนที่ 7 เป็นการเรียนรู้ ดังนี้

1. การบ่งชี้ความรู้ (Knowledge identification) หมายถึง การพิจารณา วิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายขององค์กรเป็นอย่างไร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ เราจำเป็นต้องรู้อะไร ขณะนี้เรามีความรู้อะไรบ้าง อยู่ในรูปแบบใด อยู่ที่ใคร

2. การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge creation and acquisition) ทำให้เกิดความรู้ใหม่ อาจจะเป็นการแสวงหาความรู้จากภายนอก การรักษาความรู้เก่าและการกำจัดความรู้ที่ใช้ไม่ได้แล้ว

3. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge organization) เป็นการวางโครงสร้างความรู้ เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเก็บความรู้อย่างเป็นระบบในอนาคต

4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge codification and refinement) การปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นมาตรฐานใช้ภาษาเดียวกัน ทำให้เนื้อหาถูกต้องสมบูรณ์

5. การเข้าถึงความรู้ (Knowledge access) การทำให้ผู้ที่ต้องใช้ความรู้ สามารถเข้าถึงความรู้ได้ง่ายและสะดวก เช่น การใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศหรือรูปแบบอื่น ๆ ที่เหมาะสม

6. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge sharing) การนำความรู้มาแบ่งปัน แลกเปลี่ยน ซึ่งถ้าเป็นความรู้แบบชัดแจ้งอาจทำเป็นเอกสาร หรืออยู่ในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือถ้าเป็นความรู้ฝังลึก อาจจะใช้เครื่องมือการจัดการความรู้มาช่วยทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การตั้งชุมชนผู้ปฏิบัติ การจัดพี่เลี้ยง การจัดเพื่อนช่วยเพื่อน

7. การเรียนรู้ (Learning) การทำให้การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของงานที่ทำ และมีการทำให้วงจรการจัดการเรียนรู้หมุนต่อเนื่องต่อไป ขยายไปสู่ทุกหน่วยในองค์กรและในกระบวนการทำงานทุกอย่างขององค์กร

อัญญาณี คล้ายสุบรรณ (2550, หน้า 97) กล่าวว่า กระบวนการพื้นฐานในการจัดการความรู้ ประกอบด้วย 3 ส่วนสำคัญคือ การแสวงหาความรู้ เป็นการแสวงหาความรู้ทั้งที่เป็น การหยั่งรู้เอง ทักษะ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ผู้มีประสบการณ์สูงจะมองเห็นแนวโน้มหรือ ทิศทางของความต้องการใช้ความรู้ด้านต่าง ๆ แล้ววางแผน และดำเนินการที่จะจัดหาความรู้ นั้น ๆ การแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้เป็นการเผยแพร่ความรู้ การใช้ประโยชน์ความรู้ เป็นการเรียนรู้ บูรณาการอยู่ในองค์กร สมาชิกสามารถรับรู้และประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้ตลอดเวลา ทั้งการแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้ และการใช้ประโยชน์ความรู้จะเกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน โดย กระบวนการทั้ง 3 ส่วนนี้สามารถแบ่งเป็นขั้นตอนต่าง ๆ เพื่อให้ชัดเจนเป็น 7 ขั้นตอน ได้แก่ การชี้แจงความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดความรู้ให้เป็นระบบ การประมวล และกลั่นกรองความรู้ การเผยแพร่และการกระจายความรู้ การแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้ และการเรียนรู้และการนำไปใช้ประโยชน์

Smeltzer (2003 อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553 ก, หน้า 9-10) ขั้นตอนที่เหมาะสมในการนำการจัดการความรู้เข้าสู่องค์กรที่บุคลากรส่วนใหญ่ในองค์กร มีพื้นฐานการจัดการความรู้อยู่แล้วควรเป็นดังนี้

1. ลงทุนด้านเทคโนโลยีที่จำเป็นในการจัดการความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่จะใช้ ประโยชน์ในกระบวนการทำงานหลักขององค์กร
2. ให้รางวัลแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของบุคลากร ถ้าหากไม่มีงบประมาณ ก็อาจใช้การแสดงความยอมรับ ประกาศเกียรติคุณ ยกย่องชมเชย และดูให้เป็นการกระตุ้นทั้งผู้ที่ให้ความรู้ และผู้นำความรู้ที่อยู่ในคลังความรู้ไปใช้
3. จัดประชุมผู้เป็นนักคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้ภายในองค์กร เพื่อที่จะเรียนรู้ว่ามี ช่องว่างของความรู้อยู่ ณ จุดใดบ้าง การที่การจัดการความรู้จะติดอยู่กับองค์กรได้จะต้องมีการจัด กิจกรรมทบทวนเป็นประจำ และจะต้องเห็นได้ชัดเจนว่าผู้บริหารระดับสูงให้การสนับสนุน บางองค์กรอาจจะเชิญให้บุคลากรได้เข้าร่วมวิเคราะห์ SWOT ก่อนที่จะมี การวางแผนปฏิบัติงาน ประจำปี และควรนำหัวข้อเกี่ยวกับระบบการจัดการความรู้เข้ามาเสนอ ในที่ประชุมนี้ด้วย
4. บูรณาการการจัดการความรู้เข้ากับงานประจำขององค์กร เช่น อยู่ในแผนธุรกิจ ขอบข่ายการกำหนดหน้าที่ในตำแหน่งต่าง ๆ ระบบประเมินผลงาน เป็นต้น นอกจากนี้ ในการประชุมผู้บริหารควรจะต้องถึงความรู้และให้ข้อมูลย้อนกลับแก่การนำความรู้มาใช้ ในองค์กร
5. ส่งเสริมการทำฐานข้อมูลและความรู้ชัดแจ้ง และส่งเสริมการฝึกอบรม เพื่อการถ่ายทอดความรู้ฝังลึกอย่างสมดุลและเหมาะสมกับสถานการณ์

จะเห็นว่า กระบวนการจัดการความรู้ในการจัดการความรู้^๕นั้นมีหลายประการ แต่เมื่อวิเคราะห์สามารถสรุปกระบวนการในการจัดการความรู้^๕ได้ 3 ประการ คือ 1) การเตรียมการ 2) การสร้างความรู้ การเอาความรู้ที่ฝังลึกในตัวคนมาถ่ายทอด เล่าสู่กันฟัง หรือการจัดเวทีให้มีการแบ่งปันความรู้หรือแลกเปลี่ยน เล่าสู่กันฟัง และ 3) การสกัดความรู้ การสรุปมวลความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนความรู้

เครื่องมือในการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ ประกอบด้วยกระบวนการหลัก ๆ ได้แก่ การค้นหาความรู้ การสร้าง และแลกเปลี่ยนความรู้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ เพื่อให้มีการนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร เครื่องมือหลากหลายประเภทถูกนำมาใช้ในการแลกเปลี่ยนความรู้ รวมถึงช่วยให้ผู้ที่ต้องการใช้ข้อมูล ได้โดยสะดวกอันจะทำให้การจัดการความรู้ในองค์กรมีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เครื่องมือในการจัดการความรู้ ที่ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายเพื่อช่วยให้องค์กรสามารถถ่ายทอดข้อมูลระหว่างหน่วยงานและบุคลากรรวมถึงอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2547, หน้า 49) กล่าวว่า เครื่องมือในการจัดการความรู้ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. เครื่องมือที่ช่วยในด้าน “การเข้าถึง” ข้อมูล

เครื่องมือในการจัดการความรู้ที่จะช่วยอำนวยความสะดวก สามารถเข้าถึงข้อมูลความรู้ ประเภท Explicit ได้แก่

1.1 การจัดเก็บความรู้ และวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศขององค์กร ไว้ในรูปของเอกสาร เป็นการจัดเก็บความรู้ หรือข้อมูลขององค์กรไว้ในรูปแบบง่าย ๆ เพื่อความสะดวกในการค้นหา และนำไปใช้ เช่น งานวิจัย ผลการสำรวจ ผลงานประจำปี ข้อมูลทางการตลาด

1.2 การใช้เทคนิคการเล่าเรื่อง (Story telling) การใช้เทคนิคการเล่าเรื่องนี้เป็นวิธีการเผยแพร่สิ่งที่เราได้เรียนรู้มาให้แก่ผู้สนใจ โดยต้องสร้างความสมดุลระหว่างความน่าสนใจในการบรรยายเรื่องและเนื้อหาที่ต้องการสื่อ

1.3 สมุดหน้าเหลือง (Yellow pages) แนวคิดนี้จะเหมือนกับสมุดโทรศัพท์หน้าเหลืองที่เราคุ้นเคยกัน แต่แทนที่เนื้อหาในสมุดจะบันทึกรายละเอียดของคนหรือสถานประกอบการต่าง ๆ สมุดหน้าเหลืองสำหรับการจัดการความรู้^๕จะเป็นการบันทึกแหล่งที่มาของความรู้ ประเภทของความรู้ และผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้านขององค์กร รวมถึงข้อมูลส่วนบุคคลที่สำคัญ ๆ

1.4 ฐานความรู้ (Knowledge bases) เป็นการเก็บข้อมูลความรู้ต่าง ๆ ที่องค์กรมีไว้ในระบบฐานข้อมูล และให้ผู้ต้องการใช้ค้นหาข้อมูลความรู้ผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ

ทำให้สามารถเข้าถึงข้อมูล ได้ตลอดเวลาผ่านระบบอินเทอร์เน็ต อินทราเน็ต หรือระบบอื่น ๆ ได้อย่างสะดวกรวดเร็วและถูกต้อง

2. เครื่องมือที่ช่วยในด้านการถ่ายทอดความรู้

เครื่องมือในการจัดการความรู้ที่จะช่วยให้เกิดการถ่ายทอดข้อมูลความรู้ประเภท Tacit ได้แก่

2.1 การจัดตั้งทีมข้ามสายงาน (Cross-functional team) เป็นการจัดตั้งทีมเพื่อมาทำงานร่วมกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่กำหนดขึ้นภายใต้ความเชื่อที่ว่าการทำงานในแต่ละเรื่องต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญจากหลาย ๆ ด้านมาแลกเปลี่ยนประสบการณ์

2.2 Innovation & Quality Circles (IQCs) IQCs เป็นกลุ่มที่พัฒนามาจากกลุ่ม Quality Circles (QCs) ซึ่งสมาชิกของกลุ่มจะมาจากต่างหน่วยงาน หรือต่างระดับในองค์กร หรืออาจจะมาจากต่างองค์กรก็ได้

2.3 ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Communities of Practice: CoP) เป็นอีกหนึ่งเทคนิคที่มีการใช้อย่างแพร่หลาย โดย CoP เป็นกลุ่มคนที่มารวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการ มีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อช่วยให้การทำงาน มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดีขึ้น ส่วนใหญ่การรวมตัวกันในลักษณะนี้มักจะมาจากคนที่อยู่ในกลุ่มงานเดียวกัน หรือมีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน

2.4 ระบบพี่เลี้ยง (Mentoring system) ระบบพี่เลี้ยงเป็นวิธีการในการถ่ายทอด Tacit knowledge แบบตัวต่อตัวจากผู้มีความรู้และประสบการณ์มากกว่าไปยังบุคลากรรุ่นใหม่ หรือผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์น้อยกว่า เป็นวิธีการหนึ่งในการสอนงานและให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด ผู้ที่เป็นพี่เลี้ยงมักจะมีตำแหน่งและอาวุโสกว่า ซึ่งอาจอยู่ในหน่วยงานเดียวกันหรือต่างหน่วยงานก็ได้

2.5 การสับเปลี่ยนงาน (Job rotation) และการยืมตัวบุคลากรมาช่วยงาน (Secondment) การสับเปลี่ยนงานเป็นการย้ายบุคลากรไปทำงานในหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งอาจอยู่ภายในสายงานเดียวหรือข้ามสายงานเป็นระยะ ๆ เป็นวิธีการที่มีประสิทธิผลในการกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ของทั้ง 2 ฝ่าย

2.6 เวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge forum) การจัดการประชุมหรือกิจกรรมอย่างเป็นทางการอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นเวทีให้บุคลากรในองค์กรมีโอกาส พบปะพูดคุยกันก็เป็นอีกวิธีหนึ่งซึ่งสามารถกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันได้ ซึ่งอาจทำได้ในหลายลักษณะ เช่น การสัมมนาและประชุมทางวิชาการที่จัดอย่างสม่ำเสมอ การใช้เวลาก่อนและหลังการประชุมต่าง ๆ เพื่อพูดคุยในเรื่องต่าง ๆ เป็นต้น

2.7 การแลกเปลี่ยนความรู้ผ่าน Weblog หรือ Blog หรือ เว็บล็อก (Weblog) เป็นหน้าเว็บประเภทหนึ่ง ซึ่ง คำว่า Blog ย่อมาจากคำว่า Weblog หรือ Web Log โดยคำว่า Weblog นั้นมาจาก Web และ Log (บันทึก) รวมกันหมายถึง บันทึกบนเว็ลด์ไวด์เว็บ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2553 ก, หน้า 37-57) ได้เสนอเครื่องมือที่ใช้ในการจัดการความรู้ ซึ่งได้ทดลองใช้ใน โครงการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม ฯ พบว่า ใช้ได้ง่ายเหมาะสมสำหรับครู ที่จะนำมาใช้พัฒนางาน ได้แก่ เรื่องเล่า (Success story) ใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารเพื่อแบ่งปันความรู้หรือสร้างแรงบันดาลใจในการพัฒนาการปฏิบัติงาน โดยใช้ภาษาง่าย ๆ ในชีวิตประจำวันเพื่อพรรณารื่องราว เรื่องเล่า ชุมชนผู้ปฏิบัติ (Community of practice) เป็นเครือข่ายของบุคคลที่มาร่วมแบ่งปันความรู้หรือสมรรถนะด้วยความเต็มใจที่จะทำงาน และเรียนรู้ร่วมกันในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อพัฒนาและแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อนช่วยเพื่อน (Peer assist) แบบปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best practice) กระบวนการใด ๆ หรือวิธีการใด ๆ ซึ่งเป็นตัวแทนของวิธีปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพสูงที่สุดในการทำงานนั้น ๆ ให้บรรลุเป้าหมายเฉพาะอย่าง การทบทวนหลังปฏิบัติการ (After action review) และสมุดหน้าขาว (White ages)

สรุปได้ว่า เครื่องมือที่ใช้ในการจัดการความรู้มีมากมายหลายประเภท เช่น สมุดหน้าเรื่อง เทคนิคการเล่าเรื่อง (Story telling) ชุมชนผู้ปฏิบัติ (Community of practice) ระบบพี่เลี้ยง (Mentoring system) แบบปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best practice) เป็นต้น ซึ่งเครื่องมือแต่ละประเภทมีลักษณะข้อดี ข้อควรคำนึงและผลที่ได้จากการจัดการความรู้แตกต่างกัน การนำไปใช้ควรเลือกให้เหมาะสมกับกิจกรรมที่ปฏิบัติและจุดมุ่งหมายของกิจกรรม จึงจะเป็นการใช้เครื่องมือจัดการความรู้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด

ปัจจัยที่ทำให้การจัดการความรู้ประสบความสำเร็จ

การนำการจัดการความรู้ไปใช้ในหน่วยงาน องค์กรให้ประสบผลสำเร็จนั้น มีนักวิชาการได้เสนอปัจจัยที่ทำให้การจัดการความรู้ประสบความสำเร็จ ดังนี้

บุญดี บุญญากิจ และคณะ (2547, หน้า 55) ได้สรุปว่า ปัจจัยเอื้อสำคัญที่ช่วยให้การจัดการความรู้ประสบความสำเร็จมีดังนี้

1. ภาวะผู้นำและกลยุทธ์ (Leadership and strategy) การจัดการความรู้จะไม่ประสบผลสำเร็จอย่างราบรื่น ถ้าปราศจากการสนับสนุนจากผู้บริหารขององค์กร ผู้บริหารจะต้องเข้าใจแนวคิดและตระหนักถึงประโยชน์ที่องค์กรจะได้รับจากการจัดการความรู้เพื่อที่จะสามารถสื่อสารและผลักดัน ให้มีการจัดการความรู้ในองค์กร นอกเหนือจากการสนับสนุนจากผู้บริหารแล้ว อีกหนึ่งปัจจัยหลักที่จะช่วยให้องค์กรสามารถบรรลุผลสำเร็จในการจัดการความรู้ได้ก็คือ ทิศทางและกลยุทธ์ที่ชัดเจนของการจัดการความรู้ องค์กรจะต้องสามารถตอบคำถามได้ว่า จะจัดการ

ความรู้ภายในองค์กรเพื่ออะไร เพื่อที่จะนำเอาเป้าหมายของการจัดการความรู้นั้นมากำหนด เป็นแผนงานและกิจกรรมต่าง ๆ ที่จำเป็นเพื่อที่จะช่วยให้องค์กรสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้ สิ่งสำคัญก็คือกลยุทธ์ของการจัดการความรู้จะต้องสนับสนุนและสอดคล้องกับทิศทาง ในการดำเนินธุรกิจขององค์กรเพื่อที่จะช่วยให้องค์กรสามารถเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

2. วัฒนธรรมองค์กร (Culture) กล่าวได้ว่าร้อยละ 90 ของกิจกรรมทางด้านการจัดการ ความรู้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมองค์กรโดยตรง สิ่งสำคัญที่จะช่วยให้องค์กรบรรลุผล สำเร็จในการจัดการความรู้ได้ก็คือ วัฒนธรรมของการแลกเปลี่ยน และแบ่งปันความรู้ระหว่างบุคคล ภายในองค์กร การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กรให้เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความรู้จะต้องได้รับการ สนับสนุนจากผู้บริหารอย่างเต็มที่เพื่อที่จะทำให้บุคลากรในองค์กรตระหนักถึงความสำคัญ และความจำเป็นของการเปลี่ยนแปลง

3. เทคโนโลยีสารสนเทศทางด้านการจัดการความรู้ (Technology) ในความก้าวหน้า ทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศโดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ช่วยให้ การแลกเปลี่ยนความรู้สามารถทำได้ง่ายขึ้น

4. การวัดผล (Measurement) องค์กรจะไม่สามารถพัฒนาปรับปรุงได้เลยถ้าไม่ทราบถึง สถานะปัจจุบัน และองค์กรจะไม่มีทางทราบถึงสถานะปัจจุบันถ้าไม่มีการวัดผล ดังนั้น การวัดผล ของการจัดการความรู้จะช่วยให้องค์กรสามารถทบทวน ประเมินผล และทำการปรับปรุงกลยุทธ์ และกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการจัดการความรู้ได้ ผลจากการวัดความสำเร็จ ของการจัดการความรู้จะโน้มน้าวให้บุคลากรทุกระดับตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูงสุดจนถึงพนักงาน ระดับปฏิบัติการเห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับการจัดการและการแลกเปลี่ยนความรู้

5. โครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ถึงแม้ว่าองค์กรจะมีแผนกลยุทธ์เพื่อการจัดการ ความรู้ที่ดี ผู้บริหารให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่และพนักงานในทุกระดับตระหนักถึงความสำคัญ ของการจัดการความรู้ก็ตาม กิจกรรมในการแลกเปลี่ยนความรู้อาจดำเนินไปอย่างไม่ราบรื่นนัก ถ้าขาดโครงสร้างหรือระบบรองรับสำหรับบุคลากรในองค์กรให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้กัน อย่างสะดวก โครงสร้างที่กล่าวถึงนี้อาจจะสามารถเป็นทั้งสิ่งที่จับต้องได้หรือสิ่งที่จับต้องไม่ได้ นอกจากนั้นแล้วผู้บริหารจะต้องพิจารณาถึงโครงสร้างของหน่วยงานหรือบุคลากรที่จะรับผิดชอบ ในการจัดการความรู้ว่าควรเป็นไปในรูปแบบใด สุดท้ายคือระบบการบริหารทรัพยากรบุคคล เช่น ระบบการประเมินผลงาน และระบบการยกย่องชมเชย และให้รางวัลที่ต้องเอื้อต่อการจัดการความรู้ ขององค์กร

วิจารณ์ พานิช (2547, หน้า 229-236) ได้รวบรวมแนวทางแห่งความสำเร็จ ในการดำเนินการจัดการความรู้ 10 ประการ คือ

1. สร้างวัฒนธรรมใหม่จะต้องเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กร (Corporate culture) จากวัฒนธรรม อำนาจเป็นวัฒนธรรมความรู้จากการบริหารงานแบบควบคุม-สั่งการเป็นบริหารงานแบบเอื้ออำนาจ ให้พนักงานทุกระดับริเริ่มสร้างสรรค์วิธีการทำงานใหม่ ๆ ได้ เปลี่ยนการไหลเวียนของความรู้หรือสารสนเทศจากการไหลขึ้นลงตามแท่งอำนาจเป็นไหลเวียนไปทุกทิศทุกทางภายในองค์กร เปลี่ยนความหมายของคำว่า “ผู้นำ” จากการหมายถึงผู้บริหารสูงสุดเป็นหมายถึงทุกคนในองค์กร

2. สร้างวิสัยทัศน์ร่วม ดำเนินกระบวนการให้คนในองค์กรร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) หรือปณิธานความมุ่งมั่น (Purpose) และเป้าหมาย (Goal) โดยไม่ใช่แค่ร่วมกันกำหนดเท่านั้นแต่ต้องร่วมกันตีความ ทำความเข้าใจซ้ำ ๆ จนเข้าใจลึกกลงไปถึงวิถีปฏิบัติ พฤติกรรม ความเชื่อ และคุณค่าจนเกิดสภาพความเป็นเจ้าของ (Ownership) วิสัยทัศน์นั้นในสมาชิกทุกคนขององค์กร

3. สร้างและใช้ความรู้ในการทำงานและสร้างบรรยากาศแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทุกคนสร้างและใช้ความรู้ในการทำงาน ผู้ปฏิบัติงานจะมีประสบการณ์และเอาความรู้จากประสบการณ์ในผู้ร่วมงานมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันจะเกิดการยกระดับความรู้

4. เรียนลัด การพัฒนางานไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาคุณภาพ ประสิทธิภาพหรือผลสัมฤทธิ์ ต้องไม่เริ่มต้นจากศูนย์ ไม่มุงมัวคิดค้นหาวิธีการที่แบบลัดด้วยตนเอง เพราะจะทำให้เสียเวลาโดยใช้เหตุ ต้องยึดแนวความคิดตามธรรมชาติว่า เป้าหมายผลงานที่เรามุ่งหมายนี้จะต้องมีคนอื่นทดลองทำมาแล้วและทำอย่างมีผลสัมฤทธิ์สูง ประสิทธิภาพสูง คุณภาพสูงอยู่แล้ว เราต้องเสาะหาให้พบและขอเรียนรู้จากเขา คือ “เรียนลัด” แล้วต่อยอดนั่นเอง

5. สร้างการเปลี่ยนแปลงด้วยยุทธศาสตร์เชิงบวก เมื่อเกิดการดำเนินงานที่ประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าภาคภูมิใจ ก็จัดเวทีให้มีการนำเสนอ ยกย่อง และแลกเปลี่ยนความรู้และวิธีการกันภายในองค์กร ยุทธศาสตร์นี้ไม่มุ่งเน้นเสาะหาปัญญา ไม่เน้นการแก้ปัญหาแต่มุ่งเสาะหาความสำเร็จ เน้นการขยายผลสำเร็จและยกระดับผลสำเร็จ ซึ่งจะยิ่งสร้างเจตคติเชิงบวก วิธีคิดเชิงบวก กลายเป็นวัฒนธรรมองค์กรอีกอย่างหนึ่ง

6. จัดพื้นที่หรือเวที จัดพื้นที่สำหรับแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งอย่างไม่เป็นทางการและอย่างเป็นทางการ พื้นที่สำหรับแลกเปลี่ยนเรียนรู้อาจเป็นพื้นที่จริงสำหรับให้คนมาพบหน้ากัน โดยตรงหรืออาจเป็นพื้นที่เสมือนให้คนได้พบกันผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

7. พัฒนาคอน เน้นการพัฒนาคอนผ่านการทำงาน คือการพัฒนาคอนและพัฒนางานไปพร้อม ๆ กัน จนกลายเป็นบุคคลเรียนรู้

8. ระบบให้คุณ ให้รางวัล รางวัลที่สำคัญที่สุด คือ ความภาคภูมิใจในควมมีคุณค่าของตน ความสุขจากการได้รับการยอมรับ การเป็นสมาชิกที่มีคุณค่าขององค์กร การที่ผู้คนในหน่วยงานมีความรักใคร่ปรองดองกัน

9. หาเพื่อนร่วมทาง ทำเป็นเครือข่าย อย่าทำองค์การเดี่ยวโดด ๆ เพราะจะขาดพลังขาดแรงกระตุ้น เป็นธรรมชาติของการดำเนินการสร้างสรรค์หรือเปลี่ยนแปลงพอทำไประยะหนึ่งจะล้าและอาจหมดแรงล้มเหลวไปเลย แต่ถ้าทำเป็นเครือข่ายจะมีการกระตุ้นเสริมพลัง

10. จัดทำขุมความรู้ ขุมความรู้ได้จากการรวบรวมความรู้ โดยเฉพาะความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติทำให้ความรู้ของบุคคลกลายเป็นความรู้ขององค์กร สามารถนำมาใช้ได้ง่ายและมีการปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอ

ฉันทูพันธ์ เจชรนนท์ (2551, หน้า 284-286) กล่าวว่า องค์การที่เลือกจะพัฒนาระบบการจัดการความรู้นั้น อาจมีความคาดหวังถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับหลายด้านด้วยกัน นอกจากต้องอาศัยเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสนับสนุนแล้ว ยังคงต้องอาศัยปัจจัยอื่น ๆ อีกหลายด้าน ดังเช่น

1. โครงสร้างองค์การ เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อผลความสำเร็จในการจัดการความรู้ โดยส่วนใหญ่องค์การมักจะมีการปรับปรุงโครงสร้างภายในองค์การ เพื่อให้การติดต่อสื่อสารเป็นไปอย่างราบรื่นและลดการแบ่งแยกของระบบงาน ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้โดยโครงสร้างองค์การที่ดีจะช่วยให้การทำงานลื่นไหลไปตามกระบวนการทำงาน

2. การสร้างแรงจูงใจ ไม่ว่าจะเป็นรางวัล ผลตอบแทนหรือสิ่งจูงใจเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดการแบ่งปันความรู้ภายในองค์การ ซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญในการจัดการความรู้ โดยอาจจะผูกเข้ากับระบบการประเมินผล ซึ่งปัจจุบันก็เป็นวิธีที่นิยมกันมาก แต่ก็มีสิ่งที่จะต้องระวังคือ ต้องเน้นในเรื่องของผลการดำเนินงานขององค์การเป็นหลัก ต้องทำให้ทุกคนมองภาพใหญ่ ทั้งองค์การและพร้อมที่จะแลกเปลี่ยนความรู้และข้อมูลกับหน่วยงานอื่น ไม่เฉพาะแต่หน่วยงานของตนเองเพื่อสุดท้ายแล้วจะทำให้ผลการดำเนินงานของหน่วยงานและองค์การดีขึ้น

3. กลยุทธ์ในการจัดการความรู้ เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งในการจัดการความรู้ขององค์การ ซึ่งองค์การจะต้องมีการสร้างกลยุทธ์เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความปรารถนาในการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความรู้ เช่น แบ่งหน้าที่รับผิดชอบในการเก็บรวบรวมและถ่ายโอนความรู้

Holsapple and Ushi (n.d. อ้างถึงใน พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2550, หน้า 70) ได้กล่าวว่า อิทธิพลของการจัดการความรู้ คือ การประเมิน วัฒนธรรม ผู้นำ แรงจูงใจ การพัฒนาภายนอก เทคโนโลยี การจัดกิจกรรมและระบบสุดท้าย คือ การปรับปรุงองค์กร

กล่าวโดยสรุปจะเห็นว่า ปัจจัยที่ทำให้การจัดการความรู้ประสบความสำเร็จ คือ ภาวะผู้นำ วัฒนธรรมองค์กร และเทคโนโลยีสารสนเทศ การจัดการความรู้มีความสำคัญมาก

ต่อความสำเร็จในองค์กร องค์กรที่มีการจัดการความรู้ที่ดีจะสามารถเก็บเกี่ยวประโยชน์จากทุนทางด้านความรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญาของบุคลากรทุกระดับภายในองค์กรอย่าง ไม่รู้จักหมดสิ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

พรพรรณ วีระปรียากร (2542, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การสร้างคุณธรรมของความเป็นพลเมืองในชุมชนไทย พบว่า การสร้างคุณธรรมของความเป็นพลเมืองในชุมชนไทยถูกสร้างขึ้นได้ในชุมชนที่ดิงาม ซึ่งประกอบด้วยสิ่งสำคัญ 4 ประการ คือ 1) อุดมการณ์ของการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งมี 3 มิติ คือ การศึกษาคือชีวิต การมีเสรีภาพอยู่บนพื้นฐานความรับผิดชอบ และไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของตนเองและผู้อื่น สิ่งแวดล้อมที่เป็นกัลยาณมิตร 2) บริบททางกายภาพและสังคมที่สอดคล้องกับอุดมการณ์มี 6 มิติ คือ การอยู่ร่วมกับธรรมชาติ การพึ่งตนเอง การจัดตั้งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเป็นชุมชนที่ดิงาม การเรียนรู้ที่ไม่แปลกแยกจากวิถีการดำเนินชีวิต การมีเครือข่ายความสัมพันธ์กับภายนอกทั้งที่เป็นบุคคลองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ การมีบรรยากาศประชาธิปไตย 3) โครงสร้างทางสังคมที่มีลักษณะเป็นแนวราบมากกว่าแนวดิ่ง ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเคารพในสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของกันและกัน และความเป็นกัลยาณมิตร 4) ทูทางสังคม ประกอบด้วย ช่องทางหรือเครือข่ายการสื่อสาร คือ การสื่อสารสองทางแบบทางตรงที่เห็นหน้าเห็นตากันด้วยการสนทนา ปรีกษาหารือ ประชุมร่วมกัน ความไว้วางใจกัน และเชื่อถือกันและควมมีอุดมการณ์ที่เหมือนกัน บรรทัดฐานทางสังคมเกิดจากความไว้นื้อเชื่อใจกัน และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

พระมหาสิริชัย เสรีไตรรัตน์ (2549, หน้า 147-150) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมศีลธรรมค้ำคุณธรรมจริยธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อำเภอสายไให้ จังหวัดสระบุรี มีความมุ่งหมายเฉพาะ คือ 1) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร 2) เพื่อพัฒนาหลักสูตรฉบับร่าง 3) เพื่อทดลองใช้หลักสูตร 4) เพื่อประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2549 โรงเรียนอนุบาลสายไให้ จังหวัดสระบุรี จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 2) แบบสอบถามเจตคติต่อการฝึกอบรม 3) แบบสังเกตทักษะปฏิบัติ 4) หลักสูตรฝึกอบรม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พบว่า องค์กรต่าง ๆ ชุมชน สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา ร่วมกันจัดการศึกษา โดยการพัฒนาหลักสูตรจัดการเรียนรู้ในชุมชนของตนในขอบข่ายที่สอดคล้อง

กับบริบทในชุมชนท้องถิ่น และจุดเน้นของหลักสูตรฝึกอบรม มุ่งให้การศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับ ศิลปกรรม คุณธรรม จริยธรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตนักเรียน รวมทั้งส่งเสริมสถาบัน พระพุทธศาสนา วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของประเทศชาติ ส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้อง มีความต้องการในการพัฒนาหลักสูตร โดยมีเนื้อหาสาระให้เหมาะสมกับบริบท นำไปใช้ในการดำรงชีวิตได้ ผู้เรียนเกิดความรู้คู่คุณธรรม จริยธรรม และส่งเสริมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต นักเรียนได้เป็นคนเก่ง เป็นคนดี และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยรูปแบบการฝึกอบรม เน้นให้ความรู้พร้อมกับฝึกปฏิบัติจริง 2) การพัฒนาหลักสูตร (ฉบับร่าง) ประกอบด้วย หลักการ และเหตุผล จุดมุ่งหมายหลักสูตร เนื้อหาสาระ วิธีการฝึกอบรม สื่อ และวัสดุอุปกรณ์ และการวัดประเมินผล โดยเนื้อหาหลักสูตรแบ่งเป็นภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ และกิจกรรม ซึ่งมีแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 11 แผน ผู้เชี่ยวชาญประเมินหลักสูตรฝึกอบรม พบว่า หลักสูตรฝึกอบรมมีความสอดคล้องและเหมาะสม 3) การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมกับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี จำนวน 2 คืน 3 วัน โดยการบรรยาย สาธิต และฝึกปฏิบัติจริงตามแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนมีความสนใจ และตั้งใจ สามารถปฏิบัติกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของกระบวนการฝึกอบรมได้เป็นอย่างดี 4) การประเมินผล และปรับปรุงหลักสูตร พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการใช้หลักสูตรสูงกว่า ก่อนใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนการประเมินระหว่างการใช้หลักสูตร พบว่า นักเรียนมีทักษะปฏิบัติได้เป็นที่น่าพอใจ และการประเมินหลังการใช้หลักสูตรฝึกอบรม ที่พัฒนาขึ้น มีความสอดคล้องและเหมาะสมที่จะนำไปใช้

ภาวิณี โสธายะเพ็ชร (2549, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมคุณธรรม เกี่ยวกับความมีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบให้กับนักเรียนประถมศึกษา โรงเรียนในเครือ เซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ผลการวิจัย พบว่า 1) ปัจจัยด้านผู้บริหาร การดำเนินนโยบายส่งเสริมคุณธรรมเกี่ยวกับความมีระเบียบวินัย และความรับผิดชอบนั้นเป็นการดำเนินนโยบายของคณะเครือเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร์ ควบคู่ไปกับการดำเนินตามนโยบายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โครงการและกิจกรรมที่จัดขึ้น เพื่อส่งเสริมคุณธรรมเกี่ยวกับความมีระเบียบวินัย และความรับผิดชอบนั้นอยู่ในรูปแบบของ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ข้อค้นพบ ผู้บริหารทั้ง 3 โรงเรียนให้ความสำคัญกับการตรวจตราบริเวณโรงเรียน อย่างต่ำวันละ 1 ชั่วโมงทุกวันและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ครูและนักเรียนอย่างแท้จริง 2) ปัจจัยด้านครู การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมคุณธรรมเกี่ยวกับความมีระเบียบวินัย และความรับผิดชอบนั้น มีการจัดการเรียนการสอนแบ่งเป็น การเรียนการสอนตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ทั้ง 8 การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนตามศาสนา การอบรมสั่งสอน

มี 2 ลักษณะคือ การสั่งสอนโดยตรงและการอบรมสั่งสอนโดยทางอ้อม ครูเป็นแบบอย่างที่ดี เรื่องการแต่งกาย การรับผิดชอบงานของตนการเสริมแรงใช้ทั้งการเสริมแรงทางบวกและทางลบ ข้อค้นพบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู มีกิจกรรมส่งเสริมความมีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบอย่างหลากหลาย ชัดเจน และเป็นรูปธรรม ครูอบรมสั่งสอนนักเรียนด้วยความรัก ความเมตตาและใช้เหตุผลในการอธิบายทุกครั้ง 3) ปัจจัยด้านบริบทสิ่งแวดล้อมทั้ง 3 โรงเรียน มีการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพในการส่งเสริมคุณธรรมเกี่ยวกับความมีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบต่อ ได้แก่ การเชื่อมต่อของอาคารเรียน โดยรอบ มีการจัดระบบระเบียบของโต๊ะ เก้าอี้ตามที่ตั้งต่าง ๆ การมีสวนหย่อม ต้นไม้ กระจกประดับในโรงเรียน ความสะอาดตามบริเวณต่าง ๆ มีความสะอาดมาก มีป้ายนิเทศ/ โปสเตอร์คำสอนและข้อความต่าง ๆ ในการสอนคุณธรรม

กัมปนาท บริบูรณ์ (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม เพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองและวิธีคิดตามแนวคิดเป็น โดยวิธีกระบวนการกลุ่มของนักเรียน โรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง โดยมีจุดประสงค์เพื่อสร้างหลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองและวิธีคิดตามแนวทางการคิดเป็น โดยวิธีกระบวนการกลุ่มของนักเรียน โรงเรียนวิวัฒน์พลเมืองเพื่อประเมินประสิทธิผลของหลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองและวิธีคิดตามแนวทางการคิดเป็น โดยวิธีกระบวนการกลุ่มของนักเรียน โรงเรียนวิวัฒน์พลเมืองเพื่อปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองและวิธีคิดตามแนวทางการคิดเป็น โดยวิธีกระบวนการกลุ่มของนักเรียน โรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง ขั้นตอนในการวิจัย มี 4 ขั้นตอน 1) การศึกษาการเห็นคุณค่าในตนเอง การคิดเป็นและข้อมูลของโรงเรียนวิวัฒน์พลเมืองและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม 3) การทดสอบประสิทธิผลของหลักสูตร 4) การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง กองทัพเรือ 1 ปี 2549 รุ่น 2 จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง แบบวัดการคิดเป็นแบบสอบถามความพึงพอใจในหลักสูตรฝึกอบรมคู่มือฝึกอบรม สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (t -test) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ผลการวิจัย พบว่า หลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองและวิธีคิดตามแนวคิดเป็น โดยวิธีกระบวนการกลุ่มของนักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง ประกอบด้วย เนื้อหาสาระในการฝึกอบรม ประกอบด้วย แผนกิจกรรมฝึกอบรม 6 ด้าน คือ 1) รู้จักตนเองและคุณค่าของตนเอง 2) การสื่อสาร 3) การจัดการกับปัญหา 4) การทำงานร่วมกัน 5) การสร้างเป้าหมายในชีวิต 6) คุณธรรมจริยธรรม ผลการประเมินคุณภาพหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญพบว่า หลักสูตรฝึกอบรมมีคุณภาพดีและมีความเหมาะสมเพียงพอต่อการนำไปใช้ ส่วนการหาประสิทธิผลของหลักสูตร สรุปได้ว่าผลการเปรียบเทียบการเห็นคุณค่าในตนเอง

ของนักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง หลังการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมสูงกว่าก่อนทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการเปรียบเทียบการคิดเป็นของนักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมืองหลังการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมสูงกว่าก่อนทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05 และผลการประเมินความพึงพอใจต่อหลักสูตรฝึกอบรมจากนักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมืองที่เข้ารับการฝึกอบรมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด นอกจากนี้การอภิปรายกลุ่มย่อย เกี่ยวกับการดำเนินงานของโรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ พบปัญหาในเรื่องของงบประมาณ บุคลากร การประสานงาน ซึ่งจะต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมากยิ่งขึ้น ในกลุ่มมีการเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรฝึกอบรมเกี่ยวกับคู่มือวิทยากร จำนวนกิจกรรมและจำนวนครั้งในการฝึกอบรม ตลอดจนรูปแบบของสื่อการฝึกอบรม

ปลินทร เพ็ชรฤทธิ์ (2550, หน้า 113-118) ได้ศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้แก่แก่นักเรียนมัธยมศึกษาของครูสังคมศึกษา โดยมีจุดประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีตามการรับรู้ของครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนต่างกัน 2) เพื่อศึกษาปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีตามการรับรู้ของครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนต่างกัน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ คือ ครูสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ จังหวัดสงขลา จำนวน 291 คน โดยแบ่งครูเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนน้อยกว่าหรือเท่ากับ 30 ปี และกลุ่มครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนมากกว่า 30 ปี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามจำนวน 1 ชุด ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า

- 1) สภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี
 - 1.1) การจัดเนื้อหาในหลักสูตร ครูสังคมศึกษาทั้ง 2 กลุ่ม เน้นการใช้เฉพาะเนื้อหาในสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคมในการสอน และการจัดหน่วยบูรณาการเนื้อหาความเป็นพลเมืองดีกับสาระศาสนา ศิลปะ จริยธรรม 1.2) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน ครูสังคมศึกษาทั้ง 2 กลุ่ม มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในด้านทักษะพื้นฐานน้อยกว่าด้านอื่น ๆ 1.3) การใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ ครูสังคมศึกษาทั้ง 2 กลุ่ม เน้นการใช้ข่าวและบทความที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในบทเรียน และแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนมาเป็นสื่อและแหล่งการเรียนรู้ 1.4) การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้

ครูสังคัมศึกษาทั้ง 2 กลุ่มเน้นการวัดและการประเมินผลควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนใช้วิธีการประเมินจากการทดสอบและการสังเกตพฤติกรรมการทำงาน ใช้แบบทดสอบแบบฝึกหัด และแบบสังเกตเป็นเครื่องมือ และประเมินผลโดยครูผู้สอน เป็นผู้ประเมินเพียงผู้เดียว 2) ปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะ ความเป็นพลเมืองดี 2.1) ด้านนักเรียน ครูสังคัมศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนน้อยกว่าหรือเท่ากับ 30 ปี เห็นว่าทักษะการเรียนเป็นปัญหาค่อนข้างมาก ส่วนครูสังคัมศึกษาที่มีประสบการณ์การสอน มากกว่า 30 ปี เห็นว่าเป็นปัญหาค่อนข้างน้อยและครูสังคัมศึกษาทั้ง 2 กลุ่มเห็นว่าปัญหาการร่วม กิจกรรมการเรียนการสอนของนักเรียนเป็นปัญหาค่อนข้างน้อย 2.2) ด้านครู ครูสังคัมศึกษา ทั้ง 2 กลุ่มเห็นว่าปัญหาความรู้ในการจัดเนื้อหา ปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ปัญหาการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ ปัญหาการวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นปัญหา ค่อนข้างน้อย

อนงค์ จันใจ (2550, หน้า 67-68) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สำรวจ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนที่กำหนด โดยโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร 2) เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านเหตุผลความรับผิดชอบของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนนาร่องและ โรงเรียนเครือข่าย ๆ กับโรงเรียนทั่วไปในสังกัด กรุงเทพมหานคร 3) เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านเหตุผลความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนนาร่องและ โรงเรียนเครือข่าย ๆ กับโรงเรียนทั่วไป ในสังกัดกรุงเทพมหานคร เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสำรวจคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน ในสังกัดกรุงเทพมหานครและแบบวัดเหตุผลด้านความรับผิดชอบ พบว่า 1) คุณลักษณะ อันพึงประสงค์ของนักเรียนที่กำหนดโดยโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครมี 21 คุณลักษณะ ซึ่งคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่โรงเรียนส่วนใหญ่กำหนด คือ ความรับผิดชอบ รองลงมาคือ มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ ซื่อสัตย์ และมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีตามลำดับ 2) เหตุผลความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนนาร่องและ โรงเรียนเครือข่าย ๆ กับนักเรียน ในโรงเรียนทั่วไป มีระดับเหตุผลอยู่ในระดับก่อนเกณฑ์ขั้นยึดหลักการแสวงหารางวัลส่วน ความรับผิดชอบนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนนาร่องและ โรงเรียนเครือข่าย ๆ กับ นักเรียนใน โรงเรียนทั่วไป มีระดับเหตุผลอยู่ในระดับทำตามกฎเกณฑ์ขั้นหลักการ ทำตามผู้อื่น เห็นชอบ 3) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนนาร่อง และโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีเหตุผล ความรับผิดชอบโดยรวม และเหตุผลความรับผิดชอบเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบ ของห้องเรียน และโรงเรียนเกี่ยวกับการทำตามที่ได้รับมอบหมาย เกี่ยวกับการทำตามที่ตนเองได้พูด

หรือได้ให้คำมั่นสัญญาไว้ และเกี่ยวกับการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนเองได้พูดหรือได้กระทำลงไป สูงกว่านักเรียนในโรงเรียนทั่วไป

เกียรติศักดิ์ แสงอรุณ (2551, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาจิตสำนึก สาธารณะสำหรับเยาวชนไทย: กรณีศึกษากลุ่มและเครือข่ายเยาวชนที่ทำงานด้านจิตสำนึกสาธารณะ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์กระบวนการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ สำหรับเยาวชนของกลุ่มและเครือข่ายเยาวชน 2) ศึกษาจิตสำนึกสาธารณะของเยาวชนที่เข้าร่วม กิจกรรมของกลุ่มและเครือข่ายเยาวชน และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางในจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนา จิตสำนึกสาธารณะสำหรับเยาวชนไทยโดยมีกลุ่มนวัตกรรมเยาวชนเพื่อสังคมกลุ่มเยาวชน แบบลึกบอกซ์และเครือข่ายเยาวชน 14 กลุ่มที่ดำเนินโครงการเยาวชนไทยไม่ทอดทิ้งสังคม เป็นกรณีศึกษาพบว่า มีกระบวนการจัดกิจกรรมที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันคือการจัดกิจกรรม เพื่อสังคม การอาสา การช่วยเหลือด้านการเงินเพื่อการดำเนินงาน การให้คำปรึกษาและการจัดการ ความรู้ กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้สอดคล้องและเป็นไปตามกระบวนการบริหารคุณภาพวงจรเดมมิ่ง เยาวชนกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรมของกรณีศึกษาทุกคนมีคุณลักษณะของการเห็นแก่ประโยชน์ ส่วนรวมอันเนื่องมาจากการไม่เห็นแก่ตัวและการเสียสละเพื่อสังคม อันเป็นองค์ประกอบของ การมีจิตสำนึก สาธารณแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะด้วยแนวทาง ปฏิรูประบบการศึกษา พัฒนาคุณภาพสื่อ ร่วมมือกันทำงาน และดำเนินการอย่างต่อเนื่องการจัด กิจกรรมที่เยาวชนเป็นผู้นำกิจกรรม กิจกรรมที่เยาวชนเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมและกิจกรรมที่สามารถ ทำได้ในชีวิตประจำวัน

นงลักษณ์ วิรัชชัย และรุ่งนภา ตั้งจิตจรเจริญกุล (2551, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงคุณธรรมของคนไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับคุณธรรม จริยธรรมของคนไทยรายไตรมาสตามตัวบ่งชี้คุณธรรมจริยธรรม 2) ศึกษาพัฒนาการและแนวโน้ม การเปลี่ยนแปลงระยะยาวของระดับคุณธรรมจริยธรรมของคนไทยตามตัวบ่งชี้คุณธรรมจริยธรรม 3) ศึกษาบทบาทในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของคนไทย การวิจัยครั้งนี้กำหนดขอบเขต ของตัวบ่งชี้คุณธรรมจริยธรรมที่ควรเฝ้าระวัง 7 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความมี สติสัมปชัญญะ ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความขยันหมั่นเพียร ความมีวินัยแล ความอดทน การวิจัยในครั้งนี้ ศึกษาตัวบ่งชี้คุณธรรมจริยธรรมที่คัดสรรเฉพาะบางตัวบ่งชี้ที่สำคัญ และแนวทาง ในการดำเนินการวัดตัวบ่งชี้คุณธรรมจริยธรรมรายไตรมาสสำหรับการศึกษา ติดตามพัฒนาการ และแนวโน้มคุณธรรมจริยธรรม โดยพิจารณาจากผลการวิเคราะห์ตัวบ่งชี้คุณธรรมจริยธรรมที่มี ความสำคัญในสังคมไทยจำแนกตามกลุ่มวิชาชีพ/ อาชีพ พบว่า ตัวบ่งชี้คุณธรรมจริยธรรม 5 อันดับแรกที่ต้องมีในทุกกลุ่มวิชาชีพ/ อาชีพ ประกอบด้วย 1) ความซื่อสัตย์สุจริต

2) ความมีสติสัมปชัญญะ 3. ความรับผิดชอบ 4. ความมีวินัย 5. ความขยันหมั่นเพียร ตัวบ่งชี้คุณธรรมจริยธรรมทั้ง 5 ตัวนี้จึงเป็นตัวบ่งชี้คุณธรรมจริยธรรมที่จำเป็นเร่งด่วนสำหรับการเฝ้าระวังระดับคุณธรรมจริยธรรมเพิ่มอีกสองตัว คือ 1) ความยุติธรรม 2) ความอดทน โดยตัวแปรต้นที่สำคัญในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ และตัวแปรบทบาทในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ ระดับการศึกษา อายุ เพศและสถานภาพ ผลการศึกษาพบว่า ระดับการศึกษาส่งผลต่อตัวบ่งชี้คุณธรรมจริยธรรมที่ควรเฝ้าระวังในสังคมไทย โดยกลุ่มเสี่ยงที่ควรเร่งรัดพัฒนาคุณธรรมที่ควรเฝ้าระวัง ได้แก่ กลุ่มนักเรียน/ นิสิต/ นักศึกษา กลุ่มกรรมกร/ ผู้ใช้แรงงาน/ ลูกจ้าง กลุ่มเกษตรกร กลุ่มคนว่างงานและบทบาทในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมระดับบุคคลได้แก่ การอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่ การอบรมสั่งสอนจากโรงเรียน การเลี้ยงแบบบุคคลสำคัญที่มีคุณธรรม ระดับครอบครัวได้แก่ การชักชวนให้สมาชิกในครอบครัว ทำความดีเพิ่มขึ้น การเอาใจใส่ดูแล การกระทำของสมาชิกในครอบครัวและการคัดเตือนสมาชิกในครอบครัวทำในสิ่งที่ถูกต้อง ระดับสังคม ได้แก่ การจัดประชุมสมาชิกชมรมในด้านคุณธรรมจริยธรรม การเป็นกรรมการ/ผู้ดำเนินงาน จัดกิจกรรมคุณธรรมจริยธรรม และการจัดรายการคุณธรรมจริยธรรมทางโทรทัศน์ดั่งนั้นทางรัฐบาลจึงควรสนับสนุนการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมทั้งในระดับบุคคล ระดับครอบครัวและระดับสังคมผ่านบทบาทดังกล่าว

พระมหานเตร ดอกมะกล่ำ (2551, หน้า 147-149) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร 2) เพื่อพัฒนาหลักสูตร 3) เพื่อทดสอบใช้หลักสูตร และ 4) เพื่อประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนท่าช้างวิทยาคาร ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2551 จำนวน 63 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 2) แบบวัดทักษะการปฏิบัติระหว่างอบรม 3) แบบสอบถามเจตคติต่อหลักสูตรฝึกอบรม ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์มากขึ้นพร้อมทั้งสามารถนำกลับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี ความรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ หลังอบรมสูงกว่าก่อนอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พฤติกรรมระหว่างอบรมตามแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ภาพรวมของการประเมินอยู่ในระดับดีมากและเจตคติของนักเรียนที่ต่อหลักสูตรฝึกอบรมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 พบว่า นักเรียนมีเจตคติต่อการอบรมต่อหลักสูตรฝึกอบรมในข้อคำถามเชิงบวกอยู่ในระดับที่เห็นด้วยทุกข้อคำถามเชิงลบส่วนใหญ่อยู่ในระดับที่ไม่เห็นด้วยและมีเพียง 1 ข้ออยู่ในระดับที่ไม่แน่ใจ

คุณาเพ็ญ กิ่งมิ่งแฮ (2552, หน้า 109-114) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนบ้านหมากแข้ง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาปัญหาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนบ้านหมากแข้ง 2) เพื่อสร้างนวัตกรรมและดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน 3) เพื่อประเมินผลการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนด้วยนวัตกรรมที่สร้างขึ้น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครูหัวหน้าสายชั้น ครูหัวหน้า สายผู้สอนและผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 229 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม มาตรฐานส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ผลการศึกษาพบว่า 1) ปัญหาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน โดยรวม มีปัญหาระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการพัฒนาตนเองมีปัญหาระดับปานกลาง ส่วนด้านการพัฒนาการทำงานและการดำเนินชีวิตและด้านการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมมีปัญหาระดับน้อย 2) ผลการศึกษาได้นวัตกรรมเป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมและแบบฝึกทักษะกิจกรรม 3) ค่าเฉลี่ยคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนเท่ากับ 89.67 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดส่วนด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน เมื่อเปรียบเทียบผลทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนพบมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญที่ $p < .01$

ชาวลิต สุโสมาณติ (2543 อ้างถึงใน พจนศรา มัทธูรศ, 2552, หน้า 77-78) ได้ศึกษาเรื่อง การนำความรู้เรื่องค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ ไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ปฏิบัติตามแนวค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ คือ การพึ่งพาตนเอง ขยันหมั่นเพียร การประหยัดและอดออม ระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย การปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา การมีความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ โดยมีข้อเสนอแนะว่า 1) ควรจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน โดยการสร้างให้นักเรียนเกิดความรู้สึกในค่านิยมที่พึงประสงค์และฝึกปฏิบัติค่านิยมเหล่านั้นจนเป็นนิสัย 2) ควรจัดกิจกรรมปลูกฝังค่านิยมหรือส่งเสริมให้เกิดค่านิยม ด้วยวิธีการสอดแทรกค่านิยมที่ต้องการเข้ากับเนื้อหาวิชา 3) ครูต้องทำตนเป็นแบบอย่างในการสร้างค่านิยมที่ดีงามให้เกิดความรู้สึก และ 4) ครูต้องชี้แนะให้นักเรียนทราบว่าค่านิยมใดเหมาะสมแก่การปฏิบัติเพื่อให้นักเรียนนำไปพัฒนาตนเอง

นิรนุช เหลือลมัย (2552, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การวิจัยและพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียน และศึกษาผลของการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาที่พัฒนาขึ้น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ นักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ปีการศึกษา 2552 จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้

ในการวิจัยคือ แผนการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาและแบบวัดคุณธรรมจริยธรรมจำแนกตามความรู้ทางคุณธรรมจริยธรรม เจตคติต่อคุณธรรม จริยธรรม เหตุผลเชิงจริยธรรม และพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความซื่อสัตย์สุจริต 2) ด้านความเมตตากรุณา และ 3) ด้านความมีระเบียบวินัยในตนเอง ดำเนินการวิจัยโดยใช้แบบแผนการทดลองแบบศึกษากลุ่มเดียววัดสองครั้ง (The one-group pretest-posttest design) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติทดสอบค่าทีและการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยสรุปได้ดังต่อไปนี้ 1) รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาที่มี 6 ชั้นตอน ได้แก่ 1.1) ชั้นประสบการณ์ 1.2) ชั้นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 1.3) ชั้นศึกษาและวิเคราะห์ 1.4) ชั้นสรุป 1.5) ชั้นปฏิบัติและนำไปประยุกต์ใช้ และ 1.6) ชั้นประเมินผล 2) นักเรียนมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ทางคุณธรรมจริยธรรม เจตคติต่อคุณธรรมจริยธรรม เหตุผลเชิงจริยธรรม และพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ทั้งด้านความซื่อสัตย์สุจริต ด้านความเมตตากรุณาและด้านความมีวินัยในตนเองหลังร่วมกิจกรรมสูงกว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนก่อนร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) แผนการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษามีประสิทธิภาพเท่ากับกับ 81.60/91.50 โดยมีค่าดัชนีประสิทธิผลเท่ากับ 77.77 4. ค่าขนาดคออิทธิพลของแผนการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมที่มีต่อระดับคุณธรรมจริยธรรมทั้ง 3 ด้าน มีค่าอิทธิพลอยู่ระหว่าง 0.51-0.83 ซึ่งหมายความว่าค่าอิทธิพลอยู่ในระดับปานกลางถึงระดับสูง

พนศรา มัทธูรศ (2552, หน้า 115) ได้ศึกษาเรื่อง การนำเสนอกิจกรรมการเรียนการสอน สังคมศึกษา เพื่อศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี ของนักเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในกรุงเทพมหานคร พบว่า การเรียนการสอนสังคมศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีมี 4 ด้าน ที่มีความเหมาะสมมาก ดังนี้คือ

1. กิจกรรมในห้องเรียน

1.1 ด้านทักษะพื้นฐาน คือ การตั้งข้อสมมติฐานเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ และการใช้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงเป็นประเด็นให้นักเรียนอภิปราย

1.2 ด้านจิตใจ คือ ให้ร่วมรับผิดชอบการทำงานกลุ่มใช้กรณีศึกษาโดยนำหลักคุณธรรมมาแก้ไขปัญหาและใช้ตัวแบบบุคคลที่ทำความดีในประวัติศาสตร์ไทย

1.3 ด้านสังคมและวัฒนธรรม คือ การใช้บทบาทสมมติ แสดงการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามประเพณีวัฒนธรรมไทย นำปัญหาสังคมมาเป็นประเด็นในการสอนและให้นักเรียนยกตัวอย่างการปฏิบัติที่ถูกต้องตามหน้าที่พลเมืองของสังคมไทย

1.4 ด้านการเมืองและประชาธิปไตย คือ การใช้กระบวนการกลุ่มอภิปรายแนวทางการปฏิบัติตนตามสิทธิหน้าที่ จัดกิจกรรมจำลองเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของตนตามหลักประชาธิปไตย อธิบายสิทธิ หน้าที่พลเมืองตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ ฝึกการคิดแก้ปัญหา สถานการณ์การเมืองไทยปัจจุบันวิเคราะห์ข้อดีข้อเสีย การเมืองไทยในแต่ละยุคสมัย

2. กิจกรรมเสริมหลักสูตร

2.1 ด้านทักษะพื้นฐาน คือ การทำโครงการสังคมศึกษาบูรณาการร่วมกับวิชาอื่น ๆ จัดทัศนศึกษา ใช้แหล่งวิทยากร และเทคโนโลยีต่างๆ ค้นคว้าข้อมูลและนำเสนอข่าวสารผ่านเสียงตามสายของโรงเรียน

2.2 ด้านจิตใจ คือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาที่ตนนับถือ เชิญวิทยากรมาบรรยายเรื่องค่านิยมในการดำรงชีวิต และฝึกปฏิบัติสมาธิเพื่อขัดเกลาจิตใจตามหลักศาสนา ด้านสังคมและวัฒนธรรม คือ กิจกรรมเข้าร่วมพิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนา จัดทัศนศึกษา เชิงอนุรักษ์โบราณสถาน จัดนิทรรศการหรือป้ายนิเทศให้เห็นความสำคัญของสถาบันหลักของชาติ และจัดประกวดโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

2.3 ด้านการเมืองและประชาธิปไตย คือ การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับวันสำคัญทางการเมืองการปกครองของไทย จัดทัศนศึกษาสถานที่สำคัญเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง และติดตามข่าวสารอย่างสม่ำเสมอ

3. ทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน

3.1 ด้านทักษะพื้นฐาน คือ การใช้แหล่งวิทยากรท้องถิ่นที่เป็นบุคคลและสถานที่ จัดกิจกรรมแข่งขันตอบปัญหาวิชาสังคมศึกษาระหว่างกลุ่มโรงเรียนชุมชนเดียวกัน ด้านจิตใจ จัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์สาธารณประโยชน์ร่วมกับประชาชน และเชิญวิทยากรในชุมชนมาบรรยายเกี่ยวกับประวัติของชุมชน การประเพณีปฏิบัติตนร่วมกับประชาชนในชุมชน ทั้งการบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชน

3.2 ด้านสังคมและวัฒนธรรม คือ การให้นักเรียนร่วมพิธีกรรมทางศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น จัดกิจกรรมในชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรและรักษาสาธารณสุขของชุมชน การรณรงค์ป้องกันยาเสพติดร่วมกับชุมชน สำรวจปัญหาและเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาสังคมของชุมชน เชิญวิทยากรมาบรรยายการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการดำเนินชีวิต ใช้ท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้

3.3 ด้านการเมืองและประชาธิปไตย คือ การจัดทำเอกสารและสิ่งพิมพ์เผยแพร่ความรู้ เรื่องประชาธิปไตยให้ชุมชน องค์กรการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองให้ชุมชน รวมทั้งจัดกิจกรรมส่งเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมทางการเมืองในท้องถิ่น

พนศร มัทธูรศ (2552, หน้า 115) ได้ศึกษาเรื่อง ผลของการใช้กิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักการการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความตระหนักรู้ต่อการเป็นพลเมืองดีของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า 1) นักเรียนที่ได้รับการจัดการสอนแบบการเรียนรู้ด้วยชุดการสอนและวิธีการสอนตามหลักการใช้สมองเป็นฐาน มีค่าเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) นักเรียนที่ได้รับการจัดการสอนแบบการเรียนรู้ด้วยชุดการสอนและวิธีการสอนตามหลักการใช้สมองเป็นฐาน มีค่าเฉลี่ยการตระหนักรู้ต่อการเป็นพลเมืองดีหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) นักเรียนที่ได้รับการจัดการสอนแบบการเรียนรู้ด้วยชุดการสอนและวิธีการสอนตามหลักการใช้สมองเป็นฐานและการเรียนด้วยชุดการสอน มีค่าเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่แตกต่างกัน 4. นักเรียนที่ได้รับการจัดการสอนแบบการเรียนรู้ด้วยชุดการสอนและวิธีการสอนตามหลักการใช้สมองเป็นฐานและการเรียนด้วยชุดการสอนมีค่าเฉลี่ยของการตระหนักรู้ต่อการเป็นพลเมืองดีไม่แตกต่างกัน

ทองพุด ภูสิม (2553, หน้า 175-176) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 กรณีศึกษาโรงเรียนแกดำวิทยาคาร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ผู้ร่วมวิจัยประกอบด้วย ผู้วิจัย ครูโรงเรียนแกดำวิทยาคาร จำนวน 23 คน นักเรียนโรงเรียนแกดำวิทยาคาร 341 คน ผู้ปกครองนักเรียน 319 คน ผลการวิจัยพบว่า สภาพก่อนการดำเนินการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทั้ง 8 ประการของนักเรียนโรงเรียนแกดำวิทยาคาร พบว่า พฤติกรรมโดยรวมของนักเรียนยังไม่เป็นไปตามความต้องการของคณะครูและผู้ปกครอง หลังจากที่ได้พัฒนาโดยใช้กระบวนการวงจรคุณภาพของเดมมิ่ง (PDCA) และการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ระดับพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทั้ง 8 ประการ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เปรียบเทียบก่อนและหลังการพัฒนานั้นเพิ่มในทุกด้าน โดยรวมมีค่าเฉลี่ยระดับพฤติกรรมในแต่ละด้านก่อนการพัฒนา มีค่าเฉลี่ยจากครู 3.50 ผู้ปกครอง 3.49 และนักเรียน 3.69 หลังการพัฒนา พบว่า พฤติกรรมของนักเรียนมีการพัฒนาขึ้นในทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยจากครู 4.49 ผู้ปกครอง 4.48 และนักเรียน 4.49

ศศิรัสมิ์ วีระไวทยะ (2554, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ และนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานสำหรับประเทศไทย ผู้วิจัยใช้การวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์ และการศึกษาภาคสนามในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานที่ผู้ทรงคุณวุฒิคัดเลือก 4 แห่งด้วยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก หลังจากนั้นได้นำข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร การวิจัยภาคสนาม และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ มาวิเคราะห์เพื่อกร่างยุทธศาสตร์ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบในการสนทนากลุ่ม 2 ครั้งก่อนนำเสนอเป็นยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1. แนวคิดและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน พบว่า 1) สถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างสันติภาพภายในและสันติภาพระหว่างบุคคล 2) เครือข่ายความร่วมมือมี 2 รูปแบบ คือ เครือข่ายแนวราบเป็นเครือข่ายที่ดำเนินการเองโดยมีผู้บริหารและนักเรียนเป็นแกนนำ และเครือข่ายแบบผสม ซึ่งเป็นเครือข่ายที่สถานศึกษารับมอบนโยบายและแนวทางการร่วมมือตามที่หน่วยงานต้นสังกัดกำหนดร่วมกับการดำเนินการเอง 3) องค์ประกอบเครือข่ายความร่วมมือประกอบด้วยเครือข่ายภายนอก และเครือข่ายภายในสถานศึกษา 4) วิธีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ประกอบด้วย การแลกเปลี่ยนและการแบ่งปันองค์ความรู้ ทรัพยากรและกิจกรรม 2. สภาพปัญหาภายในสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย ประกอบด้วยปัญหาด้านแกนนำ เครือข่าย ด้านสมาชิกเครือข่าย และด้านกระบวนการ สภาพปัญหาภายนอกสถานศึกษา ได้แก่ ปัญหาด้านหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่วนปัจจัยเงื่อนไขภายในที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ได้แก่ แกนนำเครือข่าย ความรู้ความเข้าใจและบทบาทการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย ความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายช่องทางการสื่อสารและผู้ประสานงานเครือข่าย ปัจจัยเงื่อนไขภายนอก ได้แก่ นโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ชัดเจน และการสนับสนุนจากชุมชน 3. ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานสำหรับประเทศไทย ประกอบด้วย 10 ยุทธศาสตร์ คือ 1) ยุทธศาสตร์การปรับกระบวนการทัศน์การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม 2) ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ 3) ยุทธศาสตร์การค้นพบและใช้ประโยชน์จากเครือข่ายอย่างเต็มศักยภาพ 4) ยุทธศาสตร์การจัดการเครือข่าย 5) ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือ 6) ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาพัฒนานักเรียนเพื่อนักเรียน 7) ยุทธศาสตร์การเชื่อมประสานเครือข่ายภาครัฐและหน่วยงานต่างประเทศ 8) ยุทธศาสตร์การจัดตั้งศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือ 9) ยุทธศาสตร์การสร้างเสริมพลังแกนนำ 10) ยุทธศาสตร์การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์

อภิรดี ศรีสยาม (2554, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาสันติภาพ ที่เน้นการคิดวิเคราะห์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาตามแนวสันติวิธีสำหรับระดับมัธยมศึกษาตอนต้น การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรรายวิชาสันติภาพที่เน้นการคิดวิเคราะห์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาตามแนวสันติวิธีและศึกษาผลของการใช้หลักสูตรรายวิชาสันติภาพที่เน้นการคิดวิเคราะห์ที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาตามแนวสันติวิธีสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ประชากรเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 2 ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาสันติภาพ จำนวน 18 คน เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือ แผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิดวิเคราะห์โดยใช้รูปแบบการสอนสาเหตุและผล (The cause and effect model) ใช้เวลา ในการทดลอง 16 คาบ (สัปดาห์ละ 2 คาบ คาบละ 50 นาที) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาตามแนวสันติวิธีซึ่งมีค่าความเที่ยงของแบบวัดเท่ากับ 0.86 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบน และเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติทดสอบค่าที ผลการวิจัย 1) ได้หลักสูตรรายวิชาสันติภาพ ประกอบด้วย 6 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ โลกแห่งความแตกต่าง สันติภาพนั้นสำคัญไฉน สิทธิมนุษยชนกับสันติภาพ เคารพยอมรับสังคมเป็นสุข ร่วมมือร่วมใจเข้าใจเพื่อสันติ สันติภาพเริ่มต้นด้วยความรัก 2) นักเรียนที่เรียนรายวิชาสันติภาพได้คะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาดีกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เจนณัฐ หล่อศรีสุภชัย (2556, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม เพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมด้านจิตสาธารณะของนักศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมด้านจิตสาธารณะของนักศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยใน 5 ด้าน ได้แก่ จิตแห่งความซื่อสัตย์ จิตแห่งการสังเคราะห์ จิตแห่งการสร้างสรรค์ จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งคุณธรรม วิธีดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ตอน ตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 6 คน ตอนที่ 2 สร้างหลักสูตรฝึกอบรมจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานแล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน วิพากษ์ด้วยการจัดสนทนากลุ่มและประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของหลักสูตรฝึกอบรมอีกครั้งหนึ่งจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 12 คน ตอนที่ 3 ตรวจสอบประสิทธิผลของหลักสูตรฝึกอบรม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 35 คน ซึ่งได้มาด้วยการเลือกแบบเจาะจง แล้วฝึกอบรมตามหลักสูตรเป็นเวลา 4 วัน และทดสอบ

หลังฝึกอบรมด้วยแบบทดสอบจิตสาธารณะและแบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและการทดสอบค่าทีแบบกลุ่มตัวอย่างไม่อิสระกัน ตอนที่ 4 ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรหลังตรวจสอบประสิทธิภาพของหลักสูตร ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1) หลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมด้านจิตสาธารณะของนักศึกษามัธยมศึกษา ตอนปลายสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยประกอบด้วย หลักการและเหตุผลของหลักสูตรที่มุ่งเน้นการกล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาจิตสาธารณะของนักศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย วัตถุประสงค์ของหลักสูตรมุ่งเน้นให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ ความเข้าใจและเจตคติที่ดี ต่อจิตสาธารณะ โครงสร้างของหลักสูตรมุ่งพัฒนาจิตสาธารณะ 5 ด้าน ได้แก่ จิตแห่งความซื่อสัตย์ จิตแห่งการสังเคราะห์ จิตแห่งความสร้างสรรค์ จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งคุณธรรม โดยจัดการอบรม 4 วัน รวมตลอดหลักสูตร 24 ชั่วโมง การจัดกิจกรรมฝึกอบรมมุ่งเน้นการบรรยาย การจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง ตลอดจนศึกษาดูงานนอกสถานที่ เพื่อส่งเสริมแรงจูงใจภายใน การวัดประเมินผลการฝึกอบรม มุ่งการวัดผลประเมินผลทั้งก่อนและหลังการฝึกอบรม โดยหลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดและแต่ละองค์ประกอบของหลักสูตร มีความสอดคล้องกันอยู่ในระดับมาก 2) การฝึกอบรมด้วยหลักสูตรการฝึกอบรม เพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมด้านจิตสาธารณะสามารถทำให้นักศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีจิตสาธารณะ โดยรวม 5 ด้าน ได้แก่ จิตแห่งความซื่อสัตย์ จิตแห่งการสังเคราะห์ จิตแห่ง ความสร้างสรรค์ จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งคุณธรรมสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักศึกษามีความพึงพอใจต่อหลักสูตรอยู่ในระดับมาก

นิพนธ์ ยศดา (2556, หน้า 335-341) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาด้านคุณลักษณะประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 2) สร้างตัวชี้วัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 3) สร้างและพัฒนาชุดกิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และ 4) ทดลองใช้ชุดกิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาปัญหาอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ย จากมากไปน้อย 3 ลำดับแรก คือ ด้านการมีวินัย ด้านความรับผิดชอบ และด้านขยันมุ่งมั่นในการทำงาน 2) ผลการสร้างตัวชี้วัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ได้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ จำนวน 12 ด้าน และมีตัวบ่งชี้ จำนวน 35 ตัวบ่งชี้ 3) ผลการสร้างพัฒนาชุดกิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ได้ชุดกิจกรรม 4 ชุด โดยภาพรวมชุดกิจกรรมมีคุณภาพ

อยู่ในระดับดีมาก 4) ผลการทดลองใช้ชุดกิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ นักเรียน มีพฤติกรรมการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน

วิไลลักษณ์ แก้วจินดา (2556, หน้า 193-195) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม เพื่อเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ และหาประสิทธิผลของ หลักสูตร กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 40 คน ของโรงเรียนประภัสสรวิทยา ที่มีคะแนนความฉลาดทางอารมณ์ต่ำกว่า 140 พบว่า 1) ผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ฯ ได้หลักสูตรเพื่อเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 6 หน่วย ได้แก่ 1.1) ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ 1.2) แนวทางพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ไปสู่ความดี 1.3) แนวทางพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ไปสู่ความเก่ง 1.4) แนวทางพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ไปสู่ความสุข 1.5) การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ แบบองค์รวม 1.6) ประเมินพัฒนาการความฉลาดทางอารมณ์แบบองค์รวมและได้รูปแบบการฝึกอบรม 7 ชั้น สำหรับนำไปใช้ในการฝึกอบรมนักเรียนเพื่อเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ ประกอบด้วย ชั้นที่ 1 สร้างความตระหนัก ชั้นที่ 2 รู้จักเกณฑ์บ่งชี้พัฒนา ชั้นที่ 3 ปฏิบัติการศึกษาตัวแบบ ชั้นที่ 4 สมานมิตรเรียนรู้แบบร่วมมือ ชั้นที่ 5 สะท้อนความคิดแบบอิสระ ชั้นที่ 6 ตรวจสอบผลสะท้อน การพัฒนา ชั้นที่ 7 ประเมินค่าความสำเร็จ 2. ผลการประเมินประสิทธิผลหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ ได้แก่ 2.1) ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยของคะแนนความฉลาดทางอารมณ์ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2.2) ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ของคะแนนความฉลาดทางอารมณ์ของกลุ่มทดลอง โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนหลังฝึกอบรมสูงกว่าก่อน การฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2.3) ผลการประเมินความพึงพอใจ ของนักเรียน กลุ่มทดลองที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับ มัธยมศึกษาตอนต้นมีความพึงพอใจระดับมากขึ้นไป 2.4) ผลการศึกษาผลลัพธ์ ด้วยการติดตาม ความคงทนในการรักษาพฤติกรรมบ่งชี้ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ตอนต้นที่เป็นกลุ่มทดลองภายหลังจากการรับการฝึกอบรมไปแล้วพบว่าอยู่ระดับมาก

สมพล เข้มกำเนิด (2556, หน้า 164-168) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ผู้นำเยาวชนเพชรบูรพาเสริมสร้างจิตสาธารณะ วัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม ผู้นำเยาวชนเพชรบูรพาเสริมสร้างจิตสาธารณะ และประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตร การฝึกอบรมผู้นำเยาวชนเพชรบูรพาเสริมสร้างจิตสาธารณะ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้นำเยาวชนเพชรบูรพาที่ดำรงตำแหน่งประธาน รองประธานหรือกรรมการนักเรียน โรงเรียนสังกัด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 จังหวัดชลบุรี (สพม. 18 จังหวัดชลบุรี) จำนวน 6 คน สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี จำนวน 1 คน และประธาน รองประธานหรือ กรรมการบริหารสภาเด็กและเยาวชน องค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 23 คน รวม 30 คน สถิติที่ใช้ในการวิจัยคือ t -test ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) พบว่า 1) หลักสูตรการฝึกอบรมผู้นำเยาวชนเพชรบูรพา เสริมสร้างจิตสาธารณะ ประกอบด้วย 1.1) วัตถุประสงค์ของหลักสูตร มี 2 ข้อ ได้แก่

1.1.1) เพื่อพัฒนาผู้เข้ารับการอบรมให้มีคุณลักษณะจิตสาธารณะ คือ ความสามารถในการคิด ความรับผิดชอบทั้งส่วนตนและส่วนรวม ความเป็นผู้นำ ผู้ตามที่ดีสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

1.1.2) เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมนำความรู้ ประสบการณ์ไปใช้ในชีวิตจริง 1.2) เนื้อหาวิชา ด้านความรู้ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับจิตสาธารณะการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง การทำงานเชิงระบบ ในลักษณะนักเรียนเป็นนักวิจัย ด้านทักษะ ได้แก่ ความสามารถในการปฏิบัติงานด้านจิตสาธารณะ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และด้านบุคลิกลักษณะ ได้แก่ การทำงานเป็นทีม มนุษย์สัมพันธ์ ความรับผิดชอบ อดทน เสียสละ ความกตัญญู 1.3) กิจกรรมการเรียนการสอน ได้แก่ การจัด ประสบการณ์เรียนรู้ให้เหมาะสมกับเยาวชนในรูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมผ่านกิจกรรม กลุ่มสัมพันธ์ คือ เกมส์ผู้นำ แรลลี่ การประชุมเชิงปฏิบัติการ การระดมสมอง การประชุมกลุ่มย่อย อภิปราย การแสดงบทบาทสมมติ การปฏิบัติงานภาคสนาม การทัศนศึกษา/ การศึกษาดูงาน และการสอนงาน 1.4) การประเมินผล ได้แก่ การสังเกต การฝึกปฏิบัติ การนำเสนอผลงาน และการทดสอบ 1.2) ผลการประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรการฝึกอบรมผู้นำเยาวชนเพชรบูรพาเสริมสร้างจิตสาธารณะ พบว่า 1.2.1) ผู้นำเยาวชนเพชรบูรพาที่เข้ารับการฝึกอบรม ก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยหลังการฝึกอบรมมีความรู้มากกว่าก่อนการฝึกอบรม 1.2.2) ผลการประเมินการอบรมตาม หลักสูตร ได้แก่ การนำเสนอโครงการการอบรมเชิงปฏิบัติการการสังเกตพฤติกรรมการทำงาน ความสามารถในการทำโครงการด้านจิตสาธารณะ ความสำเร็จของหลักสูตร และการติดตาม และประเมินพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงหลังฝึกอบรมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

ดังนั้นในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ที่จำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อนำมากำหนดเป็นพื้นฐานในการสร้างหลักสูตร การกำหนด องค์ประกอบของหลักสูตร โดยศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้เพื่อนำมาใช้ในการ ดำเนินการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ศึกษากระบวนการวิจัย แนวทางการฝึกอบรม โดยดำเนินการ วิจัยเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ซึ่งดำเนินการโดยศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องการจัดการความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้เชี่ยวชาญ และครูผู้สอนวิชา

สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตร ชั้นตอนที่ 3 การนำหลักสูตร
ไปใช้ เป็นการนำหลักสูตรที่ได้จากการประเมินและปรับปรุงร่างหลักสูตรแล้วไปทดลองภาคสนาม
โดยนำไปทดลองปฏิบัติจริงกับกลุ่มตัวอย่าง ชั้นตอนที่ 4 การประเมินผลโดยประเมินผลที่เกิด
ขึ้นกับผู้เรียนหลังจากที่ได้นำหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์
ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ไปใช้

งานวิจัยต่างประเทศ

Peek (1985, p. 374 อ้างถึงใน สุขุม คำแหง, 2553, หน้า 84) ศึกษาพฤติกรรม พบว่า
การที่เด็กจะมีความรู้สึกดีชอบสูงขึ้นอยู่กับการศึกษาจากการสังเกตพฤติกรรมของพ่อแม่
พบว่า ความใส่ใจซึ่งกันและกันระหว่างพ่อ แม่ ลูก การศึกษิน้อยอยู่เสมอ หากให้เหตุผลและ
ความคงเส้นคงวา เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้เกิดความรู้สึกดีชอบสูง ซึ่งการศึกษาเหล่านี้
ตรงกับข้อคิดทางจิตวิทยาที่ว่า การศึกษิน้อยได้ผลและทำให้เด็กมีการควบคุมจากภายในอย่างแท้จริง
จะต้องเป็นการศึกษิน้อยโดยอาศัยความรัก ซึ่งจะทำให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านความรู้สึกดีชอบสูง
ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาการด้านคุณธรรมจริยธรรมทางวินัยอย่างสูงด้วย

Shelly (1996, pp. 1-119) วิจัยเรื่อง Perceptions of the characteristics of good citizenship
by secondary public school teachers in the state of Washington ซึ่งเป็นการศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับ
คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีของครูมัธยมศึกษา โรงเรียนเอกชนในรัฐวอชิงตันซึ่งการศึกษานี้
เป็นการสำรวจโดยการวิจัยพื้นฐานความรู้ในการศึกษาความเป็นพลเมืองของครูมัธยมศึกษา และ
ศึกษาว่าครูมีวิธีปฏิบัติอย่างไรกับนักเรียนเพื่อทำให้นักเรียนเป็นพลเมืองดี โดยทำแบบสอบถาม
เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองของครู 391 คน จากโรงเรียนมัธยมศึกษา 20 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียน
ทางรัฐวอชิงตันตะวันออก 9 โรงเรียน และโรงเรียนในรัฐวอชิงตันตะวันตก 11 โรงเรียน
เป็นโรงเรียนตัวแทนจาก 14 เมืองในรัฐวอชิงตัน โดยศึกษาตัวแปรจากอายุ ครู เพศ พื้นฐาน
ความเป็นมนุษยชาติ ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ วิชาการสอน และระดับการศึกษา ข้อมูลที่ได้รวบรวม
จากแบบสอบถามในการให้ความสำคัญในการเรียน การสอน ซึ่งผู้ปกครองก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มี
ส่วนอบรมความเป็นพลเมืองให้กับเยาวชน ผลการวิจัยพบว่า ครูส่วนใหญ่เชื่อว่า ผู้ใหญ่ไม่สามารถ
เป็นพลเมืองที่ดีทุกคน การเป็นพลเมืองดีนั้นเพราะกลัว การลงโทษมากกว่าการปฏิบัติตนเป็น
ตัวอย่างที่ดีโดยแท้จริง และพบว่าครูที่มีความรู้ในการสอนคุณธรรมจริยธรรมจะมีความสำคัญต่อ
การพัฒนาความเป็นพลเมืองดีให้กับนักเรียน ซึ่งครูส่วนใหญ่ได้แสดงความรู้สึกต่อต้านยาเสพติด
สุราซึ่งเป็นผลกระทบต่อการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้กับเยาวชน

Cary (1970 อ้างถึงใน สุปราณี ไกรวัตนุสรณ์, 2541, หน้า 89) ได้วิจัยเรื่อง Education for
Citizenship in the U.S.S.R. เป็นการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการฝึกอบรม ความเป็นพลเมืองดีแก่เยาวชน

โดยการจัดการสอนในโรงเรียนของรัสเซีย โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา วิธีที่ใช้ในการวิจัยก็คือ การศึกษาวิเคราะห์แบบเรียน วัสดุสิ่งพิมพ์ ที่ได้จากหน่วยงานทางการศึกษาของรัสเซียและการใช้การสังเกต ความคิด ความรู้สึกที่เป็นผล มาจากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปอยู่ในรัสเซีย 2 เดือน ประกอบการวิจัยนี้ด้วย ผลการวิจัยพบว่า ในการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของรัสเซีย พลเมืองจะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และจะต้องผูกพันกับรัฐบาล นักเรียนจะมีความคิดไปในทางที่กำหนด กลุ่มเพื่อมีอิทธิพลต่อเด็ก รัฐบาลจึงพยายามอบรมกลุ่มเพื่อให้เป็นไปในทิศทางที่กำหนดไว้

Becker (1964 อ้างถึงใน สุขุม คำแหง, 2553, หน้า 97) ได้ศึกษาเรื่อง องค์ประกอบเกี่ยวกับการเลี้ยงดูแบบให้ความรักและการควบคุม พบว่า เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบรักมากและมีการควบคุมปานกลางนั้น เป็นเด็กที่มีคุณสมบัติน่าพอใจมากที่สุด เป็นผู้มีลักษณะเป็นมิตร และให้ความร่วมมือกับผู้อื่น เป็นตัวของตัวเอง และมีความคิดสร้างสรรค์ การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมทางวินัยของเด็ก ส่วนผู้ที่ได้รับความรักน้อย และมีการควบคุมมาก จะทำให้สุขภาพไม่ดี อาจจะ ทำให้มีการต่อต้านสูงมีฉันทะนั้นก็ชี้ขาดลบหนีสังคม ผู้ที่ได้รับความรักน้อย แต่มีการควบคุมน้อย ก็จะทำให้ไม่รู้จักรับการควบคุมพฤติกรรมของตนเอง มีความก้าวร้าวสูง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ยังไม่มีหลักสูตรฝึกอบรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะพลเมืองดี ปัญหาพลเมืองยังเป็นปัญหาสำคัญที่ทุกภาคส่วนพยายามหาทางแก้ไข ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี เพื่อแก้ปัญหาพฤติกรรมของเยาวชน โดยในการวิจัยผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ เพื่อใช้ในการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ผู้วิจัยได้ศึกษาการสร้างหลักสูตร การกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตร การฝึกอบรม โดยดำเนินการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ซึ่งดำเนินการโดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การจัดการความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ ระหว่างผู้เชี่ยวชาญและครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตร ขั้นตอนที่ 3 การนำหลักสูตรไปใช้เป็นการนำหลักสูตรที่ได้จากการประเมินและปรับปรุงร่างหลักสูตรแล้วไปทดลองภาคสนาม โดยนำไปทดลองปฏิบัติจริงกับกลุ่มตัวอย่าง ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล โดยประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คุณลักษณะพลเมืองดี และประเมินพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดี จากการสังเกตพฤติกรรมระหว่างปฏิบัติกิจกรรม โดยครูผู้สอน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 2) เพื่อศึกษาผลของการใช้หลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผู้วิจัย ได้ยึดรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ ไทเลอร์ (Tyler, 1949) เป็นหลักและนำมาพิจารณาร่วมกับแนวคิดของนักพัฒนาหลักสูตรท่านอื่น ๆ สรุปเป็นขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอน คือ

ตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

ตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตร

ตอนที่ 3 การนำหลักสูตรไปใช้

ตอนที่ 4 การประเมินผล

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลชุมชนวิมลวิทยา จังหวัดตราด จำนวน 3 ห้องเรียน เนื่องจากข้อจำกัดของนโยบายของโรงเรียนในการนำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมจึงไม่สามารถนำนักเรียนทั้งหมดมาใช้ในการทดลองได้ จึงได้ใช้การสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster random sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลชุมชนวิมลวิทยา จังหวัดตราด จำนวน 2 ห้องเรียน แต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

ในการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ได้แบ่งการดำเนินการเป็น 2 ขั้นตอน คือ

1. การศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

1.1 ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ความหมายของพลเมือง คุณลักษณะพลเมืองดี ปัญหาพลเมือง สภาพสังคมไทยในปัจจุบัน

1.2 ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

1.3 ศึกษาองค์ประกอบของหลักสูตรประเภทของหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตร การฝึกอบรม

2. การจัดการความรู้

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในข้อที่ 1 เป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดการความรู้ และนำมาพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมต่อไป ในขั้นการจัดการความรู้เป็นขั้นตอนการศึกษา รวบรวมความรู้ ซึ่งเป็นความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ ประสบการณ์ในการทำงานของผู้เชี่ยวชาญ และผู้ที่เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรพลเมือง โดยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน เพื่อหาความต้องการจำเป็นและเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความสำคัญ หลักการ จุดมุ่งหมาย หน่วยการเรียนรู้ กระบวนการฝึกอบรม สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล และความคิดเห็นอื่น ๆ โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้

ในการจัดการความรู้ ผู้วิจัยได้กำหนดผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาพลเมืองคือเป็นผู้ร่วมการจัดการความรู้ จำนวน 15 คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วยศึกษานิเทศก์ที่รับผิดชอบกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จำนวน 2 คน เจ้าหน้าที่พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จำนวน 1 คน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและเยาวชน จำนวน 2 คน ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ที่สอนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 10 คน โดยคัดเลือกครูที่ประสบการณ์ในการสอนอย่างน้อย 10 ปี หรือมีผลงานทางวิชาการ

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการจัดการความรู้

เครื่องมือที่ใช้ในการจัดการความรู้ คือ เทปบันทึก แบบบันทึกการจัดการความรู้ กล้องถ่ายภาพ โดยกำหนดประเด็นการจัดการความรู้ ดังนี้ปัญหาพลเมืองไทย สังคมไทยในปัจจุบัน มีอะไรบ้าง แนวทางการแก้ไข ในการพัฒนาหลักสูตรพลเมืองควรมีรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความจำเป็น หลักการจุดมุ่งหมาย หน่วยการเรียนรู้ กระบวนการฝึกอบรม สื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลและข้อเสนอแนะอื่น ๆ

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนออกแบบการจัดการเรียนรู้เป็น 3 ขั้นตอน 1) การเตรียมการ 2) การสร้างความรู้ เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้โดยผู้เชี่ยวชาญและครูกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม 3) การสกัดความรู้ คือ การสรุปมวลความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนความรู้

2.3.1 การเตรียมการเตรียมทีมงาน 3 คน หาคคนที่มีความสนใจ อยากรู้ อยากรู้ แบ่งหน้าที่ในทีม เคนเรื่อง พุคคย จดบันทึก จับประเด็น ซึ่งต้องเข้าใจงานซึ่งกันและกัน เตรียมอุปกรณ์ สื่อ กล้องถ่ายรูป อื่น ๆ ตามประเด็นที่ต้องการศึกษาเตรียมกรอบเนื้อหา ประเด็นศึกษาเนื้อหา พื้นที่ โครงการที่เกี่ยวข้องเตรียมกรอบแนวทางขั้นตอนการศึกษาและกรอบคำถาม เตรียมประเด็นพุดคย เตรียมบุคคล/ กลุ่มเป้าหมายที่จะพุดคยติดต่อประสานงานกับโรงเรียน เทศบาลชุมชนวิมลวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษา จังหวัดตราด และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรพลเมืองดี เพื่อนัดหมายกำหนด วัน เวลา สถานที่ในการจัดการความรู้

2.3.2 การสร้างความรู้การดำเนินกิจกรรมเริ่มต้นด้วยการแนะนำตัว การทำความรู้จักกับผู้ร่วมจัดการความรู้ทุกท่านผู้วิจัยสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ เป็นกันเอง เพื่อเอื้อต่อการจัดการความรู้ที่ดี ผู้วิจัยแนะนำวัตถุประสงค์ของการจัดการความรู้และซักถามข้อมูลตามหัวข้อการศึกษา ให้ผู้ร่วมจัดการความรู้เล่าประสบการณ์จากวิธีการปฏิบัติงานเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนและละเอียดที่สุดให้ได้ข้อมูลครบถ้วนทุกประเด็น ได้แก่ ปัญหาพลเมืองและการจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยมีสาระเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความสำคัญ หลักการ จุดมุ่งหมาย หน่วยการฝึกอบรม กระบวนการฝึกอบรม สื่อการฝึกอบรมและการวัดและประเมินผล โดยตลอดระยะเวลาการสนทนามีการจดบันทึกคำสนทนาควบคู่กันไป

2.3.3 การสกัดความรู้ผู้วิจัยและผู้ร่วมจัดการความรู้ร่วมกันวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปลความรู้ที่ได้จากการจัดการความรู้ตามประเด็นที่กำหนด

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการจัดการความรู้มาวิเคราะห์ โดยสร้างข้อสรุปการวิเคราะห์ เนื้อหาตามประเด็นที่ตั้งคำถามไว้ เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดีโดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ต่อไป

ตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตร

การดำเนินงานในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยออกแบบและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในตอนต้น มากำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมและกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรฝึกอบรม การดำเนินงานในขั้นตอนนี้เป็นการสร้างหลักสูตรให้สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จัดเตรียมไว้ในขั้นแรก โดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 3 ส่วน คือ การกำหนดโครงสร้างหลักสูตร การประเมินโครงสร้างหลักสูตร และการปรับปรุงโครงสร้างหลักสูตร มีรายละเอียด ดังนี้

1. การกำหนดโครงสร้างหลักสูตร

ในส่วนนี้ เป็นการกำหนดรายละเอียดของส่วนประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร การฝึกอบรม โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1.1 เขียนความเป็นมาสภาพปัญหาและความจำเป็นในการสร้างหลักสูตรฝึกอบรม กำหนดขึ้นโดยพิจารณาจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรมองค์ประกอบของหลักสูตร ประเภทของหลักสูตรการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม และการจัดการความรู้จากผู้เชี่ยวชาญและครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

1.2 กำหนดหลักการของหลักสูตร โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความจำเป็นว่าเมื่อดำเนินการจนบรรลุวัตถุประสงค์แล้วจะสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้

1.3 กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โดยพิจารณาความต้องการจำเป็นในการพัฒนา หลักสูตรแล้วนำมากำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและหลักการ ของหลักสูตรว่าเมื่อดำเนินการตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแล้วจะสามารถบรรลุเป้าหมาย ของหลักสูตร

1.4 กำหนดหน่วยการฝึกอบรม โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย ของหลักสูตร โดยในแต่ละหน่วยการฝึกอบรม ประกอบด้วยส่วนย่อย ๆ 5 ส่วน ดังนี้

1.4.1 จุดประสงค์การเรียนรู้แต่ละหน่วยการฝึกอบรม กำหนดขึ้นให้สอดคล้อง กับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรหรือเป็นเกณฑ์ในแต่ละหน่วยการฝึกอบรม เมื่อผู้เรียนเข้ารับ การฝึกอบรมบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ทุกหน่วยแล้ว ขอมส่งผลให้การฝึกอบรมบรรลุ จุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่ได้กำหนดไว้

1.4.2 เนื้อหาแต่ละหน่วยการฝึกอบรมกำหนดขึ้นให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ การเรียนรู้ในแต่ละหน่วยการฝึกอบรมเป็นขอบเขต และดำเนินการจัดอันดับความสำคัญ ของเนื้อหาวิชา

1.4.3 กิจกรรมการเรียนรู้แต่ละหน่วยการฝึกอบรมกำหนดขึ้นให้สอดคล้อง กับเนื้อหาในแต่ละหน่วยการฝึกอบรม ประกอบกับพิจารณาความพร้อมและพื้นฐานของผู้เรียน การจัดการกิจกรรมมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงธรรมชาติความต้องการ และความแตกต่างของผู้เรียน

1.4.4 สื่อการฝึกอบรมแต่ละหน่วยการฝึกอบรมกำหนดขึ้นให้สอดคล้องกับ เนื้อหา จุดประสงค์การเรียนรู้ และกิจกรรมการฝึกอบรม

1.4.5 การวัดและประเมินผลแต่ละหน่วยการฝึกอบรม กำหนดขึ้นให้สอดคล้องกับเนื้อหา จุดประสงค์การเรียนรู้และกิจกรรมการฝึกอบรม

1.5 กระบวนการฝึกอบรมโดยพิจารณาให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและเนื้อหาของหลักสูตร เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โดยให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เน้นกระบวนการกลุ่ม

1.6 สื่อการฝึกอบรมโดยพิจารณาให้สอดคล้องกับเนื้อหา กระบวนการฝึกอบรม และผู้เข้ารับการฝึกอบรม

1.7 การวัดและประเมินผลแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1.7.1 ความรู้โดยพิจารณาจากการประเมินผลก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรมและประเมินหลังการฝึกอบรมโดยเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรม

1.7.2 คุณลักษณะพลเมืองดี โดยพิจารณาจากการประเมินผลก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรมและประเมินหลังการฝึกอบรมโดยเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดี

1.7.3 พฤติกรรมความเป็นพลเมืองดี

1.7.3.1 การสังเกตพฤติกรรมระหว่างปฏิบัติกิจกรรม เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดี

1.7.3.2 การประเมินพฤติกรรมตนเอง โดยประเมินก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบประเมินพฤติกรรมตนเอง

1.7.4 ความพึงพอใจโดยพิจารณาจากผลการประเมินผลหลังฝึกอบรม เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบประเมินความพึงพอใจในการฝึกอบรม

2. การประเมินโครงสร้างหลักสูตร

การประเมินโครงสร้างหลักสูตรนี้เป็นการประเมินหลักสูตรก่อนนำไปทดลองใช้เพื่อศึกษาข้อบกพร่องและทำการแก้ไขปรับปรุง โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 วัตถุประสงค์ของการประเมิน

การประเมินความสอดคล้องขององค์ประกอบของหลักสูตร เพื่อพิจารณาความสอดคล้องขององค์ประกอบต่าง ๆ ในโครงสร้างหลักสูตร

2.2 กำหนดผู้ประเมินโครงสร้างหลักสูตร

ผู้ทำหน้าที่ประเมินโครงสร้างหลักสูตรประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตรด้านการสอนสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และด้านการวัดและประเมินผล

จำนวน 5 คน (รายละเอียดในภาคผนวก ก) ผู้เชี่ยวชาญชุดนี้ได้ทำการประเมินความสอดคล้องระหว่างองค์ประกอบของหลักสูตร ผลการประเมินความสอดคล้องของโครงสร้างหลักสูตรที่ก่อบรม ดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ความสอดคล้องของโครงสร้างหลักสูตรที่ก่อบรมตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

รายการประเมิน		ดัชนีความ สอดคล้อง	ความหมาย
1	หลักการของหลักสูตร		
1.1	สภาพปัญหาและความจำเป็นที่ต้องพัฒนาหลักสูตร	1.00	สอดคล้อง
1.2	หลักการสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความจำเป็น	1.00	สอดคล้อง
1.3	แนวทางแก้ปัญหาโดยการฝึกอบรมมีความเหมาะสม	1.00	สอดคล้อง
2	จุดมุ่งหมายของหลักสูตร		
2.1	สอดคล้องกับหลักการ	.80	สอดคล้อง
2.2	ความเป็นไปได้ของจุดมุ่งหมาย	1.00	สอดคล้อง
2.3	สามารถปฏิบัติได้ในเวลาที่กำหนด	1.00	สอดคล้อง
2.4	ความเหมาะสมกับนักเรียนที่อบรม	1.00	สอดคล้อง
3	เนื้อหาของหลักสูตร		
3.1	ตอบสนองจุดมุ่งหมายของหลักสูตร	1.00	สอดคล้อง
3.2	เนื้อหาเหมาะสมกับเวลา	1.00	สอดคล้อง
3.3	มีความยากง่ายพอเหมาะ	1.00	สอดคล้อง
3.4	น่าสนใจและมีประโยชน์ต่อนักเรียน	.80	สอดคล้อง
4	กระบวนการฝึกอบรม		
4.1	สอดคล้องและเหมาะสมกับเนื้อหา	.80	สอดคล้อง
4.2	กระบวนการจัดกิจกรรมเป็นไปตามลำดับขั้นตอน	1.00	สอดคล้อง
4.3	เหมาะสมกับเวลาที่จัดกิจกรรม	.80	สอดคล้อง
4.4	นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม	.80	สอดคล้อง
4.5	ความน่าสนใจของกิจกรรม	1.00	สอดคล้อง

ตารางที่ 9 (ต่อ)

	รายการประเมิน	ดัชนีความ สอดคล้อง	ความหมาย
5	สื่อประกอบการฝึกอบรม		
	5.1 สอดคล้องกับกระบวนการฝึกอบรม	1.00	สอดคล้อง
	5.2 สื่อช่วยให้กิจกรรมบรรลุจุดมุ่งหมาย	1.00	สอดคล้อง
6	การวัดผลและประเมินผล		
	6.1 สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร	.80	สอดคล้อง
	6.2 วัดได้ครอบคลุมเนื้อหา	.80	สอดคล้อง
7	หน่วยการฝึกอบรม		
	7.1 หน่วยการฝึกอบรมที่ 1 รักษาติ ยึดมั่นศาสนา จงรักภักดีพระมหากษัตริย์		
	7.1.1 จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสอดคล้องกับ จุดประสงค์การฝึกอบรม	1.00	สอดคล้อง
	7.1.2 เนื้อหาสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม	1.00	สอดคล้อง
	7.1.3 กิจกรรมการฝึกอบรมสอดคล้องเนื้อหา	.80	สอดคล้อง
	7.1.4 สื่อสอดคล้องกับกิจกรรมการฝึกอบรม	1.00	สอดคล้อง
	7.1.5 การวัดผลสอดคล้องกับจุดประสงค์	1.00	สอดคล้อง
	7.2 หน่วยการฝึกอบรมที่ 2 ซื่อสัตย์สุจริต		
	7.2.1 จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสอดคล้องกับ จุดประสงค์การฝึกอบรม	1.00	สอดคล้อง
	7.2.2 เนื้อหาสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม	1.00	สอดคล้อง
	7.2.3 กิจกรรมการฝึกอบรมสอดคล้องเนื้อหา	.80	สอดคล้อง
	7.2.4 สื่อสอดคล้องกับกิจกรรมการฝึกอบรม	.80	สอดคล้อง
	7.2.5 การวัดผลสอดคล้องกับจุดประสงค์	.80	สอดคล้อง
	7.3 หน่วยการฝึกอบรมที่ 3 มีวินัย		
	7.3.1 จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสอดคล้องกับ จุดประสงค์การฝึกอบรม	1.00	สอดคล้อง
	7.3.2 เนื้อหาสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม	1.00	สอดคล้อง

ตารางที่ 9 (ต่อ)

รายการประเมิน	ดัชนีความ สอดคล้อง	ความหมาย
7.3.3 กิจกรรมการฝึกอบรมสอดคล้องเนื้อหา	.80	สอดคล้อง
7.3.4 สื่อสอดคล้องกับกิจกรรมการฝึกอบรม	.80	สอดคล้อง
7.3.5 การวัดผลสอดคล้องกับจุดประสงค์	1.00	สอดคล้อง
7.4 หน่วยการฝึกอบรมที่ 4 มุ่งมั่นตั้งใจ		
7.4.1 จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม	1.00	สอดคล้อง
7.4.2 เนื้อหาสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม	1.00	สอดคล้อง
7.4.3 กิจกรรมการฝึกอบรมสอดคล้องเนื้อหา	1.00	สอดคล้อง
7.4.4 สื่อสอดคล้องกับกิจกรรมการฝึกอบรม	1.00	สอดคล้อง
7.4.5 การวัดผลสอดคล้องกับจุดประสงค์	1.00	สอดคล้อง
7.5 หน่วยการฝึกอบรมที่ 5 รักความเป็นไทย		
7.5.1 จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม	1.00	สอดคล้อง
7.5.2 เนื้อหาสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม	1.00	สอดคล้อง
7.5.3 กิจกรรมการฝึกอบรมสอดคล้องเนื้อหา	.80	สอดคล้อง
7.5.4 สื่อสอดคล้องกับกิจกรรมการฝึกอบรม	1.00	สอดคล้อง
7.5.5 การวัดผลสอดคล้องกับจุดประสงค์	.80	สอดคล้อง
7.6 หน่วยการฝึกอบรมที่ 6 เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์		
7.6.1 จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม	1.00	สอดคล้อง
7.6.2 เนื้อหาสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม	.80	สอดคล้อง
7.6.3 กิจกรรมการฝึกอบรมสอดคล้องเนื้อหา	.80	สอดคล้อง
7.6.4 สื่อสอดคล้องกับกิจกรรมการฝึกอบรม	1.00	สอดคล้อง
7.6.5 การวัดผลสอดคล้องกับจุดประสงค์	1.00	สอดคล้อง

ตารางที่ 9 (ต่อ)

รายการประเมิน	ดัชนีความ สอดคล้อง	ความหมาย
7.7 หน่วยการฝึกอบรมที่ 7 เคารพสิทธิ เสรีภาพ ภูษาที่		
7.7.1 จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสอดคล้องกับ จุดประสงค์การฝึกอบรม	1.00	สอดคล้อง
7.7.2 เนื้อหาสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม	1.00	สอดคล้อง
7.7.3 กิจกรรมการฝึกอบรมสอดคล้องเนื้อหา	.80	สอดคล้อง
7.7.4 สื่อสอดคล้องกับกิจกรรมการฝึกอบรม	1.00	สอดคล้อง
7.7.5 การวัดผลสอดคล้องกับจุดประสงค์	.80	สอดคล้อง
7.8 หน่วยการฝึกอบรมที่ 8 รับผิดชอบต่อสังคม		
7.8.1 จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสอดคล้องกับ จุดประสงค์การฝึกอบรม	1.00	สอดคล้อง
7.8.2 เนื้อหาสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม	1.00	สอดคล้อง
7.8.3 กิจกรรมการฝึกอบรมสอดคล้องเนื้อหา	1.00	สอดคล้อง
7.8.4 สื่อสอดคล้องกับกิจกรรมการฝึกอบรม	1.00	สอดคล้อง
7.8.5 การวัดผลสอดคล้องกับจุดประสงค์	.80	สอดคล้อง
เฉลี่ย	.93	สอดคล้อง

จากตารางที่ 9 พบว่า การประเมินความสอดคล้องของโครงสร้างหลักสูตรฝึกอบรม โดยผู้เชี่ยวชาญได้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง .80-1.00 โดยรวมเท่ากับ .93 ซึ่งทุกรายการประเมินสูงกว่า .60 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แสดงว่า องค์ประกอบของโครงสร้างหลักสูตรทุกรายการที่ประเมินมีความสอดคล้องกันเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด

2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน

แบบประเมินความสอดคล้องขององค์ประกอบของหลักสูตร เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีลักษณะเป็นแบบสอบถามชนิดประมาณค่า (Rating scale) 3 ระดับ คือ สอดคล้อง ไม่แน่ใจ ไม่สอดคล้อง องค์ประกอบที่ทำการประเมินคือ สภาพปัญหาและความจำเป็นหลักการของหลักสูตรจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเนื้อหาของหลักสูตรกิจกรรมการฝึกอบรม ระยะเวลา สื่อการฝึกอบรมและการวัดและประเมินผล

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบประเมิน โครงร่างหลักสูตร นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปของดัชนีความสอดคล้อง มีรายละเอียดดังนี้

2.4.1 ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบประเมินความสอดคล้องระหว่างองค์ประกอบหลักสูตรที่ได้รับ ได้แบบประเมินความสอดคล้องระหว่างองค์ประกอบหลักสูตรจำนวน 5 ชุด

2.4.2 กำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาโดยนำผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนนำมาแปลงเป็นคะแนนได้ ดังนี้

สอดคล้อง กำหนดคะแนนเป็น 1

ไม่แน่ใจ กำหนดคะแนนเป็น 0

ไม่สอดคล้อง กำหนดคะแนนเป็น -1

จากนั้นนำมาแทนค่าในสูตรดัชนีหาความสอดคล้องเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา ซึ่งคำนวณได้จากสูตร IOC (Index of item-objective congruence)

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC แทน ค่าดัชนีความสอดคล้อง

$\sum R$ แทน ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

ถ้าได้ค่าดัชนีความสอดคล้องมากกว่าหรือเท่ากับ .60 ถือว่า อยู่ในเกณฑ์ที่ใช้ได้ ผลการประเมินความสอดคล้องของโครงร่างหลักสูตรโดยการวิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้องระหว่างองค์ประกอบของหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง .80-1.00 เป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

3. การปรับปรุงโครงร่างหลักสูตร มีรายละเอียดดังนี้

ผลการประเมินโครงร่างหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญพบว่ามีความสอดคล้องทุกองค์ประกอบและผู้วิจัยได้ปรับปรุงโครงร่างหลักสูตรฉบับร่างตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปทดลองใช้ ดังนี้

3.1 กระบวนการฝึกอบรม ได้จัดเรียงลำดับขั้นตอนการทำกิจกรรม ระยะเวลาในการทำกิจกรรมการฝึกอบรมแต่ละหน่วยการฝึกอบรม ปรับปรุงด้านภาษาในหน่วยการฝึกอบรมแต่ละหน่วยการฝึกอบรมให้สะดวก

3.2 การวัดผลและประเมินผล ปรับเครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผล ให้เรียงสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร นำแบบวัดและประเมินผลมาใส่ในหลัง หน่วยการฝึกอบรม

3.3 หน่วยการฝึกอบรมที่ 1 ปรับกิจกรรมให้เน้นทั้งเรื่องชาติ ศาสนา และ พระมหากษัตริย์ และแก้ไขกิจกรรมเกี่ยวกับศาสนาให้หลากหลาย ครอบคลุมทุกศาสนา

3.4 หน่วยการฝึกอบรมที่ 2 และหน่วยการฝึกอบรมที่ 3 ปรับอธิบายกิจกรรมเกม ให้ละเอียด ชัดเจนและระบุสื่อที่ใช้ในกิจกรรม

3.5 หน่วยการฝึกอบรมที่ 5 ปรับกิจกรรมบางกิจกรรมออก และเสริมกิจกรรม ที่แสดงออกถึงความเป็นไทยให้มากขึ้น

3.6 หน่วยการฝึกอบรมที่ 7 และหน่วยการฝึกอบรมที่ 8 ปรับกิจกรรมให้สอดคล้อง กับเนื้อหาและปรับปรุงภาษา

ตอนที่ 3 การนำหลักสูตรไปใช้

การดำเนินงานในขั้นนี้ เป็นการนำหลักสูตรที่ได้จากการประเมินและปรับปรุง ร่างหลักสูตรแล้วไปทดลองภาคสนาม โดยนำไปทดลองปฏิบัติจริงกับกลุ่มตัวอย่าง แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 2 ส่วน คือ การทดลองใช้หลักสูตรนำร่องและการทดลองใช้ หลักสูตร มีรายละเอียดดังนี้

1. การทดลองใช้หลักสูตรนำร่อง มีรายละเอียด ดังนี้

1.1 วัตถุประสงค์ของการนำหลักสูตรฝึกอบรมไปทดลองใช้นำร่อง เพื่อนำหลักสูตรฝึกอบรมไปทดลองศึกษานำร่อง เพื่อศึกษาประสิทธิภาพ ของหลักสูตรฝึกอบรม ตลอดจนศึกษาปัญหาและอุปสรรคระหว่างการใช้หลักสูตร

1.2 กลุ่มนักเรียนที่ทดลองใช้หลักสูตรนำร่อง
กลุ่มนักเรียนที่ทดลองใช้หลักสูตรนำร่อง คือ นักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง คือ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 49 จังหวัดตราด ปีการศึกษา 2558 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 26 คน

1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองใช้หลักสูตรนำร่อง ประกอบด้วย

1.3.1 แผนการฝึกอบรมตามหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

1.3.2 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรม

1.3.3 แบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดี

1.3.4 แบบสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดี

1.3.5 แบบประเมินพฤติกรรมตนเอง

1.3.6 แบบประเมินความพึงพอใจในการฝึกอบรม

1.4 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในหลักสูตรนำร่อง

1.4.1 แผนการฝึกอบรมตามหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

1.4.1.1 ศึกษาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดีโดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

1.4.1.2 สร้างแผนการฝึกอบรม ซึ่งประกอบด้วย ชื่อเรื่อง เวลา จุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการฝึกอบรม สื่อการฝึกอบรม และการวัดและประเมินผล

1.4.1.3 นำแผนการฝึกอบรมที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความสอดคล้องขององค์ประกอบหลักสูตร

1.4.1.4 นำแผนการฝึกอบรมที่ปรับปรุงแล้วส่งให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน พิจารณาความสอดคล้อง โดยใช้มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ .93

1.4.1.5 นำแผนการฝึกอบรมที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว นำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

1.4.1.6 นำแผนการฝึกอบรมที่ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ไปทดสอบกับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 49 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 26 คน

1.4.2 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรม ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรม โดยมีขั้นตอนตามลำดับ ดังนี้

1.4.2.1 ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับวิธีการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมและเอกสารเกี่ยวกับการประเมินผล

1.4.2.2 ศึกษาเนื้อหาและจุดมุ่งหมายในหลักสูตร เพื่อสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมให้ครอบคลุมเนื้อหา

1.4.2.3 สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรม แบบปรนัย ชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 66 ข้อ ดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 รายละเอียดเนื้อหาและพฤติกรรมทดสอบในแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์

พฤติกรรม เนื้อหา	ความรู้ ความจำ	ความเข้าใจ	การนำไปใช้	การ วิเคราะห์	การ สังเคราะห์	การประเมิน ค่า	รวม
1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์	1	1	1	2	-	1	6
2. ชื่อสัตว์สุจริต	-	1	1	-	2	2	6
3. มีวินัย	1	2	1	1	1	-	6
4. ใฝ่เรียนรู้	-	1	2	1	-	2	6
5. อยู่อย่างพอเพียง	2	1	1	1	-	1	6
6. มุ่งมั่นในการทำงาน	2	1	1	1	1	-	6
7. รักความเป็นไทย	2	2	1	1	-	-	6
8. จิตสาธารณะ	1	1	1	1	1	1	6
9. เคารพศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์	-	2	1	1	2	-	6
10. เคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาของสังคม ที่เป็นธรรม	2	2	1	-	1	-	6
11. รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม	1	1	2	1	1	-	6
			รวม				66

1.4.2.4 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความสอดคล้องของเนื้อหา ปรับข้อคำถามตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

1.4.2.5 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ที่ปรับปรุงแล้วส่งให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบในลักษณะในด้านการใช้คำถาม ตัวเลือก ความสอดคล้องและความถูกต้องทางด้านภาษา แล้วหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) พบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ .88 (รายละเอียดในภาคผนวก ค) ซึ่งคัดเลือกข้อที่มีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ .60 แล้วนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรม

1.4.2.6 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมที่ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญไปทดสอบกับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

ปีที่ 2 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 49 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 26 คน นำมาวิเคราะห์หาค่าความน่าจะเป็นรายข้อ โดยการหาค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) คัดเลือกแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมที่มีค่าความยากง่าย .50-.77 และค่าอำนาจจำแนก .41-.67 ได้จำนวน 55 ข้อ (รายละเอียดในภาคผนวก ค)

1.4.2.7 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมที่สร้างขึ้น โดยใช้สูตร KR-20 ของคูเดอร์-ริชาร์ดสัน (Kuder-Richardson) (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538, หน้า 197-198) พบว่า มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ.95

1.4.2.8 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจริง

1.4.3 แบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดี เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีลักษณะกำหนดสถานการณ์จำลอง โดยให้ผู้เรียนใช้เหตุผลในการพิจารณาเลือกคำตอบ จำนวน 77 ข้อ มีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

1.4.3.1 ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับวิธีการสร้างแบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดี เพื่อนำมากำหนดเป็นเนื้อหาสำหรับสร้างแบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดีให้สอดคล้องครอบคลุมกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรฝึกอบรม

1.4.3.2 สร้างแบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดีชนิดเลือกตอบให้ครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมดที่กำหนดไว้ ประกอบด้วยคำถามกับคำตอบ ซึ่งคำถามเขียนเป็นสถานการณ์ที่คล้ายหรือเลียนแบบสถานการณ์จริง แล้วให้นักเรียนตอบปัญหาจากสถานการณ์นั้นว่าถ้าสมมตินักเรียนเป็นบุคคลในสถานการณ์นั้นจะเลือกทำอะไร หรือมีความรู้สึกอย่างไร คำตอบมีให้เลือกตอบ 5 ตัวเลือก โดยยึดระดับการจำแนกเจตพิสัยตามแนวคิดของ Krathwohl, Bloom, and Masia (1964, pp. 176-185) ออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่ 1) การรับรู้ (Receiving) 2) การตอบสนอง (Responding) 3) การสร้างคุณค่า (Valuing) 4) การจัดระบบ (Organization) และ 5) การสร้างคุณลักษณะ จากค่านิยม (Characterization by a value or value complex) การตรวจคำตอบให้น้ำหนัก ดังนี้

ให้ 5 คะแนน สำหรับตัวเลือกที่แสดงถึงการสร้างคุณลักษณะจากค่านิยม การยอมรับค่านิยม การสร้างลักษณะนิสัย หรือคำนึงถึงคุณค่าของการกระทำ

ให้ 4 คะแนน สำหรับตัวเลือกที่แสดงถึงการรวบรวมค่านิยม ตอบสนอง โดยการยึดเอาการปฏิบัติตามระเบียบสังคม

ให้ 3 คะแนน สำหรับตัวเลือกที่แสดงถึงการสร้างคุณค่า เชื่อว่าสิ่งนั้นควรจะยอมรับ

ให้ 2 คะแนน สำหรับตัวเลือกที่แสดงถึงการตอบสนองโดยยึดเอาความเต็มใจ หรือความพอใจ

ให้ 1 คะแนน สำหรับตัวเลือกที่แสดงถึงการรับรู้

ตารางที่ 11 รายละเอียดแบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดี

คุณลักษณะพลเมืองดี	จำนวนข้อ
1. รักษาดี ศาสน์ กษัตริย์	7
2. ซื่อสัตย์สุจริต	7
3. มีวินัย	7
4. ใฝ่เรียนรู้	7
5. อยู่อย่างพอเพียง	7
6. มุ่งมั่นในการทำงาน	7
7. รักความเป็นไทย	7
8. จิตสาธารณะ	7
9. เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	7
10. เคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม	7
11. รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม	7
รวม	77

1.4.3.3 นำแบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดีที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความสอดคล้องของเนื้อหา ปรับข้อคำถามตามข้อเสนอแนะ ของอาจารย์ที่ปรึกษา

1.4.3.4 นำแบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดี ที่ปรับปรุงแล้วส่งให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบด้านการใช้คำถาม ตัวเลือก ความสอดคล้องระหว่างจุดประสงค์กับ พฤติกรรมที่ต้องการวัดและความถูกต้องทางด้านภาษา โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) พบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ .85 (รายละเอียดในภาคผนวก ค) โดยคัดเลือกข้อที่มีค่าดัชนี ความสอดคล้องมากกว่าหรือเท่ากับ .60 ได้จำนวน 66 ข้อ ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

1.4.3.5 นำแบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดีที่ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของ ผู้เชี่ยวชาญไปทดสอบกับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 49 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 26 คน แล้วนำผลการตรวจสอบวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดีที่สร้างขึ้น โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ตามวิธีของครอนบัค (Cronbach, 1970, p. 161) พบว่ามีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ.78

1.4.3.6 นำแบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดีไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจริง

1.4.4 แบบสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดี ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดี โดยมีขั้นตอนตามลำดับ ดังนี้

1.4.4.1 ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับวิธีการสร้างแบบสังเกตพฤติกรรมและเอกสารเกี่ยวกับการประเมินผล

1.4.4.2 ศึกษาเนื้อหาและจุดมุ่งหมายในหลักสูตร เพื่อกำหนดพฤติกรรมที่ต้องการสังเกต

1.4.4.3 สร้างแบบประเมินพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดีตามพฤติกรรมบ่งชี้ในแต่ละหน่วยการฝึกอบรม โดยครูเป็นผู้สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนขณะดำเนินกิจกรรมในแต่ละหน่วยการฝึกอบรมว่ามีพฤติกรรมที่กำหนดหรือไม่ ซึ่งถือเกณฑ์ปฏิบัติเป็น 1 คะแนน ไม่ปฏิบัติเป็น 0 คะแนน

1.4.4.4 นำแบบสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดีที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความสอดคล้องของเนื้อหา ปรับข้อความตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

1.4.4.5 นำแบบสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดีที่ปรับปรุงแล้วส่งให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบในลักษณะโครงสร้างของเนื้อหาและความถูกต้องทางด้านภาษา โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) (รายละเอียดในภาคผนวก ค)

1.4.4.6 นำแบบสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดีที่ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญไปทดสอบกับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 49 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 26 คน แล้วนำผลการตรวจสอบวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดีที่สร้างขึ้น โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ตามวิธีของครอนบัค (Cronbach, 1970, p. 161) พบว่า มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ.82

1.4.4.7 นำแบบสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดีที่ได้ไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจริง

1.4.5 แบบประเมินพฤติกรรมตนเอง ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบประเมินพฤติกรรมตนเอง โดยมีขั้นตอนตามลำดับ ดังนี้

1.4.5.1 ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับวิธีการสร้างแบบประเมินตนเอง

1.4.5.2 กำหนดพฤติกรรมย่อยของคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี

ทั้ง 11 คุณลักษณะ

1.4.5.3 สร้างแบบประเมินพฤติกรรมตนเองตามพฤติกรรมย่อยที่กำหนด โดยแบ่งการกระทำพฤติกรรมออกเป็น 4 ระดับ คือ ปฏิบัติเป็นประจำปฏิบัติเป็นบางครั้ง ปฏิบัติน้อยและไม่เคยปฏิบัติการตรวจให้คะแนนเป็น 3, 2, 1 และ 0 จำนวน 110 ข้อ

1.4.5.4 นำแบบประเมินพฤติกรรมตนเองที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความสอดคล้องของเนื้อหา ปรับข้อพฤติกรรมตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

1.4.5.5 นำแบบประเมินพฤติกรรมตนเองที่ปรับปรุงแล้วส่งให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความตรงของโครงสร้างเนื้อหาและความถูกต้องทางด้านภาษา โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) (รายละเอียดในภาคผนวก ค)

1.4.5.6 นำแบบประเมินพฤติกรรมตนเองที่ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญไปทดสอบกับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 49 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 26 คน แล้วนำผลการตรวจสอบวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบประเมินพฤติกรรมตนเองที่สร้างขึ้น โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach, 1970, p. 161) พบว่า มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .97

1.4.5.7 นำแบบประเมินพฤติกรรมตนเองที่ได้ไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจริง

1.4.6 แบบประเมินความพึงพอใจในการฝึกอบรม ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบประเมินความพึงพอใจในการฝึกอบรม โดยมีขั้นตอนตามลำดับ ดังนี้

1.4.6.1 สร้างแบบประเมินความพึงพอใจในการฝึกอบรม จำนวน 15 ข้อ เป็นแบบสอบถามชนิดประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ ดังนี้

5 หมายถึง ระดับความพึงพอใจมากที่สุด

4 หมายถึง ระดับความพึงพอใจมาก

3 หมายถึง ระดับความพึงพอใจปานกลาง

2 หมายถึง ระดับความพึงพอใจน้อย

1 หมายถึง ระดับความพึงพอใจน้อยที่สุด

1.4.6.2 นำแบบประเมินความพึงพอใจในการฝึกอบรมไปทดสอบกับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 49 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 26 คน ซึ่งเป็นนักเรียนที่ทดลองใช้นำร่องแล้วนำมาผลตรวจให้คะแนนแปลผลดังนี้

4.51-5.00 หมายถึง มีความพึงพอใจมากที่สุด

3.51-4.50 หมายถึง มีความพึงพอใจมาก

2.51-3.50 หมายถึง มีความพึงพอใจปานกลาง

1.51-2.50 หมายถึง มีความพึงพอใจน้อย

1.00-1.50 หมายถึง มีความพึงพอใจน้อยที่สุด

ผลการประเมินความพึงพอใจ พบว่า มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจเท่ากับ 4.14 แสดงว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

1.4.5.7 นำแบบประเมินพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดีที่ได้ไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจริง

1.5 การดำเนินการทดลองใช้หลักสูตรนำร่อง

ในการดำเนินการฝึกอบรมกับกลุ่มตัวอย่างทดลองใช้หลักสูตรนำร่อง ผู้วิจัยได้ดำเนินการเหมือนกับการทดลองใช้หลักสูตรจริง โดยใช้ระยะเวลาในการฝึกอบรม 3 วัน ประกอบด้วยการประชุมพิเศษ การชี้แจงวัตถุประสงค์ของการเข้ารับการฝึกอบรม ทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมแบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดี และแบบประเมินพฤติกรรมตนเอง ก่อนการฝึกอบรมดำเนินการฝึกอบรมตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ในการจัดกิจกรรมผู้วิจัยได้แบ่งหน่วยการเรียนรู้เป็น 8 หน่วยการฝึกอบรม โดยแบ่งกลุ่มนักเรียนเวียนเข้าหน่วยการฝึกอบรมจนครบ 8 หน่วย ในแต่ละหน่วยการฝึกอบรมจะมีการสังเกตพฤติกรรม และเมื่อเสร็จสิ้นการฝึกอบรม ผู้วิจัยให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างทดลองใช้หลักสูตรนำร่องทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมแบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดี แบบประเมินความพึงพอใจในการฝึกอบรม และทำแบบประเมินพฤติกรรมตนเองหลังจากอบรมเสร็จสิ้นไป 2 อาทิตย์

ตารางที่ 12 กำหนดการฝึกอบรม

เวลา	กิจกรรม
วันที่ 1	
8.00-8.30 น.	รายงานตัว
8.30-8.45 น.	พิธีเปิดการฝึกอบรม
8.45-9.00 น.	กิจกรรมปฐมนิเทศ ซึ่งแจ่งวัตถุประสงค์การฝึกอบรม แนะนำวิทยากรและพี่เลี้ยง
9.00-10.30 น.	ประเมินก่อนฝึกอบรม
10.30-12.00 น.	กลุ่มที่ 1 หน่วยการฝึกอบรมที่ 1 รักษาติ ฯ กลุ่มที่ 2 หน่วยการฝึกอบรมที่ 2 ซื่อสัตย์สุจริต กลุ่มที่ 3 หน่วยการฝึกอบรมที่ 3 มีวินัย
12.00-13.00 น.	พักรับประทานอาหาร
13.00-14.30 น.	กลุ่มที่ 1 หน่วยการฝึกอบรมที่ 2 ซื่อสัตย์สุจริต กลุ่มที่ 2 หน่วยการฝึกอบรมที่ 3 มีวินัย กลุ่มที่ 3 หน่วยการฝึกอบรมที่ 1 รักษาติ ฯ
14.30-16.00 น.	กลุ่มที่ 1 หน่วยการฝึกอบรมที่ 3 มีวินัย กลุ่มที่ 2 หน่วยการฝึกอบรมที่ 1 รักษาติ ฯ กลุ่มที่ 3 หน่วยการฝึกอบรมที่ 2 ซื่อสัตย์สุจริต
วันที่ 2	
8.00-8.30 น.	รายงานตัว
8.30-9.00 น.	กิจกรรมนันทนาการ
9.00-10.30 น.	กลุ่มที่ 1 หน่วยการฝึกอบรมที่ 4 มุ่งมั่นตั้งใจ กลุ่มที่ 2 หน่วยการฝึกอบรมที่ 5 รักความเป็นไทย กลุ่มที่ 3 หน่วยการฝึกอบรมที่ 6 เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
10.30-12.00 น.	กลุ่มที่ 1 หน่วยการฝึกอบรมที่ 5 รักความเป็นไทย กลุ่มที่ 2 หน่วยการฝึกอบรมที่ 6 เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ กลุ่มที่ 3 หน่วยการฝึกอบรมที่ 7 เคารพสิทธิ เสรีภาพ ฯ
12.00-13.00 น.	พักรับประทานอาหาร

ตารางที่ 12 (ต่อ)

เวลา	กิจกรรม
13.00-14.30 น.	กลุ่มที่ 1 หน่วยการฝึกอบรมที่ 6 เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ กลุ่มที่ 2 หน่วยการฝึกอบรมที่ 7 เคารพสิทธิ เสรีภาพ ฯ
	กลุ่มที่ 3 หน่วยการฝึกอบรมที่ 4 มุ่งมั่นตั้งใจ
14.30-16.00 น.	กลุ่มที่ 1 หน่วยการฝึกอบรมที่ 7 เคารพสิทธิ เสรีภาพ ฯ
	กลุ่มที่ 2 หน่วยการฝึกอบรมที่ 4 มุ่งมั่นตั้งใจ
	กลุ่มที่ 3 หน่วยการฝึกอบรมที่ 5 รักความเป็นไทย
วันที่ 3	
8.00-8.30 น.	รายงานตัว
8.30-9.00 น.	กิจกรรมนันทนาการ
9.00-12.00 น.	หน่วยการฝึกอบรมที่ 8 รับผิดชอบต่อสังคม
12.00-13.00 น.	พักรับประทานอาหาร
13.00-14.30 น.	ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแต่ละกลุ่มสรุปผลการทำกิจกรรม ความรู้สึกรู้สึกต่อการฝึกอบรม
14.30-15.30 น.	ประเมินหลังการฝึกอบรม
15.30-16.00 น.	พิธีปิดการฝึกอบรม

1.6 การวิเคราะห์ข้อมูลของการทดลองใช้หลักสูตรนำร่อง

1.6.1 การหาความสอดคล้องของข้อสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้

1.6.2 ค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบ

วัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรม

1.6.3 ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรม โดยใช้สูตร KR-20 ของคูเดอร์-ริชาร์ดสัน (Kuder-Richardson)

1.6.4 ค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดี โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ตามวิธีของครอนบัก (Cronbach, 1970, p. 161)1.6.5 ค่าความเชื่อมั่นของแบบสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดีโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ตามวิธีของครอนบัก (Cronbach, 1970, p. 161)

1.6.6 ค่าความเชื่อมั่นของแบบประเมินพฤติกรรมตนเอง โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ตามวิธีของครอนบัก (Cronbach, 1970, p. 161)

1.6.7 ค่าเฉลี่ยความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรม

1.7 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1.7.1 สถิติความตรงเชิงเนื้อหา (Index of item objective congruence: IOC) ของแบบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรม แบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดี แบบสังเกตพฤติกรรม ความเป็นพลเมืองดีและแบบประเมินพฤติกรรมตนเองโดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2540, หน้า 117) ระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้และกำหนดคะแนนตามความคิดเห็นในการพิจารณาดังนี้

ข้อใดมีความเห็นว่า สอดคล้อง กำหนดคะแนนเป็น 1

ข้อใดมีความเห็นว่า ไม่แน่ใจ กำหนดคะแนนเป็น 0

ข้อใดมีความเห็นว่า ไม่สอดคล้อง กำหนดคะแนนเป็น -1

หาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์โดยผู้เชี่ยวชาญพิจารณาคำนวณจากสูตร

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC คือ ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์

$\sum R$ คือ ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N คือ จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

1.7.2 ค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ตามวิธีของครอนบัก (Cronbach, 1970, p. 161)

$$\alpha = \frac{k}{k-1} \left(1 - \frac{\sum s_i^2}{s_t^2} \right)$$

เมื่อ α แทน ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น

k แทน จำนวนข้อของเครื่องมือวัด

$\sum s_i^2$ แทน ผลรวมของความแปรปรวนของแต่ละข้อ

s_t^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนรวม

1.7.3 ค่าความยากง่ายและหาค่าอำนาจจำแนกของแบบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรม
คัดเลือกข้อสอบที่มีค่าความยากง่าย ระหว่าง .20-.80 และค่าอำนาจจำแนกมีค่า .20 ขึ้นไป
โดยใช้สูตร (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538, หน้า 210)

หาค่าความยากง่าย เป็นการวิเคราะห์ข้อสอบรายข้อ จากสูตร

$$P = \frac{R}{N}$$

เมื่อ P แทน ค่าความยากง่าย

R แทน จำนวนคนที่ทำข้อนั้นถูก

N แทน จำนวนคนที่ทำข้อนั้นทั้งหมด

ค่าความยากง่ายที่ยอมรับได้มีค่าระหว่าง .20-.80 ถ้ามีค่าใกล้ 0 จะมีความยาก
มีค่าใกล้ 1 จะมีความง่าย

ค่าอำนาจจำแนกของแบบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรม แบบปรนัยชนิดเลือกตอบ
จากสูตร (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538, หน้า 211)

$$D = \frac{R_U - R_L}{\frac{N}{2}}$$

เมื่อ D แทน ค่าอำนาจจำแนกของข้อสอบ

R_U แทน จำนวนนักเรียนทั้งหมดที่ตอบถูกในกลุ่มสูง

R_L แทน จำนวนนักเรียนทั้งหมดที่ตอบถูกในกลุ่มต่ำ

N แทน จำนวนนักเรียนในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

เกณฑ์ค่าอำนาจจำแนก ที่ยอมรับได้มีค่า .20 ขึ้นไป แบบทดสอบที่มีค่าอำนาจ
จำแนกมีค่ามากจะมีความเหมาะสมและดี

1.7.4 ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมโดยใช้
สูตร KR-20 ของคูเดอร์-ริชาร์ดสัน (Kuder-Richardson) (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538,
หน้า 197-198)

$$r_{tt} = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum pq}{St^2} \right]$$

เมื่อ rtt แทน ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ
 N แทน จำนวนข้อสอบของแบบทดสอบ
 p แทน สัดส่วนของผู้ที่ทำได้ในข้อหนึ่ง ๆ

$$= \frac{\text{จำนวนคนที่ทำถูก}}{\text{จำนวนคนทั้งหมด}}$$

 q แทน สัดส่วนของผู้ที่ทำได้ในข้อหนึ่ง ๆ หรือ $1-p$
 $St2$ แทน คะแนนความแปรปรวนของเครื่องมือที่จับ

2. การทดลองใช้หลักสูตร

เป็นการนำหลักสูตรไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลชุมชนวิมลวิทยา จังหวัดตราด ปีการศึกษา 2558 จำนวน 2 ห้องเรียน จำนวน 51 คน มีรายละเอียดดังนี้

2.1 วัตถุประสงค์ของการทดลอง

เพื่อนำหลักสูตรฝึกอบรมไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างและศึกษาผลที่เกิดขึ้น

2.2 แบบแผนการทดลอง

การทดลองครั้งนี้เป็นการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ใช้แบบแผนการทดลอง One group pretest-posttest design มีแบบแผนการทดลองดังนี้

O_1	X	O_2
-------	-----	-------

X แทน การได้รับการฝึกอบรมตามหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

O_1 แทน การทดสอบก่อนการทดลองใช้หลักสูตร

O_2 แทน การทดสอบหลังการทดลองใช้หลักสูตร

2.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.3.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลชุมชนวิมลวิทยา จังหวัดตราด ปีการศึกษา 2558 จำนวน 3 ห้องเรียน จำนวน 76 คน

2.3.2 กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างจากประชากร ในข้อ 2.3.1 เป็นกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลชุมชนวิมลวิทยา จังหวัดตราด

ปีการศึกษา 2558 จำนวน 2 ห้องเรียน จำนวน 51 คน โดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster random sampling)

2.4 เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ประกอบด้วย

2.4.1 แผนการฝึกอบรมตามหลักสูตรฝึกอบรมตามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นที่ได้แก้ไขจากการทดลองนำร่องและปรับปรุงแก้ไข

2.4.2 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมตามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นที่ได้แก้ไขจากการทดลองนำร่องและปรับปรุงแก้ไข

2.4.3 แบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดีตามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นที่ได้แก้ไขจากการทดลองนำร่องและปรับปรุงแก้ไข

2.4.4 แบบสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดีตามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นที่ได้แก้ไขจากการทดลองนำร่องและปรับปรุงแก้ไข

2.4.5 แบบประเมินพฤติกรรมตนเองตามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นที่ได้แก้ไขจากการทดลองนำร่องและปรับปรุงแก้ไข

2.4.6 แบบประเมินความพึงพอใจในการฝึกอบรม

2.5 วิธีดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล

2.5.1 ขอนหนังสือจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลชุมชนวิมลวิทยา ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพื่อขอความอนุเคราะห์และความสะดวกในการจัดการฝึกอบรมและการเก็บข้อมูล

2.5.2 เตรียมการก่อนการฝึกอบรมในการประสานงานกับโรงเรียนเทศบาลชุมชนวิมลวิทยาเพื่อแจ้งและประสานงานสถานที่ในการฝึกอบรม กำหนดระยะเวลาการฝึกอบรม

2.5.3 เตรียมการด้านเอกสารหลักสูตรให้พร้อมที่จะใช้ทำการทดลองหลักสูตร ได้แก่ เอกสารการฝึกอบรมสำหรับวิทยากร เอกสารสำหรับผู้รับการฝึกอบรม สื่อประกอบต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

2.5.4 เก็บข้อมูลก่อนทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยให้ผู้รับการอบรมทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมแบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดี และแบบประเมินพฤติกรรมตนเอง

2.5.5 ดำเนินการฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี ระยะเวลา 3 วัน ขณะดำเนินกิจกรรมในแต่ละหน่วยการฝึกอบรม ครูสังเกตพฤติกรรมของผู้รับการอบรมตามแบบสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดี

2.5.6 หลังการฝึกอบรมสิ้นสุดตามระยะเวลาที่กำหนด ดำเนินการเก็บข้อมูล หลังใช้หลักสูตรฝึกอบรม โดยให้ผู้เข้ารับการอบรมทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรม แบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดีและแบบประเมินความพึงพอใจในการฝึกอบรม

2.5.7 หลังการฝึกอบรมสิ้นสุด 2 สัปดาห์ ดำเนินการเก็บข้อมูลหลังใช้หลักสูตร ฝึกอบรม โดยให้ผู้เข้ารับการอบรมทำแบบประเมินพฤติกรรมตนเอง

2.5.8 ตรวจสอบผลการทดสอบหลังการเข้ารับการฝึกอบรม ผลจากแบบทดสอบวัด ผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรม แบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดี แบบสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดี แบบประเมินพฤติกรรมตนเองและแบบประเมินความพึงพอใจในการฝึกอบรมแล้วนำคะแนน ที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าสถิติ

2.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

2.6.1 หาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ของคะแนนผลสัมฤทธิ์ การฝึกอบรมก่อนการฝึกอบรมหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้ เทคนิคการจัดการความรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

2.6.2 หาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ของคะแนนคุณลักษณะ พลเมืองดีก่อนการฝึกอบรมหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิค การจัดการความรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

2.6.3 หาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ของคะแนนประเมิน พฤติกรรมตนเองก่อนการฝึกอบรมหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้ เทคนิคการจัดการความรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

2.6.4 หาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ของคะแนนสังเกต พฤติกรรมความเป็นพลเมืองดีระหว่างการอบรม

2.6.5 หาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ของคะแนนผลสัมฤทธิ์ การฝึกอบรมหลังการฝึกอบรมหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้ เทคนิคการจัดการความรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

2.6.6 เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรม หลังการฝึกอบรมหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิค การจัดการความรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กับเกณฑ์ที่กำหนดด้วยการหาค่า z -test

2.6.7 หาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ของคะแนนคุณลักษณะ พลเมืองดีหลังการฝึกอบรมหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิค การจัดการความรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

2.6.8 เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยของคะแนนคุณลักษณะพลเมืองดี หลังการฝึกอบรมหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กับเกณฑ์ที่กำหนดด้วยการหาค่า t -test

2.6.9 หาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ของคะแนนประเมินพฤติกรรมตนเองหลังการฝึกอบรมหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

2.6.10 เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยของคะแนนประเมินพฤติกรรมตนเอง หลังการฝึกอบรมหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กับเกณฑ์ที่กำหนดด้วยการหาค่า t -test

2.6.11 หาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ของคะแนนความพึงพอใจหลังการฝึกอบรมหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

2.7 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

2.7.1 สถิติพื้นฐาน

2.7.1.1 ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) คำนวณจากสูตร (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538, หน้า 73)

$$\bar{X} = \frac{\sum x}{N}$$

เมื่อ \bar{X} แทน ค่าเฉลี่ย

$\sum x$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด

N แทน จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง

2.7.1.2 ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) คำนวณจากสูตร(ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538, หน้า 79)

$$SD = \sqrt{\frac{N \sum x^2 - (\sum x)^2}{N(N-1)}}$$

เมื่อ SD แทน ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

$\sum x^2$ แทน ผลรวมของคะแนนแต่ละตัวยกกำลังสอง

$(\sum x)^2$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมดด้วยกำลังสอง
 N แทน จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง

2.7.2 สถิติทดสอบสมมติฐานใช้การทดสอบค่าที่ t -test

2.7.2.1 การทดสอบค่าที่ t -test (Dependent sample) คำนวณจากสูตร

(ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538, หน้า 104)

$$t = \frac{\sum D}{\sqrt{\frac{N\sum D^2 - (\sum D)^2}{N-1}}}$$

เมื่อ t แทน ค่าเฉลี่ยที่ใช้พิจารณาในการแจกแจงค่าที่
 D แทน ความแตกต่างระหว่างคะแนนแต่ละคู่
 $\sum D$ แทน ผลรวมของผลต่างของคะแนนเกณฑ์
 ที่กำหนดและหลังเรียน
 $\sum D^2$ แทน ผลรวมของผลต่างของคะแนนเกณฑ์
 ที่กำหนดและหลังเรียนแต่ละตัวยกกำลังสอง
 $(\sum D)^2$ แทน ผลรวมของผลต่างของคะแนนเกณฑ์
 ที่กำหนดและหลังเรียนทั้งหมดยกกำลังสอง
 N แทน จำนวนคู่

2.7.2.2 การทดสอบค่า t -test (One sample) คำนวณจากสูตร

(ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538)

$$t = \frac{\bar{x} - \mu}{\frac{S}{\sqrt{N}}}$$

เมื่อ t แทน ค่าสถิติ
 \bar{X} แทน ค่าเฉลี่ย
 N แทน จำนวนผู้เรียน
 S แทน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
 μ แทน ค่าคงที่หรือเกณฑ์ที่ต้องการทดสอบ

ตอนที่ 4 การประเมินผล

การดำเนินการในขั้นตอนการประเมินผลหลังจากการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ มีวิธีการดังนี้การประเมินผลหลักสูตร ในการประเมินผลหลักสูตร ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการพิจารณา ประสิทธิภาพของหลักสูตร โดย 1) การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรม ค่าเฉลี่ยของคะแนนคุณลักษณะพลเมืองดีค่าเฉลี่ยของคะแนนประเมินพฤติกรรมตนเอง หลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 2) การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรม ค่าเฉลี่ยของคะแนนคุณลักษณะพลเมืองดี ค่าเฉลี่ยของคะแนนประเมินพฤติกรรมตนเอง ค่าเฉลี่ยของคะแนนสังเกตพฤติกรรมหลังการฝึกอบรมกับเกณฑ์ที่กำหนด 3) ความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรฝึกอบรมอยู่ในระดับมาก และหลังจากจากที่ได้นำหลักสูตรไปทดลองใช้ และประเมินผลการใช้หลักสูตรแล้ว ผู้วิจัย ได้นำผลที่ได้ดังกล่าวตลอดทั้งข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญและข้อคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรมมาปรับปรุงแก้ไขให้หลักสูตรฝึกอบรมที่สมบูรณ์ สามารถนำไปใช้ในการฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดีต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามผลการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

ตอนที่ 2 ผลการสร้างหลักสูตรฝึกอบรม

ตอนที่ 3 ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม

ตอนที่ 4 ผลการประเมินผลหลังการใช้หลักสูตร

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1) ผลการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และ 2) ผลการจัดการความรู้ มีรายละเอียด ดังนี้

1. ผลการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

ขั้นนี้เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งมีแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความหมายของพลเมืองดี คุณลักษณะพลเมืองดี ปัญหาพลเมืองดี สภาพสังคมไทยในปัจจุบัน หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม องค์ประกอบของหลักสูตรการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมผลการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องพบว่า สถานการณ์ในปัจจุบันประเทศมุ่งพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจอย่างมาก ก่อให้เกิดความเจริญทางด้านวัตถุอย่างเห็นได้ชัด จนละเลยการพัฒนาด้านจิตใจ ทำให้เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมา การพัฒนาคุณภาพเด็กและเยาวชนจึงเป็นเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาประเทศและถูกกำหนดเป็นเป้าหมายไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และผลการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับองค์ประกอบของหลักสูตรการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม พบว่า หลักสูตรฝึกอบรมควรมีองค์ประกอบได้แก่ สภาพปัญหาและความจำเป็น หลักการ จุดมุ่งหมาย หน่วยงานฝึกอบรม กระบวนการฝึกอบรมสื่อการฝึกอบรมและการวัดและประเมินผล

หลักการฝึกอบรมที่ดีควรประกอบด้วย การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น การสร้างบรรยากาศ การเรียนรู้ที่ส่งเสริมมิตรภาพที่ดีในการฝึกอบรม การจัดกิจกรรมเน้นกระบวนการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมและมีการประเมินผล

2. ผลการจัดการความรู้

ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดการความรู้ ผู้วิจัยได้กำหนดผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนา หลักสูตรการพัฒนาพลเมืองดีเป็นผู้ร่วมการจัดการความรู้ สามารถสรุปเป็นประเด็น ดังนี้

2.1 ปัญหาเด็กและเยาวชนไทยในปัจจุบัน

ผู้เข้าร่วมจัดการความรู้ทั้งหมดมีความเห็นตรงกันว่าปัญหาเด็กและเยาวชนไทย เป็นปัญหาสำคัญของสังคมไทยและมีแนวโน้มทวีความรุนแรงสูงมากขึ้น จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนเพราะเด็กและเยาวชนคืออนาคตของชาติ ผู้เข้าร่วมจัดการความรู้ได้รวบรวม ปัญหาของเด็กและเยาวชนไทยในปัจจุบันดังนี้ ปัญหาด้านพฤติกรรม ได้แก่ ความฟุ้งเฟ้อ การแต่งกาย ขาดวินัย ไม่รู้จักหน้าที่ของตนเอง ปัญหาการศึกษา ได้แก่ การขาดเรียน ออกกลางคัน หนีเรียน ขาดงาน ไม่มีทุนศึกษาต่อ เรียนจบแล้วไม่มีงานทำ ปัญหาอาชญากรรม ได้แก่ การยกพวก ตีกัน ใช้กำลังความรุนแรง ทะเลาะวิวาท ลักขโมย ปัญหายาเสพติด ได้แก่ เสพยาบ้า สารระเหย ต่าง ๆ ปัญหาเรื่องเพศ ได้แก่ เพศที่ 3 การเบี่ยงเบนทางเพศ การแสดงออกทางเพศ พฤติกรรม ชู้สาว ท้องก่อนวัยอันควร ปัญหาคุณธรรมจริยธรรม เด็กและเยาวชนมีนิสัย กิริยามารยาทก้าวร้าว ไม่ปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณี ปัญหาครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวแตกแยก ไม่มีเวลาดูแลบุตร เด็กขาดความอบอุ่นปัญหาเกี่ยวกับสื่อเทคโนโลยี เด็กติดเกม ติดโทรศัพท์ ฯลฯ

2.2 สาเหตุปัญหาเด็กและเยาวชน

ผู้เข้าร่วมจัดการความรู้ได้ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสาเหตุปัญหาเด็กและเยาวชน ดังนี้ 1) การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการสื่อสาร เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้คนอย่างรวดเร็วในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น อินเทอร์เน็ต ความเร็วสูง ระบบโทรศัพท์เคลื่อนที่ 3 จี 4 จี ราคาโทรศัพท์เคลื่อนที่ลดลง เป็นต้น ส่งผลให้ผู้คนสามารถติดต่อสื่อสารกันอย่างไร้พรมแดน รวดเร็วทันใจ โทรศัพท์เคลื่อนที่กลายเป็นปัจจัยที่ 5 ของมนุษย์ เทคโนโลยีกลายเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจของเด็กและเยาวชน เกิดกระแสการคลั่งไคล้ และเสพติดเทคโนโลยี 2) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม การรับเอาค่านิยมตะวันตก เกิดการเลียนแบบพฤติกรรม อาทิ การแต่งกาย การกิน 3) ครอบครัว การเลี้ยงดูในครอบครัว บางครอบครัวเลี้ยงเด็กโดยไม่เคยฝึกให้เด็กมีวินัยในตนเอง ขาดกฎระเบียบ ตามใจเด็ก บางครอบครัวไม่มีกิจกรรมที่สมาชิกทุกคนร่วมกันทำ ทำให้เด็กเกิดความเหงา ความเบื่อหน่าย เด็กจึงต้องหากิจกรรมอื่นทำหรือบางครอบครัวไม่มีเวลาที่จะดูแลบุตรหลาน พ่อแม่วุ่นกับ

การทำงานเพื่อหาเงินเลี้ยงลูกหรือบางครอบครัวพ่อแม่มีปัญหาหย่าร้างต้องแยกทางกันทำให้เด็กขาดความอบอุ่น ขาดที่ปรึกษา จึงใช้ทางเลือกที่ผิด ๆ 4) เพื่อน เพื่อนถือเป็นปัจจัยที่สำคัญในชีวิตของเด็กและเยาวชนแต่เพื่อนก็เป็นเสมือนดาบสองคมเพราะเด็กและเยาวชนไม่น้อยที่ติดเพื่อนและทำให้ชีวิตของตนต้องก้าวพลาด เช่น เพื่อนมีนิสัยเกเรเป็นอันธพาล ก้าวร้าวมั่วสุม 5) ครู ครูขาดประสิทธิภาพในการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีให้กับนักเรียน ขาดการดูแล เอาใจใส่นักเรียนอย่างจริงจัง จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ความสำคัญกับกฎระเบียบมากกว่าชีวิตจิตใจนักเรียน 6) ชุมชนและสังคม ชุมชนอ่อนแอขาดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิก ในสังคมต่างคนต่างอยู่ เอาหูเอาตาเอาตาไปไว้ ละเลยต่อปัญหาเด็กและเยาวชน

2.3 คุณลักษณะพลเมืองดีที่ต้องพัฒนาอย่างเร่งด่วน

ผู้เข้าร่วมจัดการความรู้ทั้งหมดมีความเห็นตรงกันว่า การพัฒนาส่งเสริมคุณลักษณะคุณธรรมจริยธรรม ความเป็นประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่ดีควรพัฒนาและสร้างให้เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนโดยแบ่งคุณลักษณะพลเมืองดีเป็น 2 ด้าน คือ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัยใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย มีจิตสาธารณะ และด้านความเป็นประชาธิปไตย ได้แก่ เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เคารพสิทธิ เสรีภาพ กฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม

2.4 ความสำคัญจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร

ผู้เข้าร่วมจัดการความรู้ทั้งหมดมีความเห็นตรงกันว่า การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม การสร้างความเป็นพลเมืองดีมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยไปสู่คุณลักษณะที่พึงประสงค์

2.5 องค์ประกอบของหลักสูตรฝึกอบรม

ผู้ร่วมจัดการความรู้มีความเห็นว่า หลักสูตรฝึกอบรมควรประกอบด้วย สภาพปัญหา และความจำเป็น หลักการ จุดมุ่งหมาย หน่วยการเรียนรู้ กิจกรรมกระบวนการฝึกอบรม สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล

2.6 ลักษณะของหลักสูตรฝึกอบรม

ผู้ร่วมจัดการความรู้มีความเห็นว่า หลักสูตรฝึกอบรมควรมุ่งเน้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีเป็นหลักสูตรที่เน้นการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การลงมือทำและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.7 จุดมุ่งหมายของหลักสูตรฝึกอบรม

ผู้ร่วมจัดการความรู้มีความเห็นว่า จุดมุ่งหมายของหลักสูตรครอบคลุมด้านพฤติกรรม เจตคติ ความรู้ความเข้าใจ

2.8 ระยะเวลาในการฝึกอบรม

ผู้ร่วมจัดการความรู้มีความเห็นตรงกันว่า ควรใช้ระยะเวลาการฝึกอบรม 2-3 วัน

2.9 เนื้อหาของหลักสูตรฝึกอบรม

ผู้ร่วมจัดการความรู้มีความเห็นว่าเนื้อหาของหลักสูตรมุ่งเน้นการพัฒนาคุณลักษณะ ความเป็นพลเมืองดี ดังนี้ 1) วิทยาศาสตร์ กษัตริย์ 2) ชื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย 8) มีจิตสาธารณะ 9) เคารพศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ 10) เคารพสิทธิ เสรีภาพ กฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม และ 11) รับผิดชอบ ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคมนอกจากนั้นผู้ร่วมจัดการความรู้ยังมีความเห็นว่า เนื้อหาในบางหัวข้อ สามารถที่จะผนวกรวมเป็นหน่วยการฝึกอบรมเดียวกัน ได้ เช่น ใฝ่เรียนรู้ มุ่งมั่นในการทำงาน อยู่อย่างพอเพียง

2.10 กิจกรรมการฝึกอบรม

ผู้ร่วมจัดการความรู้มีความเห็นว่าการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมควรใช้รูปแบบ ที่หลากหลายและเน้นการปฏิบัติจริง กิจกรรมที่น่าสนใจ ได้แก่ กระบวนการกลุ่ม การระดมสมอง การอภิปราย การแสดงบทบาทสมมติ การเล่นเกม สถานการณ์จำลอง การสร้างความตระหนัก กรณีศึกษา การฝึกปฏิบัติ ฝึกวิเคราะห์จากสถานการณ์ต่าง ๆ

2.11 สื่อที่ใช้ในการฝึกอบรม

ผู้ร่วมจัดการความรู้ทุกคนมีความเห็นว่าการใช้สื่อที่เหมาะสมกับเนื้อหา และควรใช้สื่อที่หลากหลายเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

2.12 การวัดและประเมินผลการฝึกอบรม

ผู้ร่วมจัดการความรู้ทุกคนมีความเห็นว่าการประเมินผลก่อนและหลัง การฝึกอบรมเพื่อเปรียบเทียบผลก่อนและหลังการฝึกอบรมและในระหว่างการฝึกอบรม ควรมีการสังเกตพฤติกรรมเพื่อให้ได้ข้อมูลจริง

สรุปได้ว่า ผู้ร่วมจัดการความรู้มีความเห็นว่า หลักสูตรฝึกอบรมมีความสำคัญ และจำเป็น หลักสูตรฝึกอบรมควรประกอบด้วย สภาพปัญหาและความจำเป็น หลักการ จุดมุ่งหมาย หน่วยการฝึกอบรม กระบวนการฝึกอบรม สื่อการฝึกอบรมและการวัดและประเมินผล ลักษณะ ของหลักสูตรฝึกอบรมมุ่งเน้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี เน้นการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การลงมือทำและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตอนที่ 2 ผลการสร้างหลักสูตรฝึกอบรม

ตอนที่ 2 ผลการสร้างหลักสูตรฝึกอบรม ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1) ผลการสร้างหลักสูตรฝึกอบรม และ 2) ผลการประเมินและปรับปรุงโครงสร้างหลักสูตร

1. ผลการสร้างหลักสูตรฝึกอบรม

ผลการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งได้จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและผลจากการจัดการความรู้ และนำมากร่างหลักสูตรฝึกอบรม ผลการดำเนินการดังกล่าว ได้ร่างหลักสูตรฝึกอบรม ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

สภาพปัญหาและความจำเป็น

การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ในฐานะที่เป็นกระบวนการที่มีบทบาทต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของประเทศซึ่งจะทำให้เกิดความเจริญงอกงาม ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานแก่ครูใหญ่และนักเรียน ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต 22 กรกฎาคม 2520 “การศึกษาเป็นเครื่องอันสำคัญในการพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติ ทศนคติ ค่านิยมและคุณธรรมของบุคคล เพื่อให้เป็นพลเมืองดีมีคุณภาพและประสิทธิภาพ เมื่อบ้านเมืองประกอบไปด้วยพลเมืองที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ การพัฒนาประเทศชาติก็ย่อมทำได้โดยสะดวกราบรื่นได้ผลที่แน่นอนและรวดเร็ว” ในปัจจุบันพบปัญหาการกระทำผิดของพลเมืองอยู่มากมาย ดังจะเห็นได้จากปัญหาต่าง ๆ ดังนี้ ปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ปัญหาค่านิยมของวัยรุ่นไทย ปัญหาคุณธรรม-จริยธรรมของวัยรุ่นไทย ฯลฯ จากปัญหาที่กล่าวมา ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง พลเมืองเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสังคมทุก ๆ สังคมย่อมต้องการพลเมืองที่มีคุณภาพการพัฒนาหลักสูตรจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะเป็นตัวกำหนดทิศทางการจัดการศึกษา ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยมุ่งพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ทั้งนี้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนไทยให้เป็นผู้มีความประพฤติดี สามารถปฏิบัติตนให้ถูกต้อง เป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย ปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น จรรโลงความถูกต้อง ความเป็นระเบียบ และความดีงามของสังคม

หลักการของหลักสูตร

หลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดีโดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นเป็นการเฉพาะ มีรายละเอียด ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรฝึกอบรมที่มุ่งเน้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีโดยยึดของกระทรวงศึกษาธิการ ที่กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยประกอบด้วยคุณลักษณะ 8 ประการ ดังนี้
1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย 8) มีจิตสาธารณะและพื้นฐานความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยตามสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วย 1) เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 2) เคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม 3) รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม

2. เป็นหลักสูตรที่ครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี แบ่งออกเป็น 8 หน่วย การฝึกอบรม ได้แก่ 1) รักชาติ ยึดมั่นศาสนา จงรักภักดีพระมหากษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) มุ่งมั่นตั้งใจ 5) รักความเป็นไทย 6) เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 7) เคารพสิทธิ เสรีภาพ รู้หน้าที่ และ 8) รับผิดชอบต่อสังคม

3. กระบวนการฝึกอบรมตามหลักสูตรนี้เน้นการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การลงมือทำ และเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

4. เป็นหลักสูตรที่ใช้กระบวนการวัดผลและประเมินตามสภาพจริง

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมด้วยหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เป็นผู้ที่มีความรู้

1. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี
2. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีเจตคติ ความรู้สึก จิตสำนึกที่ดีต่อความเป็นพลเมืองดี
3. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี

หน่วยการฝึกอบรม

หลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 แบ่งโครงสร้างหลักสูตร โดยกำหนดหน่วยการฝึกอบรม จำนวน 8 หน่วย ใช้เวลาในการฝึกอบรม 3 วัน มีรายละเอียด ดังนี้

หน่วยการฝึกอบรมที่ 1 เรื่อง รักชาติ ยึดมั่นศาสนา จงรักภักดีพระมหากษัตริย์

หน่วยการฝึกอบรมที่ 2 เรื่อง ซื่อสัตย์สุจริต

หน่วยการฝึกอบรมที่ 3 เรื่อง มีวินัย

หน่วยการฝึกอบรมที่ 4 เรื่อง มุ่งมั่นตั้งใจ

หน่วยการฝึกอบรมที่ 5 เรื่อง รักความเป็นไทย

หน่วยการฝึกอบรมที่ 6 เรื่อง เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

หน่วยการฝึกอบรมที่ 7 เรื่อง เคารพสิทธิ เสรีภาพ รู้หน้าที่

หน่วยการฝึกอบรมที่ 8 เรื่อง รับผิดชอบต่อสังคม

กระบวนการฝึกอบรม

กระบวนการฝึกอบรมตามหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มุ่งเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการฝึกอบรม ได้ลงมือกระทำด้วยตนเอง มีการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อให้นักเรียนได้ค้นพบ เรียนรู้ ด้วยตนเองจนเกิดการยอมรับสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

สื่อการฝึกอบรม

1. เอกสารประกอบการฝึกอบรมและวัสดุอุปกรณ์
2. เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ
3. เครื่องคอมพิวเตอร์

การวัดและประเมินผล

กระบวนการวัดและประเมินผลการฝึกอบรมตามหลักสูตรนี้ ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ความรู้เกี่ยวกับพลเมืองดี เจตคติต่อความเป็นพลเมืองดี และการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี (รายละเอียดในภาคผนวก ง)

2. ผลการประเมินและปรับปรุงโครงสร้างหลักสูตร

การประเมินโครงสร้างหลักสูตรที่สร้างขึ้นนี้ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ประเมินความสอดคล้องของโครงสร้างหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลการประเมินพบว่า ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง .80-1.00 โดยรวมเท่ากับ .93 ซึ่งทุกรายการประเมินมากกว่าหรือเท่ากับ .60 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แสดงว่า องค์ประกอบของโครงสร้างหลักสูตรทุกรายการที่ประเมินมีความสอดคล้องกันเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดและปรับปรุงแก้ไขโครงสร้างหลักสูตรตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

ตอนที่ 3 ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม

ตอนที่ 3 ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1. ผลการทดลองใช้หลักสูตรนำร่อง และ 2. ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม

1. ผลการทดลองใช้หลักสูตรนำร่อง

ผู้วิจัยนำหลักสูตรไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 49 จังหวัดตราด จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 26 คน ในวันที่ 5-7 กันยายน พ.ศ. 2558 ภายหลังเสร็จสิ้นการจัดกิจกรรมการอบรมแล้ว ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมประเมินความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรม ผลการประเมินความพึงพอใจต่อหลักสูตรฝึกอบรมจากการศึกษานำร่องแสดงในตารางที่ 13

ตารางที่ 13 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรมจากการศึกษานำร่อง

รายการประเมิน	ความคิดเห็น (n = 26)		
	\bar{X}	SD	ระดับ
ด้านเนื้อหา			
1. เนื้อหาในการฝึกอบรมน่าสนใจ	4.11	0.65	มาก
2. เนื้อหามีข้อคิดและเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน	4.42	0.57	มาก
3. เนื้อหาที่ได้รับสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน	4.19	0.69	มาก
ด้านกิจกรรมการฝึกอบรม			
4. วิทยากรมีเทคนิคการนำเสนอที่น่าสนใจ	4.23	0.71	มาก
5. กิจกรรมการฝึกอบรมมีวิธีการหลากหลาย	4.15	0.67	มาก
6. กิจกรรมการฝึกอบรมมีความเหมาะสมกับเวลา	3.96	0.66	มาก
7. กิจกรรมการฝึกอบรมส่งเสริมให้ผู้อบรมเกิดแนวคิดและนำไปปฏิบัติต่อ	4.07	0.68	มาก
8. กิจกรรมการฝึกอบรมมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างเพื่อนและวิทยากร	4.19	0.69	มาก
9. การมีส่วนร่วมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม	4.38	0.63	มาก

ตารางที่ 13 (ต่อ)

รายการประเมิน	ความคิดเห็น (n = 26)		
	\bar{X}	SD	ระดับ
ด้านสื่อและเอกสารประกอบการฝึกอบรม			
10. เอกสารประกอบการฝึกอบรมมีความเหมาะสม	4.03	0.72	มาก
11. สื่อที่ใช้มีความหลากหลายและน่าสนใจ	4.07	0.79	มาก
ด้านการวัดผลและประเมินผล			
12. เครื่องมือมีความสอดคล้องกับเนื้อหาตามหลักสูตรฝึกอบรม	4.03	0.91	มาก
13. เครื่องมือที่วัดมีความหลากหลายและเหมาะสมกับผู้เรียน	4.00	0.74	มาก
ด้านการบริการ			
14. การจัดเลี้ยงอาหารกลางวันและอาหารว่างมีความเหมาะสม	4.15	0.83	มาก
15. สถานที่จัดฝึกอบรมมีความเหมาะสม	4.19	0.69	มาก
รวม	4.14	0.66	มาก

จากตารางที่ 13 พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรฝึกอบรมจากการศึกษานำร่อง โดยภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.14 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.96-4.42 ความพึงพอใจอยู่ในระดับมากทุกรายการ

2. ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม

ผู้วิจัยได้นำหลักสูตรฝึกอบรมไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลชุมชนวิมลวิทยา จังหวัดตราด ปีการศึกษา 2558 จำนวน 2 ห้องเรียน จำนวน 51 คน ระหว่างวันที่ 28-30 กันยายน พ.ศ. 2558 ผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษาดำเนินการตามลำดับขั้นของการทดลองคือ เปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม เปรียบเทียบคะแนนคุณลักษณะพลเมืองดีก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม เปรียบเทียบคะแนนประเมินพฤติกรรมตนเองก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม คะแนนจากสังเกตพฤติกรรมระหว่างการฝึกอบรมและคะแนนความพึงพอใจในการอบรม และเปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรม คะแนนคุณลักษณะพลเมืองดี คะแนนประเมินพฤติกรรมตนเองและคะแนนสังเกตพฤติกรรมระหว่างการฝึกอบรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมหลังการใช้หลักสูตรฝึกอบรมกับเกณฑ์ที่กำหนด

2.1 ผลการประเมินคะแนนผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมการฝึกอบรม คะแนนคุณลักษณะ
พลเมืองดีคะแนนประเมินพฤติกรรมตนเองก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม ดังตารางที่ 14

ตารางที่ 14 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรม คะแนนคุณลักษณะ
พลเมืองดี และคะแนนประเมินพฤติกรรมตนเองของผู้เข้ารับการฝึกอบรม
ก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม

ประเภท	คะแนน เต็ม	ก่อนการฝึกอบรม		หลังการฝึกอบรม	
		\bar{X}	<i>SD</i>	\bar{X}	<i>SD</i>
ผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรม (55 ข้อ)	55	24.86	4.76	37.43	4.74
คุณลักษณะพลเมืองดี (66 ข้อ)	330	161.78	21.95	231.33	21.70
ประเมินพฤติกรรมตนเอง (110 ข้อ)	330	181.43	33.25	233.78	27.07

จากตารางที่ 14 พบว่า ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมคะแนน
คุณลักษณะพลเมืองดีและคะแนนประเมินพฤติกรรมตนเองของผู้เข้ารับการฝึกอบรมดังนี้
ค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม มีค่าเท่ากับ 24.86 และ
37.43 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 4.76 และ 4.74 ค่าเฉลี่ยของคะแนนคุณลักษณะพลเมืองดี
ก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม มีค่าเท่ากับ 161.78 และ 231.33 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
มีค่าเท่ากับ 21.95 และ 21.70 ค่าเฉลี่ยของคะแนนประเมินพฤติกรรมตนเองก่อนการฝึกอบรมและ
หลังการฝึกอบรม มีค่าเท่ากับ 181.43 และ 233.78 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 33.25
และ 27.07 ตามลำดับ

ตารางที่ 15 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม
ก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม

ตัวแปร	คะแนน	<i>n</i>	\bar{X}	<i>SD</i>	<i>df</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
ผลสัมฤทธิ์	ก่อนการฝึกอบรม	51	24.86	4.76	50	20.37**	.000
การฝึกอบรม	หลังการฝึกอบรม	51	37.43	4.74			

** $p < .01$

จากตารางที่ 15 พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม หลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตารางที่ 16 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะพลเมืองดีของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม

ตัวแปร	คะแนน	<i>n</i>	\bar{X}	<i>SD</i>	<i>df</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
คุณลักษณะ	ก่อนการฝึกอบรม	51	161.78	21.95			
พลเมืองดี	หลังการฝึกอบรม	51	231.33	21.70	50	16.02**	.000

***p* < .01

จากตารางที่ 16 พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะพลเมืองดีของผู้เข้ารับการฝึกอบรม หลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตารางที่ 17 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนประเมินพฤติกรรมตนเองของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม

ตัวแปร	คะแนน	<i>n</i>	\bar{X}	<i>SD</i>	<i>df</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
ประเมิน	ก่อนการฝึกอบรม	51	181.43	33.25			
พฤติกรรมตนเอง	หลังการฝึกอบรม	51	233.78	27.07	50	12.40**	.000

***p* < .01

จากตารางที่ 17 พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนประเมินพฤติกรรมตนเองของผู้เข้ารับการฝึกอบรมหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2.2 ผลการสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดีระหว่างการฝึกอบรมของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลชุมชนวิมลวิทยา จังหวัดตราด ดังตารางที่ 18

ตารางที่ 18 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดี
ระหว่างฝึกอบรม

พฤติกรรม	คะแนนเต็ม	\bar{X}	SD
1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์	8	6.94	1.22
2. ซื่อสัตย์สุจริต	7	5.75	1.44
3. มีวินัย	8	6.35	1.16
4. ใฝ่เรียนรู้	8	7.31	0.88
5. อยู่อย่างพอเพียง	8	7.39	0.87
6. มุ่งมั่นในการทำงาน	5	4.67	0.65
7. รักความเป็นไทย	8	7.49	0.57
8. มีจิตสาธารณะ	6	5.43	0.72
9. เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	5	4.55	0.64
10. เคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม	9	8.39	0.72
11. รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม	6	5.12	0.86
รวม	78	69.39	4.64

จากตารางที่ 18 พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดี
ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมในระหว่างการฝึกอบรม มีค่าเท่ากับ 69.39 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
มีค่าเท่ากับ 4.64

ตารางที่ 19 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม
หลังการฝึกอบรมกับเกณฑ์ที่กำหนด

ตัวแปร	คะแนน	n	\bar{X}	SD	df	t	p
ผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรม	หลังการฝึกอบรม	51	37.43	4.74	50	1.60	.11

* $p < .05$

จากตารางที่ 19 พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม
หลังการฝึกอบรมไม่สูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ตารางที่ 20 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะพลเมืองดีของผู้เข้ารับการฝึกอบรม
หลังการฝึกอบรมกับเกณฑ์ที่กำหนด

ตัวแปร	คะแนน	<i>n</i>	\bar{X}	<i>SD</i>	<i>df</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
คุณลักษณะพลเมืองดี	หลังการฝึกอบรม	51	231.11	21.70	50	.11	.91

* $p < .05$

จากตารางที่ 20 พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะพลเมืองดีของผู้เข้ารับการฝึกอบรม
หลังการฝึกอบรมไม่สูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ตารางที่ 21 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนประเมินพฤติกรรมตนเองของผู้เข้ารับการฝึกอบรม
หลังการฝึกอบรมกับเกณฑ์ที่กำหนด

ตัวแปร	คะแนน	<i>n</i>	\bar{X}	<i>SD</i>	<i>df</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
ประเมินพฤติกรรมตนเอง	หลังการฝึกอบรม	51	233.78	27.07	50	.73	.46

* $p < .05$

จากตารางที่ 21 พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนประเมินพฤติกรรมตนเองของผู้เข้ารับ
การฝึกอบรม หลังการฝึกอบรมไม่สูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ตามสมมติฐาน
ที่ตั้งไว้

ตารางที่ 22 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม
ระหว่างการฝึกอบรมกับเกณฑ์ที่กำหนด

ตัวแปร	คะแนน	<i>n</i>	\bar{X}	<i>SD</i>	<i>df</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
สังเกตพฤติกรรม	ระหว่างการฝึกอบรม	51	69.39	4.64	50	22.72**	.000

* $p < .01$

จากตารางที่ 22 พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม
ระหว่างการฝึกอบรมสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตอนที่ 4 ผลการประเมินผลหลังใช้หลักสูตร

การประเมินผลเมื่อสิ้นสุดการฝึกอบรม ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตร ฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้สำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 2 โดยการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังตารางที่ 23

ตารางที่ 23 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรม

รายการประเมิน	ความคิดเห็น (n = 26)		
	\bar{X}	SD	ระดับ
ด้านเนื้อหา			
1. เนื้อหาในการฝึกอบรมน่าสนใจ	4.15	0.80	มาก
2. เนื้อหามีข้อคิดและเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน	4.21	0.70	มาก
3. เนื้อหาที่ได้รับสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน	4.19	0.69	มาก
ด้านกิจกรรมการฝึกอบรม			
4. วิทยากรมีเทคนิคการนำเสนอที่น่าสนใจ	4.17	0.74	มาก
5. กิจกรรมการฝึกอบรมมีวิธีการหลากหลาย	4.15	0.70	มาก
6. กิจกรรมการฝึกอบรมมีความเหมาะสมกับเวลา	4.00	0.77	มาก
7. กิจกรรมการฝึกอบรมส่งเสริมให้ผู้อบรมเกิดแนวคิดและนำไปปฏิบัติต่อ	4.25	0.74	มาก
8. กิจกรรมการฝึกอบรมมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างเพื่อนและวิทยากร	4.13	0.72	มาก
9. การมีส่วนร่วมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม	4.17	0.74	มาก
ด้านสื่อและเอกสารประกอบการฝึกอบรม			
10. เอกสารประกอบการฝึกอบรมมีความเหมาะสม	4.03	0.77	มาก
11. สื่อที่ใช้มีความหลากหลายและน่าสนใจ	4.05	0.78	มาก
ด้านการวัดผลและประเมินผล			
12. เครื่องมือมีความสอดคล้องกับเนื้อหาตามหลักสูตรฝึกอบรม	4.03	0.91	มาก
13. เครื่องมือที่วัดมีความหลากหลายและเหมาะสมกับผู้เรียน	4.07	0.71	มาก

ตารางที่ 23 (ต่อ)

รายการประเมิน	ความคิดเห็น (n = 26)		
	\bar{X}	SD	ระดับ
ด้านการบริการ			
14. การจัดเลี้ยงอาหารกลางวันและอาหารว่างมีความเหมาะสม	4.11	.79	มาก
15. สถานที่จัดฝึกอบรมมีความเหมาะสม	4.09	.72	มาก
รวม	4.16	.69	มาก

จากตารางที่ 23 แสดงว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรฝึกอบรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.16 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.00-4.25 มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากทุกรายการ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ กิจกรรมการฝึกอบรมส่งเสริมให้ผู้อบรมเกิดแนวคิดและนำไปปฏิบัติต่อ

การดำเนินการใช้หลักสูตรฝึกอบรมในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สอบถามความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับความเหมาะสมของหลักสูตรฝึกอบรม วิธีการจัดฝึกอบรม ซึ่งผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ดังนี้ มีความประทับใจในตัวของวิทยากรมาก เพราะมีรูปแบบการนำเสนอที่สนุกสนาน มีคำถามที่ทำให้ได้รู้จักคิดอยู่เกือบตลอดเวลา มีการทำกิจกรรมกลุ่มตลอดเวลา ทำให้ได้รู้จักเพื่อนใหม่มากขึ้น ได้รู้จักการทำงานเป็นทีม บรรยากาศไม่เงียบเหงา เนื้อหาสาระมีประโยชน์ในการนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เนื้อหาเข้าใจได้ง่ายทั้งจากภาพการ์ตูน คลิปวิดีโอ เพลง สนุกสนาน ได้ความรู้สามารถนำความรู้ที่ได้ในการเข้าอบรมนี้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน วิทยากรมีความตั้งใจเป็นกันเอง กิจกรรมสนุก ไม่น่าเบื่อ จัดกิจกรรมได้ดี น่าสนใจพร้อมทั้งยกตัวอย่างและมีภาพประกอบ ทำให้เราเห็นภาพชัดเจน ความรู้และสิ่งที่ได้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง ๆ สนุก มองเห็นภาพมีการยกตัวอย่างให้คิดวิเคราะห์ ทำให้เข้าใจเนื้อหาง่ายขึ้น ควรเพิ่มเวลาในการอบรม และควรมีกิจกรรมนันทนาการทุกหน่วยการฝึกอบรม จากความคิดเห็นและข้อเสนอแนะข้างต้นแสดงว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 2. เพื่อศึกษาผลของการใช้หลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ประกอบด้วย การศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ศึกษาเอกสารและงานวิจัย หลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม องค์ประกอบของหลักสูตรประเภทของหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมและการจัดการความรู้ ศึกษา รวบรวมความรู้ของผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรพลเมือง จำนวน 15 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง ขั้นที่ 2 สร้างหลักสูตรแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) การกำหนดโครงสร้างหลักสูตรประกอบด้วย สภาพปัญหาและความจำเป็น หลักการ จุดมุ่งหมาย หน่วยการฝึกอบรม กระบวนการฝึกอบรมสื่อการฝึกอบรมการวัดและประเมินผล 2) การประเมินโครงสร้างหลักสูตรนำโครงสร้างหลักสูตรให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ประเมินความสอดคล้อง 3) การปรับปรุงโครงสร้างหลักสูตร นำโครงสร้างหลักสูตรไปให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินแล้วมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างองค์ประกอบของหลักสูตร นำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ขั้นที่ 3 การนำหลักสูตรไปใช้แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) การทดลองใช้หลักสูตรนำร่อง ทดลองใช้หลักสูตรนำร่องกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 49 จังหวัดตราด จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 26 คน 2) การทดลองใช้หลักสูตร ทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลชุมชนวิทยา จังหวัดตราด จำนวน 2 ห้องเรียน จำนวน 51 คน โดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster random sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ประกอบด้วยแผนการฝึกอบรมตามหลักสูตรฝึกอบรมตามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นที่ได้แก้ไขจากการทดลองนำร่องและปรับปรุงแก้ไข แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรม แบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดี แบบสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดี แบบประเมินพฤติกรรมตนเองและแบบประเมินความพึงพอใจในการฝึกอบรมและขั้นที่ 4 การประเมินผล เป็นการประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรม โดยดูจากค่าเฉลี่ยคะแนนวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรม คะแนนวัดคุณลักษณะพลเมืองดี คะแนนประเมินพฤติกรรมตนเองโดยเปรียบเทียบ

ก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม และเปรียบเทียบคะแนนวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรม
คะแนนวัดคุณลักษณะพลเมืองดี คะแนนประเมินพฤติกรรมตนเอง คะแนนสังเกตพฤติกรรม
ความเป็นพลเมืองดีกับเกณฑ์ที่กำหนด และค่าเฉลี่ยความพึงพอใจต่อการฝึกอบรม

สรุปผลการวิจัย

ผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิค
การจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 สรุปผลได้ดังนี้

1. ผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

ผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิค
การจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่

1) สภาพปัญหาและความจำเป็น 2) หลักการ 3) จุดมุ่งหมาย 4) หน่วยการฝึกอบรม 5) กระบวนการ
ฝึกอบรม 6) สื่อการฝึกอบรม 7) การวัดและประเมินผลซึ่งมีเนื้อหา จำนวน 8 หน่วย ดังนี้ 1) รักษา
ยึดมั่นศาสนา จงรักภักดีพระมหากษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) มุ่งมั่นตั้งใจ 5) รักความ
เป็นไทย 6) เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 7) เคารพสิทธิ เสรีภาพ ฐูหน้าที และ 8) รับผิดชอบต่อ
สังคมกระบวนการฝึกอบรมมุ่งเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการฝึกอบรม ได้ลงมือกระทำ
ด้วยตนเอง มีการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน
แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นซึ่งกันและกันระยะเวลาในการฝึกอบรม 3 วัน ผลการประเมิน
ความสอดคล้องของ โครงร่างหลักสูตรฝึกอบรมก่อนนำไปใช้ โดยผู้เชี่ยวชาญ ปรากฏว่าทุกรายการ
ประเมินมีความสอดคล้องซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง
.80-1.00 โดยรวมเท่ากับ .93

2. ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม

ผลการใช้หลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิค
การจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ดังนี้

2.1 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมก่อนการฝึกอบรม
และหลังการฝึกอบรมของนักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมด้วยหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็น
พลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า
ค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมแตกต่าง
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และผลเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรม
หลังการฝึกอบรมของนักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมด้วยหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็น
พลเมืองดีโดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

กับเกณฑ์ ที่กำหนด พบว่า ค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมหลังการฝึกอบรม ไม่สูงกว่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

2.2 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะพลเมืองดีก่อนการฝึกอบรม และหลังการฝึกอบรมของนักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมด้วยหลักสูตรฝึกอบรมการสร้าง ความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะพลเมืองดีหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมแตกต่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะพลเมืองดี หลังการฝึกอบรมของนักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมด้วยหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็น พลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กับ เกณฑ์ที่กำหนด พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะพลเมืองดีหลังการฝึกอบรมไม่สูงกว่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

2.3 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนประเมินพฤติกรรมตนเองก่อนการฝึกอบรม และหลังการฝึกอบรมของนักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมด้วยหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็น พลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนประเมินพฤติกรรมตนเองหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมแตกต่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนประเมินพฤติกรรม ตนเองหลังการฝึกอบรมของนักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมด้วยหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็น พลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กับเกณฑ์ ที่กำหนด พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนประเมินพฤติกรรมตนเองหลังการฝึกอบรมไม่สูงกว่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

2.4 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนสังเกตพฤติกรรมระหว่างการฝึกอบรมของ นักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมด้วยหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้ เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กับเกณฑ์ที่กำหนด พบว่า ค่าเฉลี่ย คะแนนสังเกตพฤติกรรมระหว่างการฝึกอบรมสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01

2.5 ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็น พลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

อภิปรายผล

1. ผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

จากการดำเนินการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีประเด็นนำมาอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

ผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผู้วิจัยได้ยึดรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ (Tyler, 1949) เป็นหลักและนำมาพิจารณาพร้อมกับแนวคิดของนักพัฒนาหลักสูตรท่านอื่น ๆ สรุปเป็นขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) การสร้างหลักสูตร 3) การนำหลักสูตรไปใช้ และ 4) การประเมินผลในชั้นการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาเอกสาร งานวิจัยต่าง ๆ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการจัดการความรู้ ในส่วนการจัดการความรู้ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมมาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ระหว่างกันเพื่อร่วมแก้ปัญหาคุณลักษณะเด็กและเยาวชน ผลจากการจัดการความรู้ ผู้ร่วมจัดการความรู้ทั้งหมดมีความเห็นตรงกันว่า การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดีมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยไปสู่คุณลักษณะที่พึงประสงค์ผู้เข้าร่วมจัดการความรู้ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) สภาพปัญหาและความจำเป็น 2) หลักการ 3) จุดมุ่งหมาย 4) หน่วยการฝึกอบรม 5) กระบวนการฝึกอบรม 6) สื่อการฝึกอบรม 7) การวัดและประเมินผลเนื้อหาของหลักสูตร การฝึกอบรม มีจำนวน 8 หน่วย ได้แก่ 1) รักษาดี ยึดมั่นศาสนา จงรักภักดีพระมหากษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) มุ่งมั่นตั้งใจ 5) รักความเป็นไทย 6) เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 7) เคารพสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ และ 8) รับผิดชอบต่อสังคมซึ่งมีสาระสอดคล้องกับความมุ่งหมายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตราที่ 6 ความว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมมีจริยธรรมและวัฒนธรรม และมาตราที่ 7 ความว่าในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาคและศักดิ์ศรี

ความเป็นมนุษย์มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทยรู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545, หน้า 5-6) และสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มีจุดหมายให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความ เป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552 ก, หน้า 5) ผลจากการจัดการความรู้ ทำให้ได้ข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญในการนำไปพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมต่อไป สอดคล้องกับสถาบัน พัฒนาผู้บริหารการศึกษา (2548, หน้า 25) กล่าวว่า การจัดการความรู้ช่วยลดขั้นตอนในการทำงาน ได้ ตัวอย่างเช่น เมื่อมีปัญหาในการทำงานเกิดขึ้น ผู้ปฏิบัติงานก็จะสามารถหาแนวทางหรือวิธีการ แก้ปัญหาได้รวดเร็ว การจัดการความรู้ช่วยให้ปฏิบัติงานไม่ต้องทำงานด้วยการลองผิดลองถูกเพราะ ก่อนทำงานถ้ามีการเรียนรู้ความผิดพลาดของคนอื่นจากบทเรียนในอดีตไว้ก่อน เพื่อเป็นการต่อยอด ความรู้ก็จะทำให้ช่วยประหยัดเวลา ประหยัดทรัพยากรที่ใช้ในการทำงานได้มากกว่าและไม่ต้อง เสียเวลาต้องลองผิดลองถูกอีก การจัดการความรู้ที่ได้มาโดยวิธีการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ในงานที่ปฏิบัติในเรื่องเดียวกัน ก็จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถจัดปัญหาที่ตนกำลังเผชิญอยู่ได้ เมื่อมีการแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้ปฏิบัติงานอื่น ๆ ในเรื่องเดียวกันทำให้การปฏิบัติงานมี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น งานบางเรื่องผู้สอนไม่ต้องเรียนรู้จากประสบการณ์ตนเอง เพราะบางที่จะเกิด ผลเสียมากกว่าเพราะต้องลองผิดลองถูก แต่ถ้าเรียนรู้จากประสบการณ์ของครูต้นแบบและประสบ ความสำเร็จในการสอนมาก่อนก็จะช่วยย่นระยะเวลาในการทำงานได้มากกว่าสอดคล้องกับงานวิจัย ของฉัตรแก้ว ธีระเดชากุล (2551, หน้า 94) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารการจัดการความรู้ใน สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศุพรรณบุรี เขต 2 พบว่า ครูควรแสวงหาความรู้ เรื่องการจัดการความรู้เพิ่มเติม โดยเลือกวิธีการที่เหมาะสมกับตนเองเพื่อให้เกิดความเข้าใจและ สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ครูควรจะต้องดำเนินการจัดการความรู้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ เพื่อให้เห็นถึงผลประโยชน์ที่ได้จากการจัดการความรู้ชัดเจน ครูควรมีทัศนคติในเรื่องการจัดการ ความรู้เชิงบวกโดยมองว่าการจัดการความรู้เป็นเทคนิคที่จะช่วยสนับสนุนการถ่ายทอดความรู้ สู่นักเรียนที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ผลประเมินความสอดคล้องระหว่างองค์ประกอบของโครงสร้างหลักสูตร ผู้วิจัยออกแบบและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนการสร้างชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน มากำหนดแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม เมื่อได้โครงสร้างหลักสูตรแล้วผู้วิจัยได้ให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความสอดคล้องของหลักสูตร ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาแล้วเห็นว่าโครงสร้างหลักสูตร มีความสอดคล้องระหว่างองค์ประกอบของหลักสูตรโดยรวมสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ สรุปได้ว่า โครงสร้างหลักสูตรที่สร้างขึ้นมีความสอดคล้องและเป็นหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพสามารถนำไปใช้ในการฝึกอบรมได้ ซึ่งสอดคล้องกับศักดิ์ศรี ปาณะกุล (2542, หน้า 43) มีแนวคิดว่าการประเมินก่อนนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความเหมาะสม ความเป็นไปได้ในการนำหลักสูตรไปใช้กับกลุ่มเป้าหมาย เป็นการประเมินก่อนที่จะมีการใช้หลักสูตรจริง ๆ การประเมินหลักสูตรก่อนนำไปใช้กระทำไปโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบคำถามสำคัญ ๆ ได้แก่ หลักสูตรมีส่วนประกอบครบถ้วน ชัดเจนหรือไม่และมีส่วนประกอบมีคุณภาพ มากน้อยเพียงใด หลักสูตรมีความสอดคล้องหรือมีความสัมพันธ์กันในแต่ละส่วนหรือแต่ละ องค์ประกอบของหลักสูตรที่พัฒนาหรือจัดทำขึ้นมาหรือไม่ เพียงใด หลักสูตรตอบสนอง ความต้องการของกลุ่มเป้าหมายหรือองค์กร โดยแท้จริงหรือไม่เพียงใด หลักสูตรมีความเป็นไป ได้ คุ้มทุน ทันเวลาในการนำไปดำเนินการหรือนำไปใช้หรือไม่เพียงใด การประเมินหลักสูตรก่อน นำไปใช้ด้วยวิธีการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ นิยมใช้ในการพิจารณาตัวหลักสูตรเพื่อดูว่าหลักสูตร ที่สร้างขึ้น ในแต่ละส่วนของหลักสูตรมีความสอดคล้องกันหรือไม่ มีความเป็นเหตุเป็นผลกัน เพียงใด ซึ่งโดยทั่วไปแล้วส่วนประกอบของหลักสูตรมักประกอบด้วยเป้าหมาย จุดมุ่งหมายทั่วไป จุดมุ่งหมายเฉพาะของหลักสูตร เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอนและการวัดประเมินผล ผู้เชี่ยวชาญจะช่วยพิจารณาตัดสินว่าส่วนประกอบที่กล่าวนี้สอดคล้องไปด้วยกันได้จริงหรือไม่ สอดคล้องกับบุญเลี้ยง ทุมทอง (2554, หน้า 293) มีแนวคิดว่าการประเมินผลหลักสูตรเพื่อตัดสิน ว่าหลักสูตรมีคุณภาพดีหรือไม่ดี มีข้อบกพร่องที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขอะไรบ้าง การประเมินผล ในลักษณะนี้มักจะดำเนินไปในช่วงที่การพัฒนาหลักสูตรยังคงดำเนินการอยู่ เพื่อที่จะพิจารณา ว่าองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร เช่น จุดหมาย โครงสร้างเนื้อหา การวัดผล ฯลฯ มีความสอดคล้องและเหมาะสมหรือไม่ สามารถนำมาปฏิบัติในช่วงการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ หรือในขณะที่การใช้หลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอนกำลังดำเนินอยู่ได้มากน้อยเพียงใด ได้ผลเพียงใดและมีปัญหาอุปสรรคอะไรจะได้เป็นประโยชน์แก่นักพัฒนาหลักสูตรและผู้ที่มี ส่วนเกี่ยวข้องในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรให้มีคุณภาพดีขึ้น ได้ทันทั่วทั้งที่

2. ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

2.1 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมก่อนการฝึกอบรม และหลังการฝึกอบรมของนักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมด้วยหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดีโดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์หลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้เนื่องจากหลักสูตรฝึกอบรมใช้รูปแบบกิจกรรม การฝึกอบรมที่หลากหลายเน้นผู้เรียนมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เช่น กระบวนการกลุ่ม การระดมสมอง การอภิปราย การแสดงบทบาทสมมติ การเล่นเกม สถานการณ์จำลอง กรณีศึกษา การฝึกปฏิบัติ สอดคล้องกับโรม วงศ์ประเสริฐ (2545, หน้า 5) มีแนวคิดว่าการจัดอบรมเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ควรมีวิธีการพัฒนาความรู้แก่ผู้รับการฝึกอบรมที่หลากหลาย การใช้กิจกรรมในการฝึกอบรมเป็นวิธีหนึ่งที่ได้ผลดีในหลาย ๆ ด้าน การเลือกกิจกรรมที่สอดคล้องกับเป้าประสงค์ของการเรียนรู้ นอกจากจะทำให้บรรลุผลทางวิชาการแล้ว กิจกรรมยังเป็นเครื่องมือ ที่ช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้อีกหลายด้าน สอดคล้องกับ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2555, หน้า 3) กล่าวว่า การจัดการศึกษาส่งเสริมให้เด็ก มีพัฒนาการด้านร่างกาย จิตใจและอารมณ์ ด้านสังคม และด้านสติปัญญาที่เน้นการฝึกปฏิบัติจริง สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2553, หน้า 3) กล่าวว่า ในการจัดกิจกรรมเรียนรู้ ประชาธิปไตยที่สำคัญจำเป็นต้องใช้วิธีการจัดกิจกรรมเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับวัยวุฒิ ของผู้เรียนในรูปแบบที่หลากหลาย ได้แก่ การเล่นเกม การแสดงความคิดเห็น การแสดงบทบาท สมมติ การร่วมอภิปรายการฝึกปฏิบัติฝึกการวิเคราะห์จากสถานการณ์ต่าง ๆ สอดคล้องกับ ไพฑูรย์ สีนารัตน์ (2557, หน้า 34) กล่าวว่า หลักการสอนสู่ศตวรรษที่ 21 ต้องเริ่มที่ผู้เรียนก่อน โดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตัวเอง ครูเป็นเพียงผู้ชี้แนะเท่านั้น การสอนที่เป็นอยู่ในปัจจุบันส่วนใหญ่ เน้นการบอกจากครู โดยครูไปหาความรู้จากตำราเอกสารแล้วนำมาบอกเด็กเด็กจะฟัง จด ท่อง จำ ตามที่ครูบอกแล้วก็สอบตามนั้น รูปแบบนี้ไม่ทำให้เป็นผู้มีทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21 เพียงพอ เด็กจะไม่รู้จักคิด ไม่พัฒนาความรู้ไม่รับผิดชอบต่อเพื่อนและสังคมและไม่พัฒนาการมีคุณธรรม ได้อย่างแท้จริง จำเป็นต้องเปลี่ยนวัฒนธรรมการสอนจากการที่ผู้เรียนต้องรับความรู้จากครูคนเดียว มาเป็นการสอนให้ผู้เรียนหาความรู้ด้วยตัวเองได้ซึ่งสอดคล้องกับวิจารณ์ พานิช (2557, หน้า 53) กล่าวว่า บทบาทครูในศตวรรษที่ 21 ไม่ตั้งตนเป็นผู้รู้แต่เป็นผู้เรียนรู้ เรียนพร้อมกับศิษย์ กล่าวสารภาพว่าไม่รู้เพื่อขอให้ศิษย์ค้น สร้างความรู้ขึ้นใช้เองเพื่อทำหน้าที่คุณอำนวยและแลกเปลี่ยน เรียนรู้กับเพื่อนครูและเผยแพร่เป็นผลงานวิชาการ เป็นนักรุกออกไปใช้ทรัพยากรการเรียนรู้

ในชุมชน ในสถานประกอบการ ฯลฯ ในโลก ส่งเสริมให้ศิษย์สร้างความรู้ขึ้นใช้เอง ส่งเสริมให้ศิษย์เรียนรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับโลก เป็นตัวอย่างและเสวนากับศิษย์เรื่องความดี คุณธรรม จริยธรรมเชื่อมโยงกับเหตุการณ์จริงชีวิตจริงสอดคล้องกับงานวิจัยของสมพล เข้มกำเนิด (2556, หน้า 107) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมผู้นำเยาวชนเพชรบูรพาเสริมสร้างจิตสาธารณะ พบว่า ผู้นำเยาวชนเพชรบูรพาที่เข้ารับการฝึกอบรม ก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยหลังการฝึกอบรมมีความรู้มากกว่าก่อนการฝึกอบรมและสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหานเตร ดอกมะกล้า (2551, หน้า 147) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์มากขึ้น พร้อมทั้งสามารถนำกลับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี ความรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ หลังอบรมสูงกว่าก่อนอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมหลังการฝึกอบรมกับเกณฑ์ที่กำหนด พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์หลังการฝึกอบรม ไม่สูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ ร้อยละ 70 เท่ากับ 38.5 แต่นักเรียนได้คะแนนเฉลี่ย 37.43 ทำให้ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาการทางสติปัญญา เป็นความสามารถของมนุษย์ในการใช้สมองมีการสะสมเพิ่มพูนมากขึ้นตามอายุ อีกทั้งการจัดการฝึกอบรมใช้เวลา 3 วัน จึงไม่สามารถพัฒนาเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (ทิสนา เขมมณี, 2554, หน้า 64) กล่าวว่า พัฒนาการทางด้านความคิดของเด็กเป็นไปตามพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งจะมีพัฒนาการไปตามวัยต่าง ๆ เป็นลำดับขั้น พัฒนาการเป็นสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ควรที่จะเร่งเด็กข้ามจากพัฒนาการขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่งเพราะจะทำให้เกิดผลเสียแก่เด็กแต่การจัดการจัดการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในช่วงที่เด็กกำลังจะพัฒนาไปสู่ขั้นที่สูงกว่า สามารถช่วยให้เด็กพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตามเพียเจต์ เน้นความสำคัญของการเข้าใจธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กมากกว่าการกระตุ้นเด็กให้มีความรู้ พัฒนาการเร็วขึ้น สอดคล้องกับสุรางค์ โคว์ตระกูล (2554, หน้า 50) กล่าวว่า องค์ประกอบสำคัญที่เสริมพัฒนาการทางสติปัญญา 4 องค์ประกอบ คือ 1) วุฒิภาวะ (Maturation) คือ การเจริญเติบโตทางด้านสรีรวิทยามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาสติปัญญาและความคิด โดยเฉพาะ เส้นประสาทและต่อมไร้ท่อ 2) ประสบการณ์ (Experience) ประสบการณ์เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาด้านสติปัญญาเพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นทุกครั้งที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งประสบการณ์ที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติและประสบการณ์เกี่ยวกับ

การคิดหาเหตุผลและทางคณิตศาสตร์ ซึ่งสามารถนำมาใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน

3) การถ่ายทอดความรู้ทางสังคม (Social transmission) คือการที่บุคคลได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านต่าง ๆ จากบุคคลรอบข้าง เช่น พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู เป็นต้น 4) กระบวนการพัฒนาสมดุล (Equilibration) คือการควบคุมพฤติกรรมของตนเองซึ่งอยู่ในตัวของแต่ละบุคคลเพื่อปรับสมดุลของพัฒนาการทางสติปัญญาและความคิด ไปสู่ขั้นที่สูงกว่า

2.2 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะพลเมืองดีก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรมของนักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมด้วยหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดีโดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะพลเมืองดีหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้เพราะกิจกรรมการฝึกอบรมมุ่งเน้นการปลูกฝังคุณลักษณะพลเมืองดีโดยสอดแทรกในกิจกรรมประจำวัน เพราะการศึกษาอยู่ในกิจกรรมทุกอย่างของชีวิต การจัดกิจกรรมเริ่มจากการเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน ตั้งแต่กิจกรรมหน้าแถวตอนเช้า การเคารพธงชาติ ร้องเพลงชาติ การสวดมนต์การปฏิบัติตามข้อตกลง ระเบียบการฝึกอบรม อีกทั้งการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมได้ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้คิดวิเคราะห์ อภิปรายโต้แย้ง และตัดสินใจ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำให้สะท้อนปัญหาที่ส่งผลต่อคุณลักษณะพลเมืองดี สอดคล้องกับสายฤดี วรกิจ โภคาทร บัญญัติ ขงย่วน วิมลทิพย์ มุสิกพันธ์ และสร้อยบุญ ทรายทอง (2554, หน้า 76) กล่าวว่า แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสามารถกระทำโดย 1) จัดสิ่งเร้าให้บุคคลได้รับรู้และเกิดความสนใจในเรื่องที่ต้องการปลูกฝัง 2) จัดกิจกรรมและประสบการณ์ที่ช่วยให้บุคคลเกิดการตอบสนองและเกิดความพอใจ 3) ช่วยให้ผู้เห็นคุณค่าของเรื่องนั้น โดยการทำให้เห็นประโยชน์ และ 4) ช่วยให้ผู้สามารถนำเรื่องนั้นไปใช้ในระบอบชีวิตของตนและให้การเสริมแรงอย่างเหมาะสม โดยในการทดสอบนี้ใช้แบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดีมีลักษณะแบบเลือกตอบซึ่งคำถามเขียนเป็นสถานการณ์ที่คล้ายหรือเลียนแบบสถานการณ์จริงแล้วให้นักเรียนตอบปัญหาจากสถานการณ์นั้นว่า ถ้าสมมตินักเรียนเป็นบุคคลในสถานการณ์นั้นจะเลือกทำอะไร หรือมีความรู้สึกอย่างไร สอดคล้องกับสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2557, หน้า 176) มีแนวคิดว่าการทดสอบใช้สถานการณ์เป็นการเอาเรื่องราวมาเสนอ เรื่องราวต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นปัญหาทางจริยธรรมหรือคุณธรรม แล้วให้ผู้ตอบแสดงความรู้สึกต่อเรื่องราว ๆ นั้น โดยส่วนใหญ่แล้วเป็นการนำเอาเรื่องมาเป็นเงื่อนไขในการสะท้อนภาพความรู้สึกต่าง ๆ เอาภาพเอาเรื่องมากระตุ้นให้ผู้ตอบแสดงความรู้สึกต่าง ๆ ออกมาสอดคล้องกับงานวิจัยของสุปราณี ไกรวัตรนุสรณ์ (2541, หน้า 181) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรพลเมืองศึกษาโดยใช้ข้อมูลจากชุมชน สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ค่าเฉลี่ยของ

คะแนนแบบวัดเชิงสถานการณ์ระดับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้ง 5 ลักษณะ คือ ด้านความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์สุจริตความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ การต่อต้านและไม่ลองยาเสพติดภายหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับคุณาเพ็ญ กิ่งมิ่งแเส (2552, หน้า 109) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนบ้านหมากแข้ง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 1 พบว่า ค่าเฉลี่ยคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนหลังการทดลองเท่ากับ 89.67 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด

ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะพลเมืองดีหลังการฝึกอบรมกับเกณฑ์ที่กำหนด พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะพลเมืองดีหลังการฝึกอบรมไม่สูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ ร้อยละ 70 เท่ากับ 231 แต่นักเรียนได้คะแนนเฉลี่ย 231.33 ทำให้ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ทั้งนี้เพราะการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างสถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษา ครอบครัวถือเป็นรากฐานของการสร้างคุณลักษณะต่าง ๆ แก่บุคคล เป็นสถาบันที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดที่สุดที่หล่อหลอมพฤติกรรม คุณลักษณะต่าง ๆ ให้กับเด็กสอดคล้องกับชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2552, หน้า 54-58) กล่าวว่า ความอบอุ่นของสถาบันครอบครัวมีความสำคัญเป็นอันดับแรกเพราะเป็นจุดเริ่มต้นที่ช่วยให้เด็กเกิดจิตสำนึกเห็นความสำคัญของส่วนรวม ความใกล้ชิดระหว่างพ่อแม่กับลูกจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งในการเลี้ยงอบรมลูกเพราะความใกล้ชิดจะเป็นสื่อที่ทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันและกลายเป็นเกิดความเห็นใจซึ่งกันและกัน สถาบันครอบครัวจึงเป็นพื้นฐานของสังคม ถ้าครอบครัวมีแต่ความคลอนแคลนสังคมก็ไม่เข้มแข็งไปด้วยและเด็กที่เติบโตจากครอบครัวที่คลอนแคลนจะมีจิตสำนึกที่คลาดเคลื่อน การสอนและการอบรมของสถาบันครอบครัวควรดำเนินการให้สอดคล้องประสานไปในจุดหมายเดียวกันกับการสอนการอบรมของสถาบันการศึกษาและสถาบันทางศาสนาเพื่อปูพื้นฐานหรือฝังรากให้เด็กมีจิตสำนึกที่ดีเพื่อเด็กจะได้เป็นกำลังสำคัญในการสร้างสรรค์สังคมแห่งความสุขคุณลักษณะต่าง ๆ ที่สังคมหรือระบบการศึกษาต้องการให้เกิดในตัวผู้เรียนจะเกิดขึ้นไม่ได้เด็ดขาด หากขาดความร่วมมือจากพ่อแม่หรือผู้ปกครอง โอกาสความสำเร็จของลูก-หลานอาจมีไม่ถึงร้อยละ 30 หากหวังพึ่งสถานศึกษาเพียงอย่างเดียว ในปัจจุบันนี้พ่อแม่อ้างว่าไม่มีเวลาให้ลูก เมื่อโรงเรียนต้องการปรึกษาด้วย ซึ่งอาจใช้เวลาไม่มากแต่พ่อแม่กลับมีเวลาไปทำอย่างอื่นซึ่งอาจสำคัญน้อยกว่าลูก เช่น ไปงานเลี้ยง ไปงานศิษย์เก่า นำรถไปคาร์แคร์ ไปทานข้าวกับลูกค้า ซึ่งใช้เวลามากกว่าไปทำกิจกรรมเพื่อลูก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือของพ่อแม่กับโรงเรียนมีน้อยมากและเมื่อเกิดปัญหาสำคัญจริงๆ กับลูกของตนเองอะไรก็ไม่สามารถช่วยแก้ไขได้ สอดคล้องกับอรพินทร์ ชูชม (2552 อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552, หน้า 56) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยทางจิตสังคมที่สัมพันธ์กับจิตสำนึกทางปัญญาและคุณภาพชีวิต

ของเยาวชนไทย (นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3) พบว่า อิทธิพลพ่อแม่ส่งผลต่อจิตสำนึกทางปัญญาในเด็กและเยาวชนไทย โดยอารมณ์ของบิดามารดามีอิทธิพลต่อจิตสำนึกทางปัญญาของเยาวชนวัยรุ่นมากที่สุด บิดามารดาเป็นบุคคลสำคัญในการถ่ายทอดทางสังคมให้กับเด็กและเยาวชน ตั้งแต่แรกเริ่มประสบการณ์ชีวิตและยังมีความสำคัญอย่างต่อเนื่องแม้เด็กจะก้าวเข้าสู่วัยรุ่น อิทธิพลจากบิดามารดาก็ยังไม่ลดลง โดยเฉพาะการอบรม สั่งสอนและการเป็นแบบอย่างที่ดีในการแสดงออกสอดคล้องกับสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (2552 อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552, หน้า 61) พบว่า การปลูกฝังอบรมทางปัญญาสังคม อารมณ์จากทางโรงเรียน การเห็นแบบอย่างทางอารมณ์และพฤติกรรมจากเพื่อนและการควบคุมตนเองสามารถพยากรณ์จิตสำนึกทางปัญญาได้ร้อยละ 69

2.3 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนประเมินพฤติกรรมตนเองก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรมของนักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมด้วยหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดีโดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนประเมินพฤติกรรมตนเองหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้เพราะการจัดกิจกรรมใช้กระบวนการกลุ่มในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ ฝึกให้คิดวิเคราะห์ที่เกี่ยวเนื่องเกี่ยวกับการยกระดับคุณลักษณะพลเมืองดีในจิตใจและในการจัดกิจกรรมมีการเสริมแรง เพื่อให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมที่ต้องการ และลดพฤติกรรมที่ไม่ดี สอดคล้องกับทิสนา แคมมณี (2541 อ้างถึงใน สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว, 2555, หน้า 75) กล่าวว่า การใช้ตัวเสริมแรงทางสังคม เช่น การให้การชมเชย ยกย่องให้เกิดริศ สนใจ การให้รางวัลเป็นสิ่งของหรือใช้เบี้ย (Token) แลกกับสิ่งของที่ผู้ที่ได้รับ การปรับพฤติกรรมต้องการ เป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพวิธีหนึ่งในการปลูกฝังพฤติกรรมที่ดีในเด็กได้ อย่างไรก็ดี กระบวนการนี้ควรมีการเสริมแรงเป็นครั้งคราวเพื่อให้พฤติกรรมนั้นคงอยู่อย่างถาวรสอดคล้องกับงานวิจัยของสุปราณี ไกรวัตรนุสรณ์ (2541, หน้า 182) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาหลักสูตรพลเมืองศึกษาโดยใช้ข้อมูลจากชุมชน สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นสังกัดกรมสามัญศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนประเมินพฤติกรรมตนเองภายหลังเรียนของกลุ่มทดลองพบว่าสูงกว่าก่อนเรียนและทุกคุณลักษณะสอดคล้องกับ เดิมศักดิ์ คทวณิช (2557 หน้า 136) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเชิงจิตพิสัยแบบบูรณาการเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า พฤติกรรมประชาธิปไตยของนักศึกษาของกลุ่มทดลองหลังการทดลองและเมื่อสิ้นสุดระยะติดตามผลเพิ่มขึ้นกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .01 สอดคล้องกับพรเทพ เสถียรนพแก้ว (2553, บทคัดย่อ) ได้ศึกษา

เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคุณลักษณะด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาครู พบว่า นักศึกษาที่เข้ารับการฝึกอบรมเมื่อสิ้นสุดการฝึกอบรมมีจิตลักษณะสูงกว่าก่อนได้รับการฝึกอบรมทุกด้าน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 นักศึกษาที่เข้ารับการฝึกอบรมมีจิตลักษณะและพฤติกรรมตามคุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาครูเมื่อสิ้นสุดการฝึกอบรมแล้ว 1 เดือน สูงกว่าก่อนได้รับการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับนันทกา จิรานันท์ (2551, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาคุณลักษณะด้านความสามัคคี ความรับผิดชอบ ความมีน้ำใจ และความกล้าแสดงออกที่มีต่อความสำเร็จในการทำกิจกรรม กลุ่มของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า หลังการเข้าร่วมโปรแกรมนักเรียนมีคะแนนพฤติกรรมการทำงานกลุ่มด้านความสามัคคี ความรับผิดชอบ ความมีน้ำใจ และความกล้าแสดงออก สูงกว่าก่อนการเข้าร่วม โปรแกรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนประเมินพฤติกรรมตนเองหลังการฝึกอบรมกับเกณฑ์ที่กำหนด พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนประเมินพฤติกรรมตนเองหลังการฝึกอบรมไม่สูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ ร้อยละ 70 เท่ากับ 231 แต่นักเรียนได้คะแนนเฉลี่ย 233.78 ทำให้ไม่เป็นไปตามสมมติฐานทั้งนี้เพราะการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญหลายประการ เช่น การเลี้ยงดู แรงจูงใจ การเรียนรู้ ชุมชนและสิ่งแวดล้อม สื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ สอดคล้องกับสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2557, หน้า 190) กล่าวว่า พฤติกรรมของนักเรียนจะได้รับการส่งเสริมหรือเปลี่ยนแปลงไปโดยการกระตุ้นหรือให้แรงเสริมให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ หรือในกรณีที่เป็นพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ก็ต้องได้รับการปฏิเสธหรือการตอบสนองที่ไม่เหมาะสม เช่น ถ้าครูต้องการให้นักเรียนตั้งใจทำการบ้านมาส่ง ก็ต้องมีการกระตุ้นด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การให้รางวัลเล็ก ๆ น้อย ๆ การพูดให้กำลังใจ เป็นต้น การส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์จำเป็นต้องประกอบด้วย องค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้ 1) กิจกรรม ควรออกแบบให้เหมาะสม โดยให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการลงมือทำในสถานการณ์จริงหรือในสถานการณ์ที่คล้ายจริง 2) การทบทวนและประยุกต์ใช้ การได้ลงมือเป็นหัวใจสำคัญเพราะทักษะบางประการไม่สามารถพัฒนาบอกหรือสอน โดยตรงได้ แต่ต้องผ่านการลงมือกระทำ การวิเคราะห์หรือทบทวนสิ่งที่ทำจะช่วยให้ได้หลักการสำคัญที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ที่ใกล้เคียงกันได้ 3) การให้แรงเสริม เป็นการส่งเสริม นักเรียนในกรณีที่ได้แสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์หรือมีผลงานได้ตามเป้าหมาย 4) เป้าหมายหรือพฤติกรรมที่ต้องการควรมีความชัดเจน ทั้งนี้เป้าหมายหรือพฤติกรรมนั้น นักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์อื่น ๆ ได้สอดคล้องกับสุวรรณ มีทองคำ และคณะ (2551, หน้า 133) กล่าวว่า ครอบครัวยุคใหม่เป็นสถาบันที่ใกล้ชิดและปลูกฝังให้เด็กรู้จักความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและ

สิ่งแวดล้อม โดยการถ่ายทอดความเชื่อ ความคิด ทศนคติ ค่านิยมและลักษณะนิสัยต่าง ๆ โดยผ่านกระบวนการอบรมเลี้ยงดูทั้งการพูดและการกระทำของผู้ใกล้ชิด ได้แก่ บิดามารดา หรือผู้เลี้ยงดูคนอื่น ๆ การอบรมเลี้ยงดูจึงเป็นกลไกสำคัญในการถ่ายทอดทัศนคติ พฤติกรรมและบุคลิกภาพของบุคคลในแต่ละครอบครัวจะมีวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกันไปสอดคล้องกับลัดดา เสนาวงษ์ (2532 อ้างถึงใน สุวรรณ มีทองคำ และคณะ, 2551, หน้า 144) เสนอแนววิธีการปลูกฝังคุณธรรมไว้ ดังนี้ 1) ผู้ปฏิบัติงานสร้างเสริมคุณธรรมทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี 2) การจัดสิ่งแวดล้อมที่แสดงให้เห็นถึงคุณธรรม โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมที่เป็นคนให้เอื้อต่อการพัฒนา 3) การให้ความรู้เรื่องคุณธรรม หมายถึง การให้นักเรียนได้รู้จักเข้าใจว่าคุณธรรมที่ต้องการนั้นคืออะไร มีลักษณะอย่างไร มีวิธีการอะไรบ้างจึงจะสามารถปฏิบัติตามคุณธรรมเหล่านั้นได้ เรื่องนี้เป็นหน้าที่ของครูโดยตรงที่จะต้องให้ความรู้ที่ถูกต้องแก่นักเรียน 4) การฝึกและการปฏิบัติตามที่ คุณธรรมที่จะพัฒนา ซึ่งควรเป็นกิจกรรมที่สามารถใช้ในชีวิตประจำวันได้ สัมพันธ์กับปัญหา เช่น การบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ การฝึกธรรม การปฏิบัติตามระเบียบวินัย เป็นต้น

2.4 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนสังเกตพฤติกรรมระหว่างการฝึกอบรมของนักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมด้วยหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนสังเกตพฤติกรรมสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ ร้อยละ 70 เท่ากับ 54.6 นักเรียนได้คะแนนเฉลี่ย 69.39 ทำให้เป็นไปตามสมมติฐานซึ่งสอดคล้องกับสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2557, หน้า 195) มีแนวคิดว่าการสังเกตที่ดีเกิดขึ้นในสถานะที่ผู้ถูกสังเกตไม่รู้ตัวว่ากำลังมีการประเมิน การสังเกตจึงควรทำเป็นส่วนหนึ่งควบคู่กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนปกติ ไม่ควรบอกว่าจะชั่วโมงนี้จะมีการประเมินเรื่องนั้นเรื่องนี้ ถ้าผู้ถูกประเมินรู้ตัวแล้วก็จะมีการเสแสร้งมากขึ้น โดยเฉพาะนักเรียนโต ๆ ในชั้นเล็ก ๆ อาจมีปัญหาเรื่องนี้น้อย แต่อย่างไรก็ตาม การสังเกตในสถานะปกติถือว่าเป็นการใช้สังเกตที่ดีที่สุด การจัดกิจกรรมบางอย่างอย่างจงใจเพื่อให้นักเรียนแสดงความรู้สึกออกมาสอดคล้องกับสิริรัตน์ วิภาสศิลป์ และศศิธร ชูตินันทกุล (2547, หน้า 103) มีแนวคิดว่าการสังเกตพฤติกรรมเป็นการวัดคุณลักษณะที่สามารถสะท้อนออกมาในรูปของพฤติกรรมได้อย่างชัดเจนในการวัดครูหรือผู้สังเกตจะต้องไม่มีอคติ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลและแปลผลพฤติกรรมของนักเรียนหรือผู้ถูกสังเกตได้ไม่ผิดพลาด สอดคล้องกับทิสนา เขมมณี (2536 อ้างถึงใน วรวิภา เจริญศรีพรพงศ์, เกียรติวรรณ อมาตยกุล และชนินทร สุขเจริญ, 2557 หน้า 47) กล่าวว่า การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้จากกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ที่ให้ผู้เข้ารับการอบรมมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และค้นพบผลการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง การอาศัยสมาชิกภายในกลุ่มเป็นแหล่งเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนจดจำได้ดีและมีผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้มากกว่าการเรียนรู้ที่ได้รับจากการบอกเล่าจากผู้อื่น

2.5 ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากทั้งนี้เนื่องจากผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับวิธีการอบรมที่มีความหลากหลายเหมาะสมตามจุดประสงค์และเนื้อหา มุ่งเน้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีส่วนร่วมในกิจกรรม สอดคล้องกับทฤษฎีของแจมมณี (2554, หน้า 121) กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ โดยมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเต็มตัวทั้ง 4 ด้าน คือ ได้เคลื่อนไหวปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ (กาย) ได้ใช้ความคิด (สติปัญญา) ได้มีปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น (สังคม) และเกิดอารมณ์ความรู้สึกอันจะช่วยให้การเรียนรู้มีความหมายต่อคน (อารมณ์) การมีส่วนร่วมจะเป็นปัจจัยส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงได้ดี สอดคล้องกับกัมปนาท บริบูรณ์ (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองและวิธีคิดตามแนวคิดเป็น โดยวิธีกระบวนการกลุ่มของนักเรียน โรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง พบว่า ผลการประเมินความพึงพอใจต่อหลักสูตรฝึกอบรมจากนักเรียน โรงเรียนวิวัฒน์พลเมืองที่เข้ารับการฝึกอบรมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุดสอดคล้องกับเดมศักดิ์ คทวนิช (2557, หน้า 144) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเชิงจิตพิสัยแบบบูรณาการเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า นักศึกษากลุ่มทดลองภายหลังการทดลองมีความพึงพอใจในรูปแบบการเรียนการสอนเชิงจิตพิสัยแบบบูรณาการเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตย เพราะขั้นตอนของกิจกรรมการเรียนรู้ล้วนแล้วแต่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เกิดความตื่นตัว กระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ เกิดการคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ความรู้โดยอาศัยกระบวนการกลุ่มจึงเป็นความรู้ที่มีความหมาย ความรู้ที่ได้เกิดขึ้นกับผู้เรียนจึงเป็นความรู้ที่คงทนสอดคล้องกับแจมมณี ภูริ (2556, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมด้านจิตสาธารณะของนักศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พบว่านักศึกษามีความพึงพอใจต่อหลักสูตรอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำหลักสูตรไปใช้

1. ควรจัดให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างบุคลากรหรือบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้และเสริมสร้างประสิทธิภาพ

2. การฝึกอบรมในครั้งนี้มีระยะเวลาจำกัด กิจกรรมต้องดำเนินให้เสร็จในช่วงเวลาที่กำหนดและกิจกรรมเน้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมปฏิบัติ ทำให้ควรเพิ่มระยะเวลาในการฝึกอบรม

3. เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการนำหลักสูตรฝึกอบรมนี้ไปใช้ ควรศึกษารายละเอียดของหลักสูตรไปตามลำดับขั้นตอนควรศึกษารายละเอียดของหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดีในทุกกิจกรรมการฝึกอบรม ควรจัดทีมวิทยากรในแต่ละหน่วยการฝึกอบรม จัดพี่เลี้ยงประจำกลุ่มเพื่อให้คำปรึกษา แนะนำ คอยสังเกตพฤติกรรมของผู้รับการฝึกอบรม เพื่อการประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ

4. ในการจัดกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมในหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง รักษาดี ยึดมั่นศาสนา จงรักภักดีพระมหากษัตริย์ ควรจัดให้แต่ละกลุ่มมีผู้เข้ารับการอบรมทุกศาสนา เพื่อเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดี

ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเพื่อติดตามผลการใช้หลักสูตรในระยะยาว เพื่อศึกษาว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร

2. ควรนำรูปแบบและวิธีการของหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นไปใช้ในการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนในระดับอื่น

บรรณานุกรม

- กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2556). รายงานสถิติคดี ประจำปี พ.ศ. 2556. กรุงเทพฯ: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ.
- กรองไฉ อุณหุต. (2555). การประเมินผลตามพฤติกรรมการเรียนรู้. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการพยาบาลศัลยศาสตร์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552 ก). แนวทางการพัฒนาการวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552 ข). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กลุ่มยุทธศาสตร์และแผนการประชาสัมพันธ์ สำนักโฆษก. (2558). คสช. กำหนด 12 ค่านิยมหลักของคนไทย เพื่อสร้างสรรค์ประเทศไทยให้เข้มแข็ง. เข้าถึงได้จาก <http://www.thaigov.go.th/th/news1/item/84708-id84708.html>
- กัมปนาท บริบูรณ์. (2550). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองและวิธีคิดตามแนวคิดเป็น โดยวิธีกระบวนการกลุ่มของนักเรียน โรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง. คุยฉีนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2546). คุณลักษณะและภาพอนาคตคนไทยที่พึงประสงค์. กรุงเทพฯ: สำนักงานการศึกษาแห่งชาติ.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2547). ความแตกต่างระหว่างการจัดการสารสนเทศกับการจัดการความรู้. กรุงเทพฯ: อักษรไทย.
- เกษม วัฒนชัย. (2555). อุปนิสัยศึกษาสร้างพลเมืองดี. เข้าถึงได้จาก <http://www.thairath.co.th/>
- เกียรติศักดิ์ แสงอรุณ. (2551). แนวทางการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะสำหรับเยาวชนไทย: กรณีศึกษากลุ่มและเครือข่ายเยาวชนที่ทำงานด้านจิตสำนึกสาธารณะ. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา, คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เจนนิษฐ์ หล่อศรีสุขชัย. (2556). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมด้านจิตสาธารณะของนักศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายสถานศึกษาลังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. คุยฉีนิพนธ์ครุศาสตรคุยฉีนิพนธ์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.

- คุณาเพ็ญ กิ่งมิ่งแส. (2552). *การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนบ้านหมากแข้ง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 1. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.*
- ฉันท ชาติทอง. (2550). *เทคนิคการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 3). นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์.*
- จงกลณี ชุตินาเทวินทร์. (2542). *การฝึกอบรมเชิงพัฒนา. นครปฐม: สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน.*
- จันทนา บุญญานวัตร. (2549). *องค์ประกอบที่สัมพันธ์กับคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนชั้นมัธยมปีที่ 3 เขตพื้นที่การศึกษาพัทลุง. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการวัดผลการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยทักษิณ.*
- จารุวรรณ ฤทธิเพชร. (2552). *กระบวนการและปัจจัยสำคัญแห่งความสำเร็จของการจัดการความรู้ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล: การศึกษาเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- จิรประภา อัครบวร. (2552). *การจัดการความรู้ Knowledge management. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ ก. พลพิมพ์.*
- ฉัตรแก้ว ชีระเดชากุล. (2551). *การบริหารจัดการความรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2552). *สอนเด็กให้มีจิตสาธารณะ. กรุงเทพฯ: วิ พรินท์.*
- ชุมศักดิ์ อินทร์รัชย์. (2551). *การบริหารงานวิชาการและการนิเทศภายในสถานศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 5). ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.*
- ชูชัย สมิตทไกร. (2551 ก). *การปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่ม. เชียงใหม่: ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.*
- ชูชัย สมิตทไกร. (2551 ข). *การฝึกอบรมบุคลากรในองค์กร (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- ณัฐพันธ์ เจริญนันท์. (2551). *พฤติกรรมองค์กร. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.*
- คนุพล สุนทรรัตน์. (2550). *การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชน. คุษฎีนิพนธ์การศึกษาคุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยบูรพา.*

- เดิมศักดิ์ คทวนิช. (2557). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเชิงจิตพิสัยแบบบูรณาการ เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลในเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารพฤติกรรมศาสตร์ เพื่อการพัฒนา*, 6(1), 136-145.
- ทวีป อภิลิทธิ. (2551). *เทคนิคการเป็นวิทยากรและนักฝึกอบรม* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: วี.พริ้นท์.
- ทองพูล ภูถิม. (2553). การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 กรณีศึกษาโรงเรียน แกดคำวิทยาคาร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 5(1), 175-176.
- ทิพย์พาพร ตันดิสุนทร. (2555). *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง*. กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา.
- ทิสนา เขมมณี. (2554). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ: สุทธภากรพิมพ์.
- ธัญญพัทธ์ หิรัญรัตน์พงศ์. (2554). *การพัฒนาหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี หน่วยการเรียนรู้ “ช่างพารา” สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ธีรารัตน์ บัวศรี. (2542). *ทฤษฎีหลักสูตร การออกแบบและพัฒนา* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ธีระ รุญเจริญ. (2550). *ความเป็นมืออาชีพในการจัดและบริหารการศึกษายุคปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพฯ: แอล. ที. เพรส.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย และรุ่งนภา ตังจิตรเจริญกุล. (2550). *การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงคุณธรรมของคนไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม).
- นภสมน นิจรัตน์. (2554). *ปัญหาวัยรุ่นในสังคมไทย: ภาพสะท้อนจากเรื่องสั้นรางวัลวรรณกรรมรามคำแหง ประจำปี 2554*. *วารสารวิจัยรามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 14(3), 34-45.
- นันทกา จิรนนท์. (2551). *ผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาคุณลักษณะด้านความสามัคคี ความรับผิดชอบ ความมีน้ำใจ และความกล้าแสดงออกที่มีต่อความสำเร็จในการทำกิจกรรมกลุ่มของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประถมศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- น้ำทิพย์ วิภาวิน. (2547). *การจัดการความรู้และคลังความรู้*. กรุงเทพฯ: เอสอาร์ พรินต์ติ้ง แมสโปรดักส์.
- นิพนธ์ ยศดา. (2556). *การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26*. คุษฎีนิพนธ์ครุศาสตร คุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารจัดการการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- นิสสรณ์ บำเพ็ญ. (2552). *การประเมินผล โครงการฝึกอบรมผู้จุดประกายไฟแห่งการบริการ*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นิรนุช เหลือลมัย. (2552). *การวิจัยและพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวิจัยการศึกษา, คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บดินทร์ วิจารณ์. (2549). *การพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท .
- บรรพต สุวรรณประเสริฐ. (2544). *การพัฒนาหลักสูตร โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ*. เชียงใหม่: แสงศิลป์.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2541). *การพัฒนาการสอน*. กรุงเทพฯ: ชมรมเด็ก.
- บุญดี บุญญาภิจ, นงลักษณ์ ประสพสุข โชคชัย, ดิสพงศ์ พรชนกนาด และปรียวรรณ กรรมล้วน. (2547). *การจัดการความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: จิรวัฒน์เอ็กซ์เพรส.
- บุญดี บุญญาภิจ และณัชนน พรการญจนานันท์. (2550). *ตรวจประเมินความรู้...สู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: จิรวัฒน์เอ็กซ์เพรส.
- บุญมี เณรขอด. (2531). *หลักการพัฒนาหลักสูตร*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญเลี้ยง ทุมทอง. (2554). *การพัฒนาหลักสูตร (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประพนธ์ ผาสุกยี่ด. (2547). *การจัดการความรู้ ฉบับมือใหม่หัดขับ*. กรุงเทพฯ: ไยไยหม.
- ประเวศ วะสี. (2550). *การจัดการความรู้ กระบวนการปลดปล่อยมนุษย์ สู่ศักยภาพ เสรีภาพ และความสุข (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: กรีน-ปัญญาญาณ.
- ประสาธ เนืองเฉลิม. (2553). *หลักสูตรการศึกษา*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2543). *การบริหารงานวิชาการ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.

- ปลินทร เพ็ชรฤทธิ์. (2550). *สภาพและปัญหาการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้การสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้แก่แก่นักเรียนมัธยมศึกษาของครูสังกัดมศึกษา. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- ปิยะนาถ บุญมีพิพิธ. (2551). *การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ของสถานศึกษา. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.*
- พงศ์ประเสริฐ หกสุวรรณ. (2552). *เทคนิคการฝึกอบรม. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.*
- พนศรา มัทธูรส. (2552). *ผลของการใช้กิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักการการเรียนรู้โดยให้สมองเป็นฐาน ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความตระหนักรู้ต่อการเป็นพลเมืองดีของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 4. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาโสตทัศนศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- พรเทพ เสถียรนพเก้า. (2553). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคุณลักษณะด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาครู. ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยและพัฒนาหลักสูตร, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.*
- พรธิดา วิเชียรปัญญา. (2547). *การจัดการความรู้พื้นฐานและการประยุกต์ใช้. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.*
- พรพรรณ วีระปรียาภรณ์. (2542). *การสร้างคุณธรรมของความเป็นพลเมืองในชุมชนไทย. ดุษฎีนิพนธ์การศึกษา ดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.*
- พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญา นันทภิกขุ). (2543). *หน้าที่ของคน (ฉบับสมบูรณ์) คนดีและคุณสมบัติพิเศษของนักบริหาร. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.*
- พระมหาเนตร ดอกมะกล้า. (2551). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.*
- พระมหาสิริชัย เสรีไตรรัตน์. (2549). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมศีลธรรมค่านิยมจริยธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อำเภอเสนาให้จังหวัดสระบุรี. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาหลักสูตรและการสอน, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.*

- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2540). *วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 8).
กรุงเทพฯ: เจริญผล.
- พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2550). *ชุมชนนักปฏิบัติด้านการจัดการความรู้: แนวคิด เทคนิค และกระบวนการ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิชัย เสงี่ยมจิตต์. (2549). การจัดการความรู้สู่ทุนทางปัญญา. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏ อุบลราชธานี*, 1(1), 101-119.
- เพ็ชรี รูปะวิเชตร. (2554). *การเรียนรู้ลักษณะการจัดการ: การจัดการข้ามวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: ดวงกมล.
- ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. (2557). *ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ต้องก้าวให้พ้นกับดักของตะวันตก*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ภนิดา มาประเสริฐ. (2554). *การจัดประสบการณ์การเรียนรู้สังคมศึกษา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ภราดร จินดาวงศ์. (2549). *การจัดการความรู้ KM KNOWLEDGE MANAGEMENT THE EXPERIENCE*. กรุงเทพฯ: ซีดับบลิวซี พรินติ้ง.
- ภาวิณี โสธายะเพชร. (2549). *การศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมคุณธรรมเกี่ยวกับความมีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบ ให้กับนักเรียนประถมศึกษา โรงเรียนในเครือเซนต์ปอล เดอ ชาร์ต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษกรุงเทพมหานคร เขต 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประถมศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- มนสิข ลิทธิสมบูรณ์. (2546). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการวิจัยในชั้นเรียน. คุุณิพนธ์ศึกษาศาสตรคุุณิบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.*
- ยุทธนา วรณปิติกุล และสุนิตา เริงจิต. (2542). *พลเมือง: ความเรียงว่าด้วยประชาชนบนเส้นทางประชาสังคม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม (CIVICNET).
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุคส์
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: นานมีบุคส์
- โรม วงศ์ประเสริฐ. (2545). *เทคนิคการจัดการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนด้วยกิจกรรม*. กรุงเทพฯ: สถาพรบุคส์.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2538). *เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- วรพล วิแหลม. (2555). *โมเดลปัจจัยเชิงเหตุและผลของพฤติกรรมพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย: วิเคราะห์กลุ่มพหุ. คุุณิพนธ์การศึกษาคุุณิบัณฑิต, สาขาวิชาวิจัย วัฒน และสถิติการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.*

- วรวิทย์ เจริญศรีพรพงศ์, เกียรติวรรณ อมาตยกุล และชนินทร์ สุขเจริญ. (2557). การพัฒนาโปรแกรม การศึกษานอกระบบ โรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีสำหรับลูกเสือชาวบ้าน. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย*, 4(1), 125-132.
- วสันต์ ลาจน์ทีก. (2548). *การจัดการความรู้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาขอนแก่น เขต 4. การศึกษาอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชา การบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.*
- วิจารณ์ พานิช. (2547). *การจัดการความรู้*. กรุงเทพฯ: ดวงกมล.
- วิจารณ์ พานิช. (2548). *การจัดการความรู้ฉบับนักปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: ตาตา.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี- สฤษดิ์วงศ์.
- วิจารณ์ พานิช. (2557). *การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: ส เจริญการพิมพ์.
- วิไลลักษณ์ แก้วจินดา. (2556). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ ของนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น. คุษฎิณิพนธ์การศึกษาคุษฎิบัณฑิต, สาขาวิชา หลักสูตรและการสอน, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.*
- ศศิรัศม์ วีระไวทยะ. (2554). *การนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้าง สันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน. คุษฎิณิพนธ์ครุศาสตร์คุษฎิบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา, คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- ศักดิ์ชัย นิรัญทวิ. (2548). *รายงานการวิจัยเอกสารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็น พลเมืองดี*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- ศักดิ์ศรี ปาณะกุล. (2542). *การประเมินหลักสูตร*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ศักดิ์ศรี ปาณะกุล. (2556). *การพัฒนาและประเมินหลักสูตรสังคมศึกษา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ศิขรัชฐ์ เอ็มโกษา, พ.อ. (2555). คนไทยที่พึงปรารถนา. *นิตยสารยุทธ โภช*, 4, 66-74.
- ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน). (2557). *เอกสารชุดความรู้การส่งเสริมพัฒนางานคุณธรรม จริยธรรมของประเทศในกลุ่มประเทศในกลุ่มอาเซียน*. นนทบุรี: อินฟินิทโกล บอลเทรด.
- ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม. (2550). *รายงานการสังเคราะห์งานวิจัย คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของประเทศต่าง ๆ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์คุณธรรม.
- สังัด อุทรานันท์. (2532). *พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร*. กรุงเทพฯ: มิตรสยาม.

- สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา. (2548). *การจัดการความรู้ในสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. (2547). *การจัดการความรู้จากทฤษฎีสู่ปฎิบัติ*. กรุงเทพฯ: จีรวัฒน์เอ็กเพรส.
- สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว. (2555). *คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: จีอาร์ต.
- สมคิด บางโม. (2551). *เทคนิคการฝึกอบรมและการประชุม*. กรุงเทพฯ: วิทยพัฒน์.
- สมชาติ กิจจรยง และอรจรรย์ ณ ตะกั่วทุ่ง. (2550). *เทคนิคการฝึกอบรม*. กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).
- สมพงษ์ จิตระดับ. (2547). *คุณลักษณะและวิธีการเรียนรู้ของเยาวชนรุ่นใหม่*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สมพล เข้มกำเนิด. (2556). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมผู้นำเยาวชนเพชรบูรพาเสริมสร้างจิตสาธารณะ*. คุยถีนีพนธ์ปรัชญาคุยถีนีบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สายฤดี วรกิจ โภคาทร บัญญัติ ขงย่วน, วิมลทิพย์ มุสิกพันธ์ และสร้อยบุญ ทราaylorทอง. (2554). *คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: จีอาร์ต.
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2553). *คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยสำหรับครูผู้สอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3*. กรุงเทพฯ: สหยาบสื่อและการพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2552). *คู่มือการจัดระดับการกำกับดูแลองค์การภาครัฐตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance Rating)*. กรุงเทพฯ: พรีเมียร์ โปร.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2548 ก). *การสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตั้งแต่ พ.ศ. 2542-2547*. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย

- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2548 ข). *เอกสารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดีการพิมพ์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2553 ก). *คู่มือการจัดการความรู้ในองค์กรการศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เจริญผล.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2553 ข). *แผนการศึกษาชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559): ฉบับสรุป*. กรุงเทพฯ: สกศ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2555). *พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2556 ก). *พื้นฐานความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2556 ข). *สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน. (2557). *ทักษะแห่งอนาคตใหม่: การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 คืออย่างไร*. เข้าถึงได้จาก <http://www.qlf.or.th/>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2555). *สรุปผลที่สำคัญการสำรวจสถานะทางสังคมและวัฒนธรรม พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2555). *แนวการจัดการกิจกรรมการศึกษาเพื่อความเป็นไทย และความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ สกศศ.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2557). *การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สิริรัตน์ วิภาสศิลป์ และศศิธร ชูตินันทกุล. (2547). การสร้างเครื่องมือประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน: กรณีสร้างเครื่องมือประเมินค่านิยม. *วารสารการประเมินผลการศึกษา*, 1(2), 85-107.
- สุขุม คำแหง. (2553). *การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมคุณธรรมและจริยธรรม สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กรณีศึกษา โรงเรียนมกุฎเมืองราชวิทยาลัย จังหวัดระยอง*. คุษฎีนิพนธ์การศึกษาคุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สุทธิพร จิตต์มิตรภาพ. (2553). *การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ: สมาคมเครือข่ายการพัฒนาวิชาชีพอาจารย์และองค์กรอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย.

- สุนีย์ ภูพันธ์. (2546). *แนวคิดพื้นฐานการสร้างและการพัฒนาหลักสูตรยุคปฏิรูปการศึกษาไทย*.
เชียงใหม่: เดอะ โนเลทเซ็นเตอร์.
- สุปราณี ไกรวัตรนุสรณ์. (2541). *การวิจัยและพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง
ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1: การประยุกต์ใช้
กระบวนการแผนที่ผลลัพธ์*. คุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรคุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาวิจัยการศึกษา,
บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรางค์ ไคว้ตระกูล. (2554). *จิตวิทยาการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 10)*. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวรรณ มีทองคำ, สมร ไชยงาม, สุพัตรา ชุนฤทธิ์, วรลักษณ์ จันทรวิมล, ไพศาล ศิริรักษ์, บุญทวี
อรุณมาศ, ศิริพร วันวา, ณัฐธิดา แดงใหญ่, สมพร ชำอ่อน, ภัทรณิษฐ์ เก่งทอง, พรพิมล
สารรักษ์, นงลักษณ์ หมอยา, วิชัย แก้วคุณอก, นันทพร ล้มวงศ์, ทรงพัคตร์ จำนงศิลป์,
รุ่งนภา เพชรรักษ์ และผจญ มุกดา. (2551). *จริยธรรมและการพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรม*.
กรุงเทพฯ: เจริญผล.
- อนงค์ จันใจ. (2550). *การศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในโรงเรียนสังกัด
กรุงเทพมหานคร*. สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการวัดผลการศึกษา,
บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อภิสิทธิ์ สถิตภาคีกุล, อารี สาริปา, กุสุมา ใจสบาย, สุนีดี ภูจิราพันธุ์, แก้วใจ สุวรรณเวช,
กมลทิพย์ ธรรมกิติ, กัลยกร อนุฤทธิ์, อลิสา ตลิ่งผล, ชารนทัย มาลาเวช, อรดา
โอภาสรัตนากร, สุขุมล จันทวี. (2555). *การวิจัยและพัฒนาหลักสูตรการผลิตครู
ในศตวรรษที่ 21: กรณีศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*.
กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- อภิรดี ศรีสยาม. (2554). *การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาสันติภาพที่เน้นการการคิดวิเคราะห์เพื่อส่งเสริม
ความสามารถในการแก้ปัญหาตามแนวสันติวิธีสำหรับระดับมัธยมศึกษาตอนต้น*.
วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, บัณฑิตวิทยาลัย,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัญญาณี คล้ายสุบรรณ์. (2550). *การจัดการความรู้ ฉบับปฐมบท*. นครปฐม: เพชรเกษม.
- Bader , G. E., & Bloom, A. E. (1994). *Measuring team performance*. California: Richard Chang
Associates.
- Beauchamp, G. A. (1968). *Curriculum theory*. Itasca: Fe Peacock.
- Bloom, A. (1995). *Measuring team performance*. California: Richard chang associates.

- Cronbach, L. J. (1970). *Essentials of psychological testing*. New York : Harper and Row.
- Flippo, E. B. (1979). *Principle of personnel management*. New York: McGraw-Hill.
- Good, C. V. (1973). *Dictionary of education* (3rd ed). New York: McGraw-Hill.
- Krathwohl, D. R., Bloom, B. S., & Masia, B. B. (1964). *Taxonomy of educational objectives, the classification of educational goals—handbook II: Affective Domain*. New York: McKay.
- Saylor G. J. , Alexander, W. M., & Lewis, A. J. (1981). *Curriculum planning for better teaching and learning* (4th ed.). New York: Holt Rinchart and Winston.
- Shelly, G. J. (1996). Perceptions of the characteristics of good citizenship by secondary public school teachers in the state of Washington.. *Dissertation Abstacts International* 58. Seattle Pacific University.
- Stewart, V. (2012). *A world class education::earning from international models of excellence and innovation*. USA: ASCD.
- Taba, H. (1962). *Curriculum development: Theory and practice*. New York: Harcourt, Brace, Jovanovich.
- Tanner, D., & Tanner, L. (1995). *Curriculum development: Theory into practice*. New Jersey: Prentice Hall.
- Trilling, B., & Fadel, C. (2009). *21st century skills: Learning for life in our times*. USA: John Wiley & Sons.
- Tyler, R. W. (1949). *Basic principles of curriculum and instruction*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Vella, J. (1995). *Training through dialogue*. San Francisco: Jossey-Bass.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ชื่อ-สกุล	หน่วยงาน
1. ศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์	นักวิชาการอาวุโส ศูนย์ศึกษาธุรกิจและรัฐบาล มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คมพล สุวรรณภู	หัวหน้าภาควิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สฎายุ ธีระวนิชตระกูล	รองคณบดีฝ่ายพัฒนานิสิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุ่งฟ้า กิตินาณสันต์	อาจารย์ภาควิชาการจัดการเรียนรู้ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
5. รองศาสตราจารย์ วรญา ภูเสตวงษ์	อาจารย์ภาควิชาทดสอบและวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ผู้ร่วมการจัดการความรู้

หน่วยงาน/ ตำแหน่ง	จำนวน (คน)	ความเชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
1. ครู สอนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2	10	สอนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ไม่น้อยกว่า 10 ปี หรือมีผลงานทางวิชาการ
2. ศึกษานิเทศก์	2	รับผิดชอบกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
3. สมาชิกสภาองค์กรพัฒนา เด็กและเยาวชน	2	ข้อมูลปัญหาเด็กและเยาวชน
4. เจ้าหน้าที่พัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์	1	ข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน

ภาคผนวก ข
เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

แบบประเมินร่างหลักสูตรฝึกอบรม
หลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดีโดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

คำชี้แจง แบบประเมินร่างหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดีโดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ฉบับนี้ ใช้ประเมินความสอดคล้องขององค์ประกอบของหลักสูตรฝึกอบรม

ขอความอนุเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความสอดคล้องขององค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรฝึกอบรม โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องแสดงระดับความสอดคล้องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน และให้เสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงต่อไป โดยกำหนดระดับความคิดเห็น ดังนี้

- 1 หมายถึง มีความสอดคล้อง
- 0 หมายถึง ไม่แน่ใจ
- 1 หมายถึง ไม่มีความสอดคล้อง

ข้อ	ประเด็นการประเมิน	ระดับความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
		1	0	-1	
1	ความเหมาะสมของหลักการของหลักสูตร				
	1.1 สภาพปัญหาและความจำเป็นที่ต้องพัฒนาหลักสูตร				
	1.2 หลักการสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความจำเป็น				
	1.3 แนวทางแก้ปัญหาโดยการฝึกอบรมมีความเหมาะสม				
2	ความเหมาะสมของจุดมุ่งหมายของหลักสูตร				
	2.1 สอดคล้องกับหลักการ				
	2.2 ความเป็นไปได้ของจุดมุ่งหมาย				
	2.3 สามารถปฏิบัติได้ในเวลาที่กำหนด				
	2.4 ความเหมาะสมกับนักเรียนที่อบรม				
3	ความเหมาะสมของเนื้อหาของหลักสูตร				
	3.1 ตอบสนองจุดมุ่งหมายของหลักสูตร				
	3.2 เนื้อหาเหมาะสมกับเวลา				
	3.3 มีความยากง่ายพอเหมาะ				
	3.4 น่าสนใจและมีประโยชน์ต่อนักเรียน				
4	ความเหมาะสมของกระบวนการฝึกอบรม				
	4.1 สอดคล้องและเหมาะสมกับเนื้อหา				
	4.2 กระบวนการจัดกิจกรรมเป็นไปตามลำดับขั้นตอน				
	4.3 เหมาะสมกับเวลาที่จัดกิจกรรม				
	4.4 นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม				
	4.5 ความน่าสนใจของกิจกรรม				
5	ความเหมาะสมของสื่อประกอบการฝึกอบรม				
	5.1 สอดคล้องกับกระบวนการฝึกอบรม				
	5.2 สื่อช่วยให้กิจกรรมบรรลุจุดมุ่งหมาย				
6	ความเหมาะสมของการวัดผลและประเมินผล				
	6.1 สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร				
	6.2 วัดได้ครอบคลุมเนื้อหา				

ข้อ	ประเด็นการประเมิน	ระดับความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ	
		1	0	-1		
7	ความเหมาะสมของหน่วยการฝึกอบรม					
	7.1 หน่วยการฝึกอบรมที่ 1 รัชชาติ ยึดมั่นศาสนา จงรักภักดีพระมหากษัตริย์					
		7.1.1 จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม				
		7.1.2 เนื้อหาสอดคล้องกับจุดประสงค์ การฝึกอบรม				
		7.1.3 กิจกรรมการฝึกอบรมสอดคล้องเนื้อหา				
		7.1.4 สื่อสอดคล้องกับกิจกรรมการฝึกอบรม				
		7.1.5 การวัดผลสอดคล้องกับจุดประสงค์				
		7.2 หน่วยการฝึกอบรมที่ 2 ซื่อสัตย์สุจริต				
		7.2.1 จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม				
		7.2.2 เนื้อหาสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม				
		7.2.3 กิจกรรมการฝึกอบรมสอดคล้องเนื้อหา				
		7.2.4 สื่อสอดคล้องกับกิจกรรมการฝึกอบรม				
		7.2.5 การวัดผลสอดคล้องกับจุดประสงค์				
		7.3 หน่วยการฝึกอบรมที่ 3 มีวินัย				
		7.3.1 จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม				
		7.3.2 เนื้อหาสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม				
		7.3.3 กิจกรรมการฝึกอบรมสอดคล้องเนื้อหา				
		7.3.4 สื่อสอดคล้องกับกิจกรรมการฝึกอบรม				
		7.3.5 การวัดผลสอดคล้องกับจุดประสงค์				
		7.4 หน่วยการฝึกอบรมที่ 4 มุ่งมั่นตั้งใจ				
		7.4.1 จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม				
		7.4.2 เนื้อหาสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม				
		7.4.3 กิจกรรมการฝึกอบรมสอดคล้องเนื้อหา				

ข้อ	ประเด็นการประเมิน	ระดับความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
		1	0	-1	
	7.4.4 สื่อสอดคล้องกับกิจกรรมการฝึกอบรม				
	7.4.5 การวัดผลสอดคล้องกับจุดประสงค์				
	7.5 หน่วยการฝึกอบรมที่ 5 รักความเป็นไทย				
	7.5.1 จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม				
	7.5.2 เนื้อหาสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม				
	7.5.3 กิจกรรมการฝึกอบรมสอดคล้องเนื้อหา				
	7.5.4 สื่อสอดคล้องกับกิจกรรมการฝึกอบรม				
	7.5.5 การวัดผลสอดคล้องกับจุดประสงค์				
	7.6 หน่วยการฝึกอบรมที่ 6 เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์				
	7.6.1 จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม				
	7.6.2 เนื้อหาสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม				
	7.6.3 กิจกรรมการฝึกอบรมสอดคล้องเนื้อหา				
	7.6.4 สื่อสอดคล้องกับกิจกรรมการฝึกอบรม				
	7.6.5 การวัดผลสอดคล้องกับจุดประสงค์				
	7.6.6 การวัดผลสอดคล้องกับจุดประสงค์				
	7.7 หน่วยการฝึกอบรมที่ 7 เคารพสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่				
	7.7.1 จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม				
	7.7.2 เนื้อหาสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม				
	7.7.3 กิจกรรมการฝึกอบรมสอดคล้องเนื้อหา				
	7.7.4 สื่อสอดคล้องกับกิจกรรมการฝึกอบรม				
	7.7.5 การวัดผลสอดคล้องกับจุดประสงค์				
	7.8 หน่วยการฝึกอบรมที่ 8 รับผิดชอบต่อสังคม				
	7.8.1 จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม				
	7.8.2 เนื้อหาสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม				

	ประเด็นการประเมิน	ระดับความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
		1	0	-1	
	7.8.3 กิจกรรมการฝึกอบรมสอดคล้องเนื้อหา				
	7.8.4 สื่อสอดคล้องกับกิจกรรมการฝึกอบรม				
	7.8.5 การวัดผลสอดคล้องกับจุดประสงค์				

ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณในความอนุเคราะห์อย่างสูง

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรม

คำชี้แจง

1. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมฉบับนี้ มีจำนวน 55 ข้อ
2. จงเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียว และทำเครื่องหมาย X ลงในกระดาษคำตอบ
3. ถ้านักเรียนต้องการเปลี่ยนคำตอบ ให้ทำเครื่องหมาย = ทับเครื่องหมาย X ในช่องตัวเลือกเดิม แล้วทำเครื่องหมาย X ในช่องตัวเลือกใหม่แทน
4. ห้ามขีดเขียนหรือทำเครื่องหมายใด ๆ ลงในแบบวัดฉบับนี้

1. ใครปฏิบัติตนได้ถูกต้องเมื่อได้ยินเพลงชาติไทย
 - ก. อรุณเดินตามปกติ
 - ข. อาทิตย์หันไปดูคนรอบข้าง
 - ค. ครูฉีขึ้นเล่นโทรศัพท์เคลื่อนที่
 - ง. ดาวหยุดยืนตรงจนกว่าเพลงจะจบ
2. ข้อใดคือเหตุผลที่สำคัญที่สุด ที่แสดงว่าศาสนามีความสำคัญต่อสังคมไทย
 - ก. พระพุทธศาสนาเป็นหลักในการปฏิบัติตนให้เป็นคนดี
 - ข. ศาสนาเป็นศูนย์กลางด้านการศึกษาสังคมและศิลปวัฒนธรรม
 - ค. ศาสนาสอดคล้องกับลักษณะนิสัยของคนไทย
 - ง. คนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ
3. ข้อใดคือเหตุผลที่แสดงว่าวัฒนธรรมไทยส่วนหนึ่งมาจากพระพุทธศาสนา
 - ก. ก่อให้เกิดความรักความสามัคคี
 - ข. พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจ
 - ค. พระพุทธศาสนาผูกพันกับวิถีชีวิตของคนไทย
 - ง. พระพุทธศาสนาสอดคล้องกับลักษณะนิสัยของคนไทย
4. ในขณะที่ประเทศไทยเกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างฝ่ายต่าง ๆ พระมหากษัตริย์มีบทบาทเด่นชัดที่สุดในด้านใด
 - ก. เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนทั้งชาติก่อให้เกิดความสามัคคี
 - ข. มีพระราชดำริเกี่ยวกับการช่วยเหลือ
 - ค. เจริญสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศ
 - ง. กระตุ้นการพัฒนาเศรษฐกิจ
5. บุคคลในข้อใดแสดงความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ฯ เหมาะสมที่สุด
 - ก. อานนท์ประดับธงชาติไทย
 - ข. อุครลงนามถวายพระพรในวันที่ 5 ธันวาคม
 - ค. อุษณีทำบุญใส่บาตร อุทิศเป็นพระราชกุศล
 - ง. อุทยานนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน

6. ข้อใด **ไม่ใช่** คุณลักษณะที่แสดงออกของความซื่อสัตย์
- ประหยัคดอคอม
 - ให้ข้อมูลที่ถูกต้อง
 - ยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้อง
 - ปฏิบัติตามคำมั่นสัญญา
7. คนที่มีความซื่อสัตย์สุจริตจะได้รับผลตอบแทนอย่างไร
- เป็นที่ไว้วางใจของผู้อื่น
 - มีฐานะร่ำรวยเป็นปึกแผ่น
 - ทำให้มีเพื่อนมากใคร ๆ ก็รัก
 - เรียนได้เก่ง สอบได้คะแนนดีกว่าคนอื่น
8. การกระทำของบุคคลใดน่าชื่นชม
- เอ็มเจอเงินตกเลยเก็บไว้ใช้เอง
 - สมหญิงมาโรงเรียนสายทุกวัน
 - วายุอมรับกับคุณครูว่าไม่ทำการบ้าน
 - วันชัยลอกการบ้านเพื่อนส่งครูทุกวัน
9. สุเทพเก็บกระเป๋าสตางค์ได้ จึงนำไปส่งครู แสดงว่าสุเทพเป็นคนมีคุณธรรมข้อใด
- กรุณา
 - ซื่อสัตย์
 - กตัญญู
 - เมตตา
10. แก้วทำร้ายร่างกายฝนจนแขนหัก พันตำรวจโทมานะจึงจับกุมแก้วเป็นผู้ต้องหา ในข้อหาทำร้ายร่างกายผู้อื่น แก้วกลัวจะติดคุกจึงขอให้พันตำรวจโทมานะช่วยเหลือตนโดยเสนอเงินให้ห้าแสนบาท แต่พันตำรวจโทมานะไม่รับ แสดงว่าพันตำรวจโทมานะมีความซื่อสัตย์ต่อสิ่งใด
- ผู้อื่น
 - ตนเอง
 - ประเทศชาติ
 - หน้าที่การงาน

11. ที่มาของวินัยข้อใดที่แตกต่างจากข้ออื่น
 - ก. ความสมัครใจของบุคคล
 - ข. การใช้อำนาจให้ปฏิบัติตาม
 - ค. อบรมเล็งสรรสิ่งที่เป็นประโยชน์
 - ง. การยึดหลักศีลธรรมเป็นหลักประจำใจ
12. ถ้าประเทศมีกฎหมายไว้ควบคุมพฤติกรรมของประชาชนศาสนาพุทธจะมีหลักธรรมในข้อใดไว้ควบคุมพฤติกรรมชาวพุทธ
 - ก. ศีล 5
 - ข. อิทธิบาท 4
 - ค. สังคหวัตถุ 4
 - ง. พรหมวิหาร 4
13. บุคคลในข้อใดแสดงออกถึงความมีวินัยต่อตนเองและประเทศชาติมากที่สุด
 - ก. แก้วแต่งตัวถูกระเบียบมาโรงเรียนทุกวัน
 - ข. วิภาปิดไฟและพัดลมในห้องเรียนช่วงพักกลางวัน
 - ค. มานีช่วยครูลบกระดานดำทุกครั้งหลังหมดคาบเรียน
 - ง. เพ็ญเก็บหนังสือของห้องสมุดที่นำออกมาอ่านไว้ที่เดิม
14. ถ้าพบเพื่อนวิ่งเล่นกันในห้องเรียนหัวหน้าห้องควรทำอย่างไร
 - ก. คุยเพื่อน
 - ข. ห้ามปรามเพื่อน
 - ค. จดชื่อเพื่อนเพื่อให้ครูทำโทษ
 - ง. ไม่สนใจเพราะไม่ได้เล่นด้วย
15. ข้อใดจัดว่าเป็นความสำคัญของกฎหมายมากที่สุด
 - ก. ผู้รู้กฎหมายจะได้เปรียบผู้อื่น
 - ข. ใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน
 - ค. กฎหมายสร้างความเป็นระเบียบแก่สังคม
 - ง. กฎหมายมีประโยชน์ต่อประชาชนทุกคน

16. นักเรียนจะปฏิบัติตนอย่างไร จึงจะเป็นคนใฝ่รู้
- ก. ซักถามสิ่งที่ไม่รู้ให้เกิดความเข้าใจ
 - ข. ทำตามที่ครูสั่งอย่างสม่ำเสมอ
 - ค. ออกไปเที่ยวนอกบ้านบ่อย ๆ
 - ง. ไม่มีความสงสัยสิ่งใดเลย
17. ผู้ที่เป็นคนใฝ่รู้ จะได้รับผลอย่างไร
- ก. มีคนชื่นชม
 - ข. เรียนหนังสือเก่ง
 - ค. พ่อแม่และครอบครัวภูมิใจ
 - ง. ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงาน
18. การศึกษาค้นคว้ามีความสำคัญในข้อใด
- ก. ช่วยให้นักเรียนมีความเข้าใจในเรื่องที่เรียนมากขึ้น
 - ข. มีความชัดเจนขึ้นในเรื่องบางอย่างที่ยังไม่เข้าใจ
 - ค. นำความรู้ที่ได้ไปแก้ไขปัญหา
 - ง. ถูกทุกข้อ
19. การกระทำข้อใดเป็นการใฝ่รู้ที่ทำให้ได้รับความรู้ใหม่ ๆ มากกว่าข้ออื่น
- ก. ขยันทำการบ้าน
 - ข. ไปโรงเรียนทุกวัน
 - ค. อ่านหนังสือในห้องสมุด
 - ง. ตั้งใจเรียนอย่างสม่ำเสมอ
20. วันดีจะพกสมุดบันทึกตลอด เวลาไปเจออะไรที่ไม่รู้ก็จะจดบันทึกในสมุดอยู่เสมอ วันดีมีคุณลักษณะในข้อใด
- ก. รู้จักการดำเนินชีวิต
 - ข. สนใจใฝ่รู้ในสิ่งต่าง ๆ
 - ค. มีความมานะอดทน
 - ง. ทำงานเป็นระเบียบเรียบร้อย

21. การปฏิบัติตัวที่เหมาะสมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงมีวิธีการอย่างไร
- การดำเนินชีวิตตามปกติ
 - การต้องอาศัยในชนบทเท่านั้น
 - การดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง
 - การดำเนินชีวิตอย่างสะดวกสบาย
22. ความพอเพียงในจิตใจ หมายความว่าอย่างไร
- การประพฤติดี
 - การประหยัดคอออม
 - การพออยู่ พอดี พอกิน
 - การปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต
23. ข้อใดถูกต้องตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- วราวุฒิกินรู้จักใช้ ไม่เดือดร้อน
 - วีระขยันทำกิน มีเงินใช้จ่ายไม่เดือดร้อน
 - วนาขยันทำมาหากิน รู้จักเก็บออม จนมีเงินให้กู้
 - วุชขยันทำมาหากิน รู้จักเก็บออม ใช้จ่ายอย่างไม่เดือดร้อน
24. ถ้านักเรียนจะซื้อสินค้า ควรคำนึงถึงสิ่งใดก่อน
- รายได้
 - ความจำเป็น
 - ตามสมัยนิยม
 - ความอยากได้
25. ข้อใด ไม่ใช่ องค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- พอประมาณ
 - ความขยัน
 - มีเหตุผล
 - ความรู้
26. สุภายิตข้อใดให้ข้อคิดที่ให้เรา มีความมุ่งมั่นในการทำงาน
- คืบก็ทะเล สอกก็ทะเล
 - ช้าเป็นการ นานเป็นคุณ
 - ใครมือยาว สาวได้สาวเอา
 - ความพยายามอยู่ที่ไหน ความสำเร็จอยู่ที่นั่น

27. ใครมีลักษณะนิสัยในการทำงานที่ไม่ดี
- ก. ขบาให้เพื่อนช่วยทำงานแทน
 - ข. เริ่มทำงานที่มีความสำคัญก่อน
 - ค. มะลิกำหนดเวลาทำงานของตน
 - ง. จำปีพยายามทำงานให้เสร็จทันกำหนด
28. หลักธรรมในข้อใดในอิทธิบาท 4 ตรงกับความมุ่งมั่นในการทำงาน
- ก. ฉันทะ
 - ข. วิริยะ
 - ค. จิตตะ
 - ง. วิมังสา
29. “พระมหาชนกพยายามว่ายน้ำเข้าหาฝั่ง ว่ายอยู่ถึง 7 วัน ทั้งที่มองไม่เห็นฝั่ง” จากเรื่องพระมหาชนก ข้อคิดจากเรื่องยึดหลักคุณธรรมใด
- ก. การพึ่งตนเอง
 - ข. การแข่งขันกับเวลา
 - ค. ความเพียรเป็นที่ตั้ง
 - ง. ความมีสติสัมปชัญญะ
30. “คนล่องทุบกข์ได้เพราะความเพียร”มีความหมายตรงกับข้อใด
- ก. คนที่งานมาก ก็จะมีทุกข์มาก
 - ข. คนจะพ้นทุกข์ได้ หากปล่อยวางเรื่องงาน
 - ค. คนที่มีความเพียรพยายาม ชีวิตจะมีแต่ความสุข
 - ง. ความเพียรพยายาม จะช่วยให้คนเราสามารถฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ
31. ประเพณีในข้อใดที่แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม
- ก. ประเพณีการบวช
 - ข. ประเพณีการตัดบาศธ
 - ค. ประเพณีการทำขวัญข้าว
 - ง. ประเพณีการแข่งขันเรือยาว

32. การกราบเบญจางคประดิษฐ์ หมายถึงข้อใด
- ก. การที่อวัยวะทั้ง 5 เข้าทั้ง 2 มือทั้ง 2 และหน้าผากจรดพื้น
 - ข. การที่อวัยวะทั้ง 5 แขนทั้ง 2 มือทั้ง 2 และหน้าผากจรดพื้น
 - ค. การที่อวัยวะทั้ง 5 ข้อศอกทั้ง 2 มือทั้ง 2 และหน้าผากจรดพื้น
 - ง. การที่อวัยวะทั้ง 5 ปลายเท้าทั้ง 2 มือทั้ง 2 และหน้าผากจรดพื้น
33. วิธีการอนุรักษ์วัฒนธรรมในข้อใด **เหมาะสมที่สุด**
- ก. เชิญวิทยากรมาบรรยาย
 - ข. สร้างเครือข่ายอนุรักษ์มรดกมรดกไทย
 - ค. ชักชวนเข้าร่วมประกวดมรดกมรดกไทย
 - ง. ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการมีมรดกมรดกไทย
34. ข้อใดแสดงให้เห็นภูมิปัญญาไทยในการปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพภูมิศาสตร์
- ก. การนับถือพุทธศาสนา
 - ข. การสร้างบ้านเรือนไทย
 - ค. การใช้สมุนไพรรักษาโรค
 - ง. การประดิษฐ์เครื่องประดับ
35. หลักศิลาจารึกฯ แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ไทยด้านใด
- ก. ด้านภาษา
 - ข. ด้านศิลปกรรม
 - ค. ด้านสถาปัตยกรรม
 - ง. ด้านชีวิตความเป็นอยู่
36. ข้อใด**ไม่ได้**หมายถึงจิตสาธารณะ
- ก. ประหยัดพลังงาน
 - ข. รณรงค์การเลือกตั้ง
 - ค. พัฒนาศาสนสถาน
 - ง. ใช้โทรศัพท์สาธารณะ
37. การกระทำในข้อใดที่**แสดง**ว่าเป็นผู้มีจิตสาธารณะ
- ก. ไปชมภาพยนตร์
 - ข. ทำความสะอาดบ้าน
 - ค. รับประทานอาหารจานด่วน
 - ง. ลบรอยขีดเขียนบนโต๊ะเรียน

38. ข้อใดคือการไม่มีจิตสาธารณะต่อตนเอง
- ใช้เวลาว่างเล่นเกมเสมอ
 - อ่านออกกำลังกายสม่ำเสมอ
 - รู้จักใช้จ่ายประหยัดเก็บออมเสมอ
 - เข้าชั้นเรียนและส่งงานสม่ำเสมอ
39. ยูรีและเพื่อนช่วยกันรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด การกระทำดังกล่าวสอดคล้องกับคุณลักษณะในข้อใด
- ซื่อสัตย์
 - ใฝ่เรียนรู้
 - มีจิตสาธารณะ
 - รักความเป็นไทย
40. ผู้ที่มีจิตสาธารณะจะได้รับประโยชน์ในข้อใด
- ผู้ที่เดือดร้อนได้รับความช่วยเหลือ
 - เห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในตนเอง
 - ทุกคนมีความสุข ไม่มีเรื่องเดือดร้อน
 - คนในสังคมมีความรัก ความสามัคคีต่อกัน
41. การกระทำในข้อใดแสดงถึงการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น
- สามีทุบตีภรรยาอย่างรุนแรง
 - ครูทำโทษศิษย์ด้วยการจับขังในห้องน้ำ
 - เจ้านายลงโทษลูกน้องด้วยการด่าทอรุนแรง
 - เจ้านายให้สวัสดิการแก่คนงานตามความเหมาะสม
42. “ถึงแม้ปราณีจะพิการแต่เธอก็สามารถเรียนจนจบชั้นมัธยมศึกษาได้” ข้อความนี้สอดคล้องกับเรื่องใด
- เสรีภาพ
 - สิทธิหน้าที่
 - ความยุติธรรม
 - ความเสมอภาค

43. “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน” ข้อความนี้สอดคล้องกับเรื่องใด
- สิทธิ
 - เสรีภาพ
 - ความยุติธรรม
 - ความเสมอภาค
44. บุคคลใดที่มีส่วนร่วมในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน
- นักบวช
 - คนไทยทุกคน
 - นายกรัฐมนตรี
 - นักเรียน นักศึกษา
45. การปฏิบัติตามกระบวนการประชาธิปไตยข้อใดสำคัญที่สุด
- ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
 - ไม่แสดงความคิดเห็นขัดแย้งกับผู้อื่น
 - ไม่ยุ่งเกี่ยวกับผู้ที่มีความคิดเห็นแตกต่าง
 - ชักจูงให้ผู้อื่นเห็นด้วยกับความคิดของตน
46. ข้อใดเป็นความหมายของ “สิทธิ”
- มนุษย์ทุกคนจะต้องมีความเท่าเทียมกัน
 - ความเป็นอิสระของบุคคลที่จะกระทำการต่าง ๆ
 - ผลประโยชน์ที่ได้รับการคุ้มครองและรับรองตามกฎหมาย
 - บุคคลต้องกระทำหรืองดเว้นกระทำตามที่กฎหมายกำหนด
47. การกระทำใดจัดว่าเป็นหน้าที่ของประชาชนชาวไทย
- รณรงค์เลือกตั้ง
 - การจัดตั้งมูลนิธิ
 - การเสียภาษีอากร
 - การนับถือศาสนา

48. สุทธิดาเปลี่ยนจากการนับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนาอิสลาม ข้อความนี้สอดคล้องกับเรื่องใด
- ก. สิทธิ
 - ข. หน้าที่
 - ค. เสรีภาพ
 - ง. ความเสมอภาค
49. หน้าที่ของนักเรียนข้อใดสำคัญที่สุด
- ก. การเรียนหนังสือ
 - ข. หลีกเลี่ยงอบายมุข
 - ค. การกตัญญูต่อผู้มีพ่อแม่
 - ง. ดูแลรักษาสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง
50. “มาลีเปิดวิทยุเสียงดังลั่น มานะผู้เป็นพี่ชายตกเตือนให้มาลีลดระดับเสียงวิทยุให้เบาลง” การกระทำของมาลีสอดคล้องกับข้อความใด
- ก. เป็นผู้ที่รู้จักเหตุผล
 - ข. เป็นบุคคลที่มีคุณธรรม
 - ค. เคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น
 - ง. เป็นบุคคลที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม
51. ข้อใดคือกฎหมายสูงสุดว่าด้วยการปกครองประเทศ
- ก. รัฐธรรมนูญ
 - ข. พระราชบัญญัติ
 - ค. พระราชกำหนด
 - ง. พระราชกฤษฎีกา
52. การเลือกตั้งแสดงให้เห็นถึงหลักการของการปกครองระบอบประชาธิปไตยข้อใด
- ก. หลักภราดรภาพทางการเมือง
 - ข. หลักความเสมอภาคทางการเมือง
 - ค. หลักสิทธิและเสรีภาพของประชาชน
 - ง. หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน

53. “คณะกรรมการสถานักเรียนจัดกิจกรรมพัฒนาสวนสาธารณะ” การกระทำดังกล่าวแสดงถึงการเป็นพลเมืองดีในเรื่องใด
- ก. รับผิดชอบต่อส่วนรวม
 - ข. การเคารพสิทธิเสรีภาพ
 - ค. การมีคุณธรรมจริยธรรม
 - ง. การทำงานอย่างมีเหตุผล
54. “นันทน์ชวนเพื่อนไปเก็บขยะในบริเวณริมแม่น้ำ” การกระทำของนันทน์แสดงถึงการเป็นพลเมืองดีในเรื่องใด
- ก. ปฏิบัติตนตามกฎหมาย
 - ข. รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
 - ค. ความรับผิดชอบต่อชุมชน
 - ง. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของท้องถิ่น
55. การปฏิบัติตนตามบทบาทของพลเมืองดีในข้อใดที่มีผลต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมมากที่สุด
- ก. ตั้งใจเรียน
 - ข. ปฏิบัติตนตามกฎหมาย
 - ค. ปฏิบัติตนตามค่านิยมที่ดี
 - ง. การปฏิบัติตามหลักทางศาสนา
-

แบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดี

คำชี้แจง

1. แบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดีฉบับนี้ต้องการทราบความรู้สึกรักของนักเรียนที่มีต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ที่กำหนดให้โดยคำตอบในแต่ละข้อไม่มีข้อถูกหรือข้อผิดให้นักเรียนเลือกตอบตามความรู้สึกของตนเอง
2. แบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดีฉบับนี้มีทั้งหมด 66 ข้อ
3. ให้นักเรียนพิจารณาเลือกคำตอบเพียงข้อละ 1 คำตอบเท่านั้น และทำเครื่องหมาย X ในกระดาษคำตอบ
4. ถ้านักเรียนต้องการเปลี่ยนคำตอบ ให้ทำเครื่องหมาย = ทับเครื่องหมาย X ในช่องตัวเลือกเดิม แล้วทำเครื่องหมาย X ในช่องตัวเลือกใหม่แทน
5. ห้ามขีดเขียนหรือทำเครื่องหมายใด ๆ ลงในแบบวัดฉบับนี้

1. เพชรจะยืนตรงและร้องเพลงชาติอย่างตั้งใจทุกครั้งที่เขาแถวหน้าเสาธง
นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำของเพชร
 - ก. เพชรชอบร้องเพลงอยู่แล้ว
 - ข. เพชรทำตามคำสั่งของคุณครู
 - ค. เพชรภูมิใจที่ได้เกิดเป็นคนไทย
 - ง. เพชรทำตามระเบียบของโรงเรียน
 - จ. ฉันจะทำแบบเพชรและภูมิใจที่ได้เกิดเป็นคนไทย
2. “วันนี้ฉันจะไปโรงเรียนสาย ขณะที่ฉันยรีบมาโรงเรียนอยู่นั้น เสียงเพลงชาติดังขึ้น
ฉันยรีบยรีบขึ้นตรง ถึงแม่จะรีบ” นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำของอันวย
 - ก. ฉันภูมิใจและจะทำแบบอันวย
 - ข. คนที่พบเห็นต้องชื่นชมอันวย
 - ค. อันวยมีความจงรักภักดีต่อชาติ
 - ง. อันวยภาคภูมิใจในเพลงชาติได้
 - จ. อันวยยืนตรงเพราะกลัวถูกทำโทษ
3. วันนี้เป็นวันวิสาขบูชา เพื่อนมาชวนวันชัยไปเวียนเทียนที่วัดในตอนเย็น
ถ้านักเรียนเป็นวันชัยจะทำอย่างไร
 - ก. ไปกับเพื่อนเพราะกลัวเพื่อนโกรธ
 - ข. ไปกับเพื่อนเพราะอยากให้เพื่อนชมเชย
 - ค. ไปเพราะทำกิจกรรมทางศาสนาจะได้บุญ
 - ง. ไปกับเพื่อนเพราะใคร ๆ ก็ไปเวียนเทียนกัน
 - จ. ไปเพราะปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาเป็นประจำ
4. ก้นยาตื่นขึ้นมาช่วยแม่ทำกับข้าวใส่บาตรทุกวัน นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำ
ของก้นยา
 - ก. ก้นยาขยันตื่นนอนแต่เช้า
 - ข. ก้นยาเพราะกลัวถูกแม่ดุ
 - ค. ก้นยาต้องการได้รับคำชมเชยจากแม่
 - ง. ฉันจะทำแบบก้นยาเพราะจะได้บุญมาก ๆ
 - จ. ฉันจะทำแบบก้นยาและชวนเพื่อน ๆ ใส่บาตรทุกวัน

5. ในวันที่ 5 ธันวาคม โรงเรียนจัดกิจกรรมปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ แต่ยอดชายนัดกับเพื่อนว่าจะไปเที่ยวด้วยกัน ถ้านักเรียนเป็นยอดชายจะทำอย่างไร
- ไปร่วมกิจกรรมเพราะจะได้ทำดีถวายในหลวง
 - ไปร่วมกิจกรรมเพราะเพื่อนจะได้ชมเซย
 - ไปร่วมกิจกรรมเพราะเพื่อนไปกันทุกคน
 - ไปร่วมกิจกรรมเพราะทำตามส่วนรวม
 - ไปร่วมกิจกรรมเพราะกลัวเพื่อนว่า
6. สมศรีพบพระบรมฉายาลักษณ์ตั้งอยู่ถึงกับไว้บนที่สูง นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำของสมศรี
- สมศรีอยากให้คุณครูชม
 - เป็นหน้าที่ของคนไทยที่ควรทำ
 - ฉันจะนำสมศรีมาเป็นแบบอย่าง
 - สมศรีกลัวคุณครูตำหนิหากไม่เก็บ
 - ฉันชื่นชมในการกระทำของสมศรี
7. ศรีณย์ไปโรงเรียนก่อนเพื่อนคนอื่น ๆ ในห้องเรียนแล้วทำแจกันบนโต๊ะครูแตกแต่ไม่กล้าบอกใคร ถ้านักเรียนเป็นศรีณย์จะทำอย่างไร
- หาแจกันใหม่มาแทนใบที่แตก
 - เงียบไม่บอกใครเพราะกลัวคุณครูตี
 - เงียบไว้กลัวว่าคุณครูจะหาว่าเป็นคนซุ่มซ่าม
 - บอกครูประจำชั้นตนเองว่าตนเองทำแจกันแตก
 - ให้เพื่อนไปบอกครูว่าตนเองทำแจกันแตก แต่ไม่ได้เจตนา
8. แวดตามีอาชีพขายกับข้าวในตลาด เพื่อให้ขายกับข้าวได้มาก ๆ จึงบอกกับลูกค้าว่ากับข้าวของตนทำใหม่ ๆ ทุกวัน ทั้ง ๆ ที่แวดตานำกับข้าวที่ขายไม่หมดมาขายต่อ นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำของแวดตา
- แวดตากลัวลูกค้าจะว่า
 - ลูกค้าจะได้เข้าใจว่าขายดี
 - ฉันจะพูดความจริงกับลูกค้า
 - การพูดโกหกจะทำให้ไม่มีใครเชื่อถือ
 - เราจะไม่ทำแบบแวดตา จะซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น

9. เอลีมีเอาไม้เบดมินตันมาเรียนในวิชาพลศึกษา เธอเลยแกล้งปวดหัวแล้วไปนอนที่ห้องพยาบาล นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำของเธอ
- เอควรรยอมรับผิดและหาวิธีการเตือนตนเองที่จะไม่ลืมอีก
 - เอควรรให้ครูลงโทษตามระเบียบของโรงเรียน
 - เอควรรพูดความจริงกับคุณครู
 - เธอไม่อยากถูกคุณครูดำเนิน
 - เธอก้าวถุกกลงโทษ
10. สมคิดเป็นเวรทำความสะอาดห้องเรียน จึงไปโรงเรียนเช้ากว่าเพื่อนคนอื่น ๆ ขณะกวาดขยะอยู่นั้นเจอนาฬิกาและน้องชายของสมคิดที่กำลังอยากได้ ถ้านักเรียนเป็นสมคิดจะทำอย่างไร
- นำไปมอบให้ครูเพราะกลัวคุณครูรู้
 - นำไปมอบให้ครูเพราะทุกคนจะได้ชื่นชม
 - นำไปมอบให้ครูและสอนน้องให้ทำแบบอย่าง
 - นำไปมอบให้ครูเพราะเป็นเวรของตนเองในวันนั้น
 - นำไปมอบให้ครูเพราะเจ้าของนาฬิกาคงต้องการได้คืน
11. ในเวลาพักกลางวัน เพื่อน ๆ เล่นเสียงดังอยู่ในห้อง กันยาเห็นเพื่อนเล่นกระโดดยาง ในห้องเสียงดัง ครูจึงถามหาคนทำเสียงดัง กันยาจึงบอกความจริง นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำของกันยา
- บอกครูตามที่ได้เห็นและดำเนินเพื่อนที่ปกปิดความคิด
 - บอกครูตามที่ได้เห็นเพราะคนทำผิดต้องได้รับการลงโทษ
 - บอกครูตามที่ได้เห็นเพราะต้องการให้เพื่อนเห็นว่ากล้าหาญ
 - บอกครูตามที่ได้เห็นเพื่อไม่ให้ครูทำโทษตนเองซึ่งไม่เกี่ยวข้อง
 - บอกครูตามที่ได้เห็นเพราะต้องการให้ห้องเรียนเป็นระเบียบเรียบร้อย
12. ชันวลีมีทำการบ้านวิชาคณิตศาสตร์เพราะเมื่อคืนมัวแต่ดูทีวี จึงไปลอกการบ้านเพื่อน ตอนเช้า นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำของชันวลี
- ชันวลีกลัวคุณครูดุ
 - ถ้าคุณครูรู้คงไม่พอใจ
 - ชันวลีควรตั้งใจทำด้วยตนเอง
 - ชันวลีภูมิใจที่มันไม่ทำแบบชันวลี
 - ชันวลีจะห้ามชันวลีไม่ให้ทำแบบนั้น

13. ตอนเย็นหลังเลิกเรียนแล้ว แม่ให้แหวช่วยดูแลน้อง แต่เพื่อนมาชวนให้ไปเล่นเบตมินตัน ถ้านักเรียนเป็นแหวจะอย่างไร
- ไม่ไปเพราะอยากให้แม่ชม
 - ไม่ไปเพราะไม่อยากให้แม่ดู
 - ไม่ไปเพราะสัญญากับแม่ไว้แล้ว
 - ไม่ไปและภูมิใจในการกระทำของตน
 - ไม่ไปเพราะไม่อยากทิ้งน้องไว้คนเดียว
14. สมใจเตรียมตัวสอบปลายภาค เมื่อถึงเวลาเข้าแถวจึงคิดว่าหากตนเองใช้เวลาว่างช่วงเข้าแถวมาอ่านหนังสือคงจะทำให้มั่นใจในการทำข้อสอบมากขึ้น ถ้านักเรียนเป็นสมใจจะอย่างไร
- หยุดอ่านหนังสือแล้วไปเข้าแถวเพราะจะถูกลงโทษ
 - หยุดอ่านหนังสือแล้วไปเข้าแถวและชวนเพื่อน ไปเข้าแถวด้วย
 - หยุดอ่านหนังสือแล้วไปเข้าแถวเพื่อจะได้เข้าแถวพร้อมกับเพื่อนคน
 - หยุดอ่านหนังสือแล้วไปเข้าแถวเพื่อปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน
 - หยุดอ่านหนังสือแล้วไปเข้าแถวเพื่อเพื่อนจะได้เข้าใจว่าเตรียมตัวมาพร้อมแล้ว
15. สมชายเดินไปโรงเรียนตอนเช้าอย่างรีบเร่งเพราะวันนี้เขาตื่นสายกว่าปกติ และคิดว่าหากเขาข้ามถนนตรงทางม้าลายจะต้องเดินย้อนกลับมาโรงเรียนอีกไกล ทำให้เสียเวลา เขาจึงข้ามถนนที่จุดใกล้โรงเรียน นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำของสมชาย
- ฉันจะข้ามถนนตรงทางม้าลายและเป็นแบบอย่างแก่เพื่อน ๆ
 - สมชายกลัวถูกทำโทษเพราะโรงเรียนสาย
 - สมชายไม่อยากให้ใครตำหนิว่ามาโรงเรียนสาย
 - ฉันจะไม่ทำแบบสมชายจะข้ามถนนตรงทางม้าลาย
 - ฉันจะไม่ทำแบบสมชายและตำหนิการกระทำของเขา
16. วิชัยจะแต่งกายเรียบร้อยเสมอไม่ว่าจะเป็นในโรงเรียนหรือนอกโรงเรียน นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำของวิชัย
- ฉันจะทำตามวิชัย
 - วิชัยกลัวถูกลงโทษ
 - วิชัยได้รับคำชมจากผู้ใหญ่
 - ฉันจะทำตามวิชัยและชื่นชมวิชัย
 - ฉันจะทำตามวิชัยและชักชวนเพื่อน ๆ ให้ปฏิบัติตาม

17. ในการเดินเข้าห้องเรียนตอนเช้า วิและเพื่อน ๆ เดินเข้าแถวด้วยความที่เป็นระเบียบ นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำของวิและเพื่อน ๆ
- จะได้สวยงามน่าดู
 - ใคร ๆ เห็นจะได้ชมเชย
 - วิและเพื่อนกลัวคุณครูดุ
 - ควรปฏิบัติตามอย่างวิและเพื่อน ๆ
 - ควรทำตามระเบียบของโรงเรียน
18. เช้าวันเสาร์ เพื่อน ๆ นัดกันไปทำงานที่ห้องสมุด สักคานั่งดูการ์ตูนอยู่ที่บ้านจนใกล้ถึงเวลานัดการ์ตูนยังไม่จบ ถ้านักเรียนเป็นสักคาคจะทำอย่างไร
- ยึดมั่นในการตรงต่อเวลา
 - ตั้งใจจะไปให้ทันเวลานัดอยู่แล้ว
 - รีบไปให้ทันเวลาเพื่อน ๆ จะได้ชื่นชม
 - รีบไปให้ทันเวลาเพราะเพื่อน ๆ จะไม่พอใจ
 - ยึดมั่นในการตรงต่อเวลาและภูมิใจในการกระทำ
19. ชายชาติดีและเพื่อน ๆ ได้รับมอบหมายให้ไปค้นคว้าเรื่องประวัติศาสตร์ชาติไทยมารายงานหน้าห้องเรียน แต่หนังสือในห้องสมุดโรงเรียนมีน้อย ชายชาติดีจึงไปค้นคว้าจากห้องสมุดที่อื่นเพื่อให้มีข้อมูลมากที่สุดนักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำของชายชาติดี
- ฉันภูมิใจมากที่ได้ทำแบบชายชาติดี
 - ชายชาติดีไม่อยากให้คุณครูตำหนิ
 - ชายชาติดีอยากให้เพื่อนในกลุ่มพอใจ
 - ฉันจะทำแบบชายชาติดีและชวนเพื่อน ๆ ไปค้นคว้าด้วยกัน
 - ฉันจะทำแบบชายชาติดี ตั้งใจค้นคว้าหาความรู้
20. คุณดาวไม่เข้าใจแบบฝึกหัดวิชาวิทยาศาสตร์ จึงหาเวลาว่างไปถามคุณครูวิทยาศาสตร์ นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำของคุณดาว
- ฉันจะทำแบบคุณดาวและยกย่องคนที่ทำแบบนั้น
 - ฉันจะชวนเพื่อน ๆ ที่ไม่เข้าใจไปถามคุณครูพร้อม ๆ กัน
 - คุณดาวกลัวครูดุ
 - ตั้งใจว่าจะไปถามครูแบบคุณดาว
 - เพื่อน ๆ จะชมคุณดาวว่ากล้าหาญ

21. พิมสนใจเรื่องการทำอาหารไทย จึงไปสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตโรงเรียนในเวลาพักกลางวันนักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำของพิม
- พิมอยากให้เพื่อน ๆ ชม
 - การหาความรู้ทำได้ตลอด
 - พิมกลัวจะรู้้น้อยกว่าเพื่อน
 - พิมสนใจเรื่องที่มีประโยชน์
 - การหาความรู้ทำได้ตลอดเวลาและทุกสถานที่
22. ยาดาช่วยแม่ทำอาหารเป็นประจำ เพราะคิดว่าถ้าวันไหนแม่ไม่อยู่ก็จะทำอาหารให้น้อง ๆ ทานได้ นักเรียนคิดอย่างไรกับการกระทำของยาดา
- ยาดากลับดูคุณแม่
 - ฉันรู้สึกอยากทำแบบยาดา
 - ฉันภูมิใจมากที่ได้ทำแบบยาดา
 - ฉันจะทำแบบยาดาและชวนน้อง ๆ มาฝึกทำด้วย
 - ยาดาอยากให้แม่ชมว่ามีความสนใจที่จะเรียนรู้
23. โกลด์สอบปลายภาคแล้ว เอ็มเรียนภาษาอังกฤษไม่เก่ง จึงให้เพื่อนช่วยติวทุกวัน เพราะกลัวจะสอบตกวิชาภาษาอังกฤษ จึงให้เพื่อนช่วยติวให้ทุกวันตอนเย็น นักเรียนคิดอย่างไรกับการกระทำของเอ็ม
- ฉันและเพื่อน ๆ ควรจะช่วยกันติวทุกครั้งก่อนสอบ
 - ฉันต้องทำแบบเอ็ม จะได้คะแนนดี ๆ
 - เอ็มกลัวสอบตก
 - เอ็มอยากให้คุณครูชมเชย
 - ฉันจะทำแบบเอ็มและชื่นชมการกระทำของเอ็ม
24. ทุกวันเวลาพักกลางวัน ชูชาติจะต้องไปอ่านหนังสือที่ห้องสมุด นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำของชูชาติ
- ฉันจะทำแบบชูชาติ คุณครูจะได้ชมว่าสนใจข่าวสาร
 - ฉันอยากทำแบบชูชาติ เพราะจะได้รู้ข่าวสารปัจจุบัน
 - ชูชาติกลัวได้คะแนนสอบน้อย
 - ฉันจะชักชวนเพื่อน ๆ ให้ใช้เวลาว่างในการศึกษาค้นคว้า
 - ฉันภูมิใจที่ตนเองเป็นคนสนใจข่าวสารเหมือนชูชาติ

25. ครอบครัวของกึ่งเต๋นมีฐานะยากจน กึ่งเต๋นจึงต้องไปรับจ้างล้างจานที่ร้านอาหาร เพื่อหาเงินมาช่วยเหลือครอบครัว เพื่อน ๆ มักดูถูกกึ่งเต๋นว่ายากจน ถ้านักเรียนเป็นกึ่งเต๋นจะอย่างไร
- ทำงานต่อไปและเพราะพ่อแม่จะได้ชื่นชม
 - ทำงานต่อไปและไม่สนใจกลุ่มเพื่อนที่ดูถูกตนเอง
 - ทำงานต่อไปและอธิบายให้เพื่อนเข้าใจถึงความจำเป็น
 - ทำงานต่อไปและเพราะไม่ผิดระเบียบของโรงเรียน
 - ทำงานต่อไปจะได้ช่วยเหลือครอบครัวและเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เพื่อน
26. วิวไปเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรมต้องกินอาหารเจ ซึ่งวิวไม่เคยกินมาก่อนเลย ถ้านักเรียนเป็นวิวจะอย่างไร
- กินอาหารเจ เพราะเป็นอาหารเหมือนกัน
 - กินอาหารเจ เพราะมีประโยชน์ต่อสุขภาพ
 - ถ้าเป็นฉันจะกินเพราะมีประโยชน์ต่อสุขภาพ
 - กินอาหารเจ เพราะเป็นระเบียบของการเข้าค่าย
 - กินอาหารเจ เพื่อนจะได้เห็นว่าเป็นคนกินอยู่ง่าย ๆ
27. แก้วนำเงินเหลือจากค่าขนมหยอดกระปุกทุกวัน นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำของแก้ว
- ฉันก็ทำแบบแก้วและสอนน้อง ๆ ให้ทำด้วย
 - แก้วเพราะอยากให้พ่อแม่ชม
 - แก้วกลัวไม่มีเงินใช้
 - ฉันจะทำแบบแก้ว
 - ภูมิใจที่รู้จักออมเงินแบบแก้ว
28. เพื่อนชวนก้อนไปดูหนัง แต่ก้อนไม่มีเงินมากพอสำหรับไปใช้จ่ายอย่างอื่นนอกเหนือจากค่าใช้จ่ายในการเรียนเท่านั้น จึงปฏิเสธเพื่อน นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำของก้อน
- ฉันจะทำแบบก้อนและยกย่องการกระทำของก้อน
 - ก้อนกลัวไม่มีเงินจ่าย
 - ฉันจะทำแบบก้อนและใช้เงินในเรื่องที่จำเป็นเท่านั้น
 - ฉันตั้งใจจะใช้เงินตามฐานะของตนเอง
 - ฉันจะทำแบบก้อน พ่อแม่จะได้พอใจ

29. สายใจและเพื่อนมักไปเที่ยวห้างสรรพสินค้า และมักใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือย นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำของแก้วตา
- สายใจอยากให้เป็นเพื่อนพอใจ
 - ฉันใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ไม่ฟุ่มเฟือย
 - สายใจควรใช้ใช้ตามความจำเป็น
 - สายใจกลัวเพื่อนไม่คบ
 - ฉันต้องคิดให้รอบคอบก่อนซื้อของ
30. เอกอยากได้คอมพิวเตอร์ แต่ไม่ยอมรับภรรยาพ่อแม่ จึงหารายได้พิเศษ เป็นเด็กส่งหนังสือพิมพ์ นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำของเอก
- ตั้งใจจะทำแบบเอก
 - เอกกลัวไม่มีเงินใช้จ่าย
 - ทำแบบเอกและชวนเพื่อน ๆ ทำด้วย
 - ทำแบบเอก จะได้ซื้อในสิ่งที่อยากได้
 - ทำแบบเอกและยกย่องคนที่ทำแบบนี้ด้วย
31. วรดาได้รับคัดเลือกให้เป็นตัวแทนของโรงเรียนเข้าแข่งขันแกะสลักผลไม้ วรดาจึงต้องซ้อมแกะสลักทุกเย็นหลังเลิกเรียน นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำของวรดา
- ใครได้เป็นตัวแทนก็ต้องทำแบบนี้ทุกคน
 - คุณครูจะได้ไม่ว่าถ้าพลาดรางวัล
 - วรดากลัวจะแพ้การแข่งขัน
 - เมื่อได้รับมอบหมายแล้วต้องทุ่มเททำให้ดี
 - การฝึกฝนบ่อย ๆ จะทำให้ผลงานได้รางวัล
32. ดนัยชวนอรุณ โดดเรียนวิชาภาษาอังกฤษ เพราะเรียนไปก็ฟังไม่ออก ไม่รู้เรื่อง แต่อรุณปฏิเสธ และบอกดนัยว่า ถึงจะยากอย่างไรเราก็ต้องพยายาม นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำของอรุณ
- ฉันภูมิใจที่ฉันมีความพยายามเหมือนอรุณ
 - อรุณกลัวคุณครูดุ
 - คุณครูต้องชื่นชมอรุณที่มีความพยายาม
 - ฉันก็จะตั้งใจเรียนไม่ทอดอຍเหมือนกับอรุณ
 - ฉันจะชักชวนเพื่อนให้มีความพยายามเหมือนฉันกับอรุณ

33. เพื่อน ๆ จับสลากแบ่งกันไปหารายงาน ตู๊กตาได้รับมอบหมายให้หาข้อมูลเรื่องหนึ่ง ซึ่งเป็นเรื่องยากที่สุดจากหลาย ๆ เรื่อง ถ้านักเรียนเป็นตูกตาจะทำอย่างไร
- ทำหัวข้อนั้นเพราะเพื่อน ๆ จะได้ว่าตั้งใจ
 - ยินดีที่จะทำเพราะได้แบ่งอย่างยุติธรรมแล้ว
 - ยินดีที่จะทำเพราะจะได้เป็นประสบการณ์
 - ยินดีที่จะทำและช่วยเหลือเพื่อน ๆ คนอื่นในกลุ่ม
 - ทำหัวข้อนั้น เพราะถ้าไม่ทำเพื่อน ๆ จะไม่ให้อยู่ในกลุ่มอีก
34. เมื่อนักเรียนออกไปกล่าวรายงานหน้าห้องเรียนแล้วเกิดข้อบกพร่อง ในการพูดครั้งต่อไป นักเรียนจะทำอย่างไร
- นำข้อบกพร่องมาเป็นบทเรียนเพื่อจะได้ไม่ต้องโดนครูตำหนิอีก
 - นำข้อบกพร่องในครั้งก่อนมาเป็นบทเรียนและแนะนำเพื่อน ๆ คนอื่น
 - นำข้อบกพร่องมาเป็นบทเรียนเพื่อจะให้เพื่อนเห็นว่าตนเองมีความสามารถ
 - นำข้อบกพร่องมาเป็นบทเรียนเพราะตนเป็นหัวหน้าห้องต้องทำหน้าที่นี้บ่อย ๆ
 - นำข้อบกพร่องในครั้งก่อนมาเป็นบทเรียนจะทำให้ตนเองกล่าวรายงานได้ดียิ่งขึ้น
35. เนตรเป็นเด็กเรียนดีสอบได้ที่ 1 เป็นประจำ และมั่นใจว่าตนเองสอบเข้าเรียนมหาวิทยาลัย แต่เมื่อผลสอบออกมา เนตรสอบไม่ผ่าน เนตรเสียใจมากแต่ก็ยอมรับความจริงและพยายามสอบใหม่ในปีหน้า นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำของเนตร
- เนตรรู้สึกอายเพื่อน ๆ
 - ฉันจะยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น
 - เนตรไม่อยากให้พ่อแม่เสียใจ
 - ฉันจะทำแบบเนตรและเชื่อว่าเป็นการกระทำที่ดี
 - ฉันน่าจะทำแบบเนตรคือยอมรับความจริง
36. เมื่อกลับถึงบ้าน บุษบาต้องช่วยพ่อแม่ขายของ บุษบาต้องหาเวลาช่วงที่ไม่มีคนซื้อของ ทำการบ้าน น้องก็มักจะกวนเป็นประจำ ถ้านักเรียนเป็นบุษบาจะทำอย่างไร
- ฉันจะทำแบบบุษบาและภูมิใจในตนเอง
 - ทำการบ้านให้เสร็จก่อนเพราะพ่อแม่จะได้ชื่นชม
 - ทำการบ้านให้เสร็จเพราะคนอื่น ๆ ก็ทำเสร็จ
 - ทำการบ้านให้เสร็จเพราะคุณครูจะหักคะแนน
 - ทำการบ้านให้เสร็จเพราะต้องหาวิธีแก้ปัญหาได้ทุกครั้ง

37. โรงเรียนหยุดในวันวิสาขบูชา คุณครูให้นักเรียนชั้น ป.6 ไปเข้าร่วมกิจกรรมวันวิสาขบูชา ถ้านักเรียนเป็นนักเรียนชั้น ป.6 จะทำอย่างไร
- ไปร่วมกิจกรรมเพราะเป็นหน้าที่ที่ต้องทำ
 - ไปร่วมกิจกรรมเพราะอยากให้คุณครูชม
 - ไปร่วมกิจกรรมเพราะกลัวถูกครูลงโทษ
 - ไปร่วมกิจกรรมและชักชวนครอบครัวของตนไปด้วย
 - ไปร่วมกิจกรรมเพราะจะได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณี
38. วันดีเรียนรื้อยมาลัยกับคุณยาย การรื้อยมาลัยจะต้องมีความละเอียดและอดทน ถ้านักเรียนเป็นวันดีจะทำอย่างไร
- ฉันจะตั้งใจเรียนเพราะกลัวถูกคุณยายดุ
 - ฉันภูมิใจที่เรียนรื้อยมาลัย
 - ฉันตั้งใจจะเรียนรื้อยมาลัย
 - ฉันจะรื้อยมาลัยให้ได้และชวนเพื่อน ๆ มาเรียนด้วย
 - ฉันจะตั้งใจเรียนเพราะอยากให้คุณยายภูมิใจ
39. โรงเรียนจัดกิจกรรมวันอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย และให้นักเรียนแต่งกายแบบไทย เพื่ออนุรักษ์ความเป็นไทย วิชาจึงแต่งกายชุดไทยมาร่วมกิจกรรม นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำวิภา
- วิชาอยากให้คุณครูชม
 - วิชากลัวเพื่อน ๆ ว่า ถ้าไม่ใส่ชุดไทยมา
 - ฉันจะทำแบบวิภาและชักชวนเพื่อนให้ร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย
 - วิชาให้ความมือกับร่วมกิจกรรมของโรงเรียน
 - ภูมิใจที่ตนเองได้ร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยแบบวิภา
40. แพรได้รับการคัดเลือกเข้าแข่งขันอ่านทำนองเสนาะ คุณครูให้แพรวาฝึกฝนการใช้ภาษาไทยให้ถูกต้อง แพรจึงฝึกฝนการใช้ภาษาไทยให้ถูกต้อง นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำแพร
- แพรกลัวแพ้การแข่งขัน
 - ฉันจะทำตามแบบแพร
 - แพรอยากได้คะแนนจากครูเพิ่ม
 - แพรเป็นตัวแทนโรงเรียนจึงต้องตั้งใจ
 - ฉันภูมิใจในการกระทำของแพร

41. ในวันลอยกระทง แม่ชวนเดือนไปร่วมงานลอยกระทงของหมู่บ้าน แต่เดือนกำลังเล่นเกมที่ชอบอยู่ ถ้านักเรียนเป็นเดือนจะทำอย่างไร
- ไปร่วมงานเพราะทุกคนก็ปฏิบัติ
 - ไปร่วมงานเพราะกลัวแม่ดุ
 - ไปร่วมงานเพราะเพื่อนบ้านจะได้ชื่นชม
 - ไปร่วมงานเพราะจะได้สืบสานประเพณีไทย
 - ไปร่วมงานและชักชวนเพื่อน ๆ ไปร่วมกิจกรรมด้วย
42. ในชั่วโมงนาฏศิลป์ คุณครูให้นักเรียนหัดรำสีนวล นักเรียนจะทำอย่างไร
- ฉันตั้งใจจะรำให้ได้
 - ฉันจะรำสวย ๆ เพราะกลัวคุณครูดุ
 - ฉันจะรำสวย ๆ เพราะเพื่อน ๆ ชื่นชม
 - ฉันจะชวนเพื่อน ๆ หัดรำเพื่อสืบสานวัฒนธรรม
 - ฉันภูมิใจที่ร่วมสืบสานวัฒนธรรม
43. ใกล้ถึงวันเปิดเทอม เพื่อน ๆ ชวนกันไปทำความสะอาดห้องเรียน วีระไม่ยอมมา จึงปรึกษากับธานี ถ้านักเรียนเป็นธานีจะตอบว่าอย่างไร
- ฉันมาแน่และภูมิใจที่ส่วนร่วม
 - ฉันมาแน่และคัดค้านที่เธอไม่มา
 - มาเถอะเพราะคุณครูจะได้ชื่นชม
 - มาเถอะเพราะเพื่อนจะได้ไม่ว่า
 - มาเถอะ ๆ ช่วย ๆ กันเพราะเป็นหน้าที่
44. ชาติอาสาช่วยคุณครูถือกระเป๋า นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำของชาติ
- ชาติอยากให้คุณครูรัก
 - ฉันภูมิใจที่ช่วยเหลือคุณครู
 - ชาติไม่อยากให้คุณครูตำหนิ
 - ฉันจะทำแบบชาติเพราะเป็นหน้าที่นักเรียน
 - ฉันและเพื่อนจะช่วยเหลือคุณครูทุกครั้งที่มีโอกาส

45. ชัยรัตน์เป็นนักกีฬาของโรงเรียน ซึ่งคุณครูนัดซ้อมทุกเย็นเพราะใกล้ถึงวันแข่งขันชัยรัตน์ไม่อยากซ้อมและอยากมีเวลาไปเล่นสนุกกับเพื่อน ๆ บ้าง หากนักเรียนเป็นเพื่อนของชัยรัตน์ นักเรียนจะพูดกับชัยรัตน์ว่าอย่างไร
- ถ้าฉันเป็นเธอ ฉันจะมาซ้อมและฉันไม่เห็นด้วยถ้าเธอไม่มาซ้อม
 - เธอต้องมาซ้อมเพราะคุณครูจะดุเอา
 - เธอต้องมาซ้อม เดียวคุณครูจะไม่พอใจ
 - ถ้าฉันเป็นเธอ ฉันจะเสียดสีความสุขเพื่อส่วนรวม
 - ต้องหัดเสียดสีให้แก้ส่วนรวมบ้าง
46. ในวันพ่อแห่งชาติทางหมู่บ้านได้จัดกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านขึ้น พ่อแม่ของวิกาก็ไปร่วมด้วยถ้านักเรียนเป็นวิกาจะทำอย่างไร
- ไปร่วมพัฒนากับพ่อแม่ด้วยเพราะไม่อยากให้พ่อแม่ต่อว่า
 - ไปร่วมพัฒนากับพ่อแม่ด้วยเพราะตนเองก็อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนั้นด้วย
 - ไปร่วมพัฒนากับพ่อแม่ด้วยเพราะเพื่อนบ้านจะได้ชมว่าเป็นเด็กขยัน
 - ไปร่วมพัฒนากับพ่อแม่ด้วยและชักชวนเพื่อน ๆ ในหมู่บ้านไปร่วมด้วย
 - ไปร่วมพัฒนากับพ่อแม่ด้วยเพราะหมู่บ้านของตนเองจะได้สะอาดน่าอยู่
47. เพื่อน ๆ ในห้องของนักเรียนลงความเห็นว่าเป็นวันหยุดจะไปช่วยคุณครูทำความสะอาดห้องเรียนที่โรงเรียน นักเรียนจะทำอย่างไร
- ไปเพราะเป็นหน้าที่ของนักเรียน
 - ฉันภูมิใจที่มีส่วนร่วมในกิจกรรม
 - ไปร่วมกิจกรรมและจะชักชวนเพื่อนคนอื่น ๆ
 - ไปเพราะครูและเพื่อน ๆ จะได้ไม่ว่า
 - ไปเพราะคุณครูจะได้ชื่นชมว่าเป็นเด็กดี
48. กรกชเห็นคนตาบอดกำลังจะข้ามถนน จึงวิ่งเข้าไปช่วยจูงข้ามถนน นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำของกรกช
- กรกชได้ช่วยเหลือสังคม
 - ฉันจะทำตามแบบกรกช
 - กรกชควรได้รับการชมเชย
 - ฉันภูมิใจหากได้ทำแบบกรกช
 - กรกชกลัวคนที่เห็นว่ามีน้ำใจ

49. มานะเป็นคนเก่งแต่ไม่รับฟังความคิดเห็นของเพื่อน จึงไม่มีใครอยากทำงานด้วยนักเรียน
รู้สึกอย่างไรกับการกระทำของมานะ
- ฉันตั้งใจจะไม่ทำอย่างนี้แน่นอน
 - ฉันจะไม่ทำแบบมานะเพราะเพื่อนจะไม่คบ
 - ฉันจะหาวิธีการให้มานะและคนอื่น ๆ รับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
 - ฉันจะไม่ทำแบบมานะเพราะเพื่อน ๆ จะได้ชื่นชม
 - ฉันจะไม่ทำแบบนี้และไม่ยกย่องคนที่ทำแบบนี้
50. วุชชอบล้อก่อนว่า “เหยิน” เพราะพินยื่นออกมาข้างหน้า ถ้านักเรียนเป็นเพื่อนของวุช
จะทำอย่างไร
- ตำหนิวุชเพราะอยากให้คุณครูชื่นชม
 - ฉันจะไม่ทำอย่างวุชและบอกเพื่อนให้เข้าใจ
 - ห้ามวุชเพราะก่อนเป็นเพื่อนของเรา
 - ตำหนิวุชเพราะคุณครูจะดุ
 - ห้ามวุชเพราะทุกคนเลือกเกิดไม่ได้
51. ในขณะที่ผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งกำนัน เดชกำลังพูดปราศรัยหาเสียงอยู่นั้น ศิริผู้สมัครอีกคน
ไม่พอใจคำปราศรัยหาเสียง จึงทำเสียงรบกวนเพื่อขัดจังหวะการปราศรัย
นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำของศิริ
- ศิริควรเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง
 - ศิริกลัวเอ็มได้คะแนนเสียงมากกว่า
 - ศิริไม่ควรทำแบบนี้และฉันจะไม่ทำแบบศิริ
 - ศิริอยากให้ผู้ฟังปราศรัยชื่นชมว่ากล้าแสดงออก
 - ศิริไม่ควรทำแบบนี้และไม่ยกย่องคนที่ทำแบบนี้
52. ในขณะที่ปรีดาอ่านหนังสืออยู่ในห้องสมุด มีเพื่อนนักเรียนแต่งกายด้วยเสื้อผ้าเก่า ๆ
มานั่งโต๊ะเดียวกัน ถ้านักเรียนเป็นปรีดาจะทำอย่างไร
- ลุกออกจากโต๊ะ แล้วย้ายไปนั่งที่อื่น
 - นั่งต่อไป เพราะเพื่อนคนอื่น ๆ จะได้ชื่นชม
 - นั่งต่อไป เพราะเป็นนักเรียนโรงเรียนเดียวกัน
 - แสดงอาการยิ้มเพื่อเชื้อเชิญ แล้วนั่งอ่านหนังสือตามปกติ
 - แสดงอาการยิ้มเพื่อเชื้อเชิญ แล้วบอกให้เพื่อน ๆ ทำตามด้วย

53. ในโรงเรียนมีเพื่อนชวากัมพูชามาเรียนด้วย นักเรียนจะอย่างไร
- พูดคุยตามปกติเพราะคุณครูสั่งไว้
 - ไม่สนใจ ไม่พูดคุยด้วย
 - พูดคุยตามปกติและบอกให้เพื่อน ๆ ทำตาม
 - พูดคุยตามปกติและเคารพความแตกต่าง
 - พูดคุยตามปกติเพราะอยู่ในโรงเรียนเดียวกัน
54. อำพรเปิดร้านขายอาหาร มีคนมาต่อคิวซื้ออาหารมากมาย สมานเศรษฐีประจำจังหวัด มาทานอาหารเช่นกัน และขอให้อำพรขายให้ตนเองก่อน แต่อำพรบอกทุกคนก็รอ สมานก็ต้องรอ นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำของอำพร
- ฉันจะทำแบบอำพรและชื่นชมการกระทำของอำพร
 - อำพรให้ความเสมอภาคกับทุกคน
 - ถ้าฉันเป็นอำพรฉันก็จะทำแบบนี้
 - อำพรอยากให้ลูกค้าชื่นชม
 - อำพรกลัวลูกค้าคนอื่นว่า
55. ในการประชุมจัดงานของสถานักเรียน ดาวมีความคิดเห็นไม่ตรงกับสมาชิกส่วนใหญ่ และคณะทำงานได้มีมติเกี่ยวกับความคิดเห็นนั้นไปแล้ว ถ้านักเรียนเป็นดาวจะอย่างไร
- เคารพมติเพราะจะได้ชื่อว่ามีน้ำใจ
 - เคารพมติเพราะเพื่อน ๆ จะได้ไม่ว่า
 - เคารพมติเพราะเป็นเสียงส่วนใหญ่
 - เคารพมติและร่วมงานอย่างเต็มความสามารถ
 - เคารพมติตามหลักการประชาธิปไตย
56. โรงเรียนจัดการเลือกตั้งคณะกรรมการสถานักเรียน นักเรียนควรทำอย่างไร
- ไปลงคะแนนเพราะกลัวคุณครูว่า
 - ไปลงคะแนนเพราะทำตามระเบียบโรงเรียน
 - ไปลงคะแนนเพราะมีเพื่อนสนิทลงสมัคร
 - ไปลงคะแนนและชักชวนเพื่อนไปลงคะแนนด้วย
 - ไปลงคะแนนเพราะมีคนมาลงคะแนนเสียงมาก

57. การเลือกตั้งประธานสถานักเรียน อำนาจเป็นกรรมการนับคะแนน ซึ่งอำนาจและวรรุช เป็นเพื่อนสนิทกัน วรรุชลงสมัครเป็นประธานสถานักเรียน วรรุชบอกให้อำนาจ นับคะแนนเข้าข้างตน ถ้านักเรียนเป็นอำนาจจะทำอย่างไร
- ทำสิ่งที่ถูกต้องยอมรับเสียงส่วนใหญ่
 - นับคะแนนให้ถูกต้องเพราะกลัวครูจับได้
 - ทำสิ่งที่ถูกต้องและเป็นแบบอย่างที่ดีให้รุ่นน้อง
 - นึกถึงความถูกต้องเป็นหลักเพราะเพื่อน ๆ ไม่มีใครทำ
 - นับคะแนนตามความเป็นจริงเพราะถ้าผิดพลาดจะถูกตำหนิ
58. บอยไม่ชอบหน้าเตยจึงบอกร้านค้าในหมู่บ้าน ไม่ให้ขายสินค้าให้เตย นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำของบอย
- บอยละเมิดสิทธิของเตย
 - ฉันจะไม่ทำแบบบอยและตำหนิคนที่ทำแบบบอย
 - ฉันไม่พอใจการกระทำของบอย
 - บอยทำตามใจตนเองเกินไป
 - ฉันรู้สึกผิดมากถ้าทำแบบบอย
59. กำพลถูกว่าจ้างให้นำยาเสพติด ไปให้คนในหมู่บ้าน โดยให้ค่าจ้างเป็นเงินจำนวนมาก ถ้านักเรียนเป็นกำพลจะทำอย่างไร
- คิดทบทวนดูก่อนเพราะกลัวถูกตำรวจจับ
 - ไม่ทำและแนะนำเพื่อน ๆ ไม่ให้ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด
 - ไม่ทำเพราะไม่อยากให้พ่อแม่เสียใจ
 - ไม่ทำเพราะเป็นงานที่ผิดกฎหมาย
 - ไม่ทำและภูมิใจในการกระทำของตนเอง
60. วันนี้เป็นวันหยุด บนถนนไม่ค่อยมีรถ นิคมจีรตมอเตอร์ไซด์มาติดสัญญาณไฟจราจร ไม่มีรถสักคัน ถ้านักเรียนเป็นนิคมจะทำอย่างไร
- หยุดรอไฟสัญญาณไฟเพราะคนอื่นก็ทำเหมือนกัน
 - หยุดรอไฟสัญญาณไฟเพราะต้องปฏิบัติตามกฎจราจร
 - หยุดรอไฟสัญญาณไฟและแนะนำคนอื่นให้ปฏิบัติตาม
 - หยุดรอไฟสัญญาณเพราะถ้าถูกจับต้องเสียค่าปรับ
 - หยุดรอสัญญาณไฟเพราะคนที่พบเห็นจะได้ชื่นชม

61. คุณลุงไปธุระต่างจังหวัด จึงมอบหมายให้นาวารดน้ำผักให้ แต่นาวาไม่ยอมมาบ่อย ๆ จึงรดน้ำไว้เยอะ ๆ จึงทำให้ผักตายไปหลายแปลง นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำของนาวา
- นาวาต้องถูกคุณลุงลงโทษ
 - ฉันรู้สึกผิดมากถ้าทำแบบนี้
 - นาวาต้องถูกคุณลุงตำหนิ
 - ฉันจะรับผิดชอบงานให้ดีและไม่ทำตามแบบนาวา
 - นาวาปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายบกพร่อง
62. การุณเห็นวัยรุ่นกำลังขีดเขียน โต๊ะม้านั่งที่สวนสาธารณะ ถ้านักเรียนเป็นการุณรู้สึกอย่างไรกับการกระทำของวัยรุ่นกลุ่มนี้
- ฉันและเพื่อนคิดว่าเราควรช่วยทำความสะอาด
 - วัยรุ่นทำลายสิ่งของสาธารณะ
 - วัยรุ่นเหล่านี้ควรถูกลงโทษ
 - ฉันจะเข้าไปห้ามวัยรุ่นกลุ่มนี้
 - ฉันจะไม่ทำตัวแบบวัยรุ่นกลุ่มนี้
63. น้ำท่วมที่ภาคใต้ คุณครูและนักเรียนร่วมกันบริจาคสิ่งของช่วยเหลือผู้ประสบภัย ถ้าเป็นนักเรียนจะทำอย่างไร
- นำสิ่งของไปบริจาคตามกำลังของเรา
 - ฉันรู้สึกภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมช่วยเหลือ
 - นำสิ่งของมาบริจาคและชักชวนคนอื่น ๆ ด้วย
 - นำสิ่งของไปบริจาคเพราะเพื่อน ๆ จะว่าซึ้ง
 - นำสิ่งของไปบริจาคเพราะเพื่อน ๆ ทำกัน
64. ช่วงเหตุการณ์ไม่สงบภายในบ้านเมือง มีเหตุการณ์ระเบิดในหลายพื้นที่ หากมีคนนำวัตถุต้องสงสัยว่าเป็นระเบิดมาวางไว้หน้าโรงเรียน นที่ไปพบเป็นคนแรกจึงรีบไปบอกคุณครู นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการกระทำของนที่
- นที่กลัวระเบิด
 - ฉันภูมิใจถ้าได้ทำแบบนี้
 - นที่อยากให้ทุกคนปลอดภัย
 - นที่อยากให้คุณครูชม
 - นที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อความปลอดภัย

65. ระหว่างเดินทางกลับบ้าน เสรีและเพื่อน ๆ เห็นขยะเคลื่อนกลาอยู่เต็มถนน
ถ้านักเรียนเป็นเสรีจะทำอย่างไร
- ก. ชวนเพื่อนเก็บขยะเพราะเพื่อนคนอื่น ๆ ก็เคยทำแบบนี้
 - ข. ชวนเพื่อนเก็บขยะเพราะครูเคยสอนให้ช่วยเหลือสังคม
 - ค. ชวนเพื่อนเก็บขยะเพราะกลัวชาวบ้านตำหนิ
 - ง. ชวนเพื่อนเก็บขยะเพราะถนนจะได้สะอาดและเป็นตัวอย่างแก่คนอื่น
 - จ. ชวนเพื่อนเก็บขยะเพราะใครมาเห็นจะได้ชื่นชม
66. ก้าวและเพื่อน ๆ เจอคุณยายคนหนึ่งถือของพะรุงพะรัง ถ้านักเรียนเป็นก้าวจะทำอย่างไร
- ก. ฉันจะเข้าไปช่วยและภูมิใจที่ได้ช่วยเหลือคนอื่น
 - ข. ฉันจะเข้าไปช่วยเพราะเป็นหน้าที่เด็กดี
 - ค. ฉันจะเข้าไปช่วยและจะช่วยเหลือคนอื่นเสมอ ๆ
 - ง. ฉันเข้าไปช่วยเพราะกลัวเพื่อนว่าไม่มีน้ำใจ
 - จ. ฉันจะเข้าไปช่วยเพราะอยากได้รางวัลจากคุณยาย
-

แบบสังเกตพฤติกรรมรักษา ศาสน์ กษัตริย์ (หน่วยการฝึกอบรมที่ 1)

กลุ่มที่

คำชี้แจง การบันทึกให้กาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริง

1 หมายถึง ปฏิบัติ
0 หมายถึง ไม่ปฏิบัติ

พฤติกรรม	รายชื่อนักเรียน											
	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0
1. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการรักษา												
2. ยืนตรง ร้องเพลงชาติและอธิบายความหมายเพลงชาติได้												
3. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของชาติ												
4. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมของศาสนิกชน												
5. มีส่วนร่วมเล่าประสบการณ์ของตนเองเกี่ยวกับการร่วมกิจกรรมทางศาสนา												
6. มีส่วนร่วมในการแสดงออกถึงการยึดมั่นในศาสนา												
7. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์												
8. มีส่วนร่วมในการแสดงออกถึงการจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์												
พฤติกรรมรักษา ศาสน์ กษัตริย์อื่น ๆ (โปรดระบุ)												

.....
.....
.....

ลงชื่อ.....ผู้บันทึก

แบบสังเกตพฤติกรรมซื่อสัตย์สุจริต (หน่วยการเรียนรู้ที่ 2)

กลุ่มที่

คำชี้แจง การบันทึกให้กาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริง

1 หมายถึง ปฏิบัติ
0 หมายถึง ไม่ปฏิบัติ

พฤติกรรม	รายชื่อนักเรียน											
	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0
1. ปฏิบัติด้วยความซื่อสัตย์ระหว่างร่วมกิจกรรมเกม												
2. พูดยุติความจริงระหว่างการร่วมกิจกรรมเกม												
3. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลดีของการซื่อสัตย์สุจริต												
4. มีส่วนร่วมเล่าประสบการณ์ของตนเองเกี่ยวกับความซื่อสัตย์สุจริต												
5. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการตัดสินใจจากกรณีตัวอย่างโดยยึดหลักความถูกต้อง												
6. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของความซื่อสัตย์สุจริต												
7. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติตนเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต												
พฤติกรรมซื่อสัตย์สุจริตอื่น ๆ (โปรดระบุ)												

.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้บันทึก

แบบสังเกตพฤติกรรมมีวินัย (หน่วยการฝึกอบรมที่ 3)

กลุ่มที่

คำชี้แจง การบันทึกให้กาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริง

1 หมายถึง ปฏิบัติ
0 หมายถึง ไม่ปฏิบัติ

พฤติกรรม	รายชื่อนักเรียน											
	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0
1. ปฏิบัติตามกฎกติกาในการเล่นเกมส์												
2. ปฏิบัติตนอย่างมีวินัยในระหว่างการทำกิจกรรม												
3. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสียของการขาดวินัย												
4. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อดีของการมีวินัย												
5. ตัดสินใจเลือกแนวทางการปฏิบัติตนอย่างผู้มีวินัย												
6. มีส่วนร่วมเล่าประสบการณ์ของตนเองเกี่ยวกับการมีวินัย												
7. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติตนเป็นผู้มีวินัย												
8. ทำงานเสร็จตามเวลาที่กำหนด												
พฤติกรรมมีวินัยอื่น ๆ (โปรดระบุ)												

.....

ลงชื่อ.....ผู้บันทึก

แบบสังเกตพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ (หน่วยการฝึกอบรมที่ 4)

กลุ่มที่

คำชี้แจง การบันทึกให้กาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริง

1	หมายถึง	ปฏิบัติ
0	หมายถึง	ไม่ปฏิบัติ

พฤติกรรม	รายชื่อนักเรียน											
	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0
1. ร่วมแสดงความคิดเห็นหลังการชมวิดิทัศน์ด้วยความรู้ใฝ่เรียน												
2. ตั้งใจ สนใจ และใฝ่เรียนรู้ระหว่างการทำกิจกรรม												
3. ศึกษาหาความรู้จากสื่อ หรือแหล่งเรียนรู้เพิ่มเติม												
4. มีการแลกเปลี่ยนความรู้กับเพื่อนในกลุ่ม												
5. ทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความรู้ใฝ่เรียน												
6. บันทึกความรู้ที่ได้รับจากการทำกิจกรรม												
7. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของการใฝ่เรียนรู้												
8. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติตนเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้												
พฤติกรรมใฝ่เรียนรู้อื่น ๆ (โปรดระบุ)												

.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้บันทึก

แบบสังเกตพฤติกรรมอยู่อย่างพอเพียง (หน่วยการเรียนรู้ที่ 4)

กลุ่มที่

คำชี้แจง การบันทึกให้กาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริง

1 หมายถึง ปฏิบัติ
0 หมายถึง ไม่ปฏิบัติ

พฤติกรรม	รายนามนักเรียน											
	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0
1. วางแผนในการทำกิจกรรมกลุ่มด้วยความพอเพียง												
2. ใช้สิ่งของของตนเองอย่างพอเพียง รู้คุณค่า												
3. ใช้สิ่งของส่วนรวมอย่างพอเพียง รู้คุณค่า												
4. นำวัสดุธรรมชาติ ในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์												
5. เก็บรักษาสິงของเป็นอย่างดีหลังเลิกใช้งาน												
6. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของการอยู่อย่างพอเพียง												
7. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติตนเป็นผู้อยู่อย่างพอเพียง												
8. นำเสนอแผนการใช้ชีวิตของตนที่สะท้อนถึงความเป็นอยู่อย่างพอเพียง												
พฤติกรรมอยู่อย่างพอเพียงอื่น ๆ (โปรดระบุ)												

.....
.....

ลงชื่อ.....ผู้บันทึก

แบบสังเกตพฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงาน (หน่วยการฝึกอบรมที่ 4)

กลุ่มที่

คำชี้แจง การบันทึกให้กาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริง

1 หมายถึง ปฏิบัติ
0 หมายถึง ไม่ปฏิบัติ

พฤติกรรม	รายชื่อนักเรียน											
	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0
1. เอาใจใส่งานที่ได้รับมอบหมาย												
2. ทุ่มเทในการทำงาน												
3. ปรับปรุง พัฒนาผลงานให้ดีขึ้นตามคำแนะนำ												
4. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของการมุ่งมั่นในการทำงาน												
5. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติตนเป็นผู้มุ่งมั่นในการทำงาน												
พฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงานอื่น ๆ (โปรดระบุ)												

.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้บันทึก

แบบสังเกตพฤติกรรมรักความเป็นไทย (หน่วยการเรียนรู้ที่ 5)

กลุ่มที่

คำชี้แจง การบันทึกให้กาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริง

1	หมายถึง	ปฏิบัติ
0	หมายถึง	ไม่ปฏิบัติ

พฤติกรรม	รายชื่อนักเรียน											
	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0
1. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่ามารยาทไทย												
2. ปฏิบัติตนตามหลักมารยาทไทย												
3. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าความสำคัญของมารยาทไทย												
4. มีส่วนร่วมเล่าประสบการณ์ของตนเองเกี่ยวกับการร่วมกิจกรรมประเพณี วัฒนธรรมไทย												
5. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการรักความเป็นไทยที่ได้จากการชมวิดิทัศน์												
6. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อดี ข้อเสียของการรับวัฒนธรรมตะวันตก												
7. มีส่วนร่วมในการแสดงออกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมไทย												
8. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของความเป็นไทย												
พฤติกรรมรักความเป็นไทยอื่น ๆ (โปรดระบุ)												

.....

ลงชื่อ.....ผู้บันทึก

แบบสังเกตพฤติกรรมเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (หน่วยการฝึกอบรมที่ 6)
กลุ่มที่

คำชี้แจง การบันทึกให้กาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริง

1 หมายถึง ปฏิบัติ
 0 หมายถึง ไม่ปฏิบัติ

พฤติกรรม	รายชื่อนักเรียน											
	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0
1. ร่วมแสดงความคิดเห็นระหว่างการทำกิจกรรมด้วยการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์												
2. รับฟังความคิดเห็นของเพื่อน												
3. มีส่วนร่วมยกตัวอย่างกรณีศึกษาที่มีการแสดงความเคารพและไม่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์												
4. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์												
5. แสดงพฤติกรรมเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเพื่อน												
พฤติกรรมเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อื่น ๆ (โปรดระบุ)												

.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้บันทึก

แบบสังเกตพฤติกรรมเคารพสิทธิ เสรีภาพและกฎหมายของสังคม ฯ (หน่วยการเรียนรู้ที่ 7)
 กลุ่มที่

คำชี้แจง การบันทึกให้กาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริง

1 หมายถึง ปฏิบัติ
 0 หมายถึง ไม่ปฏิบัติ

พฤติกรรม	รายชื่อนักเรียน											
	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0
1. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิ												
2. มีส่วนร่วมยกตัวอย่างเหตุการณ์ของตนเองที่ถูกละเมิดสิทธิ เสรีภาพ												
3. มีส่วนร่วมยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่ตนเองละเมิดสิทธิ เสรีภาพ ของผู้อื่น												
4. มีส่วนร่วมยกตัวอย่างเหตุการณ์เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิ เสรีภาพผู้อื่นในสังคม												
5. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของสิทธิ เสรีภาพ ผู้อื่นในสังคม												
6. บอกความหมายของสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่												
7. บอกหน้าที่ต่อตนเอง ผู้อื่น สังคม												
8. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อดีการปฏิบัติตามสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่												
9. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสียการปฏิบัติตามสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่												
พฤติกรรมเคารพสิทธิ เสรีภาพ ฯ อื่น ๆ (โปรดระบุ)												

.....

ลงชื่อ.....ผู้บันทึก

แบบสังเกตพฤติกรรมรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม (หน่วยการเรียนรู้ที่ 8)
กลุ่มที่

คำชี้แจง การบันทึกให้กาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริง

1 หมายถึง ปฏิบัติ
 0 หมายถึง ไม่ปฏิบัติ

พฤติกรรม	รายชื่อนักเรียน											
	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0
1. บอกความผิดชอบที่มีต่อตนเอง												
2. บอกความรับผิดชอบที่มีต่อผู้อื่น และสังคม												
3. ยกตัวอย่างบุคคลที่เป็นแบบอย่างความรับผิดชอบ												
4. วิเคราะห์ข้อดีของการมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม												
5. วิเคราะห์ข้อเสียของการไม่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม												
6. แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญ ของการรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม												
พฤติกรรมรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคมอื่น ๆ (โปรดระบุ)												

.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้บันทึก

แบบสังเกตพฤติกรรมมีจิตสาธารณะ (หน่วยการฝึกอบรมที่ 8)

กลุ่มที่

คำชี้แจง การบันทึกให้กาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริง

1 หมายถึง ปฏิบัติ
0 หมายถึง ไม่ปฏิบัติ

พฤติกรรม	รายชื่อนักเรียน											
	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0
1. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีจิตสาธารณะ												
2. มีส่วนร่วมเล่าประสบการณ์ของตนเองเกี่ยวกับ การมีจิตสาธารณะ												
3. ร่วมแสดงความคิดเห็นผลดีของมีจิตสาธารณะ												
4. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาในโรงเรียน ชุมชน												
5. มีส่วนร่วมเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาในโรงเรียน ชุมชน												
6. ปฏิบัติกิจกรรมเพื่อสาธารณะประโยชน์												
พฤติกรรมมีจิตสาธารณะอื่น ๆ (โปรดระบุ)												

.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้บันทึก

แบบประเมินพฤติกรรมตนเอง

คำชี้แจง ให้นักเรียนประเมินพฤติกรรมของนักเรียนในระหว่างก่อนเข้ารับการฝึกอบรม และหลังเข้ารับการฝึกอบรมแล้วขีด ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับคะแนน

ระดับคะแนน	3	หมายถึง	ปฏิบัติเป็นประจำ
ระดับคะแนน	2	หมายถึง	ปฏิบัติเป็นบางครั้ง
ระดับคะแนน	1	หมายถึง	ปฏิบัติน้อย
ระดับคะแนน	0	หมายถึง	ไม่เคยปฏิบัติ

พฤติกรรม	ระดับของพฤติกรรม			
	3	2	1	0
1. ยืนตรงเคารพธงชาติ				
2. ร้องเพลงชาติ				
3. อธิบายความหมายของเพลงชาติ				
4. เข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญของชาติ				
5. เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่ตนนับถือ				
6. ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ				
7. ยืนตรงแสดงเคารพเมื่อได้ยินเพลงสรรเสริญพระบารมี				
8. เข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์				
9. ปฏิบัติตนตามพระราชดำรัส				
10. ภูมิใจที่เกิดเป็นคนไทย				
11. ให้ข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นจริง				
12. เกรงกลัวต่อการกระทำผิด				
13. ปฏิบัติตามคำมั่นสัญญา				
14. ไม่นำสิ่งของของผู้อื่นมาเป็นของตน				
15. ไม่ทุจริตในการทำข้อสอบ ทำการบ้าน				
16. ไม่หยิบของของผู้อื่นก่อนได้รับอนุญาต				
17. เมื่อทำผิดกล้ายอมรับผิด				
18. ไม่ปกปิดความผิดของเพื่อน				

พฤติกรรม	ระดับของพฤติกรรม			
	3	2	1	0
19. เมื่อเก็บสิ่งของผู้อื่นได้นำมาส่งครูทุกครั้ง				
20. ปฏิบัติตามคำสอนของครูไม่ว่าต่อหน้าหรือลับหลัง				
21. ปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน				
22. มาโรงเรียนทันเข้าแถวเคารพธงชาติ				
23. เข้าแถวทุกครั้งเวลาซื้อของหรือรับบริการต่าง ๆ				
24. ไม่นำมาขนมมาทานในห้องเรียนขณะครูสอน				
25. ไม่ขีดเขียนโต๊ะของโรงเรียน				
26. ปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายได้สำเร็จทุกครั้ง				
27. เข้าร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนจัดทุกครั้ง				
28. ทำตามคำสั่งครูอย่างเคร่งครัด				
29. ตรงต่อเวลา				
30. แต่งกายถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน				
31. ตั้งใจเรียน				
32. เอาใจใส่และมีความเพียรพยายามในการเรียนรู้				
33. สนใจเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน				
34. ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ				
35. แลกเปลี่ยนความรู้กับเพื่อน				
36. อ่านหนังสือเมื่อมีเวลาว่าง				
37. ทำงานที่ได้รับมอบหมายสำเร็จ				
38. ซักถามครูเมื่อมีข้อสงสัย				
39. บันทึกความรู้ที่ได้จากการอ่าน				
40. ทำแบบฝึกหัดเพิ่มเติมนอกเหนือจากที่ครูกำหนด				
41. ใช้ทรัพย์สินสิ่งของต่าง ๆ ของตนเองอย่างประหยัด คู้มค่า				
42. ใช้ทรัพย์สินสิ่งของต่าง ๆ ของส่วนรวมอย่างประหยัดคู้มค่า				
43. ตัดสินใจด้วยความรอบคอบ มีเหตุผล				
44. วางแผนในการเรียน				
45. เก็บรักษาสิ่งของเป็นอย่างดี				

พฤติกรรม	ระดับของพฤติกรรม			
	3	2	1	0
46. ใช้จ่ายเหมาะสมตามความจำเป็น				
47. ทำบันทึกรายรับรายจ่าย				
48. ออมเงินที่เหลือจากค่าขนม				
49. ปิดน้ำ ปิดไฟทุกครั้งเมื่อไม่ได้ใช้งาน				
50. ไม่อยากได้สิ่งของของผู้อื่น				
51. ตั้งใจและรับผิดชอบในการทำงานให้สำเร็จ				
52. เอาใจใส่หน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย				
53. ปรับปรุงและพัฒนาการเรียนของตนเอง				
54. ทุ่มเททำงาน อดทน ไม่ย่อท้อต่อปัญหา				
55. พยายามแก้ปัญหา อุปสรรคในการทำงานให้สำเร็จ				
56. ชื่นชมผลงานด้วยความภูมิใจ				
57. มีกำลังใจในการทำงานอยู่เสมอ				
58. ทำงานที่ได้รับมอบหมายสำเร็จและถูกต้อง				
59. ทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจ				
60. ทำงานกลุ่มร่วมกับเพื่อนด้วยความเต็มใจ				
61. แต่งกายเหมาะสมกับกาลเทศะ				
62. ปฏิบัติตนตามหลักมารยาทไทย				
63. มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่				
64. ร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรมไทย				
65. ชักชวน แนะนำให้ผู้อื่นเห็นคุณค่าวัฒนธรรม ประเพณีไทย				
66. ใช้ภาษาไทยในการสื่อสารได้ถูกต้อง เหมาะสม				
67. กล่าวคำทักทายด้วยคำว่า สวัสดี พร้อมยกมือไหว้				
68. กล่าวคำขอบคุณ หรือขอโทษต่อผู้อื่น				
69. พุดคุยกับเพื่อนด้วยถ้อยคำสุภาพ				
70. ไหว้พ่อแม่ หรือผู้ปกครองทุกครั้งก่อนมาโรงเรียน				
71. ช่วยพ่อแม่ ครูทำงานด้วยความเต็มใจ				
72. อาสาทำงานให้ผู้อื่นด้วยความสมัครใจ				

พฤติกรรม	ระดับของพฤติกรรม			
	3	2	1	0
73. แบ่งปันสิ่งของให้กับผู้ที่เดือดร้อน				
74. ดูแลสาธารณะสมบัติของโรงเรียน				
75. เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่โรงเรียน ชุมชน				
76. ช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน				
77. บำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชน และสังคม				
78. บริจาคสิ่งของ เงิน ตามกำลังของตนเอง				
79. มีน้ำใจ ช่วยแก้ปัญหา หรือช่วยสร้างความสุขแก่ผู้อื่น				
80. มีความกระตือรือร้นในการทำงานกลุ่ม				
81. ไม่พูดล้อเลียนปมด้อยของเพื่อน				
82. ไม่ดูถูกบุคคลที่ด้อยกว่า				
83. รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น				
84. รับฟังคำวิจารณ์ของเพื่อนที่เกี่ยวกับตนเอง				
85. รับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างจากตน				
86. ไม่เอาเปรียบผู้อื่น				
87. ปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียม				
88. กล้าแสดงความคิดเห็นของตนเอง				
89. ไม่คัดลอกตามความคิดของเพื่อน โดยไม่ใช้ความคิดตนเอง				
90. ไม่ยึดติดกับความคิดตัวเองเป็นหลักในการแก้ปัญหา				
91. ปฏิบัติตามกฎหมาย				
92. ยึดหลักเสียงข้างมากและเคารพเสียงข้างน้อย				
93. เคารพสิทธิ เสรีภาพของผู้อื่น				
94. ปฏิบัติตนตามหน้าที่ของลูกที่ดี				
95. ปฏิบัติตนตามหน้าที่ของลูกศิษย์ที่ดี				
96. ไม่แกล้งคนที่อ่อนแอกว่า ไม่ใช่กำลังข่มขู่ผู้อื่น				
97. รู้จักใช้สิทธิของตนเอง				
98. เรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสิทธิเสรีภาพ				
99. ไม่หยิบบองจากโต๊ะเพื่อนขณะที่เพื่อนไม่อยู่				

พฤติกรรม	ระดับของพฤติกรรม			
	3	2	1	0
100. มีมารยาทในโอกาสต่าง ๆ				
101. ตั้งใจเล่าเรียนและหมั่นฝึกหาความรู้				
102. ประพฤติตนให้เหมาะสมละเว้นความชั่ว				
103. ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ของตัวเองให้ดีที่สุด				
104. กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง				
105. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี				
106. ร่วมกิจกรรมสาธารณประโยชน์				
107. ช่วยเหลือผู้ที่ด้อยกว่าหรือเดือดร้อน				
108. รู้จักปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น				
109. รักษาทรัพย์สินสมบัติของสังคม				
110. ตักเตือนเมื่อเพื่อนทำผิด				

**แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
ที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี**

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความพึงพอใจหลังได้รับการฝึกอบรม ฯ

รายการ	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านเนื้อหา					
1. เนื้อหาในการฝึกอบรมน่าสนใจ					
2. เนื้อหามีข้อคิดและเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน					
3. เนื้อหาที่ได้รับสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน					
ด้านกิจกรรมการฝึกอบรม					
4. วิทยากรมีเทคนิคการนำเสนอที่น่าสนใจ					
5. กิจกรรมการฝึกอบรมมีวิธีการหลากหลาย					
6. กิจกรรมการฝึกอบรมมีความเหมาะสมกับเวลา					
7. กิจกรรมการฝึกอบรมส่งเสริมให้ผู้อบรมเกิดแนวคิดและนำไปปฏิบัติต่อ					
8. กิจกรรมการฝึกอบรมมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างเพื่อนวิทยากร					
9. การมีส่วนร่วมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม					
ด้านสื่อและเอกสารประกอบการฝึกอบรม					
10. เอกสารประกอบการฝึกอบรมมีความเหมาะสม					
11. สื่อที่ใช้มีความหลากหลายและน่าสนใจ					
ด้านการวัดผลและประเมินผล					
12. เครื่องมือมีความสอดคล้องกับเนื้อหาตามหลักสูตรฝึกอบรม					
13. เครื่องมือที่วัดมีความหลากหลายและเหมาะสมกับผู้เรียน					
ด้านการบริการ					
14. การจัดเลี้ยงอาหารกลางวัน,อาหารว่างมีความเหมาะสม					
15. สถานที่จัดฝึกอบรมมีความเหมาะสม					

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

ภาคผนวก ค

คุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ค่าความเหมาะสมของหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดีโดยประยุกต์ใช้เทคนิค
การจัดการความรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยพิจารณาจากค่าความสอดคล้อง (IOC)
ของผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน

ข้อ	ประเด็นการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ					IOC	การแปล ผล
		1	2	3	4	5		
1.	ความเหมาะสมของหลักการของหลักสูตร							
1.1	สภาพปัญหาและความจำเป็นที่ต้องพัฒนาหลักสูตร	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
1.2	หลักการสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความจำเป็น	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
1.3	แนวทางแก้ปัญหาโดยการฝึกอบรมมีความเหมาะสม	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
2.	ความเหมาะสมของจุดมุ่งหมายของหลักสูตร							
2.1	สอดคล้องกับหลักการ	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้
2.2	ความเป็นไปได้ของจุดมุ่งหมาย	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
2.3	สามารถปฏิบัติได้ในเวลาที่กำหนด	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
2.4	ความเหมาะสมกับนักเรียนที่อบรม	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
3.	ความเหมาะสมของเนื้อหาของหลักสูตร							
3.1	ตอบสนองจุดมุ่งหมายของหลักสูตร	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
3.2	เนื้อหาเหมาะสมกับเวลา	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
3.3	มีความยากง่ายพอเหมาะ	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
3.4	น่าสนใจและมีประโยชน์ต่อนักเรียน	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้
4.	ความเหมาะสมของกระบวนการฝึกอบรม							
4.1	สอดคล้องและเหมาะสมกับเนื้อหา	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้
4.2	กระบวนการจัดกิจกรรมเป็นไปตามลำดับขั้นตอน	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
4.3	เหมาะสมกับเวลาที่จัดกิจกรรม	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้
4.4	นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้
4.5	ความน่าสนใจของกิจกรรม	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้

ข้อ	ประเด็นการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ					IOC	การแปลผล
		1	2	3	4	5		
5.	ความเหมาะสมของสื่อประกอบการฝึกอบรม							
5.1	สอดคล้องกับกระบวนการฝึกอบรม	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
5.2	สื่อช่วยให้กิจกรรมบรรลุจุดมุ่งหมาย	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
6.	ความเหมาะสมของการวัดผลและประเมินผล							
6.1	สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้
6.2	วัดได้ครอบคลุมเนื้อหา	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้
7.	ความเหมาะสมของหน่วยการฝึกอบรม							
7.1	หน่วยการฝึกอบรมที่ 1 รักษาติ ยึดมั่นศาสนา จงรักภักดีพระมหากษัตริย์							
7.1.1	จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7.1.2	เนื้อหาสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7.1.3	กิจกรรมการฝึกอบรมสอดคล้องเนื้อหา	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้
7.1.4	สื่อสอดคล้องกับกิจกรรมการฝึกอบรม	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7.1.5	การวัดผลสอดคล้องกับจุดประสงค์	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7.2	หน่วยการฝึกอบรมที่ 2 ซื่อสัตย์สุจริต							
7.2.1	จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7.2.2	เนื้อหาสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7.2.3	กิจกรรมการฝึกอบรมสอดคล้องเนื้อหา	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้
7.2.4	สื่อสอดคล้องกับกิจกรรมการฝึกอบรม	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้
7.2.5	การวัดผลสอดคล้องกับจุดประสงค์	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้
7.3	หน่วยการฝึกอบรมที่ 3 มีวินัย							
7.3.1	จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7.3.2	เนื้อหาสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้

ข้อ	ประเด็นการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ					IOC	การแปลผล
		1	2	3	4	5		
7.3.3	กิจกรรมการฝึกอบรมสอดคล้องเนื้อหา	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้
7.3.4	สื่อสอดคล้องกับกิจกรรมการฝึกอบรม	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้
7.3.5	การวัดผลสอดคล้องกับจุดประสงค์	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7.4	หน่วยการฝึกอบรมที่ 4 มุ่งมั่นตั้งใจ							
7.4.1	จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7.4.2	เนื้อหาสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7.4.3	กิจกรรมการฝึกอบรมสอดคล้องเนื้อหา	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7.4.4	สื่อสอดคล้องกับกิจกรรมการฝึกอบรม	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7.4.5	การวัดผลสอดคล้องกับจุดประสงค์	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7.5	หน่วยการฝึกอบรมที่ 5 รักความเป็นไทย							
7.5.1	จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7.5.2	เนื้อหาสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7.5.3	กิจกรรมการฝึกอบรมสอดคล้องเนื้อหา	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้
7.5.4	สื่อสอดคล้องกับกิจกรรมการฝึกอบรม	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7.5.5	การวัดผลสอดคล้องกับจุดประสงค์	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้
7.6	หน่วยการฝึกอบรมที่ 6 เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์							
7.6.1	จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7.6.2	เนื้อหาสอดคล้องกับจุดประสงค์การฝึกอบรม	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้
7.6.3	กิจกรรมการฝึกอบรมสอดคล้องเนื้อหา	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้
7.6.4	สื่อสอดคล้องกับกิจกรรมการฝึกอบรม	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7.6.5	การวัดผลสอดคล้องกับจุดประสงค์	1	1	1	0	1	1.00	ใช้ได้

ข้อ	ประเด็นการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ					IOC	การแปลผล
		1	2	3	4	5		
7.6.6	การวัดผลสอดคล้องกับจุดประสงค์	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7.7	หน่วยการเรียนรู้ที่ 7 เคารพสิทธิ เสรีภาพ รู้หน้าที่							
7.7.1	จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7.7.2	เนื้อหาสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7.7.3	กิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องเนื้อหา	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้
7.7.4	สื่อสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7.7.5	การวัดผลสอดคล้องกับจุดประสงค์	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้
7.8	หน่วยการเรียนรู้ที่ 8 รับผิดชอบต่อสังคม							
7.8.1	จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7.8.2	เนื้อหาสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7.8.3	กิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องเนื้อหา	1	1	1	0	1	1.00	ใช้ได้
7.8.4	สื่อสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7.8.5	การวัดผลสอดคล้องกับจุดประสงค์	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้

ค่าความเหมาะสมของหลักสูตรกิจกรรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง .80-1.00 ซึ่งทุกรายการประเมินสูงกว่า .60 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ค่าความเที่ยงตรงของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรม จำนวน 66 ข้อ
โดยพิจารณาจากค่าความสอดคล้อง (IOC) ของผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน

ข้อ	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	IOC	แปลผล	ข้อ	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	IOC	แปลผล
1	1	1	0	0	1	.60	ใช้ได้	26	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
2	1	0	1	1	1	.80	ใช้ได้	27	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้
3	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้	28	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้
4	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	29	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้
5	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	30	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้
6	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้	31	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้
7	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้	32	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้
8	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	33	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
9	1	-1	0	0	1	.20	ตัดออก	34	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
10	1	0	0	1	1	.60	ใช้ได้	35	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
11	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	36	1	1	0	0	1	.60	ใช้ได้
12	1	0	0	1	1	.60	ใช้ได้	37	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้
13	1	1	0	0	1	.60	ใช้ได้	38	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
14	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้	39	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
15	1	1	-1	1	1	.60	ใช้ได้	40	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
16	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	41	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
17	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	42	-1	1	0	1	1	.40	ตัดออก
18	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	43	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
19	1	1	0	0	1	.60	ใช้ได้	44	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
20	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	45	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
21	1	1	0	0	1	.60	ใช้ได้	46	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
22	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้	47	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้
23	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	48	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
24	0	0	0	1	1	.40	ตัดออก	49	1	1	1	0	0	.60	ใช้ได้
25	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้	50	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้

ข้อ	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	IOC	แปลผล	ข้อ	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	IOC	แปลผล
51	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	59	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้
52	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	60	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
53	-1	1	1	0	0	.20	ตัดออก	61	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
54	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	62	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
55	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	63	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
56	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	64	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
57	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	65	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้
58	1	1	1	1	0	.80	ใช้ได้	66	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้

จากค่าความเที่ยงตรงของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมคัดเลือกข้อที่มีค่าดัชนี
ความสอดคล้องอยู่ระหว่าง .60-1.00 จำนวน 62 ข้อ

ค่าความยาก (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) รายข้อ ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรวม
จำนวน 62 ข้อ และคัดเลือกจำนวน 55 ข้อ ที่มีคุณภาพไปใช้ในงานวิจัย

ข้อ	ค่า (p)	ค่า (r)	แปลผล	ข้อ	ค่า (p)	ค่า (r)	แปลผล
1	.92	.27	ตัดออก	26	.69	.41	ใช้ได้
2	.77	.57	ใช้ได้	27	.54	.50	ใช้ได้
3	.73	.58	ใช้ได้	28	.77	.46	ใช้ได้
4	.54	.58	ใช้ได้	29	.84	.14	ตัดออก
5	.73	.60	ใช้ได้	30	.70	.43	ใช้ได้
6	.73	.55	ใช้ได้	31	.73	.41	ใช้ได้
7	.77	.59	ใช้ได้	32	.58	.48	ใช้ได้
8	.69	.63	ใช้ได้	33	.73	.51	ใช้ได้
9	.62	.61	ใช้ได้	34	.77	.65	ใช้ได้
10	.77	.61	ใช้ได้	35	.65	.51	ใช้ได้
11	.62	.45	ใช้ได้	36	.69	.04	ตัดออก
12	.54	.56	ใช้ได้	37	.73	.42	ใช้ได้
13	.50	.39	ตัดออก	38	.50	.50	ใช้ได้
14	.69	.53	ใช้ได้	39	.73	.50	ใช้ได้
15	.50	.66	ใช้ได้	40	.50	.59	ใช้ได้
16	.65	.55	ใช้ได้	41	.69	.43	ใช้ได้
17	.50	.56	ใช้ได้	42	.77	.59	ใช้ได้
18	.73	.45	ใช้ได้	43	.62	.60	ใช้ได้
19	.73	.46	ใช้ได้	44	.65	.56	ใช้ได้
20	.69	.43	ใช้ได้	45	.77	.57	ใช้ได้
21	.73	.64	ใช้ได้	46	.62	.44	ใช้ได้
22	.62	.45	ใช้ได้	47	.84	.25	ตัดออก
23	.73	.56	ใช้ได้	48	.50	.53	ใช้ได้
24	.58	.46	ใช้ได้	49	.54	.44	ใช้ได้
25	.65	.49	ใช้ได้	50	.61	.52	ใช้ได้

ข้อ	ค่า (<i>p</i>)	ค่า (<i>r</i>)	แปลผล	ข้อ	ค่า (<i>p</i>)	ค่า (<i>r</i>)	แปลผล
51	.58	.49	ใช้ได้	32	.58	.48	ใช้ได้
52	.54	.60	ใช้ได้	33	.73	.51	ใช้ได้
53	.58	.43	ใช้ได้	34	.77	.65	ใช้ได้
54	.65	.42	ใช้ได้	35	.65	.51	ใช้ได้
55	.54	.45	ใช้ได้	36	.69	.04	ตัดออก
56	.73	.41	ใช้ได้	37	.73	.42	ใช้ได้
57	.50	.48	ใช้ได้	38	.50	.50	ใช้ได้
58	.81	.02	ตัดออก	39	.73	.50	ใช้ได้
59	.58	.44	ใช้ได้	40	.50	.59	ใช้ได้
60	.62	.46	ใช้ได้	41	.69	.43	ใช้ได้
61	.50	.47	ใช้ได้	42	.77	.59	ใช้ได้
62	.92	.02	ตัดออก	43	.62	.60	ใช้ได้

จากค่าความยาก (*p*) และค่าอำนาจจำแนก (*r*) รายข้อของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์
การฝึกอบรม คัดเลือกข้อที่มีค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง .50-.77 และค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง
.41-.67

ค่าความเที่ยงตรงของแบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดี โดยพิจารณาจากค่าความสอดคล้อง (IOC)
ของผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน จำนวน 77 ข้อ

ข้อ	คนที่					IOC	แปลผล	ข้อ	คนที่					IOC	แปลผล
	1	2	3	4	5				1	2	3	4	5		
1	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้	26	1	1	0	-1	1	.40	ตัดออก
2	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	27	1	1	0	0	1	.60	ใช้ได้
3	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้	28	1	1	1	0	0	.60	ใช้ได้
4	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	29	1	1	0	0	0	.40	ตัดออก
5	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	30	1	1	1	1	0	.80	ใช้ได้
6	1	1	0	0	0	.60	ตัดออก	31	1	1	0	0	1	.60	ใช้ได้
7	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	32	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
8	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	33	1	1	1	1	0	.80	ใช้ได้
9	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	34	0	1	1	1	1	.80	ใช้ได้
10	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	35	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้
11	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้	36	-1	1	1	0	0	.20	ตัดออก
12	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้	37	1	1	1	1	0	.80	ใช้ได้
13	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	38	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
14	0	1	1	0	0	.40	ตัดออก	39	1	1	1	1	0	.80	ใช้ได้
15	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้	40	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
16	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	41	0	1	1	0	1	.60	ใช้ได้
17	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	42	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
18	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	43	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้
19	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	44	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้
20	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	45	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้
21	1	1	0	0	0	.40	ตัดออก	46	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
22	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้	47	-1	1	1	0	1	.40	ตัดออก
23	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้	48	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
24	0	1	0	1	1	.60	ใช้ได้	49	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
25	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	50	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้

ข้อ	คนที่					IOC	แปลผล	ข้อ	คนที่					IOC	แปลผล
	1	2	3	4	5				1	2	3	4	5		
51	-1	1	1	0	1	.40	ตัดออก	65	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้
52	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้	66	1	1	0	0	0	.40	ตัดออก
53	1	1	1	1	0	.80	ใช้ได้	67	1	1	1	1	0	.80	ใช้ได้
54	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	68	0	1	1	1	1	.80	ใช้ได้
55	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	69	1	1	0	0	1	.60	ใช้ได้
56	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	70	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้
57	0	1	1	1	1	.80	ใช้ได้	71	-1	1	1	0	1	.40	ตัดออก
58	1	1	1	-1	0	.40	ตัดออก	72	0	1	1	0	1	.60	ใช้ได้
59	0	1	1	1	1	.80	ใช้ได้	73	0	1	1	1	1	.80	ใช้ได้
60	1	1	1	1	0	.80	ใช้ได้	74	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
61	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้	75	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้
62	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้	76	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
63	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้	77	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
64	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้								

ค่าความเที่ยงตรงของแบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดีคัดเลือกข้อที่มีค่าดัชนี
ความสอดคล้องอยู่ระหว่าง .60-1.00 จำนวน 66 ข้อ

ค่าความเที่ยงตรงของแบบสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดี โดยพิจารณาจากค่าความ
สอดคล้อง (IOC) ของผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน จำนวน 78 ข้อ

ข้อ	คนที่					IOC	แปลผล	ข้อ	คนที่					IOC	แปลผล
	1	2	3	4	5				1	2	3	4	5		
1	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	26	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้
2	1	0	0	1	1	.60	ใช้ได้	27	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
3	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	28	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
4	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	29	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
5	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้	30	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
6	1	0	1	1	1	.80	ใช้ได้	31	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	32	1	0	1	0	1	.60	ใช้ได้
8	1	0	1	1	1	.80	ใช้ได้	33	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้
9	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้	34	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้
10	0	1	0	1	1	.60	ใช้ได้	35	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้
11	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	36	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้
12	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	37	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
13	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	38	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
14	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	39	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
15	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	40	0	1	1	1	1	.80	ใช้ได้
16	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้	41	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
17	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้	42	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
18	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	43	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
19	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	44	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
20	0	1	1	1	1	.80	ใช้ได้	45	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
21	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	46	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
22	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	47	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
23	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้	48	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
24	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	49	0	1	1	1	1	.80	ใช้ได้
25	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้	50	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้

ข้อ	คนที่					IOC	แปลผล	ข้อ	คนที่					IOC	แปลผล
	1	2	3	4	5				1	2	3	4	5		
51	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	65	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
52	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้	66	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
53	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้	67	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
54	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้	68	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
55	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	69	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
56	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	70	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
57	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	71	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
58	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	72	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
59	0	1	1	1	1	.80	ใช้ได้	73	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
60	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	74	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
61	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	75	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
62	0	1	1	1	1	.80	ใช้ได้	76	1	0	1	1	1	.80	ใช้ได้
63	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	77	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้
64	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	78	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้

จากตารางความเที่ยงตรงของแบบสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดีคัดเลือกข้อที่มีค่า
ดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง .60-1.00 จำนวน 78 ข้อ

ค่าความเที่ยงตรงของแบบประเมินพฤติกรรมตนเอง โดยพิจารณาจากค่าความสอดคล้อง (IOC)
ของผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน จำนวน 110 ข้อ

ข้อ	คนที่					IOC	แปลผล	ข้อ	คนที่					IOC	แปลผล
	1	2	3	4	5				1	2	3	4	5		
1	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	26	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
2	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	27	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
3	1	0	1	1	1	.80	ใช้ได้	28	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้
4	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	29	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
5	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	30	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
6	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	31	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	32	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
8	0	1	1	1	1	.80	ใช้ได้	33	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
9	1	0	1	1	1	.80	ใช้ได้	34	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
10	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	35	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
11	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	36	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
12	1	0	0	1	1	.60	ใช้ได้	37	1	0	1	1	1	.80	ใช้ได้
13	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	38	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
14	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	39	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
15	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	40	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
16	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้	41	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้
17	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	42	0	1	0	1	1	.60	ใช้ได้
18	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้	43	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
19	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	44	0	1	1	1	1	.80	ใช้ได้
20	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	45	1	0	1	1	1	.80	ใช้ได้
21	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	46	1	0	1	1	1	.80	ใช้ได้
22	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	47	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
23	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	48	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
24	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	49	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
25	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	50	1	0	1	1	1	.80	ใช้ได้

ข้อ	คนที่					IOC	แปลผล	ข้อ	คนที่					IOC	แปลผล
	1	2	3	4	5				1	2	3	4	5		
51	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	76	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
52	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	77	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
53	1	0	1	1	1	.80	ใช้ได้	78	1	0	0	1	1	.60	ใช้ได้
54	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	79	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
55	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	80	1	0	0	1	1	.60	ใช้ได้
56	1	0	1	1	1	.80	ใช้ได้	81	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้
57	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	82	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
58	1	0	1	1	1	.80	ใช้ได้	83	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
59	0	1	1	1	1	.80	ใช้ได้	84	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
60	1	0	1	1	1	.80	ใช้ได้	85	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
61	1	0	1	1	1	.80	ใช้ได้	86	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
62	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	87	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
63	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	88	0	1	1	1	1	.80	ใช้ได้
64	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	89	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
65	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	90	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
66	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	91	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
67	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	92	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
68	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	93	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
69	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	94	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
70	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	95	1	1	0	1	1	.80	ใช้ได้
71	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	96	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
72	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	97	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
73	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	98	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
74	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	99	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้
75	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้	100	1	1	0	0	1	.60	ใช้ได้

ข้อ	คนที่					IOC	แปลผล	ข้อ	คนที่					IOC	แปลผล
	1	2	3	4	5				1	2	3	4	5		
101	1	0	1	1	1	.80	ใช้ได้	106	0	0	1	1	1	.60	ใช้ได้
102	1	0	1	1	1	.80	ใช้ได้	107	1	0	1	1	1	.80	ใช้ได้
103	1	1	1	0	1	.80	ใช้ได้	108	1	0	1	1	1	.80	ใช้ได้
104	0	1	1	1	1	.80	ใช้ได้	109	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
105	1	0	1	1	1	.80	ใช้ได้	110	1	0	1	1	1	.80	ใช้ได้

ค่าความเที่ยงตรงของแบบประเมินพฤติกรรมตนเอง คัดเลือกข้อที่มีค่าดัชนี
ความสอดคล้องอยู่ระหว่าง .60-1.00 จำนวน 110 ข้อ

ภาคผนวก ง

ตัวอย่างหลักสูตรฝึกอบรม แผนการฝึกอบรม และเอกสารประกอบ

หลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

นางสาวสุดหทัย ดาราพงษ์
นิสิตปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต
มหาวิทยาลัยบูรพา

คำชี้แจง

หลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดีโดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พัฒนาขึ้นเพื่อให้ นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีมีเจตคติความรู้สึกรักจิตสำนึกที่ดีต่อความเป็นพลเมืองดีตลอดจนสามารถปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีของสังคมและประเทศชาติได้

หลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดีโดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีองค์ประกอบดังนี้ สภาพปัญหาและความจำเป็น หลักการ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร หน่วยการเรียนรู้ กระบวนการฝึกอบรม สื่อการเรียนรู้ และการวัดผลและประเมินผล โดยในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ประกอบด้วยจุดประสงค์ การฝึกอบรม เนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ผู้นำหลักสูตรนี้ไปดำเนินการต้องศึกษาหลักสูตรให้มีความรู้ความเข้าใจทุกรายละเอียด ทุกขั้นตอนตามองค์ประกอบของหลักสูตรก่อนจะดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรนอกจากนี้ยังสามารถปรับปรุงส่วนต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายได้

ผู้วิจัยหวังว่าหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดีโดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จะเป็นประโยชน์และมีคุณค่าต่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่ดีของสังคมไทย

สุดหทัย คาราพงษ์

สารบัญ

เนื้อหา	หน้า
สภาพปัญหาและความจำเป็น	
หลักการ	
จุดมุ่งหมายของหลักสูตร	
หน่วยการเรียนรู้	
กระบวนการเรียนรู้	
สื่อการเรียนรู้	
การวัดผลและประเมินผล	
หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 รักษาชีวิตคนบนศาสนา จงรักภักดีพระมหากษัตริย์	
หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ซื่อสัตย์สุจริต	
หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 มีวินัย	
หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 มุ่งมั่นตั้งใจ	
หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 รักความเป็นไทย	
หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	
หน่วยการเรียนรู้ที่ 7 เคารพสิทธิ เสรีภาพ รู้หน้าที่	
หน่วยการเรียนรู้ที่ 8 รับผิดชอบสังคม	

หลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

สภาพปัญหาและความจำเป็น

การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ในฐานะที่เป็นกระบวนการที่มีบทบาทต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของประเทศ ซึ่งจะทำให้เกิดความเจริญงอกงาม ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานแก่ครูใหญ่และนักเรียน ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต 22 กรกฎาคม 2520 “การศึกษาเป็นเครื่องอันสำคัญในการพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติ ทัศนคติ ค่านิยม และคุณธรรมของบุคคล เพื่อให้เป็นพลเมืองดีมีคุณภาพและประสิทธิภาพ เมื่อบ้านเมืองประกอบไปด้วยพลเมืองที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ การพัฒนาประเทศชาติก็ย่อมทำได้โดยสะดวกราบรื่น ได้ผลที่แน่นอนและรวดเร็ว” จะเห็นได้ว่า ใจความสำคัญของพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นในเรื่องการศึกษาที่เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างและพัฒนาหล่อหลอมคนให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ

ในปัจจุบันพบปัญหาการกระทำผิดของพลเมืองอยู่มากมาย ดังจะเห็นได้จากปัญหาต่าง ๆ ดังนี้

1. ปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน จากรายงานสถิติคดี ประจำปี พ.ศ. 2556 กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่ได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานในการดำเนินคดี ทั้งคดีครอบครัวและคดีอาญาเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม พบว่า ในจำนวนคดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจทั่วประเทศมีจำนวนคดีเพิ่มขึ้น และเมื่อพิจารณาตามระดับการศึกษาพบว่า คดีส่วนใหญ่เป็นคดีที่ผู้กระทำความผิดมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมากที่สุด
2. ปัญหาค่านิยมของวัยรุ่นไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติได้สำรวจพฤติกรรมของวัยรุ่นไทยที่มีอายุ 13-24 ปี พบว่า วัยรุ่นไทยหันมาสนใจการเล่นเกมคอมพิวเตอร์การสื่อสารทางอินเทอร์เน็ต เช่น ทวิตเตอร์ เฟซบุ๊ก เว็บไซต์เพิ่มขึ้น และมีพฤติกรรม นอนดึกตื่นสาย เที่ยวเตร่และเล่นการพนัน/ หวย/ บอล
3. ปัญหาคุณธรรม-จริยธรรมของวัยรุ่นไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติได้สำรวจพฤติกรรมของวัยรุ่นไทย อายุ 13-24 ปี เมื่อเปรียบเทียบกิจกรรมส่วนใหญ่จะทำหรือทำทุกครั้งที่มิมีโอกาส พบว่าในปี 2554 พฤติกรรมที่ลดลงได้แก่ การยกโทษและให้อภัยอย่างจริงจังต่อผู้ที่สำนึกผิดลดลง และพฤติกรรมที่กระทำมากขึ้นได้แก่ การไม่เคารพสิทธิของผู้อื่นและการไม่มีวินัย เช่น การแข่งคิว

และการทิ้งขยะในที่สาธารณะของคนไทย และการใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือย

จากปัญหาที่กล่าวมา ซึ่งให้ถึงความสำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง พลเมืองเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสังคม ทุก ๆ สังคมย่อมต้องการพลเมืองที่มีคุณภาพ การพัฒนาหลักสูตรจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะเป็นตัวกำหนดทิศทางในการจัดการศึกษา หลักสูตรถือเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา เพราะเป็น โครงร่างกำหนดกรอบแนวทางการปฏิบัติที่จะนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียน ได้รับประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต รวมทั้งเป็นแนวทางในการให้การศึกษาให้วิชาความรู้ การถ่ายทอดวัฒนธรรม การปลูกฝัง เจตคติและค่านิยม การสร้างเสริมจริยคุณจิต ความสมบูรณ์ทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการพัฒนาผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาไปในทิศทางที่สอดคล้องกับความมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนด

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยมุ่งพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมือง โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ คือ การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กรซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสารมาพัฒนาให้เป็นระบบ จากเหตุผลที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดีโดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ทั้งนี้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนไทยให้เป็นผู้มีความประพฤติดี สามารถปฏิบัติตนให้ถูกต้อง เป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย ปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น จรรโลงความถูกต้อง ความเป็นระเบียบและความดีงามของสังคม

หลักการของหลักสูตร

หลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดีโดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นเป็นการเฉพาะ มีรายละเอียดดังนี้

1. เป็นหลักสูตรฝึกอบรมที่มุ่งเน้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีโดยยึดของกระทรวงศึกษาธิการ ที่กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยประกอบด้วยคุณลักษณะ 8 ประการ ดังนี้

- 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย 8) มีจิตสาธารณะและพื้นฐานความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยตามสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วย 1) เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 2) เคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม และ 3) รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม

3. เป็นหลักสูตรที่ครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี ได้แก่ 1) รักษาวัฒนธรรม ศาสนา จงรักภักดีพระมหากษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) มุ่งมั่นตั้งใจ 5) รักความเป็นไทย 6) เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 7) เคารพสิทธิ เสรีภาพ รู้หน้าที่ และ 8) รับผิดชอบต่อสังคม
4. กระบวนการฝึกอบรมตามหลักสูตรนี้เน้นการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การลงมือทำและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
5. เป็นหลักสูตรที่ใช้กระบวนการวัดผลและประเมินตามสภาพจริง

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมด้วยหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เป็นผู้ที่มีคุณลักษณะ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี
2. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีเจตคติ ความรู้สึก จิตสำนึกที่ดีต่อความเป็นพลเมืองดี
3. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี

หน่วยการฝึกอบรม

หลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 แบ่งโครงสร้างหลักสูตร โดยกำหนดหน่วยการฝึกอบรม จำนวน 8 หน่วยการฝึกอบรม ใช้เวลาในการฝึกอบรม 3 วัน มีรายละเอียดดังนี้

- หน่วยการฝึกอบรมที่ 1 เรื่อง รักษาวัฒนธรรม ศาสนา จงรักภักดีพระมหากษัตริย์
- หน่วยการฝึกอบรมที่ 2 เรื่อง ซื่อสัตย์สุจริต
- หน่วยการฝึกอบรมที่ 3 เรื่อง มีวินัย
- หน่วยการฝึกอบรมที่ 4 เรื่อง มุ่งมั่นตั้งใจ
- หน่วยการฝึกอบรมที่ 5 เรื่อง รักความเป็นไทย
- หน่วยการฝึกอบรมที่ 6 เรื่อง เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- หน่วยการฝึกอบรมที่ 7 เรื่อง เคารพสิทธิ เสรีภาพ รู้หน้าที่
- หน่วยการฝึกอบรมที่ 8 เรื่อง รับผิดชอบต่อสังคม

กระบวนการฝึกอบรม

กระบวนการฝึกอบรมตามหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดีโดยประยุกต์ใช้เทคนิคการจัดการความรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มุ่งเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการฝึกอบรมได้ลงมือกระทำด้วยตนเองมีการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อยทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นซึ่งกันและกันเพื่อให้นักเรียนได้ค้นพบเรียนรู้ด้วยตนเองจนเกิดการยอมรับ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

กระบวนการฝึกอบรมมีวิธีดำเนินการมีรายละเอียด ดังนี้

1. การปฐมนิเทศเป็นขั้นตอนของการสร้างข้อตกลงร่วมกันกิจกรรมเกมเพลงในการสร้างความคุ้นเคยเพื่อสร้างบรรยากาศแห่งการเปิดเผยตัวเองให้ผู้อื่นได้รู้จักและเป็นกันเองอันจะเป็นประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมการแสดงความคิดเห็นและการทำกิจกรรมร่วมกัน
2. การแบ่งกลุ่มนักเรียนเป็นกลุ่ม 3 กลุ่มใหญ่และในแต่ละกลุ่มใหญ่แบ่งเป็นกลุ่มย่อยกลุ่มละ 5-6 คน โดยแต่ละกลุ่มจะทำกิจกรรมที่หน่วยการฝึกอบรมและเวียนไปจนครบทุกหน่วยการฝึกอบรม
3. การจัดสภาพแวดล้อมฝึกอบรมมีการจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการฝึกอบรมเหมาะสมกับการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม
4. การจัดทำสื่อฝึกอบรมและอุปกรณ์ประกอบการฝึกอบรม ได้แก่ เอกสารประกอบการฝึกอบรม ใบงาน วัสดุทัศน อุปกรณ์เกม
5. การทดสอบก่อนการฝึกอบรมให้นักเรียนทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมแบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดีและแบบประเมินพฤติกรรมตนเอง
6. การดำเนินการฝึกอบรมการสร้างความเป็นพลเมืองดีระยะเวลา 3 วัน เพื่อให้การจัดกิจกรรมการฝึกอบรมบรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรกิจกรรมการฝึกอบรมที่เหมาะสมและสอดคล้องจึงเป็นการจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นกระบวนการต่าง ๆ ในการเรียนรู้เกิดประสบการณ์ตรงพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในการจัดกิจกรรมในรูปแบบที่หลากหลายเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้แก่กระบวนการกลุ่มการระดมสมองการอภิปรายการแสดงบทบาทสมมติการเล่นเกมส์สถานการณ์จำลองการสร้างความตระหนักกรณีศึกษาการฝึกปฏิบัติฝึกวิเคราะห์จากสถานการณ์ต่าง ๆ และในขณะดำเนินการกิจกรรมในแต่ละหน่วยการฝึกอบรมครูสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนตามแบบสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดี

7. การทดสอบหลังการฝึกอบรมโดยให้นักเรียนทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมแบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดีและแบบประเมินความพึงพอใจในการฝึกอบรม
8. การทดสอบหลังฝึกอบรมเสร็จสิ้นไป 2 สัปดาห์โดยใช้แบบประเมินพฤติกรรมตนเองเพื่อตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน

สื่อการฝึกอบรม

1. เอกสารประกอบการฝึกอบรมและวัสดุอุปกรณ์
2. เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ
3. เครื่องคอมพิวเตอร์

การวัดและประเมินผล

กระบวนการวัดและประเมินผลการฝึกอบรมตามหลักสูตรนี้ ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ความรู้เกี่ยวกับพลเมืองดี เจตคติต่อความเป็นพลเมืองดี และการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี มีรายละเอียดดังนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี ใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม
2. เจตคติต่อความเป็นพลเมืองดี ใช้แบบวัดคุณลักษณะพลเมืองดีก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม
3. การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีใช้แบบสังเกตพฤติกรรมในระหว่างการฝึกอบรมและการประเมินพฤติกรรมตนเองก่อนการฝึกอบรมและหลังฝึกอบรม

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1

เรื่อง รักชาติ ยึดมั่นศาสนา จงภักดีพระมหากษัตริย์

วันที่ 1 เวลา 10.30 น.-12.00 น.

เวลา 1.30 ชั่วโมง

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. วิเคราะห์ สังเคราะห์และประเมินค่าของการรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ได้
2. มีการแสดงออกที่แสดงถึงการเห็นคุณค่าและความสำคัญของสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
3. ปฏิบัติตนที่แสดงออกถึงการรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ได้

เนื้อหา

1. ชาติไทย
2. ศาสนา
3. พระมหากษัตริย์

กิจกรรมการเรียนรู้

กิจกรรมที่ 1 รักชาติ

1. นักเรียนชมวีดิทัศน์เพลงอยู่อย่างจงรัก ตายอย่างภักดี แล้วให้นักเรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็นในประเด็นดังนี้สาระสำคัญของเพลงคืออะไรความรู้สึกที่ได้ยินเพลงนี้ และข้อคิดที่ได้รับ

2. ครูเปิดเพลงชาติไทยครูกล่าวชมเชยนักเรียนที่ยืนตรง ร้องเพลงชาติ ให้นักเรียนดูเนื้อเพลงชาติไทยและอธิบายความหมายของเพลงชาติไทย

3. นักเรียนชมวีดิทัศน์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ชาติไทยและร่วมกันแสดงความคิดเห็นจากการชมวีดิทัศน์ วิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของสถาบันชาติและร่วมกันอภิปรายแนวทางการปฏิบัติตนที่แสดงถึงความรักชาติ เขียนเป็นแผนผังความคิดและนำเสนอหน้าชั้นเรียน ครูกล่าวชมเชยนักเรียนและให้คำแนะนำเพิ่มเติมในส่วนที่บกพร่อง

4. นักเรียนและครูร่วมกันสรุปความสำคัญและแนวทางทางการปฏิบัติตนที่แสดงออกถึงความรักชาติ

กิจกรรมที่ 2 ยึดมั่นศาสนา

1. ให้นักเรียนดูภาพกิจกรรมทางศาสนาของศาสนาต่าง ๆ เช่น ศาสนาพุทธ: ทำบุญ ตักบาตรฟังธรรมเวียนเทียน ศาสนาคริสต์: ศิลกำลัง ศิลสารภาพบาป ศิลมหาสนิท ศาสนาอิสลาม: พิธีฮัจญ์ การละหมาด เป็นต้น และแสดงความคิดเห็นในประเด็นดังต่อไปนี้

- 1.1 ภาพดังกล่าวแสดงออกถึงการเป็นศาสนิกชนที่ได้อย่างไร
- 1.2 ผลการปฏิบัติของบุคคลดังกล่าวมีผลต่อตนเอง สังคม และศาสนาอย่างไร
- 1.3 ความรู้สึกของนักเรียนที่เห็นภาพดังกล่าว

2. ให้นักเรียนเล่าประสบการณ์ของตนเองในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา และตอบคำถามดังนี้

- 2.1 สาเหตุการร่วมกิจกรรมทางศาสนา
- 2.2 ความรู้สึกที่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา
- 2.3 ประโยชน์ที่นักเรียนได้รับ

3. ให้นักเรียนรวมกลุ่มกันวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของศาสนาที่มีต่อตนเองและสังคมและร่วมกันอภิปรายแนวทางการปฏิบัติตนที่แสดงออกถึงการยึดมั่นในศาสนา และออกมาแสดงบทบาทสมมติการปฏิบัติตนที่แสดงออกถึงการยึดมั่นในศาสนา กลุ่มละ 1 กิจกรรม

4. นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอหน้าชั้นเรียน ครูกล่าวชมเชยและเพิ่มเติมในส่วนที่บกพร่อง

5. นักเรียนและครูร่วมกันสรุปความสำคัญและแนวทางการปฏิบัติตนที่แสดงออกถึงการยึดมั่นในศาสนา

กิจกรรมที่ 3 จงรักภักดีพระมหากษัตริย์

1. ให้นักเรียนคู่วิดีทัศน์พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและร่วมกันแสดงความคิดเห็นและวิเคราะห์ให้เห็นในประเด็นต่อไปนี้

- 1.1 พระราชกรณียกิจของพระองค์มีด้านใดบ้าง
- 1.2 พระราชกรณียกิจของพระองค์มีประโยชน์ต่อชาวไทยอย่างไร
- 1.3 นักเรียนรู้สึกอย่างไรที่ได้รู้ได้ร่วมพระบรมโพธิสมภาร
- 1.4 สถาบันกษัตริย์มีความสำคัญต่อตนเองและสังคมอย่างไร

2. ให้นักเรียนรวมกลุ่มกันอภิปรายแนวทางการปฏิบัติตนที่แสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ เช่น ปฏิบัติตามคำสอนร้องเพลงสรรเสริญพระบารมีร่วมกิจกรรมวันสำคัญของพระมหากษัตริย์ เป็นต้นและนักเรียนแต่ละกลุ่มแสดงบทบาทสมมติที่แสดงออกถึงความจงรักภักดี

ต่อพระมหากษัตริย์และนำเสนอหน้าชั้นเรียน ครูกล่าวชมเชยและเพิ่มเติมในส่วนที่บกพร่อง

3. และครูร่วมกันสรุปความสำคัญและแนวทางการปฏิบัติตนที่แสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์

สื่อการฝึกอบรม

1. ทัศนคติเพลงอยู่อย่างจงรัก ตายอย่างภักดี
2. เพลงชาติไทย
3. ทัศนคติ เรื่อง ประวัติศาสตร์ชาติไทย
4. กระดาษปฐพี
5. ปากกามจิก
6. สีไม้ สีชอล์ก
7. ภาพกิจกรรมของศาสนิกชน
8. ทัศนคติ เรื่องพระกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
9. เอกสารสำหรับวิทยากรหน่วยการฝึกอบรมที่ 1

การวัดและประเมินผล

1. การสังเกตพฤติกรรม
2. การสอบถามเป็นรายบุคคล
3. ผลงาน

เอกสารประกอบการฝึกอบรมที่ 1.1

เพลงชาติไทย

พินเอก หลวงสารานุประพันธ์

ประเทศไทยรวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย
อยู่ดำรงคงไว้ได้ทั้งมวล
ไทยนี้รักสงบ แต่ถึงรบไม่ขลาด
สละเลือดทุกหยาดเป็นชาติพลี

เป็นประชารัฐ ไผทของไทยทุกส่วน
ด้วยไทยล้วนหมาย รักสามัคคี
เอกราชจะไม่ให้ใครข่มขี่
เถลิงประเทศชาติไทยทวี มีชัย ชโย

เอกสารสำหรับวิทยากรหน่วยการเรียนรู้ที่ 1

รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่แสดงออกถึงการเป็นพลเมืองดีของชาติธำรงไว้ซึ่งความเป็นชาติ ศรัทธา ยึดมั่นในศาสนาและเคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ เด็กที่มีความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์จะเป็นเด็กที่แสดงออกถึงการเป็นพลเมืองดีของชาติมีความสามัคคี ปกป้อง ภูมิใจเชิดชูความเป็นไทย ปฏิบัติตนตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ และแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์มีความสำคัญอย่างไร?

ความรักชาติ ชาติ หมายถึง แผ่นดินที่มีประชาชนยึดครอง มีอาณาเขตที่แน่นอน มีการปกครองเป็นสัดส่วน มีผู้นำเป็นผู้ปกครองประเทศและประชาชนทั้งหมดด้วยกฎหมายที่ประชาชนในชาตินั้นกำหนดขึ้น เช่น ประเทศไทยมีอาณาเขตมีเนื้อที่ประมาณ 513,115 ตารางกิโลเมตร มีประชากรประมาณ 66.7 ล้านคน (พ.ศ. 2555) มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข มีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ มีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติของตนเองสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษเป็นเวลายาวนานผู้ที่มีความรักชาติจะช่วยกันปกป้องรักษาชาติไม่ให้ศัตรูมารุกรานหรือทำร้ายทำลายเพื่อให้ลูกหลานได้อยู่อาศัยต่อไปและทำนุบำรุงบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองให้อยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุขสืบไป ส่วนผู้ที่ไม่รักชาติก็จะผู้ที่คิดไม่ดีต่อชาติเปิดโอกาสให้ผู้อื่นเข้ามาทำร้ายทำลายแล้วยึดครองประเทศชาติสร้างความแตกแยกให้คนในชาติ นำความเสื่อมเสียมาให้ประเทศชาติบ้านเมือง

ศาสนา หมายถึง คำสอนขององค์พระศาสดาแต่ละพระองค์ เช่น ศาสนาคริสต์ คือ คำสอนของพระเยซูเจ้า ศาสนาอิสลาม คือ คำสอนของพระอัลลอฮ์ มีศาสดาชื่อมุฮัมมัดนับถือพระเจ้าองค์เดียว คือ พระอัลลอฮ์ ศาสนาพุทธ คือคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และศาสนาอื่น ๆ ก็คือคำสอนขององค์พระศาสดาแต่ละพระองค์ตามศาสนาหรือลัทธิความเชื่อของศาสนานั้น ๆ ศาสนา ทุกศาสนามีไว้เพื่อสอนให้มนุษย์ละชั่ว ประพฤติดี ผู้ที่รักศาสนาจะเป็นผู้ที่นำคำสอนของแต่ละศาสนาไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ละความชั่วกระทำความดีและทำจิตใจให้สะอาดปราศจากเครื่องเศร้าหมอง คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ส่วนผู้ที่ไม่รักศาสนาจึงเป็นผู้ที่ไม่นำคำสอนของศาสนานั้นไปประพฤติปฏิบัติ ไม่ละความชั่ว ไม่ประพฤติดีไม่ชำระจิตใจให้สะอาดปราศจากกิเลส ปล่อยให้ความโลภ ความโกรธ ความหลงครอบงำจิตใจ

พระมหากษัตริย์ หมายถึง พระเจ้าแผ่นดิน ผู้เป็นพระประมุขของประเทศมีหน้าที่ปกครองประชาชนพลเมืองในประเทศนั้นให้อยู่ดีมีสุขตามกฎหมายตามครรลองคลองธรรมจารีตประเพณีวัฒนธรรมของชาตินั้น ๆ เช่น ประเทศไทยมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ทรงเป็นพระประมุข ทรงปกครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยามตามหลักทศพิธราชธรรมทรงให้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของปวงชนชาวไทยนำความเจริญรุ่งเรืองความผาสุกมาสู่พสกนิกรถ้วนหน้า ผู้ที่รักพระมหากษัตริย์จะเป็นผู้มีความภาคภูมิใจที่ได้เกิดมาใต้ร่มพระบรมโพธิสมภารมีความเป็นอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข มีความรู้รักสามัคคีกลมเกลียวรวมน้ำใจไทยทั้งชาติให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียว ประพฤติตนเป็นคนดี ถวายเป็นพระราชกุศลและถวายความจงรักภักดีแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ส่วนผู้ที่ไม่รักพระมหากษัตริย์ จะเป็นผู้ที่ไม่จงรักภักดี ไม่เคารพนับถือ ไม่ปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันทั้ง 3 นี้ มีบุญคุณต่อเราอย่างมาก เพราะชาติ คือ แผ่นดินที่เราอยู่อาศัยศาสนา คือ คำสอนขององค์พระศาสดาแต่ละพระองค์ที่สอนให้เราทุกคนเป็นคนดีและพระมหากษัตริย์ คือ ผู้ปกครองบ้านเมืองโดยธรรม เพื่อความสงบสุขของพสกนิกรชาวไทยเราทุกคนจึงควรรักชาติ รักศาสนา รักพระมหากษัตริย์ ด้วยใจอันบริสุทธิ์ซื่อสัตย์และปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

รักชาติ ศาสน์กษัตริย์มีประโยชน์ต่อเด็กอย่างไร?

เด็กที่มีความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ จะเติบโตไปเป็นพลเมืองดีของชาติธำรงไว้ซึ่งความเป็นชาติไทย ศรัทธา ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักศาสนาเคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

เด็กที่เป็นพลเมืองดีของชาติ จะสามารถยืนตรงเคารพธงชาติ ร้องเพลงชาติ อธิบายความหมายของเพลงชาติได้ถูกต้อง ปฏิบัติตนตามสิทธิและหน้าที่พลเมืองดีของชาติ มีความสามัคคีปรองดอง

เด็กที่ธำรงไว้ซึ่งความเป็นไทยจะเข้าร่วมส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ที่สร้างความสามัคคีปรองดองที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน ชุมชน และสังคม มีความห่วงแหนปกป้องยกย่องความเป็นชาติไทย

เด็กที่ศรัทธา ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักศาสนาจะเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา และปฏิบัติตามหลักของศาสนาที่ตนนับถือและสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีของศาสนิกชน เด็กที่เคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์จะเข้าร่วมและมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์แสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ และแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์